

MITROPOLIA BANATULUI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI
TIMIȘOAREI ȘI CARANSEBEȘULUI
ȘI A EPISCOPIEI ARADULUI

3

ANUL XXXVI 1986

Redacția : Vocația unității noastre ancestrale. — — — —	3
---	---

STUDII

Pr. prof. dr. Teodor Bodogae : Priorități de cugetare creștină în scrisul lui Origen. — — — — —	7
Pr. prof. Dumitru Pinteș : Cîteva considerații cu privire la ierarhia bisericească în veacul apostolic. — — — — —	11
Prot. Nicodim Belea : Problema suferinței omenești în lumina creștinismului. — — — — —	18
Pr. Eugen Greuceanu : Contribuții cu privire la viața și activitatea protopopului Vasile Damian. — — — — —	23

AMVONUL PREOȚILOR

Diacon conf. dr. Petru I. David : Exemplul femeii samaritence —	31
Pr. Mihail Colotelo : „Duhul Sfint” este lumina și viața — —	35
Prot. Petru Boieriu : Credința în Fiul Omului — — — —	38
Prot. prof. dr. Zeno Munteanu : Cuvînt de învățătură despre rugăciune. — — — — —	40
Pr. prof. Sorin Cosma : Cuvînt de învățătură despre cinstirea sfințelor moaște — — — — —	43

PROBLEME PASTORALE ȘI LITURGICE

Arhim. Sofian Boghiu : Pictura murală și iconografia neobizantină în Biserica Ortodoxă Română — — — — —	49
---	----

ANIVERSĂRI

Prot. dr. Marcu Bănescu : 5 iunie — Ziua mondială a mediului înconjurător — — — — —	58
---	----

URME DIN TRECUT

Prot. dr. Gheorghe Lițiu : Idei înaintate în opera cărturarului arădean Alexandru Gavra — — — — —	65
---	----

DOCUMENTAR

Prof. Radu Constantinescu : Un cod canonic bănățean din secolul XVIII — — — — —	73
---	----

TREPTA ALE DEZVOLTĂRII PATRIEI

Prima linie flexibilă robotizată. O nouă capacitate de producție. Boghiuri perfecționate. Tipuri de mașini pentru industrie. Tehnologie de mare eficiență. Importante sporuri de producție pe seama sondelor noi. Alte surse energetice neconvenționale. Extindere a rețelei de alimentare cu apă potabilă. Industrializarea legumelor și fructelor. Bună gospodărire și înfrumusețare. Nouă bază de tratament la Moneasa. Un atrăgător complex turistic. Vatră de olari. —	88
---	----

MITROPOLIA BANATULUI

3

mai—iunie 1986

ANUL XXXVI

EDITURA MITROPOLIEI BANATULUI

COMITETUL DE REDACȚIE

Președinte : I. P. S. NICOLAE, Mitropolitul Banatului.

Vicepreședinte : P. S. TIMOTEI, Episcopul Aradului, Ienopolei și Hăl-
magiului.

Membri : Preot ILIE MAIER vicar administrativ la Arhiepisco-
pia Timișoarei și Caransebeșului.
Preot FLOR TEODORESCU, vicar administrativ la
Episcopia Aradului.
Preot PETRU DOROBANȚU, consilier la Arhiepis-
copia Timișoarei și Caransebeșului.
Preot IOVA ZAHARIA, secretar la Episcopia Aradului.
Preot SORIN COSMA, profesor la Seminarul teologic
din Caransebeș.

Redactor : Arhidiacon dr. SILVIU ANUICHI.

Redacția și Administrația : Arhiepiscopia ortodoxă română, 1900
Timișoara I, bd. Victoriei nr. 7. Cont virament
BNRSR, filiala Timișoara, nr. 45.10.8.192.

VOCAȚIA UNITĂȚII NOASTRE ANCESTRALE

Nu multe sînt popoarele lumii care se bucură de privilegiul unei ancestrale vocații de unitate, mai ales în pofida variatelor granițe artificiale ce le-au putut fragmenta în diferite etape ale istoriei. Mai mult sau mai puțin, mai devreme sau mai târziu, parcelările respective, specifice antichității tribale și feudalității evului mediu și-au pus amprenta asupra evoluției lor, imprimîndu-le o dezvoltare generală inegală, de la o provincie la alta, de la un mediu uman la altul, uneori cu consecințe nefaste pe planul unității lor spirituale, care au putut fi remediate numai cu prețul unor îndelungi eforturi și risipă de energie. Așa se face că însăși apariția statelor moderne unificate, europene și de pe alte continente, a fost precedată în numeroase cazuri de adînci confruntări intestinale, de sîngeroase războaie fratricide datorate dispariției mai mult sau mai puțin evidente a conștiinței unității de neam sau a reflectării ei în viața obștească și cea individuală.

Dimpotrivă, istoria multimilenară a spațiului carpato-danubiano-pontic este o vie și concludentă mărturie pentru succesiunea neîntreruptă a vieții omenеști, în unitate și armonie, pe meleagurile ce definesc patria noastră. Traco-geto-dacii care stăpîneau acest pămînt din vremuri imemorabile și-au creat și suprapus civilizațiile pe alocuri de uluitoare originalitate, fără goluri temporale între ele și într-o permanență de rară similitudine la alte popoare. Cultura spirituală și materială a strămoșilor noștri, de profundă unitate organică, definea structura intimă a unui popor care iubea meleagurile sale natale, libertatea și independența proprie, cu respectul demnității și dreptului la existență liberă al tuturor celorlalte unități etnice.

Vechea unitate geto-dacică s-a permanentizat în unitatea spirituală și culturală a poporului român care prelua deopotrivă și caracteristicile profund umaniste ale strămoșilor, cu valabilitate generală și de viguroasă actualitate. În ciuda variatelor granițe artificiale care au fragmentat pământul românesc nu din voința noastră, în vîltoarea vitregiilor de altă dată, poporul și-a păstrat și și-a cultivat cu dirzenie și obstinație, din generație în generație, conștiința unității și structurii de neam, într-o fascinantă osmoză sufletească sesizabilă în toate epocile istorice pe care le-a traversat. De atîtea ori persecutați, umiliți și considerați străini la ei acasă, strămoșii noștri au înfruntat veacurile de exploatare socială și intoleranță națională și religioasă, cu legendară bărbăție și tenacitate, cu nădejdea vie a restituirii dreptății pentru adevărații proprietari ai spațiului mioritic. Nu cronicarii și oamenii condeiului au cultivat conștiința obîrșiei și unității de neam a poporului nostru. Ea exista dintodeauna, era transmisă din tată în fiu, din generație în generație păstrîndu-se conștiința ascendenței în Decebal și Traian, în Burebista și Dromihete. Istoriografii români și străini n-au făcut decît să sesizeze și să immortalizeze prin scrisul lor o realitate evidentă, o robustă conștiință de neam existentă, la fel precum se știe că existența în sine a unui popor nu se discută, „ci se afirmă.

Sub unghi religios, spiritualitatea geto-dacă la fel de unitară și aproape monoteistă, a constituit un teren fertil, bine pregătit pentru receptarea creștinismului încă din veacul apostolic. Religia revelată pătrunsese în mediul carpato-dunărean ușor și progresiv, fără a fi întîmpinat ostentația și rezistențele consemnate în istoria răspîndirii creștinismului în multe alte cazuri. Dimensiunea religioasă creștină de expresie răsăriteană se instaura treptat dar trainic în spiritualitatea carpatină, concomitent procesului de romanizare și formare a poporului nostru român. Așa se explică absența oricăror „date incipiente“ pentru apariția și prezența creștinismului în mijlocul strămoșilor noștri, realitate ce reprezintă un adevărat unicat în istorie. Predica Sfîntului Apostol Andrei pe meleagurile dobrogene din zona Mării Negre a dat roadele așteptate prefigurînd germenii răspîndirii creștinismului în toate spațiile locuite de strămoșii noștri.

La fel ca oricare Biserică Ortodoxă ce nu poate fi decît una „națională“, proprie poporului care i-a asimilat credința, Biserica

Ortodoxă Română s-a integrat structural de la început specificului neamului românesc, aspirațiilor și orientărilor sale ancestrale, devenind ea însăși una dintre expresiile unității, continuității și permanenței noastre la noi acasă. În cursul multor veacuri de vitregii și vicisitudini, Biserica a contribuit considerabil la păstrarea unității poporului român, adeseori cu prețul a numeroase sacrificii. Însăși organizarea bisericească în unități tutelare și sufragane era opusă oricărei tendințe centrifuge, de fărîmîtare și dezmembrare medievală — stimulate de cele mai multe ori de marile imperii feudale limitrofe — întreținînd și facilitînd permanent contactul reciproc intra și extracarpatic.

În funcție de toate aceste coordonate de structură spirituală comună, restabilirea unității politice antice — obținută pentru o clipă și în cursul evului mediu, dar reluată și cultivată în permanență — s-a produs spontan, prin voința liberă și unanimă a întregului popor român. Marea Adunare din cetatea unității neamului consfințise la 1 Decembrie 1918 ceea ce poporul nutrea dintotdeauna, fără vărsări de sînge și tendințe centrifugale, punînd capăt definitiv și irevocabil servituților și înstrăinărilor de odinioară, ca un act sacru de dreptate postumă pentru atîtea generații ce și-au jertfit viața pe altarul celor mai scumpe idealuri ale poporului nostru atît de încercat în urgia veacurilor precedente.

Deceniile ulterioare au marcat consolidarea unității noastre statale, dar apoteoza ei a putut fi atinsă numai după declanșarea Revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și anti-imperialistă din August 1944, grație căreia au fost înlăturate ireversibil tenebrele exploatării și inegalității sociale, discriminările naționale și inechitățile religioase de tristă memorie. Întreaga țară începea atunci ascensiunea spre zărilor civilizației și culturii socialiste, în ritmuri de o fecunditate mereu sporită. În acest salt valoric, necunoscut în istoria plaiurilor noastre mioritice, se disting cu deosebire ultimile două decenii ce definesc epoca ctitorită de distinsul bărbat de stat al României socialiste contemporane Președintele Nicolae Ceaușescu, grație căruia unitatea noastră ancestrală primește o eclatantă expresie în ambianța de monolit a întregului popor în jurul celui mai iubit fiu al națiunii, polarizînd și punînd în valoare energiile, talentul și capacitatea creatoare a tuturor fiilor patrii.

În această optică, reflectînd pe planul ei unitatea ancestrală a poporului român, Biserica Ortodoxă Română continuă să-și aducă aportul la întărirea acestei unități. Efortul depus de întregul efectiv al Bisericii noastre, la toate nivelele, reprezintă prin însuși faptul respectiv o contribuție de seamă la consolidarea unității noastre necesară împlinirii idealurilor spre care tinde societatea noastră contemporană, pentru apărarea cuceririlor ei revoluționare, a independenței, libertății, suveranității și integrității patriei noastre scumpe.

Redacția.

PRIORITĂȚI DE CUGETARE CREȘTINĂ ÎN SCRISUL LUI ORIGEN

de : pr. prof. dr. TEODOR BOIOGAE

Este un adevăr indiscutabil că Origen a fost cel mai productiv dintre toți scriitorii bisericești ai primelor trei veacuri creștine. În aproape toate domeniile de cercetare teologică, atîta cîtă se cunoștea pînă la preajma anilor 300 (a decedat în anul 254), contribuția lui a fost înaltă și tăritoare.

În primul rînd, el este întemeietorul incontestabil al studiului științific al Sfintei Scripturi. Aproape în tot ce a scris, Origen pleca de la Biblie și căuta să afle pretutindeni confirmarea biblică. Într-o publicație recentă¹, au putut fi constatate 57.000 citate biblice în opera lui, care încă nu este cunoscută deplin. Apoi, el este cel dintîi gînditor creștin care a încercat — e drept, nu întotdeauna fără risc — să expună într-un sistem coerent principiile de bază ale crezului creștin, pe care mulți filozofi și eretici căutau să-l denatureze. În al treilea rînd, pe linie moral-duhovnicească valoarea sa o confirmă Sfinții Vasile cel Mare și Grigorie Teologul care au selectat din opera lui paginile primei „Filocalii”² — modelul celor viitoare — Origen devenind astfel cap de coloană pentru profunzii trăitori și meditari ai gîndirii filocalice.

Drept mărturie ale celor spuse aici, relevăm — dincolo de o seamă de păreri greșite susținute în unele din tezele sale — prioritatea pe care o are Origen față de oricare alt scriitor creștin în formularea a două teze fundamentale ale credinței creștine.

Cea dintîi se referă la semnificația cuvintelor „*Tatăl nostru*”, despre care Origen scria : „Există în Psalmi, în prooroci și chiar în cărțile lui Moise o mulțime de rugăciuni, dar nicăieri nu vom afla pe cineva rugîndu-se și spunîndu-I lui Dumnezeu : „Tată”, poate pentru că nu-L cu-

¹ *Biblia patristică, II* ; Origen, Paris, 1980.

² Ediția critică a „Filocaliei” lui Origen a fost publicată de Armitage Robinson la Cambridge în 1893. După această ediție am făcut și noi traducerea ei în volumul 7 al colecției „Părinți și scriitori bisericești” (mai departe „P.S.B.”), București, 1982, pp. 299—500.

noșteau în calitatea de Tată, ci îl cinsteau doar ca Dumnezeu și Domn, așteptînd mereu pe Cel ce răspîndește Duhul înfierii nu numai peste ei, ci peste cei care după parusie au crezut prin El în Dumnezeu”³. Și mai departe: „S-ar cădea, deci, să cercetăm așa-numitul Testament Vechi, să vedem dacă găsim acolo vreo rugăciune, în care Dumnezeu să fie numit „Tată”. Pînă acum, însă, deși am cercetat tot ce am putut, n-am aflat așa ceva. Cu aceasta nu susținem că în Vechiul Testament, Dumnezeu n-ar fi fost numit „Tată” sau că cei care erau considerați că au credință în Dumnezeu n-ar fi fost numiți „fii ai lui Dumnezeu”, ci doar că în nici o rugăciune n-am găsit nicăieri acea îndrăzneală propovăduită de Mîntuitorul de a-ți numi pe Dumnezeu „Tată”. Că Dumnezeu este numit „Tată”, iar cei care s-au apropiat de învățătura lui Dumnezeu sînt numiți „fii”, se poate vedea din mai multe texte, de pildă din Deuteronom 32, 6: „Pe cel ce te-a născut L-ai uitat și nu ți-ai adus aminte de Dumnezeu, Cel ce te-a zidit”⁴. Și iarăși (v. 20): „Au nu este El Tatăl tău, Cel ce te-a zidit, te-a făcut și te-a adus la viață?” Și tot așa citim și la Isaia 1, 2, „Hrănit-am fii și i-am crescut, dar ei s-au răzvrătit împotriva Mea...”. Dar deși Dumnezeu este numit „Tată”, iar cei născuți prin cuvîntul credinței în El sînt numiți „fii”, totuși la cei vechi nu aflăm afirmată statornic și neschimbător calitatea de „fii”. În schimb, după „plinirea vremii”, adică după întruparea Fiului lui Dumnezeu, cei ce primesc înfierea nu mai au duhul robiei, ci Duhul înfierii, prin care strigă: Avva! Părinte! „Atunci ni s-a dat tuturor putere ca să ne facem fii ai lui Dumnezeu” (Galateni 4, 4; Ioan 1, 12)⁵.

Cealaltă prioritate o dovedește Origen atunci cînd analizează cel dintîi cererea din Rugăciunea Domnească: „*Plînea noastră cea spre ființă dă-ne-o nouă astăzi*”.

Se știe că în întreaga Sfîntă Scriptură termenul „epiūsios” (= cea spre ființă) nu este întîlnit decît în două locuri: la Matei 6, 11 și Luca 11, 3, ambele privind același pasaj din „Tatăl nostru”, cu singura deosebire că Luca ține să adauge „dă-ne-o nouă în fiecare zi”⁶. Desigur că a înțelege acest adaos în sens firesc sau material ar fi ceva prea pămîntesc. Latinii au tradus „panem supersubstantialem” (= pîine suprafierască). Fer. Ieronim a zis chiar „pîine supranaturală”. Ambele expresii sînt greoaie și forțate, ducîndu-ne cu gîndul direct la Sfînta Împărtășanie. Origen introduce în acest context, în chip genial, un argument de o rară finețe. Specialiștii recunosc că Origen ne-a păstrat, în legătură cu citatul de la Matei 6, 33, un „agrafon” sau o expresie care a fost rostită de Mîntuitorul, dar care azi nu se mai află în Biblie: „*Să nu cereți de la Dumnezeu decît lucruri mari*”. Or, potrivit acestei rostiri, Origen argumentează așa: „Cine mănîncă din pîinile binecuvîntate de Iisus și se satură de ele, acela nu mai caută decît să cunoască pe Fiul lui

³ Comentariu la Ioan 19, 1, 1.

⁴ „P.S.B.”, vol. 7, p. 243.

⁵ Idem, p. 244.

⁶ Idem, p. 258.

Dumnezeu și se grăbește spre El. De aceea El dă poruncă potrivită atunci când spune : „Lucrați nu numai pentru mîncarea cea pierzătoare, ci pentru mîncarea ce rămîne spre viață veșnică și pe care vă va da-o vouă Fiul Omului” (Ioan 6, 27)⁷. Adevărata piine este aceea care hrănește pe omul adevărat, cel zidit după chipul lui Dumnezeu, crescîndu-l și făcîndu-l asemenea cu Creatorul său. Ce este oare mai potrivit pentru hrana sufletului decît Cuvîntul ? Sau ce poate fi mai de preț pentru o mințe înțelegătoare, decît înțelegciunea lui Dumnezeu... ? Iar dacă cineva ar zice că Hristos nu ne-ar fi învățat să ne rugăm pentru piinea cea de toate zilele, intrucit aceasta ar fi ceva deosebit de ființa Lui, atunci să asculte cum se vorbește în Evanghelia după Ioan, o dată ca ceva deosebit de Dinsul, altă dată ca și cînd piinea ar fi El însuși : „Nu Moise v-a dat piinea cea din cer, ci Tatăl Meu vă va da din cer piinea cea adevărată (Ioan 6, 32). Altădată îi cereau : „Dă-ne totdeauna piinea aceasta” (Ioan 6, 34). Și motivează : „Eu sînt piinea vieții ; cine vine la Mine nu va flămînzî și cine crede în Mine nu va înseta niciodată” (Ioan 6, 35) ... „Pentru ca, deci, nici să nu ne întrebăm cu sufletul din lipsa de hrană și nici să murim pentru Dumnezeu de foamea cuvîntului Domnului, să cerem de la Tatăl „piinea cea vie, adică „cea spre ființă”, cum spune rugăciunea”.

„Căci — scria Origen — trebuie să distingem amîndouă expresiile : „Spre ființă” și „de toate zilele”. Trebuie știut — continuă el — că termenul „epiusios” sau ceea ce-i necesar spre ființa noastră de toate zilele, nu este întrebuintat de nici un grec învățat, și nici n-a fost folosit de limba oamenilor simpli, ci pare să fi fost inventat de evangheliști. Și anume Matei și Luca au fost de aceeași părere și l-au întrebuintat fără vreo deosebire de nuanță⁸. E drept că un cuvînt asemănător este și cel de la Ieșire 19, 5 : „Voi îmi veți fi popor ales” (periusios). Atît „epiusios” cît și „periusios” derivă de la cuvîntul „usia” (=ființă sau substanță). Cel dintîi arată piinea care se transformă în substanța noastră, iar celălalt înseamnă poporul ales, legat de ființa dumnezeirii”. „Așadar, trebuie să înțelegem piinea ca fiind înrudită cu substanța sau ființa omenească, pentru că după cum piinea materială introdusă în corpul celui nutrit se preface în substanța acestuia, tot așa și piinea cea vie, care coboară din cer, primită în mințe și în suflet, împărtășește puterea celui care caută hrană în ea, fiind „piinea spre ființă” pentru care ne rugăm. Și tot așa, precum după felul nutriției, dacă este vîrtoasă și potrivită pentru atleți sau este de felul laptelui⁹ ori a legumelor¹⁰, cel care se hrănește primește puteri diferite, așa este firesc ca și cuvîntul lui Dumnezeu, care se dă copiilor sub formă de lapte ori ca legume pentru cei slabi ori sub formă de carne pentru alergători, pentru fiecare din cei nutriți să pară una sau alta, după felul cum s-au dedicat Cu-

⁷ Idem, p. 258.

⁸ Idem, p. 260.

⁹ I Corinteni 3, 2 ; Evrei 5, 12.

¹⁰ Romani 14, 2.

vintului" ¹¹. În fine — scria Origen — cel care cere de la Dumnezeu această pline, sigur că face acest lucru din veci și pînă în veci, iar nu ca și cum ar face-o numai pe o zi („astăzi”) ci pentru fiecare zi, bine știind că Cel căruia ne rugăm ne poate dăruia ¹² „ceea ce ochiul n-a văzut și urechea n-a auzit și la inima omului nu s-a suit” ¹³.

Dacă ne gîndim că împrumutînd poate din gîndirea filosofică a lui Aristotel ideea despre suflet ca „usie” sau esență a corpului, căci „fără suflet corpul omului nu-i decît cadavru” ¹⁴, constatăm că Origen a căutat să pună pentru prima oară la inima creștinilor concepția superioară a unui crez vrednic de Cel ce a creat pe om și de cel care-și purta chipul cit mai cu demnitate.

¹¹ „P.S.B.”, vol. 7, p. 262.

¹² Idem, p. 266.

¹³ I Corinteni 2, 9.

¹⁴ Aristotel, *Part. Anim.* I, 1, 15.

CITEVA CONSIDERAȚII CU PRIVIRE LA IERARHIA BISERICESCĂ ÎN VEACUL APOSTOLIC

de : pr. prof. DUMITRU PINTEA

Învățătura despre ierarhia bisericească se articulează pe fondul a două mari capitole ale învățăturii noastre de credință : pe învățătura despre valoarea și efectele operei de mîntuire săvîrșită de Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu întrupat (soteriologia), și pe cea despre actualitatea și eficiența permanentă a jertfei de pe cruce în Biserică (eclesiologia).

Prin întrupare, jertfa de pe cruce și Înviere, Fiul lui Dumnezeu ne-a mîntuit obiectiv, surpînd peretele despărțitor al vrajbei și al neascultării și făcînd posibilă din nou comuniunea noastră harică cu Dumnezeu (Efeseni 2, 14—16). Fiind deopotrivă Dumnezeu și om, jertfa Sa mîntuitoare este unică, absolută, avînd o eficiență universală și veșnică, iar efectele ei extinzîndu-se asupra tuturor oamenilor de peste tot și din toate timpurile : „El a intrat o singură dată în Sfînta Sfîntelor... cu însuși sîngele Său și a dobîndit o veșnică răscumpărare” (Evrei 9, 12). Astfel Hristos rămîne unicul mijlocitor pentru mîntuirea noastră subiectivă¹, pînă la sfîșitul veacurilor. „Dacă cineva a păcătuit, avem mijlocitor către Tatăl pe Iisus Hristos cel drept” (I Ioan 2, 1) „Care și este de-a dreapta lui Dumnezeu și Care se și roagă pentru noi” (Romani 8, 34).

Arhieria neîntrepută a Mîntuitorului Iisus Hristos, reliefată mai cu seamă de epistolele Sfîntului Apostol Pavel și în mod special în cea către Evrei (4, 14 ; 7, 21 ; 8, 6 ; 9, 12 ; 10, 12—13 etc.), implică și participarea noastră la opera Sa de mîntuire. Deținînd în cadrul omenirii poziția unui „nou Adam” (Romani 5, 19 ; I Corinteni 15, 22, 45), Iisus Hristos ne-a cuprins și ca om, virtual, pe noi toți în Sine și ne-a recapitulat, potențial, pe toți în tot ceea ce a făcut pentru mîntuirea noastră (Efeseni 2, 4—6). În chip duhovnicesc, în Iisus Hristos noi toți am fost

¹ Pr. prof. Dumitru Stăniloae, *Iisus Hristos, arhietu în veac*, în „Ortodoxia”, nr. 2/1979, pp. 217—221.

aduși jertfă și făcuți părtași învierii Sale (II Corinteni 5, 14; Romani 6, 3—5). Îndumnezeirea pe care El a realizat-o cu firea Sa umană în chip actual, a lucrat-o și cu noi potențial, astfel că mîntuirea noastră personală incumbă însușirea de către noi în chip actual a roadelor jertfei Sale mîntuitoare, la care potențial noi sintem părtași. Dar aceste roade sînt nedespărțite de dăruitorul lor — Iisus Hristos cel răstignit și înviat. Hristos ne mîntuiește numai întrucît se sălășluiește personal în noi, prin Duhul Sfînt, și ne încorporează ca mădulare vii și înnoite ale Sale în unitatea trupului Său comunitar, sobornicesc — Biserica „laboratorul” mîntuirii și sfințirii noastre. În acest mediu sacramental, puterea mîntuitoare și sfințitoare se extinde, prin lucrarea Sfîntului Duh, din trupul lui Hristos înviat și îndumnezeit și asupra trupurilor și sufletelelor noastre încorporate ca mădulare ale trupului Său „prefăcîndu-ne în același chip din slavă în slavă ca de la Duhul Domnului” (II Corinteni 3, 18), tot mai mult după asemănarea Sa, înfăptuind înfierea noastră.

Pentru a beneficia de roadele jertfei și învierii Domnului, este necesar ca acestea să ni se împărtășească într-un mod adecvat puterilor noastre de primire, Mîntuitorul așezînd împărtășirea Sfîntelor Taine prin ierarhia bisericească sacramentală. Acestea sînt date ca structuri fundamentale întru alcătuirea și spre zidirea Trupului lui Hristos în extensiunea sa istorică (I Corinteni 12, 28; Efeseni 4, 11). De ființa Bisericii ține cu necesitate existența unei ierarhii sacramentale de drept divin, fără de care nu poate exista nici Biserică adevărată și deplină, deoarece „dacă ar înceta hirotonia, ar înceta tainele, afară de botez, și neamul omenesc ar fi rupt din har”². Arhieria permanent eficientă a lui Iisus Hristos postulează, așadar, existența unei preoții sacramentale cu succesiune apostolică neîntreruptă, prin care Hristos își prelungește în Biserică, prin Sfîntul Duh, lucrarea de mîntuire a lumii pînă la sfîrșitul veacurilor. Firul istoric al ierarhiei bisericești urcă astfel pînă la Sfinții Apostoli și prin ei nemijlocit la Mîntuitorul nostru Iisus Hristos — Marele Arhiereu.

În scopul continuării operei sale de mîntuire, Iisus Hristos și-a ales 12 apostoli cărora le-a dat putere și încredințare de a predica Evanghelia, de a sluji cele sfinte și de a-i călăuzi pe credincioși pe calea mîntuirii. În vederea acestei întreprinderi misiuni, Sfinții Apostoli au fost special pregătiți pe toată durata activității publice a Mîntuitorului. În această pregătire distingem mai multe momente.

Sfinții evangheliști ne relatează că îndată după ispitirea din pustie, pe cînd „Iisus a început să propovăduiască” (Matei 4, 17) și-a chemat mai mulți ucenici care au fost și cei dintîi martori ai învățăturii și minunilor Sale (Matei 4, 19; Marcu 1, 16; Luca 5, 11; Ioan 1, 35—51). Sf. Evanghelist Marcu, vorbind despre ei îi numește generic „cei ce erau pe lângă El (Marcu 4, 10). Dintre aceștia, Mîntuitorul și-a ales mai apoi doar 12 ucenici „ca să fie cu El și să-i trimită să propovăduiască și să aibă putere să vindece bolile și să alunge demonii” (Marcu 3, 14—15).

² *Teologia dogmatică și simbolică*, vol. II, București, 1958, p. 789.

Pe aceștia „El i-a numit Apostoli” (Luca 6, 13—16; Matei 10, 1—4; Marcu 3, 13—19). Față de ei a arătat o atenție deosebită, i-a apropiat mai mult de sine decît grupul mai larg al ucenicilor, făcîndu-i martori nemijlociți ai învățaturii Sale, numindu-i „prieteni” Săi (Ioan 15, 14—15); pe ei i-a învățat în public dar și în particular „tainele Împărăției lui Dumnezeu” (Marcu 4, 10—11) iar după sfînta Sa Înviere, întărindu-i cu putere dumnezeiască, i-a trimis zicînd: „Datu-Mi-s-a toată puterea în cer și pe pămînt, drept aceea, mergînd învățați toate neamurile, botezîndu-i pe ei în numele Tatălui și al Fiului și al Sfîntului Duh, învățîndu-i să păzească toate cîte v-am poruncit vouă” (Matei 28, 18—20) și „precum M-a trimis pe Mine Tatăl, și Eu vă trimit pe voi” (Ioan 20, 21).

Potrivit acestei trimiteri, sfînții apostoli au primit consacrarea pentru a vesti cuvîntul evanghelic al mîntuirii în toată lumea cu aceeași autoritate cu care a fost vestit de însuși Mîntuitorul, iar „lumea” le datora și lor aceeași ascultare ca Domnului: „Cel ce vă ascultă pe voi, pe Mine Mă ascultă, și cel ce se leapădă de voi, de Mine se leapădă” (Luca 10, 16). Pe lângă consacrarea pentru slujirea cuvîntului, sfînții apostoli au primit tot acum puterea și îndreptățirea de a lucra și cele sfînte — potestas clavium — potrivit făgăduinței făcute de Mîntuitorul anterior (Matei 16, 19) ca și încredințării de la Cina cea de Taină (Luca 22, 19), „și zicînd acestea a suflat asupra lor și le-a zis: „Luați Duh Sfînt, cărora veți ierta păcatele vor fi iertate și cărora le veți ținea vor fi ținute” (Ioan 20, 22—23). Nedespărțită de puterea învățătoarească și de cea sfînțitoare este și călăuzirea credincioșilor pe calea mîntuirii, rînduită de Mîntuitorul prin cuvintele: „... învățîndu-i să păzească toate cîte v-am poruncit vouă” (Matei 28, 20).

Referindu-se la calitatea sfînților apostoli de „slujitori ai lui Hristos și iconomi ai Tainelor lui Dumnezeu” (I Corinteni 4, 1), Mărturisirea Ortodoxă afirmă că „în această iconomie se cuprind două lucruri întii puterea și dreptul de a dezlega păcatele oamenilor, fiindcă despre aceasta s-a spus: „Ori cîte veți dezlega pe pămînt vor fi dezlegate și în Cer”. În al doilea rînd, dreptul și puterea de a învăța, care se tălmăcește prin aceste cuvinte: „Mergînd învățați toate neamurile, botezîndu-i pe ei în numele Tatălui și al Fiului și al Sfîntului Duh”³.

Instituită formal în ziua întii a Învierii (Ioan 20, 21—23), consacrarea la apostolie își primește confirmarea definitivă în ziua Rusaliilor, cînd pogorîndu-se Duhul Sfînt în chipul limbilor de foc și așezîndu-se peste fiecare din cei 12 apostoli, i-a pecetluit cu putere dumnezeiască în chemarea, alegerea și investirea cu îndreptățire divină pentru misiunea apostolică. Dînd putere spirituală în Biserica Sa exclusiv Sfînților Apostoli, care au format de la început un corp distinct atît în cercul mai larg al ucenicilor, cît și în masa credincioșilor, Mîntuitorul a exprinat totodată voința Sa ca această putere să se transmită neîntre-

³ Mărturisirea de credință a Bisericii Ortodoxe, 1642, traducere de Alexandru Elian, București, 1981, Răspuns la întrebarea 109, p. 99.

rupt succesorilor acestora și astfel să rămână permanent în Biserica Sa pînă la sfîrșitul veacurilor: „Iată Eu cu voi sînt în toate zilele pînă la sfîrșitul veacului” (Matei 28, 20), după cum și Minglietorul, pe care Tatăl îl va trimite la cererea Sa, nu-i va părăsi, ci va rămîne cu ei în veac (Ioan 14, 16). Or, este evident că sfinții apostoli nu au rămas în această viață în veci, iar Mîntuitorul își împlinește făgăduința prin prezența și lucrarea Sa permanentă în Biserică, prin Sfîntul Duh, prin ierarhia cu neîntreruptă succesiune apostolică.

Dacă apostolatul a fost un dar personal netransmisibil, legat de anumite persoane chemate nominal de către Mîntuitorul la această slujire, sfinții apostoli au transmis urmașilor lor harul preoției în cele trei trepte. Existența acestor trei trepte ale ierarhiei sacramentale de drept divin, distincte de mireni, este clar atestată atît în cărțile Noului Testament cît și de tradiția apostolică. Astfel, dacă la început cei ce credeau și-l urmau lui Iisus se împărțeau în „apostoli” și „frați” (Faptele Apostolilor 1, 15—16), îndată după Pogorîrea Sfîntului Duh, întîlnim în primele Biserici locale organizate la Ierusalim și Antiohia, și ierarhia bisericească cu cele trei trepte de drept divin — episcopi, preoți și diaconi — pe care Biserica Ortodoxă le-a păstrat neîntrerupt în permanența vremii.

În preajma anului 50 d. Hr., în Biserica din Ierusalim, pe lângă Apostoli sînt amintiți deja și preoții, ca o treaptă ierarhică bine conturată. Din Faptele Apostolilor 15, 1—23, aflăm că atunci în Biserica din Antiohia s-au ivit niște neînțelegeri cu privire la obligativitatea sau neobligativitatea prescripțiilor Legii mozaice referitoare la circumciziune și pentru creștinii proveniți dintre păgîni. Pusă în fața acestei situații delicate, Biserica antiohiană a hotărît ca Sf. Apostol Pavel împreună cu Barnaba și cu cîțiva credincioși să se deplaseze „la Apostolii și preoții din Ierusalim”, spre a elucida problema modalității de primire a păgînilor în Biserică (Faptele Apostolilor 15, 1—2). Sosind la Ierusalim, aceștia au fost primiți „de Biserică și de Apostoli și de preoți” (15, 4), care „s-au adunat ca să cerceteze” (15, 6). După dezbateri, „Apostolii și preoții cu toată Biserica au hotărît să aleagă bărbați dintre ei și să-i trimită la Antiohia, cu Pavel și cu Barnaba, pe Iuda cel numit Barsaba și Sila” (15, 22), cu o epistolă care începea astfel: „Apostolii și preoții și frații, fraților dintre neamuri” (15, 23). Apoi în epistola către Filipeni, scrisă din Roma între anii 62—63, Sf. Apostol Pavel menționează existența ierarhiei bisericești în acea comunitate creștină: „Pavel și Timotei, slujitori ai lui Iisus, tuturor sfinților întru Hristos Iisus, celor ce sînt în Filipi, episcopilor, și diaconilor...” (Filipeni 1, 1). Prin aceste cuvinte, binecuvîntarea apostolilor este împărtășită întregii Biserici din Filipi: mirenilor numiți sfinți, precum și ierarhiei constituită în mod distinct.

Este locul să reținem insistența cu care se revine în veacul apostolic și respectiv în textele neotestamentare asupra distincției clare din-

⁴ Pr. prof. Nicolae Ciudin, *Temeiuri biblice și patristice ale ierarhiei bisericești*, în „Studii Teologice”, nr. 3—6/1950, p. 200.

tre diferitele categorii de membri ai Bisericii — apostoli, preoți, diaconi și frați sau sfinți sau credincioși mireni. Folosirea termenilor, episcop, preot și diacon (Faptele Apostolilor 20, 17, 28; Filipeni 1, 1) s-a făcut cu suficientă claritate pentru a înlătura confuziile de atribuții în cadrul celor trei trepte ale ierarhiei. Spre exemplu, dreptul de a hirotoni preoți (I Timotei 5, 22), de a-i judeca (I Timotei 5, 19) și de a-i distinge (I Timotei 5, 17) este precizat ca o prerogativă exclusivă a episcopului. Fiecare nume desemna o treaptă precisă a ierarhiei, în timp ce credincioșii erau numiți pe mai departe „frați” sau „sfinți”.

Prima treaptă — episcopatul — a primit de la sfinții apostoli plenitudinea harului și este centrul puterii spirituale a Bisericii, iar întrunit în sinod național, este capul Bisericii naționale. Episcopatul de prețutindeni, unit în sinod ecumenic, deține autoritatea supremă în Biserica universală. Totodată, episcopatul reprezintă condiția existenței Bisericii, deoarece prin el se așează în slujire preoții și diaconi, „fiindcă episcopii urmează pe apostoli întru împărtășirea dumnezeieștilor Taine și slujirea mîntuirii oamenilor — ni se spune în Mărturisirea Ortodoxă⁵. La fel și în Mărturisirea de credință a lui Dositei al Ierusalimului se subliniază că „vrednicia de episcop este atît de necesară în Biserică, încît fără el nu poate să existe nici Biserică... Că se deosebește vrednicia de episcop de aceea a preotului este clar, fiindcă preotul se hirotonește de către episcop, pe cînd episcopul nu se hirotonește de preot, ci de către doi sau trei arhierei”⁶. Astfel dacă hirotonirea întru preot de către episcop implică primirea acestuia în comuniune cu episcopul său, în calitate de centru al puterii spirituale și cap văzut al Bisericii locale, atunci hirotonirea întru episcop de către mai mulți episcopi înseamnă primirea aceluia în comuniune cu Biserica universală, reprezentată atunci de cei ce oficiază actul hirotoniei⁷.

În cărțile Noului Testament treapta episcopatului este amintită la I Petru 2, 25; Faptele Apostolilor 20, 28; Filipeni 1, 1; I Timotei 3, 2, 6; la Tit, 1, 17. Îndeosebi, la I Timotei 3, 2—7 și Tit 1, 7—9 se arată condițiile pe care trebuie să le îndeplinească candidatul la treapta episcopală, iar la Tit 1, 5 sînt arătate îndatoririle ce revin episcopului: „Pentru aceasta te-am lăsat în Creta ca să îndreptezi cele ce mai lipsesc și să așezi preoți prin cetăți, precum și-am rinduit”. Așadar, misiunea episcopului este de a hirotoni preoți și a-i așeza în oficii (I Timotei 5, 22), de a-i sfătui, sancționa (I Timotei 5, 19) sau răsplăti (I Timotei 5, 17), precum și de a veghea la dreapta propovăduire a cuvîntului lui Dumnezeu și asupra întregii vieți bisericești din cuprinsul eparhiei.

Prin urmare, pe scurt subliniem următoarele: episcopatul este de drept divin și în consecință anterior organizării juridice a Bisericii; Biserica locală constituită în jurul unui episcop, ce stă în comuniune

⁵ Mărturisirea de credință a Bisericii Ortodoxe, 1642 (trad. cit.) p. 99.

⁶ Dositei, definiția a 10-a, după Hr. Andrușos, *Simbolica*, trad. de prof. Iustin Moisescu, Craiova, 1955, p. 76.

⁷ Idem, p. 76.

deplină cu ceilalți episcopi egali în har cu el, realizează plenitudinea Bisericii celei una, sfântă, sobornicească și apostolicească; așa cum rezultă și din Tit 1, 5 și I Timotei 5, 22, preotul și diaconul participă la plenitudinea ministeriului sacerdotal păstrat de episcop.

Despre cea de-a doua treaptă a ierarhiei bisericești — preoția — se face mențiune în Faptele Apostolilor în Epistolele Sfintului Apostol Pavel, Petru și Iacob (Faptele Apostolilor 11, 30; 14, 23; 15, 2, 4, 6; 22, 23; I Timotei 5, 17; Tit 1, 5; Iacob 5, 14; I Petru 5, 1). Membrii acestei trepte primesc de la Hristos, prin episcop, puterea spirituală de a învăța și a conduce turma cea cuvântătoare încredințată lor, săvârșind aceleași lucrări sfântitoare pe care le săvârșeste și episcopul, în afară de taina hirotoniei și de sfintirea sfintului Mir, care aparțin în exclusivitate episcopilor. Pentru că slujesc Sfânta Euharstie, care este jertfă reală, ei se numesc preoți (ierevs).

Despre cea de-a treia treaptă — diaconul — se face mențiune în Faptele Apostolilor 6, 1—6, unde ni se spune că sfinții apostoli s-au rugat și și-au pus mâinile peste cei șapte bărbați aleși de obștea credincioșilor din Ierusalim, hirotonindu-i întru diaconi spre a fi de ajutor în slujirea apostolească. Despre treapta diaconiei face mențiune și Sf. Apostol Pavel la Filipeni 1, 1 și I Timotei 3, 8, unde sînt arătate și condițiile intrării în această treaptă. Reținem faptul că misiunea diaconilor nu se reducea doar la slujirea la mese, ci le revenea și îndatorirea de a-i ajuta pe preoți și episcopi în întreita lor slujire. Din Faptele Apostolilor 6, 10 și 8, 26—39 reiese că diaconii aveau și misiunea de a predica Evanghelia. Totuși, ei nu puteau și nu pot săvârși cele ce țin de latura sfântitoare a slujirii preoțești.

Așadar, mărturiile Sfintei Scripturi a Noului Testament cu privire la ierarhia bisericească în veacul apostolic sînt limpezi și edificatoare. Prin rugăciuni și punerea mâinilor, Sfinții Apostoli au instituit pe cei șapte diaconi, au așezat preoți în cetăți și tot prin hirotonire Sf. Apostol Pavel i-a așezat pe Timotei și Tit ca episcopi în Efes și Creta, cu îndatoriri și îndreptățiri care depășeau sfera de competență a preoților. De aici se vede că episcopii, preoții și diaconii au fost instituiți în slujba preoțească de către sfinții apostoli printr-un ritual special (rugăciuni și punerea mâinilor), ceea ce denotă caracterul sacramental, ca taină al hirotoniei, care se săvârșeste mereu după același ritual.

Hirotonia nu este o simplă ceremonie, ci o lucrare sacramentală prin care se împărtășește harul sfințitor necesar slujirii preoțești, potrivit sferei de competență pe care o are fiecare din cele trei trepte ale ierarhiei bisericești de drept divin, ceea ce rezultă cu claritate din Faptele Apostolilor 20, 28: „Drept aceea, luați aminte de voi înșivă și de toată turma întru care Duhul Sfânt v-a pus pe voi episcopi ca să păstoriți Biserica lui Dumnezeu pe care a cîștigat-o cu sîngele său”. De asemenea, la I Timotei 4, 14 se precizează: „Nu fi nepăsător față de harul care este întru tine, care ți s-a dat prin proorocie cu punerea mâinilor preoției”, iar la II Timotei 1, 6: „Te îndemn să îți aprins harul lui Dumnezeu care este întru tine prin punerea mâinilor mele”.

În ceea ce privește „preoția universală” sau de obște și relația acesteia cu preoția sacramentală sau specială, fără a intra în detalii precizăm că „preoția obștească” nu o poate înlocui pe cea sacramentală, iar aceasta la rîndul ei nu o exclude pe cea dintîi, ci dimpotrivă o presupune și o integrează în sfera mai largă a întregii slujirii a preoției sacramentale. Numai prin preoția sacramentală, preoția de obște primește sens și i se conferă valoare și importanță în procesul de mîntuire și sfințire a credincioșilor. Dacă se pare că Sf. Apostol Petru îi numește preoți pe toți creștinii (I Petru 2, 9), în aceeași epistolă (5, 1), el face și distincția necesară spunînd : „Iar pe *preoții dintre voi îi rog...*”, ca o dovadă că preoția de obște niciodată nu a fost asimilată ori confundată cu preoția sacramentală, primită prin hirotonire între aceste două feluri de preoție existînd o diferență de esență și o distincție precisă.

Din importanța și sublimitatea slujirii preoțești decurge și marea responsabilitate a slujitorilor altarului față de această misiune sfîntă la care ei sînt chemați, precum și cu referire la grija pe care trebuie să o aibă față de mîntuirea sufletului tuturor celor ce le sînt dați spre a-i sluji. Liantul care unește în permanență este adevărul pururea viu că ierarhia și credincioșii nu se pot mîntui decît numai împreună.

PROBLEMA SUFERINȚEI OMENEȘTI ÎN LUMINA CREȘTINISMULUI

de: prot. NICODIM BELEA

Suferința este un atribut ce aparține omului ca și naturii. Dacă așezăm pe om în față cu restul viețuitoarelor create de Dumnezeu, observăm că suferința omenească poartă amprentele unei originalități specifice numai lui¹. Fiind un apanaj al său, o găsim reflectată în cultura tuturor popoarelor și aproape în toate religiile, dar mai ales în creștinism care îndrumă pe credincioși să pășească pe urmele lui Hristos, căci și „Hristos a pățimit pentru noi lăsându-ne pildă” (I Petru 2, 21 ș.u.).

Omul ca făptură psiho-fizică, unește în sine suferințele trupești cu cele sufletești. Prin trupul său material, el este legat de natură, de cosmos, iar prin suflet este legat de Dumnezeu, este înrudit cu Dumnezeu². Aspectul sub care apare suferința fizică și psihică este multiplu.

Privindu-i pe enoriașii bolnavi care suferă trupește, observăm că unii, în boala lor, sînt foarte sensibili și preocupați de problema credinței, a vieții și a morții³, pe cîtă vreme alții se revoltă și se consideră nedreptățiți de Dumnezeu. Aici, păstorul de suflete are marele rol de a ști să vorbească cu fiecare bolnav „pe graiul lui”, dar cu multă prudență și înțelepciune, ferindu-i de ravagiile prozelitismului și îndreptîndu-se spre toți ca un samaritean, adică unind rugăciunea pentru dîșii cu sfatul cel bun⁴.

Bolile psihice sălășluiesc și ele în trupul omului, pe care îl atacă direct sau indirect, fie tulburîndu-l, fie împiedicîndu-l în funcțiunile sale spirituale și raționale⁵. Dar fiindcă persoana omenească este deopotrivă

¹ Cf. Weismann, *Instinkt und Intelligenz im Tierreich*, III Aufl., Freiburg 1905; pp. 16, 30 sq.

² Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, *Dogmatica*, vol. I, București, 1978, p. 388.

³ Heije Faber, *Seelsorge am Kranken Menschen*, Gütersloh, 1969, p. 5 sq.

⁴ D. Johannes Steinbeck, *System der praktischen Theologie*, II Aufl. Leipzig, 1932, p. 261.

⁵ Joseph Fischer, *Seelenpflege*, Freiburg, 1926, pp. 68—69.

purtătoarea bolilor trupești și sufletești, avînd tangență cu societatea, dar rîvnind și mîntuirea, vom încerca să sintetizăm suferința și să o primim sub trei aspecte principale : din punct de vedere personal, comunitar și soteriologic.

1. *Aspectul personal al suferinței* rezultă încă din cartea Facerii, fiind pusă în legătură cu munca : „Și a luat Dumnezeu pe omul pe care îl făcuse și l-a pus în raiul cel din Eden ca să-l lucreze și să-l păzească” (Facerea 2,15). În starea paradisiacă, munca nu era legată de suferință. Numai după cădere, omul singur și-a făcut din muncă o trudă și un chin. Munca a rămas aceeași : o necesitate existențială, o orînduire divină. Din pricina căderii, Dumnezeu l-a scos pe om din grădina Edenului, dar l-a pus să lucreze în continuare pămîntul, care de acum înainte i-a adus multe suferințe : „Blestemat va fi pămîntul pentru tine — i-a zis Dumnezeu lui Adam. Cu osteneală să te hrănești din el în toate zilele vieții tale ! Spini și pălămidă va rodi el ... În sudoarea feții tale îți vei minca pîinea ta.” (Facerea 3, 17—19). Iar Evei i-a zis : „Voi înmulți necazurile tale ; și în dureri vei naște copii.” (Facere 3,16).

Prin urmare, potrivit Revelației divine, suferința are la temelie păcatul original⁶, deoarece „precum printr-un om a intrat păcatul în lume și prin păcat moartea, așa moartea a trecut la toți oamenii, prin acela în care toți au păcătuit” (Romani 5, 12, 17—19). Căderea lui Adam răsfrîngîndu-se asupra întregii omeniri, ea se spală numai prin Taina Sfîntului Botez. Urmările căderii, însă, rămîn, ca și slăbiciunea de a cădea⁷.

Mîntuitorul Iisus Hristos ne pune în față diferite cazuri și diverse fețe ale suferinței personale, ca și tămăduirea lor. Astfel, ni se arată starea în care se găsea slăbănogul din Capernaum, pe care Mîntuitorul nu l-a întrebât ce-l doare, ci știind că la baza slăbiciunii sale era păcatul, i-a zis : „Fiule îți sînt iertate păcatele” (Marcu 2, 5), iar slăbănogul s-a înapoiat vindecăt la casa sa. Noul Testament evocă și cazul slăbănogului de la scîldătoarea Vitezda, care suferea de 38 ani și zăcea în pat. Iisus cunoscînd motivele suferinței sale, i-a zis : „Scoală-te, ia patul tău și umblă” și „iată te-ai făcut sănătos. De acum să nu mai păcătuiești, că să nu-ți fie ceva mai rău” (Ioan 5, 8, 14). Se mai precizează că suferința este după voia lui Dumnezeu : „Cei ce suferă după voia lui Dumnezeu, aceia să-I încredințeze Lui sufletele lor, săvîrșind fapte bune”, adică să nu mai păcătuiască (I Petru 4, 19).

Există însă suferințe care nu sînt o urmare a păcatelor personale. Orbul din naștere „n-a păcătuit nici el nici părinții lui, ci (s-a născut orb), ca să se arate în el lucrările lui Dumnezeu” (Ioan 9, 2—3). Aici este vorba despre tot ce a făcut Dumnezeu din clipa cînd a zis : „Să fie lumină și a fost lumină” (Facerea 1, 3). Căci Eu „lumină lumii am venit să aduc” și „cîtă vreme sînt în lume, Eu sînt lumina lumii” (Ioan 9, 5). Orbului din

⁶ L'Abbé Archelet, *Les causes du malheur*, Paris, 1905, p. 23.

⁷ Pr. I. Mihălcescu, *Dogma soteriologică*, Buucurești, 1926, p. 20 ; și Joseph Fischer o.c., p. 61.

naștere i-a dăruit lumina ochilor, ca să vadă tot ceea ce a zidit Dumnezeu în lume și prin aceasta să-L preamărească pe Ziditor mai mult decât cei cu ochi sănătoși. De aceea Mîntuitorul a spus: „Am venit în lumea aceasta, ca cei care nu văd să vadă, iar cei care văd să fie orbi” (Ioan 9, 19).

Întrebarea pusă de ucenici: „Învățătorule, cine a păcătuit, acesta sau părinții lui de s-a născut orb”? (Ioan 9, 2) era firească și logică. Ucenicii au constatat că atît în Capernaum cît și la Vitezda, cei vindecați sufereau din pricina păcatelor lor. Însă în cazul orbului din naștere, ucenicii au găsit că motivul este „ca prin el să fie preamărit Iisus”, fapt care rezultă din dialogul orbului cu fariseii îndoielnici. Prin argumentația sa, orbul a știut să-i umilească pe farisei și să le spulbere trufia: „Tocmai în aceasta stă minunea, că voi nu știți de unde este și totuși El mi-a deschis ochii. Din veac în veac nu s-a auzit să fi deschis cineva ochii unui orb din naștere. De n-ar veni Acesta de la Dumnezeu, n-ar fi putut face nimic” (Ioan 9, 30—33). Prin curajul arătat și prin puterea de argumentare, orbul din naștere se așează pe treapta unui mare apologet al dumnezeirii lui Iisus Hristos.

O altă întîmplare o istorisesc sinopticii (Luca 18, 39; Marcu 10, 46) vorbind despre doi orbi cu o credință puternică. Ambii au cerșit „mila” lui Iisus. „Ce voiți să vă fac” — i-a întrebat Iisus. „Doamne, voim să vedem” — au răspuns orbi. Vedeți! Credința voastră v-a mîntuit⁸, minune subliniată în amănunt de Nichifor Theotoke în „Cazaniile” sale⁸.

2. *Aspectul comunitar al suferinței* pornește tot de la neascultarea protopărinților Adam și Eva. Dumnezeu a nutrit față de oameni dragoste nemărginită, i-a făcut părtași de toate bunătățile și a rămas întristat și îngrijorat cînd i-a văzut alunecați în păcat. Prin vina lor, Adam și Eva au transmis păcatul tuturor oamenilor. Păcatul personal nu cauzează suferința fizică și psihică numai făptuitorului, ci întregii societăți în care trăiește. Adam singur putea să nu păcătuiască, însă el s-a pervertit în fața ofertei Evei sfătuită de diavol și a căzut din starea primordială datorită exclusiv greșelii sale.

Mîntuitorul Iisus Hristos a oferit întregii posterități creștine pilda Fiului risipitor care, prin măreția ei etică este o perla a parabolilor lui Iisus, dovedind și de data aceasta că iubirea este mai puternică decît legea dreptății omenești⁹.

Istoria este martoră că suferința și lacrimile sînt indisolubil legate de viața omenească, dovedind aspectul comunitar al suferinței care apare și atunci cînd este evitat binele care putea fi făcut. Fiul cel pierdut din parabolă a suferit mult din clipa cînd a constatat că ar fi putut să nu ajungă slugă la porci. Mîntuitorul mai oferă și exemplul tînărului bogat

⁸ Cf. *Tilcuirea evangheliilor și cazaniile duminicilor de peste an*, după Kiriacodromionul lui Nichifor Theotoke, Editura Inst. Biblic, București, 1960, pp. 81, 207, 465.

⁹ Sterie Diamandi, *Fiul lui Dumnezeu — Fiul omului*, vol. II, București 1943, pp. 297—303.

care suferă că nu poate dobîndi Împărăția cerurilor, deoarece nu a avut suficientă voință de a se lepăda de balastul averilor sale pămîntești. Potrivit doctrinei creștine, prin suferință credinciosul devine mai rezistent, mai activ clipă de clipă. Credința că va birui suferința, sau a meritat suferința care îl apasă, face din el un luptător împotriva răului. Religia creștină nu este religia resemnării, a renunțării la luptă și eforturi, ci acceptarea cu bărbăție a tuturor consecințelor pe care poate să le ridice suferința în viață (Luca 18, 1—8). Religia creștină oferă energia necesară pentru ca credinciosul să nu-și piardă răbdarea și nădejdea, să înfrunte toate obstacolele care îi stau în cale și spre a obține biruința. Sf. Apostol Pavel ne încurajează atunci cînd spune: „Precum sînteți părtași suferințelor, așa și mîngîierii” (II Corinteni 1, 7).

3. *Aspectul soteriologic al suferinței*, are la temelie părerea de rău față de încălcarea legilor divine precum și mărturisirea păcatelor în fața lui Dumnezeu prin duhovnicul respectiv.

Spre a arăta omenirii că vina căderii în păcat se datorește exclusiv omului care s-a raliat duhului celui rău, Dumnezeu provoacă atît pe Adam cît și pe Eva la o mărturisire personală explicită, deși Domnul știa ce l-a îndemnat pe fiecare să păcătuiască. Le-a dat ocazie să descrie fiecare amănunțit cum s-a întîmplat căderea. Și i-a întrebât: „Pentru ce ai făcut aceasta”? (Facere 3, 13). Dar atît Adam cît și Eva au refuzat să răspundă, au refuzat să se mărturisească, adoptînd o atitudine de rezervă. Sfinții Părinți spun că blestemul lui Dumnezeu a căzut asupra lor *nu* pentru că au păcătuît, ci pentru că n-au mărturisit greșeala¹⁰. De asemenea și Cain, fiind întrebât de Domnul: „Unde este fratele tău?”, a răspuns plin de îngîmfare: „Nu știu! Au doară eu sînt păzitorul fratelui meu?” (Facerea 4, 9). Cain a fost blestemat de Dumnezeu *nu* pentru păcat, ci pentru ocolirea recunoașterii lui. Nu s-a întîmplat așa cu Aaron arhiereul. Acesta după ce n-a putut rezista ispitei de a strînge aur și de a clădi un vițel, la cererea poporului neastîmpărat, și-a recunoscut păcatul și a fost iertat (Ieșirea 32, 21 ș.u.)¹¹.

Creștinismul a adus în lume bucuria că omul poate fi reintegrat în paradisul pierdut, poate obține mîntuirea prin harul împărtășit de Biserică prin slujitorii ei. În creștinism, omul renaște într-o făptură nouă, căci și-a păstrat „Chipul”, și prin practicarea susținută a virtuților, are posibilitatea să se ridice la „asemănarea” cu Dumnezeu¹². Pentru creștinul care se silește să urce scara virtuților, suferințele temporare, oricît ar fi de multe și grele, sînt suportate cu bărbăție în nădejdea că acestea vor

¹⁰ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omili la Facere*, Migne, P.G. vol. 53, col. 163; Afraates, *Texte urd Untersuchungen*, III, 3—4, Leipzig, 1866, p. 121; pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, *Mărturisirea păcatelor și pocăința în trecutul Bisericii*, în „BOR” nr. 3—4/1955, pp. 220—221.

¹¹ Pr. prof. D. Stăniloae, art. cit., p. 230.

¹² Sf. Ioan Damaschin, *Tratatul ascetic „Despre virtuți și păcate...”* în Migne, PG 95, col. 81—98.

avea un sfârșit ¹³ și el va putea urca scara ce duce la „asemănarea” pierdută. Sfânta Scriptură ne dă asigurarea că „durerile ceasului de față nu pot să stea în cumpănă cu mărirea care va să se arate pentru noi” (Romani 8, 18). Dintre creștinii primelor veacuri, Sf. Apostol Pavel este cel dintîi hotărît să străbată suferința pentru a se putea mîntui (II Corinteni 12, 10). De astfel, istoria Bisericii confirmă existența atîtor mucenici din primele veacuri creștine care au suferit pentru Hristos ¹⁴.

Se știe că suferința are la temelie ruperea legăturilor cu Dumnezeu și cu oamenii, prin păcat. Dar suferința mărturisită aduce ușurare, ca un fenomen psihologic universal și o cerință naturală a omului, în sensul că răul, păcatul se diminuează dacă e mărturisit. Un prieten bun are curajul să spună ce este păcat și să mustre pentru el, dar în așa fel ca să zidească, nu să învenineze. Iisus Hristos a avut grijă să trimită credincioșilor asemenea prieteni. I-a trimis pe Sfinții Săi Apostoli peste întinsul pămîntului cu porunca: „Luați Duh Sfînt; căroră veți ierta păcatele, le vor fi iertate și căroră le veți ține, vor fi ținute” (Ioan 20, 22—23). Prin însuflarea Duhului Sfînt, Mîntuitorul a împărtășit slujitorilor Săi puterea de a pătrunde în sufletul credincioșilor și să rostească sentința iertării păcatelor, „ca viață veșnică să dea la toți” (Ioan 17, 2). Prin aceasta, Iisus Hristos a așezat Taina Spovedaniei, dăruind fiecărui credincios un asemenea prieten în persoana duhovnicului care ajută întru cunoașterea de sine, întru căință și mărturisire, ca un trimis al Domnului, departe de orice sentiment personal ¹⁵. Așa se clarifică valoarea duhovnicului, ca un prieten statornic. „Să nu crezi că descoperirea ta în fața duhovnicului este o descoperire nedemnă. Nedemnă este înfățișarea ta înaintea lumii în haina păcatelor și a viciilor. Comunicarea păcatelor tale nu e o dezgolare de care trebuie să te sfiești, ci curajul de a scoate la suprafață ceea ce e frumos în tine. Păcatele și așa se văd chiar dacă nu le spui. Dar cînd te mărturisești în Duh de căință, apari prin ele tu înfrumusețat de căință. Chiar în momentul cînd ai început mărturisirea ta în fața duhovnicului, a început renașterea ta, înnoirea ta, ajutate de duhovnicul dat ție de Dumnezeu” ¹⁶.

Omul, coroană a creației, nu mai este rob păcatului și suferinței, ci liber. Spovedania este Taina eliberării credinciosului din prinsoarea păcatului și ușa de acces la libertatea fiilor lui Dumnezeu. Mărturisirea păcatelor oferă prilejul de a spune împreună cu Apostolul: „Cele vechi au trecut, iată, toate sînt noi”. (II Corinteni 5, 17).

¹³ Pr. Petre Vintilescu, *Pastorala*, București, 1935, p. 15.

¹⁴ Abbé Adrien Garnier, *Sois Apôtre*, Paris, 1932, p. 198.

¹⁵ Pr. Nicodim Belea, *Psihologia spovedaniei*, Sibiu, 1947, p. 18.

¹⁶ Pr. prof. dr. D. Stăniloae, *Căință și înviere sufletească*, „Revista teologică”, Sibiu, 1945, pp. 20—22.

CONTRIBUȚII CU PRIVIRE LA VIAȚA ȘI ACTIVITATEA PROTOPOPULUI VASILE DAMIAN

de : pr. EUGEN GREUCEANU

Una dintre figurile proeminente ale vieții bisericești și cultural-naționale a românilor hunedoreni este Vasile Damian. Potrivit protocolului botezătorilor din Zlatna (jud. Alba), el s-a născut la 6/8 martie 1855, fiind botezat cu patru zile mai târziu, sub numele de Basiliu-Remus. Tatăl lui, Georgiu, era unul din parohii locali, iar mama se numea Ana¹.

După absolvirea școlii primare în orașul natal, în anul școlar 1866/67, s-a înscris în clasa I-a la liceul romano-catolic din Alba-Iulia². Din matricolă, reiese că el locuise în gazdă pe la diferiți meșteșugari sau preoți ortodocși. Era în clasa a III-a când tatăl lui a fost înaintat în funcția de protopop, clasă absolvită cu calificativul „bine”. În matricolă se mai menționa că vorbește românește și ungurește, precum și că studiază ca obiecte facultative limba română și desenul³. În clasa a V-a a fost admis datorită calificativului „eminent”, obținut în anul școlar precedent, cu care a absolvit și clasele V și VI. În anii 1872—74, a absolvit clasele a VII-a și a VIII-a⁴.

După terminarea liceului s-a înscris la seminarul din Sibiu care se transformase într-un institut de învățământ superior cu o durată a studiilor de trei ani. Potrivit registrului de clasificare, Vasile Damian a obținut în tot cursul acestor studii (1874—1877) numai calitative maxime⁵.

¹ Arhivele Statului filiala Alba, *Fond matricole*, reg. nr. 1307 (născuți Zlatna 1849—1872), poz. 21/1855.

² Arhiva Școlii generale nr. 1 Alba-Iulia. *Matricula, Gimnasii R. Catholicii Albo-caroliensi ab anno 1853—1868—9*, p. 268, poz. 45.

³ Ibidem, *A gyulalehervári rom-kat. gimnasium anyakönyve (Matricola Liceului rom. cat. din Alba-Iulia) 1869—1876/7*, poz. 19/1869—70.

⁴ Ibidem. poz. 18/1870—71, 11/1871—72, 4/1872—73, 4/1973—74.

⁵ Arhiva Institutului teologic Sibiu, protocolul „Clasificarea clericilor 1874/75—1895/96”, poz. 18/1874—75, poz. 14/1975—76, poz. 48/1976—77.

Cercetările efectuate în arhiva Universității din Viena au dovedit că în perioada anilor 1878—1881, a frecventat timp de șase semestre cursurile facultății de filosofie⁶ interesându-se de probleme privind istoria filosofiei, logica, psihologia, istoria, geografia și pedagogia. A audiat, printre altele, mai multe cursuri predate de renumitul profesor Franz Brentano, precum și cele de drept bisericesc și alte discipline teologice⁷.

În timpul studenției, Vasile Damian devenise membru activ al societății „România Jună”, pe parcurs fiind promovat în funcția de secretar și apoi ca președinte⁸.

În anul 1881, Vasile Alecsandri împlinind vârsta de 60 de ani, studenții români din Viena au hotărât să-l sărbătorească în 4 iulie într-o ședință festivă. Ca președinte, V. Damian, a rostit cuvântarea de deschidere. Studenții au trimis apoi poetului o felicitare și un frumos album semnat de toți membrii societății. Ca răspuns, poetul expediază la 5/17 iunie o telegramă și o scrisoare datată din 12/24 iulie 1881, cerind președintelui V. Damian să comunice mulțumirile lui adresate tuturor membrilor⁹.

Întors acasă, el s-a căsătorit cu Aurelia Tepeș, descendenta unei familii de intelectuali din Făgăraș. Eminentul student al seminarului din Sibiu, cu studii strălucite la Universitatea din Viena, este apreciat de forul superior al eparhiei. La 22 iulie 1884, a fost hirotonit diacon de către mitropolitul Miron Romanul, iar la 6 august ca preot. Peste câteva săptămîni, la 18 septembrie, a fost hirotesit protopop. Nu împlinise încă vârsta de 30 ani cînd a fost numit protopop al tractului Zărand (1884), demnitate pe care o păstrează pînă la moarte. A fost onorat cu funcția de asesor consistorial și ales periodic în organismele autonome ale Bisericii. Între anii 1884—1891, a funcționat ca director al gimnaziului, iar mai tîrziu ca președinte al fondului școlar¹⁰. Pe tărîm cultural, lui V. Damian îi aparține reorganizarea secției locale a „Astrei”, iar pe plan economic s-a impus printre altele, ca președinte al direcției institutului de credit „Grănițerul” din Dobra.

Cercetări recente evidențiază activitatea sa politică în cadrul Partidului Național Român. Adept convins al „activismului”, încă de la începutul secolului XX a devenit membru în congregația comitatului Hunedoara, iar din 1905 a făcut parte din comitetul central al adunării respective¹¹. Apogeul activității sale politice o reprezintă prezența lui în parlamentul din Budapesta (1905—1918).

⁶ Fotocopiile realizate după matricola universitară privind studiile lui V. Damian se află la Biblioteca Episcopiei Aradului.

⁷ Matricola specifică doar cursurile frecventate și nu indică calificativele obținute.

⁸ I. Grămadă, *Societatea academică social-literară „România Jună” din Viena (1871—1911)*, Arad, 1912, p. 88.

⁹ Ibidem, pp. 88—89, 132—133; Gheorghe Moisescu, *Centenarul societății academice literare „România Jună” din Viena 1871—1971*.

¹⁰ Arhiva Mitropoliei Ardealului, Sibiu, *Protocolul nou hirotoniților preoți 1884/1976*, poz. 3/1884; „Telegraful Român” nr. 25—26, 27—28/1985, p. 6.

¹¹ Déva és Vidéke” anul XIII, nr. 1 din 5 ianuarie 1905, p. 2., „Hunyadvarmegye”, anul II nr. 1 din 1 ianuarie 1905, p. 2.

În fapt, conferința națională de la Sibiu din ianuarie 1905, la care V. Damian a reprezentat cercul Boiței, l-a trecut pe lista candidaților, pentru cercul electoral dietal Baia de Criș¹². Apelul comitetului electoral executiv a precizat: „Cum va fi purtarea Dumneavoastră la alegeri, așa vă vor fi deputații...”¹³. Vasile Damian primise oficial candidatura în cadrul adunării de constituire a comitetului electoral local, compus din 280 membri. Președinte al comitetului a fost ales avocatul I. Papp, iar ca vicepreședinte, preotul Rimbaș și profesorul P. Oprin¹⁴. Campania electorală a însuflețit întreaga masă a alegătorilor care scandau lozincă:

„Frunză verde leuștean / Să trăiască Damian!”¹⁵.

În ciuda tentativei de corupere electorală, încercată de partida candidatului I. Hollaki, rezultatul alegerii a fost decis de hotărârea alegătorilor români. Din totalul de 3556 voturi valabile, un număr de 2811 (79,04%) alegători s-au pronunțat pentru V. Damian¹⁶. Alegerea s-a desfășurat în două centre, la Brad și Baia de Criș, și a durat 36 ore, în condițiile unei ierni grele (26—27 ianuarie 1905)¹⁷. Înminarea mandatului s-a făcut în cadru solemn la Baia de Criș, iar noul ales a fost întâmpinat a doua zi, cu mare entuziasm, la Brad¹⁸.

Vasile Damian este prezent în parlamentul de la Budapesta, alături de ceilalți șapte deputați ai P.N.R., semnând proiectul de adresă întocmit de Teodor Mihail ce cuprindea o parte din doleanțele românilor¹⁹. Legislatura a fost însă de scurtă durată. În condițiile luptelor politice care au zguduit imperiul bicefal, parlamentul a fost dizolvat.

La alegerile din 1906, Partidul Național Român a reputat un mare succes, obținând 14 mandate. Alegerea de la Baia de Criș din 3 mai 1906, a fost doar o formalitate, deoarece contracandidatul lui V. Damian s-a retras în fața popularității lui, protopopul fiind ales în unanimitate²⁰. Este interesant de remarcat că în cadrul parlamentului a fost ales în comisia pentru îndrumarea bibliotecilor²¹.

În activitatea sa parlamentară, Vasile Damian — la fel ca ceilalți deputați ai P.N.R. — a subliniat drepturile inalienabile ale românilor,

¹² „Tribuna”, nr. 1 din 1/14 ianuarie 1905, pp. 1, 3, 5.

¹³ „Libertatea”, anul IV, nr. 1 din 1/14 ianuarie 1905, p. 1.

¹⁴ Idem, p. 3.

¹⁵ Idem, nr. 3 din 8/21 ianuarie 1905, p. 2.

¹⁶ Idem, nr. 11 din 27 februarie/11 martie 1905, p. 3, nr. 5 din 15/28 ianuarie 1905, p. 3., „Hunyadvármegye”, anul IV, nr. 9/29 ianuarie 1905, p. 2.

¹⁷ „Libertatea”, anul IV, nr. 9 din 18/25 februarie 1905, p. 3, nr. 8 in 5/18 februarie 1905, adaos, Barbu Roventă: Un luptător din Zărand, Telegraful Român, anul 133, nr. 9—10, din 1 martie 1905, p. 3.

¹⁸ „Libertatea”, anul IV, nr. 12 din 5/18 martie 1905, p. 3., Articolele privind alegerea de la Baia de Criș, publicate în „Libertatea”, au fost reunite într-o broșură, tipărită la Orăștie în 1905.

¹⁹ T. V. Păcățeanu, *Cartea de aur*, vol. VIII, pp. 176—184.

²⁰ „Tribuna”, anul X, nr. 76 din 22 aprilie/5 mai 1906, p. 2.

²¹ Az 1906—1911 évi országgyűlés képviselőházának naplója (*Jurnalul camerei deputaților al dietei din anii 1906—1911*), vol. IV; p. 13 (în continuare ședința ... p. ...).

confințite prin continuitatea lor multiseclară pe teritoriul Transilvaniei : „Pe acest pământ pe care locuiesc frații noștri sași, ei sînt acolo de 800 de ani. În același timp, noi putem spune că am fost aici și mai înainte deoarece locuim această patrie cu 1200 de ani mai devreme” — sublinia el în ședința din 16 iunie 1908. La 19 februarie 1914, V. Damian a precizat că „mărturia istoriei dovedește că poporul român a fost aici timp de milenii și dacă astăzi este tot aici, acest fapt se poate atribui cu siguranță numai alipirii sale de patrie”. În 19 martie 1914, același deputat arătase : „Noi nu sîntem nici imigranți și nu am fost cucerii, deoarece noi am fost aici cînd au venit ungurii”²².

Prezența lui V. Damian se face deosebit de simțită în parlament, mai ales cu ocazia discutării unor legi școlare și bisericești. De fapt, prima sa cuvîntare a fost rostită în 18 aprilie 1907, la dezbaterile proiectului de lege școlară inițiată de ministrul Apponyi. Cu o logică pătrunzătoare, deputatul disecă dispozițiile ambigue ale articolului 14, care pe de o parte impunea școlilor unele sarcini bănești, făgăduindu-le, în caz de nevoie, ajutor de stat, iar pe de altă parte lega acordarea subvenției de condiții inacceptabile. V. Damian sublinia că Biserica întretinea peste 3000 școli, dintre care numai aproximativ 100 nu vor fi obligate să recurgă la ajutorul statului. Mai mult, legea îndreptăța ministrul să retragă ajutorul acordat școlilor confesionale în localitățile în care guvernul ridicase școală de stat. V. Damian sublinia că dispoziția respectivă vizează etatizarea și deznaționalizarea școlii²³.

Două zile mai tirziu, la discutarea articolului următor, deputatul român a luat apărarea învățătorilor care își pierdeau postul, datorită prevederilor legii, dovedind incompetența comisiei administrative a municipalităților de a stabili în ce măsură posedă învățătorul limba maghiară²⁴.

În ședința din 22 aprilie 1907, a criticat prevederile proiectului cu privire la introducerea învățămîntului bilingv, arătînd că această dispoziție este nu numai nejustă, dar și impracticabilă, deoarece copiii români nu posedă limba maghiară în așa măsură încît să poată învăța în acea limbă toate obiectele. Trăind în general în mediu pur românesc, elevii nu au nici măcar posibilitatea repetării acestei limbi. Din același motiv este impracticabilă și prevederea potrivit căreia limba română se exclude din „școala de repetiție” — obiective ce nu se pot realiza, deoarece „acest popor se leagă mai mult de credința și naționalitatea sa decît de propria lui viață”²⁵.

În 23 aprilie el a criticat instrucția populară din dubla monarhie, defectuoasă datorită stărilor social-economice înapoiate. Industria nu era dezvoltată, viața economică se baza pe agricultură, sărăcia era

²² Ședința 346, p. 140, *Az 1910 évi június hó 21-re hírdetett országgyűlés képviselőházának naplója* (Jurnalul camerei deputaților al dietei convocate în ziua de 21 iunie 1910), vol. 8, p. 226., vol. 23., p. 164, (în continuare vol ... p. ...).

²³ Ședința 142, p. 318.

²⁴ Ședința 144, p. 355—356.

²⁵ Ședința 145, p. 381—392.

mare, iar copiii erau constrinși să lucreze din fragedă copilărie. Mai mult, eficacitatea școlii românești era diminuată și prin afectarea unui exagerat număr de ore învățaturii limbii maghiare²⁶. În ziua următoare, V. Damian a luat din nou cuvîntul, atenționînd că proiectul de lege contrazice legea 20 din 1848, care dispunea ca imperiul să ajute bisericele în vederea realizării programului lor școlar. Legea din 1868 a păstrat aceeași dispoziție în legătură cu ortodocșii români, iar proiectul de lege impunea încălcarea autonomiei bisericești tocmai prin confirmarea învățătorilor de către ministru²⁶. Desigur obiecțiile formulate de V. Damian, ca și de ceilalți deputați români, au avut o audiență redusă în mediul parlamentului de la Budapesta²⁷.

Un rol important i-a fost încredințat lui V. Damian, cu ocazia discutării proiectului privitor la revizuirea regulamentului de funcționare a Camerei deputaților. În 12 martie 1908, el a cerut scoaterea proiectului de pe ordinea de zi, combătînd pretextul invocat de majoritatea parlamentară, în sensul că pretinsa obstrucție a deputaților naționalităților determină înăsprirea regulamentului: „Ați considera naționalitățile ca fiind foarte lașe, ca să nu pășească pe terenul luptei, atunci cînd este vorba de primejduirea bunurilor lor supreme, cultura națională și individualitatea etnică; să nu ne ridicăm oare pentru apărarea acestora?”²⁸ În legătură cu această problemă el a mai luat cuvîntul și la 1, 2 și 6 aprilie²⁹.

În anul 1908, Vasile Damian a desfășurat o meritorie activitate și cu privire la dezbaterile legii privind anularea taxelor școlare din învățămîntul primar. Proiectul prevedea despăgubirea cultelor pentru această pierdere. În realitate, legea ignora faptul că școlile românești, în special cele ortodoxe, nu se bazeau pe taxe, ci erau întreținute din taxa de cult, deputatul arătînd că ele primesc o despăgubire disproporționat de mică față de sarcinile pe care le suportă³⁰.

După dezbaterile unor probleme economice privind ținutul Hunedoarei³¹, în 24 martie 1909 protopopul Vasile Damian a urcat la tribuna parlamentară spre a critica legea în legătură cu întregirea veniturilor preoțești. El subliniase că retribuția lor, stabilită la 1600 coroane anual, era insuficientă, iar întregirea prevăzută, se acorda în general comunităților cu cel puțin 800 enoriași și preoților cu calificare superioară, jumătate din venit trebuind acoperit de localnici. În realitate, dispozițiile au fost formulate în așa fel încît să lovească în Biserica românească. Deputatul motiva că în arhieceză, cea mai mare parte a parohiilor nu aveau 800 enoriași care la rîndul lor puteau da cel mult 2000—3000 coroane. Astfel, legea îi excepta de la întregirea venitului pe 1400 preoți

²⁶ Ședința 146, p. 409—410.

²⁷ Ședința 147, p. 427—429.

²⁸ Ședința 289, p. 381—383.

²⁹ Ședința 303, p. 286—288, ședința 304, p. 302—303, ședința 307, p. 397—398.

³⁰ Ședința 346, p. 139—140.

³¹ Ședința 350, p. 264—265.

din cele trei eparhii ortodoxe, preoți pe care trecutul vitreg i-a împiedicat să obțină o calificare înaltă, dincolo de condiția discriminantă legată de cunoașterea limbii maghiare³².

Prăbușirea guvernului de coaliție, dominat de „Partidul Independenței” a prilejuit alegerile din 1910. Folosind măsuri deosebit de dure, „Partidul Muncii” venit la putere a reușit să reducă numărul deputaților români la patru persoane. În ciuda acestei situații, în cercul electoral Baia de Criș nimeni nu a avut curajul să candideze împotriva protopopului Vasile Damian care în 2 iunie 1910 a fost ales în unanimitate³³. În cursul acestei legislaturi care a durat pînă la prăbușirea monarhiei dualiste, Vasile Damian a desfășurat o activitate asiduă în anii 1911 și 1913—1914.

Într-un amplu discurs rostit la 27 mai 1911, deputatul a criticat proiectul de buget al Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice. El arăta că din cele 140 milioane de coroane prevăzute, se alocă pentru școlile medii românești și „grecești” doar 820.000 coroane și aceasta numai pentru retribuții, fără să se dea ceva și în alte scopuri. Pentru investiții și clădiri se împrumuta comitetelor școlare 17,5 milioane coroane, rambursabile în rate, Gimnaziul de la Brad a cerut în 1910, un ajutor de 130.000 coroane, fără să-i fi fost acordat. În același timp, au fost utilizate fonduri importante provenite din izvoare românești destinate altor scopuri. Astfel, comunitatea de avere a regimentului româno-bănățean și fondul școlar ortodox al orașului Caransebeș au oferit liceului de stat local 400.000 coroane. Deputatul mai arăta că din suma de 13 milioane coroane, alocată școlilor primare confesionale, ortodocșii primesc foarte puțin. Și mai puțin primesc din cele 2,5 milioane coroane despăgubiri pentru ștergerea taxelor școlare, prevederea bugetară respectivă fiind de 58.666 coroane. Vorbitorul reclama proporționalitate pentru români, în privința alocațiilor bugetare, cu atît mai mult cu cît școala comercială din Brașov, muzeele, bibliotecile și activitățile științifice românești nu sînt subvenționate din fondurile statului. Întregirile de salarii acordate preoților ortodocși sînt în așa fel stabilite, încît foarte mult depinde de ministru dacă acordă regim de excepție pentru preoții care nu întruiesc condițiile legii din 1908.

Partea cea mai interesantă a cuvîntării o constituie enumerarea consecințelor nefaste ale legii școlare din 1907. În cei doi ani ce s-au scurs de la aplicarea ei, au fost suprimate 301 școli confesionale, dintre care 201 românești. În comitatul Hunedoara existau 420 sate, dintre care în 1910, aveau școli doar 202 sate (48,09%). Mai mult, autoritățile locale își depășeau adeseori competențele lor. La Birtin localul școlii ortodoxe a fost confiscat pentru școala oficială, la Ormandia și Lunca Inferioară s-a pretextat că sările de clasă sînt nespațioase, deși în ele încăpeau 80 elevi. La Bulzești s-a pretins școală construită din cărămidă, ceea ce în condițiile locale de atunci nu era posibil.

³² Ședința 445, p. 201—205.

³³ „Tribuna”, anul XIV nr. 109 din 21 mai/3 iunie 1910, p. 2.

În concluzie, protopopul cerea din nou să se revină asupra legii din 1907, iar pînă atunci să se aplice mai omeneste ³⁴.

În 16 decembrie 1911, V. Damian a rostit o altă „filipică”, cu ocazia discutării bugetului aceluiași minister pe anul următor. Printre altele a arătat că în exercițiul financiar 1908—1909, școlile românești ocupaseră ultimele locuri în ceea ce privește acordarea subvențiilor din buget ³⁵.

În 3 martie 1913, V. Damian își ridică glasul cu ocazia discutării proiectului de lege privind reglementarea retribuției învățătorilor comunali și confesionali, cerînd scoaterea acestuia de pe ordinea de zi și refacerea lui. Deputatul a subliniat că învățătorii au nevoie nu numai de recompensă materială — care de altfel nu li se acorda pe deplin — ci și de cea morală. Dascălul trebuie să-și vadă rezultatul muncii sale pe care îl poate obține numai prin învățarea elevilor în limba maternă. La fel, s-a pronunțat pentru ridicarea nivelului profesional al învățătorilor, în vederea extinderii învățămîntului la șapte clase, apoi pentru egalitatea în drepturi a dascălilor indiferent de sex și salarizarea lor uniformă ³⁶. În ziua următoare, el a condamnat cu tărie încercările forurilor oficiale de a desființa, prin diferite manevre, școala confesională românească sau de a ademeni pe învățători să treacă la școala oficială, ca de pildă la Trestia. „Este sigur că nu va surveni liniștea și pacea pînă cînd vor fi atacuri împotriva limbii și drepturilor noastre naționale...” — conchidea V. Damian ³⁷.

Încercarea guvernanților de a aronda circumscripțiile electorale în așa fel ca românii să fie împiedicați de a-și alege mai mulți deputați a fost criticată de protopop în cuvîntarea din 19 februarie 1914. El subliniase că, departe de a promova introducerea sufragiului universal, proiectul guvernului de la Budapesta nedreptătea populația agrară și masele populare în general, în așa fel încît parlamentul rămînea claselor dominante. Conform proiectului, în Transilvania supraviețuiau doar șase circumscripții cu majoritate românească, iar în practică pînă și criteriile legii se ignorau. Spre exemplu, Hunedoara ar fi avut dreptul la opt circumscripții, dar tabelul respectiv prevedea doar cinci. În total cel puțin 36 circumscripții electorale trebuiau să aibă majoritate românească chiar și potrivit proiectului. De asemenea, el a respins acuzațiile cu privire la incultura poporului român, arătînd că de la desființarea iobăgiei acest popor și-a înălțat mii de școli, prin forțe proprii ³⁸.

Ultima intervenție majoră a deputatului avea loc la 19 martie 1914, cu ocazia dezbaterii tratativelor eșuate între P.N.R. și șeful guvernului. Vasile Damian a evidențiat din nou drepturile românilor, atît în

³⁴ Vol. 8, pp. 47—52.

³⁵ Idem, pp. 367—372.

³⁶ Idem, vol. 18, pp. 99—101.

³⁷ Idem, pp. 111—114.

³⁸ Idem, vol. 22, pp. 226—229; „Românul”, anul IV, nr. 31 din 8/21 februarie 1914, pp. 2—3.

cea ce privește participarea lor la conducerea administrației, cit și la învățămîntul în limba maternă, iar legile școlare tindeau să desființeze învățămîntul românesc. Credincios principiilor sale el s-a pronunțat împotriva naționalismului șovin ce desparte oamenii. „Eu afirm că toate aceste contradicții și în consecință și contradicțiile naționale vor fi luate în realitate doar prin domnia democrației adevărate...”³⁹.

Protopopul Vasile Damian a jucat un important rol politic și în cadrul evenimentelor istorice din anul 1918. În 13/26 noiembrie 1918, el a prezidat adunarea electivă desfășurată în piața Bradului care a desemnat pe cei cinci delegați ai cercului Baia de Criș, cu sarcina de a-i reprezenta pe românii din această zonă la Marea Adunare Națională de la Alba-Iulia⁴⁰. Astfel, la 1 Decembrie 1918, protopopul Vasile Damian a participat la Marea Adunare Națională, ca membru de drept al forului deliberativ, fiind ales și în Marele Sfat Național Român.

Destinul a vrut ca el să trăiască doar foarte puțin după împlinirea visului restituirii unității românești. Protopopul Vasile Damian a încetat din viață în clinica din Cluj la 10 iunie 1919, fiind depus pentru odihnă veșnică la Brad, după ce a fost prohodit de un mare sobor de preoți în frunte cu protopopul Hălmagiului⁴¹.

³⁹ Vol. 23, pp. 159—164; „Românul”, anul IV, nr. 54 din 7/20 martie 1914, pp. 5—6.

⁴⁰ Documentele alegerilor de la Baia de Criș se află la Muzeul „Unirii” din Alba-Iulia.

⁴¹ Protocolul morților parohiei Brad, 1919, vol. V, p. 32, poz. 13.

EXEMPLUL FEMEII SAMARINENCE

Duminica a 5-a după Paşti

Convorbirea Mântuitorului cu o femeie de alt neam a dat naştere la multe comentarii. Dacă fiul văduvei din Nain a fost înviat din mila Mântuitorului, pentru mama acestuia (Luca 7, 13), dacă femeia bolnavă de 12 ani a fost vindecată cu puterea nevăzută a dumnezeirii lui Hristos (Matei 9, 20—21), dacă femeii cananeence i s-a vindecat fiul pentru credinţa ei (Matei 15, 28), dacă femeile purtătoare de mir au primit bucuria învierii (Matei 28, 9) pentru dragostea lor faţă de Domnul şi a păstrării obiceiurilor străbune (Luca 23, 56), convorbirea cu femeia samarineancă face parte dintr-o cugetare adincă despre „îchinarea în duh şi adevăr” (Ioan 4, 23). Pe deasupra femeia samarineancă se prezintă ca un exemplu vrednic de urmat de către toate credincioasele.

Mântuitorul Hristos se descoperă acestei femei ca fiind Mesia pe care şi ea îl aştepta, dar nu-L înţelegea. Citise Legea, ştia proorocii, cinstea strămoşii, gîndea la viaţa de apoi şi era convinsă că Hristos va apare din neamul iudeilor şi va veni pentru toate popoarele în ciuda barierelor naţionale şi religioase, ridicate de tilcitorii Legii.

Evreii şi samarinanii de altă dată se urau din motive naţionale şi religioase. Şi iată că Iisus Hristos Domnul dă atenţie unei femei samarinence, unei femei însă care astăzi este cunoscută de lumea creştină ca primul apostol şi propovăduitor al Evangheliei la cei de alt neam.

Ca să înţelegem mai bine cine a fost femeia samarineancă trebuie să cunoaştem mediul de creştere şi educare al ei.

După cum se ştie samarinanii sînt amestecul dintre iudei şi asirieni, care s-au localizat în preajma muntelui Samar. Ei erau foarte instruiţi, încît însuşi Alexandru Macedon (sec. al IV-lea î. Hr.) i-a angajat în armata sa „ca tîlmaci şi cunoscători ai lumii”. Tot din aceste locuri, românii recrutau copii după care îi trimiteau să înveţe la Roma, ca apoi să devină conducători şi strategii unde nevoile imperiului o cereau. Astfel se face că femeia samarineancă avusese cinci bărbaţi conducători de oşti şi cetăţi, dar toţi dispăruseră. Mântuitorul, cu puterea sa dumnezeiască, a cunoscut această situaţie şi femeia l-a recunoscut întîi ca mare prooroc,

iar apoi ca un posesor al unor taine și secrete pe care ea, în setea de cunoaștere, dorea să le împărtășească.

Amănunte despre viața ei înainte de întâlnirea cu Hristos nu se cunosc. Era fiica unui conducător al cetății Sihar cu aleasă educație și o solidă cultură. Întii-născut la părinți, tatăl ei îi dorea un soț pentru a-l lăsa moștenitorul cetății sale. Se bucura de mare reputație atât pentru știința ei, dar mai ales pentru frumusețe și seriozitate, încît atunci cînd duce vestea în cetate că „am văzut pe Acela care știe gîndurile și inima”, toți locuitorii au alergat să-L vadă și după ce Domnul Hristos a mers și a mîncat cu ei, aceștia au asigurat-o pe femeie : „Acum credem nu numai că ne-ai spus, ci noi înșine L-am văzut, L-am auzit și știm că Acesta este într-adevăr Hristosul, Mîntuitorul lumii” (Ioan 4, 42).

Mîntuitorul a stat în cetatea Sihar încă două zile, propovăduind viața veșnică și nemurirea sufletului, fiind în ultimul an al activității Sale, apoi a plecat în Galileea, iar femeia samarineancă L-a urmat.

În anul morții Mîntuitorului, femeia samarineancă era în Ierusalim la Paștile iudeilor, conducînd pe Domnul pe ultimul Său drum pămîntesc. O tradiție pioasă spune că ea a trimis pe Veronica să șteargă fața Mîntuitorului de transpirație și singe și pe maramă s-a imprimat chipul lui Iisus Hristos.

După scularea din morți a Mîntuitorului, această femeie a dus vestea locuitorilor Samariei că a înviat Cel pe care L-au răstignit și pe care L-au văzut, iar după Pogorîrea Sfîntului Duh, cînd Sfîinții Apostoli primesc harul necesar pentru propovăduire, femeia samarineancă este cea care pleacă în misiune. Avea forță în cuvînt și faptă și a fost numită de însăși Sfînta Fecioară Maria, Fotinia (purătoare de lumina și chipul lui Hristos) și a convertit la adevărul credinței pe cele cinci surori ale sale, a botezat șapte copii crescuți de ea. Înainte de distrugerea Ierusalimului (anul 70), surorile sale pleacă la Roma. Din cauza persecuției se duce și ea la Alexandria. După o ședere în Egipt merge și se stabilește, în timpul împăratului roman Nero (54—68), la Cartagina aducînd „la cunoștința adevărului” (I Timotei 2, 4) pe mulți închinători la idoli și la zei. Fotinia a încercat prin propovăduire „cu timp și fără timp” (II Timotei 4, 2) să desființeze cultul singeros al zeului Moloh, căruia i se sacrificau copii.

Datorită forței sale spirituale și curăției ei sufletești, Fotinia reușește să înființeze aici prima comunitate de creștini. Ea era numită sfîntă și făcătoare de minuni, în viață fiind. Cugetul ei curat, inima sa sinceră și pregătirea ei deosebită în învățătura sfîntă, topea inima de ghiață a închinătorilor la idoli. Lingă ea stătea permanent copilul cel mai mic Iovi, care ajunsese centurion în garnizoana romană din Cartagina.

Vestea despre ea ajunsese la comunitățile creștine din Atena și Roma conduse de Sfîinții Apostoli Petru și Pavel.

Dar împăratul Neron începe persecuția singeroasă împotriva creștinilor. Furia de nedescris a fanaticilor idolatrii scotocește și cele mai intime locuri de rugă din catacombele sărmanilor credincioși. Este prins Sfîntul Petru și spînzurat cu capul în jos, iar Sfîntul Apostol Pavel este

intemnițat și i se taie capul în închisoarea Mamertină din Roma în aceeași zi cu răstignirea Sfântului Apostol Petru (29 iunie 67).

Informatorii și lingușitorii împăratului i-au adus la cunoștință că Victor, slujitorul său, este fiul creștinei Fotinia din Cartagina. După o anchetă făcută de ruda împăratului, Sebastian, Victor este vădit creștin și i se cere să fie adusă mama sa, dacă nu, i se vor lua toate averile și va fi dat fiarelor. Datorită tăriei sufletești și credinței în Hristos a lui Victor, printr-o străfulgerare în ochii lui Sebastian face ca acesta să rămână mut. Faptul acesta a înspăimântat pe mulți, dar Victor roagă pe Mîntuitorul să dezlege limba lui Sebastian și așa s-a întîmplat, iar acesta s-a botezat, devenind creștin, el și cei mai de aproape ai săi. Furia împăratului s-a întetșit, niște slujbași ai zeilor și cultelor de misterii cu suflute de fiare, după ce au ars mulți creștini, au descoperit pe surorile Fotiniei. Între timp a sosit la Roma și cărunta dar înțeleapta și sfînta propovăduitoare, după ce-i fusese răpit și fiul cel mic. În fața ei are loc un spectacol tragic. Cîțiva închinători la idoli lovesc bestial, cu ciocanul, picioarele surorilor ei : Anatolia, Paraschiva și Chiriachi, apoi sînt mutilate și schingiuite. Bătrîna Fotinia este legată și împreună cu surorile ei sînt aruncate în temniță. Persecutorii nu le-au ucis, crezînd că ele se vor lepăda de Hristos și astfel mulți, în frunte cu Fotinia, vor părăsi credința în înviere și în Evanghelie. Dimpotrivă, cu cît prigoana se înteeva, mulțimile creștinilor primeau jertfa pentru Hristos fără trădare și fără lepădare.

Împăratul, sătul de singe și de jertfe, de chinurile creștinilor și de aruncarea lor în circuri și la fiare, poruncește ca familia Fotiniei să fie adusă la el. Pregătise daruri în aur și pietre scumpe, considerînd că și Dumnezeu creștinilor este ca și ceilalți zei. Fotinia cu surorile și copiii ei nici nu s-au uitat la ispita împăratului, ci ele, cu dezgust și curaj, au aruncat mulțimii curioase toată oferta. Domnica, fiica împăratului, se botează, luînd numele de Antusa. Primește credința în Hristos și sclava ei cu numele de Ștefania. Atunci, împăratul furios, a ucis pe Victor în fața mamei lui. Ea l-a sărutat și i-a zis : „Ne vom vedea curînd !” Împăratul a chemat farmacistul să pregătească o otravă concentrată pentru Fotinia. În același timp surorile ei sînt jupuite în fața ei și tăiate bucată cu bucată. Dar bătrîna înțeleaptă a zis : „Cel ce după înviere a întîmpinat pe purătoarele de mir cu : bucurați-vă !, mă așteaptă în mărirea Sa”.

A sosit Lampadiu cu otrava iar Fotinia a luat cupa zicînd : a trăi sau a muri pentru mine este Hristos (Filipeni 1, 21 ; II Corinteni 5, 15), și înghițind a rămas nevătămată. Cu ochii holbați, farmacistul a căzut la picioarele sfîntei și a zis : cred Doamne (Matei 9, 28) și s-a botezat sub numele de Teoclit. Dar împăratul a poruncit ca imediat să i se taie capul slujitorului său, iar după aceasta a fost uns cu smoală și rășină și i s-a dat foc în fața prăvăliei lui.

Fotinia a fost trîtită în grădinile publice să privească cum ard creștinii și astfel, de groază, să se lepede de Hristos. Dar pe unde trecea îmbărbăta pe cei în suferință cu cuvintele lui Hristos : „Unde sînt doi sau trei adunați în numele Meu, acolo sînt și Eu” (Matei 21, 23) ; cine rabdă

pină la sfârșit acela se va mintui (Luca 21, 17), nu vă temeți de cei ceucid trupul (Matei 10, 28). Ați văzut (pe creștini) cum și-au încheiat viața, deci urmați-le credința (Evrei 13, 7). Cel ce mi-a dat apa cea vie (Ioan 4, 10), ca să nu-mi fie sete (5, 15) mă ferește de moarte!...

După trei zile, soldații au adus-o iarăși în fața împăratului și a întrebat-o dacă se închină zeilor, și ea a răspuns: „Voi vă închinați la ceea ce nu cunoașteți” (Ioan 4, 22) pentru că „Dumnezeu este duh și adorarea Lui trebuie făcută în duh și adevăr” (Ioan 4, 23), adică în sinceritate și dăruire de sine. Deci „cine face binele este de la Dumnezeu, cine face rău, neagă pe Dumnezeu (III Ioan 11); „cum poți să iubești pe Dumnezeu pe care nu-l vezi, dacă pe fratele tău pe care îl vezi îl urăști... Dumnezeu este iubire...” (Ioan 4, 8), Voi slujiți unor zei inexistenți, muți și surzi (III Regi 18, 27) și din cauza rățăcirii voastre vi s-a împietrit inima și vi s-a întunecat mintea (Romani 1, 21). Voi v-ați creat dumnezei după poftele voastre (II Timotei 4, 3).

După acest cuvânt, împăratul, în diabolica sa pornire, a ordonat să fie spânzurată de picioare ca să se lepede de Hristos. Ea însă n-a cedat și atunci a fost jupuită, iar carnea i-a fost dată leilor în cuști, dar fiarele au mirosit și n-au vrut să mănince. Atunci persecutorii au strâns oasele și carnea și le-au aruncat într-o fîntină părăsită, iar pielea a fost zdrențuită și aruncată în riul Tibru din centrul Romei.

Așa s-a sfârșit din viață Fotinia, femeia samarineancă în vîrstă de peste 80 de ani, în ziua de 26 februarie anul 68, una din cele mai strălucitoare stele ale creștinismului primelor veacuri.

Aici se încheie martirajul Fotiniei cea care a vorbit cu Mîntuitorul, a băut apă din aceeași fîntină, a mîncat la aceeași masă și acum petrece împreună cu Iisus Hristos în Împărăția cerurilor. Prăznuirea ei a fost așezată de sfînta Biserică în duminica a V-a după Paști, ca o deosebită cinste adusă prin viața ei învierii Domnului Hristos.

Viața Sfintei Fotinia a cutremurat multe cugete și a făcut lumină în nenumărate suflete răzlețe și întunecate. Cuvioasa Maria Egipteanca, înainte de moarte, dorea să vadă fîntina lui Iacov sau a femeii samaritanence unde a poposit Mîntuitorul, obosit de drum și copleșit de căldură, și cu lacrimile ei să ude pămîntul pe care a călcat Mesia. Împărăteasa Bizanțului, Teodora, a mers pe locurile unde Fotinia a aruncat sămînta dreptei credințe, unde a vărsat lacrimi pentru suferința altora, unde și-a plîns copiii și și-a înduioșat inima de surorile ei. Împăratul Justinian a ridicat pietrele fîntinii lui Iacov pe care a stat Mîntuitorul cu femeia samaritanencă și le-a adus la Constantinopol la intrarea în biserica „Sfînta Sofia”.

Fîntina din Roma unde a fost aruncată sfînta, se numea în vechime fîntina Fotiniei, făcînd semne și minuni. Sculptorul Nicolo Salvi (1725) ridică în acest loc celebrul monument numit „Fîntina Trevi”.

Pentru cei care credem în transformarea ființei noastre, viața sfintei constituie o permanentă pildă de urmare a lui Hristos. Generații după generații de credincioși cinstesc sfîntenia martirei și prăznuiesc amintirea ei căutînd să-i urmeze credința și dragostea. Ea a cunoscut pe femeile

purtătoare de mir și pe Maica Domnului cu care a plins la patimi și s-a bucurat după înviere, s-a întristat la înălțare, dar acum trăiește în bucuria Domnului Hristos. Așa cum ea s-a învrednicit să mănince cu Mântuitorul și să bea apa cea vie, și noi să o cinștim pentru ca și ea să roage pe Hristos Domnul să ne învrednicească de împărtășirea cu adevărat a vieții veșnice pentru că Mântuitorul a spus: „Eu sînt plinea vieții, cel ce vine la Mine nu va flămînzii, și cel ce crede în Mine nu va înseta niciodată... (Ioan 6, 35).

Diacon conf. dr. PETRU I. DAVID

„DUHUL SFÎNT ESTE LUMINĂ ȘI VIAȚĂ”

Duminica Rusaliilor

Pogorîrea Sfintului Duh asupra Apostolilor este un eveniment și de importanță aparte. În acea zi, s-a împlinit făgăduința Mântuitorului, făcută la Cina cea de Taină ucenicilor Săi: „Eu voi ruga pe Tatăl și alt Mîngietor vă va da vouă, ca să fie cu voi în veac, Duhul Adevărului... Duhul Sfînt, pe Care-L va trimite Tatăl, în numele Meu, Acela vă va învăța toate și vă va aduce aminte despre toate cele ce v-am spus Eu” (Ioan 14, 16 și 26). În aceste cuvinte se cuprinde precizarea că tot ce vor învăța și lucra apostolii în Biserică va fi călăuzit de puterea și adevărul Sfintului Duh, că lucrarea, ce urmau să o facă poartă pecetea Adevărului și a veșniciei.

Înainte de înălțarea Sa la cer, Domnul a poruncit Apostolilor „să nu se depărteze de Ierusalim, ci să aștepte făgăduința Tatălui” (Faptele Apostolilor 2, 4), cînd vor lua putere, venind Duhul Sfînt peste ei și îi vor fi „martori pînă la marginea pămîntului” (v. 8).

La zece zile după înălțarea Mîntuitorului la cer, Apostolii erau toți împreună, „și din cer, fără de veste, s-a făcut un vuiet, ca de suflare de vînt ce vine repede, și a umplut toată casa unde ședeau ei. Și li s-au arătat, împărțite limbi ca de foc și au șezut pe fiecare dintre ei. Și s-au umplut toți de Duhul Sfînt și au început să vorbească în alte limbi, precum le dădea lor Duhul a grăi” (Faptele Apostolilor 2, 2—4).

Pogorîrea Duhului Sfînt este începutul activității mîntuitoare a Bisericii. Ea primește aspect actual și dinamic tocmai prin actul pogo-

ririi Sfintului Duh, întâi asupra sfinților apostoli. Biserica începe să se organizeze ca instituție, sub călăuzirea Sfintului Duh, datorită căruia ea păstrează neschimbată toată învățătura lăsată de Hristos-Domnul, iar în propovăduirea cuvintului dumnezeiesc și în păstoria credincioșilor, ea lucrează în chip infailibil. Dacă la începutul creației, „Duhul Domnului se purta pe deasupra apelor” (Facerea 1, 2), la Rusalii, Duhul Sfânt a fost trimis să păstreze sfințenia Bisericii și să aducă în lume harul lui Dumnezeu.

Sfinta Scriptură ne arată că Dumnezeu a trimis, de multe ori, bunătați minunate pe pământ (Ieșirea 16, 7; Psalm 77, 28; III Regi 18, 38), dar nici una nu se poate asemăna, în importanță, cu trimiterea Sfintului Duh în ziua Cincizecimii. Aceasta se datorește faptului că Sfintul Duh a venit, în chip desăvârșit, după jertfa Mintuitorului Iisus Hristos, căci înainte de răstignirea și învierea Sa „nu era dat Duhul Sfânt, pentru că Iisus încă nu fusese preamărit” (Ioan 7, 38), adică nu adusese Tatălui jertfa Crucii, care a ridicat păcatele lumii și a înfăptuit împăcarea dintre Dumnezeu și om. După ridicarea osindei, Dumnezeu a trimis pe Duhul Său ca dar al împăcării, al iertării și ca izvor al vieții veșnice.

Sf. Apostol Pavel consideră trimiterea Duhului Sfânt ca semn al înfierii noastre de către Părintele Cereș, drept consecință a mântuirii realizate de Iisus Hristos: „Iar pentru că am dobândit înfierea, a trimis Dumnezeu pe Duhul Fiului Său în inimele noastre (Galateni 4, 5—6). În același sens, un dascăl al Bisericii, (Sf. Ioan Gură de Aur) scria: „Căci trebuie să Se junghie Mielul și să dispară păcatul și să se producă mormintul și învierea ca apoi să vină Duhul”.

Conducerea Bisericii prin episcopi și celelalte trepte clericale se datorește tot Duhului Sfânt, după cum se exprimă Sf. Apostol Pavel: „Luați aminte de voi înșivă și de toată turma, întru care Duhul Sfânt v-a pus pe voi episcopi, ca să păstoriți Biserica lui Dumnezeu” (Faptele Apostolilor 20, 28).

Lucrarea Sfintului Duh în Biserică s-a arătat din prima zi a pogoririi Sale. Apostolii care îl primiseră s-au transformat în oameni curajoși, dispunând de o inepuizabilă putere sufletească și de o înțelepciune fără seamăn, învingând nenumărate dificultăți care se iviseră în calea lor.

Din cartea Faptele Sfinților Apostoli aflăm că discipolii Mintuitorului au primit puterea facerii de minuni (2, 31) și darul vorbirii în limbi diferite (2, 4), spre a putea vesti tuturor popoarelor Evanghelia Sa. Era puterea Duhului Sfânt care călăuzea activitatea lor. Datorită vorbirii în limbi. Apostolii au vestit învățătura creștină multor popoare, au înființat comunități creștine în diferite regiuni, au așezat episcopi și preoți locali care cunoșteau limba credincioșilor. Atunci, darul vorbirii în limbi, devenind de prisos, Dumnezeu l-a luat din viața Bisericii. „Cei credincioși — scria Sf. Ioan Gură de Aur — nu mai au nevoie de semne și minuni, ca vorbirea în limbi și de aceea, pentru a sublinia și a cinsti mai mult credința, Dumnezeu a luat darul acesta de la noi, socotind că

el nu mai este de folos în Biserică, așa cum era necesar la început, când a servit ca instrument de răspîndire a credinței. În același sens, de care trebuie să se țină seama, scria și Sf. Apostol Pavel: „Vorbirea în limbi este semn nu pentru cei credincioși, ci pentru cei necredincioși” (I Corinteni 14, 22).

Cîntările bisericești ale praznicului amintesc despre trufia celor care au încercat să zidească turnul Babel și au fost pedepsiți de Dumnezeu cu „amestecarea limbilor” (Facerea 11). Dar din eterna Sa iubire de oameni, Dumnezeu a trimis la Rusalii pe Duhul Său cel Sfînt, prin care „limbile” s-au înțeleptit: „Odinioară limbile au fost amestecate, pentru îndrăzneala de a face turn, iar acum limbile au fost înțeleptite pentru slava cunoștinței de Dumnezeu. Acolo Hristos a pedepsit pe cei nelegiuți cu greșala; aici a luminat pe pescari cu Duhul. Atunci pedeapsa a avut ca urmare neînțelegerea, iar acum înțelegerea se înnoiește spre mîntuirea sufletelor noastre”.

Pogorîrea Sfîntului Duh a făcut posibilă apropierea și unirea duhovnicească a neamurilor în Biserică lui Hristos, prin cunoașterea și mărturisirea, în felurite limbi, a aceluiași adevăr divin. Ideea este exprimată într-o altă cîntare: „Puterea Dumnezeiescului Duh venind a împreunat dumnezeiește, într-o singură armonie, glasul cel împărțit de demult al celor căzuți la rea învoială, făcînd pe cei credincioși să înțeleagă cunoașterea Treimii, întru care ne-am întărit” (peasna a III-a din canonul Rusaliilor).

Pogorîrea Sfîntului Duh a dat Bisericii o putere sfințitoare mereu actuală și inepuizabilă: „Toate le dă Duhul Sfînt: izvorăște proorocii, sfințește pe preoți, pe cei necărturari i-a învățat înțelepciunea, pe pescari i-a arătat teologi; toată rînduiala Bisericii o plinește” (stihira a III-a de la vecernia mare a Rusaliilor). Sub inspirația Sfîntului Duh s-au scris toate cărțile Sfintei Scripturi, cu puterea și înțelepciunea Sa au lucrat Sinoadele ecumenice care au definit și au apărut dreapta credință; cu ajutorul Sfîntului Duh, Biserica își desfășoară activitatea de aproape două milenii. Ea și-a păstrat însă în chip nealterat și statornic, credința și rînduielile sale, rămînînd mereu „Biserica Dumnezeului celui viu, stîlp și temelie a adevărului” (I Timotei 3, 15).

Sfinții Apostoli au început prăznuirea Rusaliilor în Ierusalim. Biserica continuă această prăznuire mereu și pretutindeni, fiindcă ea deține lumina și puterea Ierusalimului celui Nou și fiindcă Hristos a făgăduit că „Mîngîietorul va rămîne cu voi în veac” (Ioan 14, 16). În viața credincioșilor, Duhul Sfînt lucrează prin Sfintele Taine, împărțite de către Biserică, făcîndu-se izvor nesecat de har și trăire duhovnicească. Sf. Apostol Pavel enumeră mai multe din roadele Duhului Sfînt, scriînd: „Roada Duhului este dragostea, bucuria, pacea, îndelunga-răbdare, bunătatea, facerea de bine, credința, blîndețea, înfrînarea, curăția”... (Galateni 5, 22—23).

Duhul Sfînt, cere, însă, fiecăruia străduință vie și susținută, spre a-și curăți inima de păcate, așa cum pămîntul trebuie curățit de felurite

plante nefolositoare, spre a fi capabil să rodească îmbelșugat. Numai atunci vom putea spune, împreună cu Sf. Apostol Pavel că trupul nostru este sălaș al Duhului Sfânt (I Corinteni 6, 19). Mai presus de orice, Duhul Sfânt cere ca toți să rămânem nedespărțiți de Biserică, trăind în dreaptă credință și dreaptă viețuire, deoarece cine se desparte de Biserică și rupe unitatea credinței, acela se desparte de Sfântul Duh, de Hristos Mântuitorul, capul Bisericii și își pune în primejdie însăși mântuirea proprie, subiectivă.

Prăznuirea Cincizecimii amintește mereu aceste învățături, aducind tuturor mai multă putere în urcușul duhovnicesc, iar Mîngietorul, Duhul Adevărului, le împlinește pe toate și se sălășluiește întru noi spre a ne curăți de toată întinăciunea și a mîntui sufletele noastre.

Preot MIHAIL COLOTELO

CREDINȚA ÎN FIUL OMULUI

Duminica a 6-a după Rusali

Învățătura Mîntuitorului Iisus Hristos, chemarea la iubirea lui Dumnezeu și a semenilor și respectarea reciprocă a zestrei spirituale adusă de fiecare popor în lume, a dreptului de a fi stăpîn pe pămîntul ce i-a hrănit pe înaintași, constituie legea fundamentală a vieții și a păstrării ei pe planeta noastră, precum și antidotul sigur al morții, al amenințărilor înspăimîntătoare care urmăresc distrugerea civilizației teaurizate în cursul veacurilor. De aceea, creștinii își mărturisesc nădejdea în Domnul: „Doamne, vedem că sîntem pe greșită cale și Tu ne-ai rămas singura nădejde, că mare ne este întristarea și necurmată durerea inimii” (Romani 9, 2), cultivînd deopotrivă virtutea dragostei: „De aș grăi în limbile oamenilor și ale îngerilor, iar dragoste nu am, m-am făcut aramă sunătoare și chimval răsunător” (I Corinteni 13, 1).

La cumpăna anului pe ogoare semănăturile îmbracă haină țesută cu galben luat din soare și din inima caldă a semănătorului, toată natura reflectînd darul lui Dumnezeu și fiind un bun prilej pentru sufletul creștinesc spre a spune: „Mare ești Doamne și minunate sînt lucrurile mîini-

lor Tale". În această sărbătoare a naturii și a vieții, Sfânta Evanghelie pune în petala inimii lacrima unei dureri, cu care oamenii de atunci se obișnuiseră, ca prinsă în ochii stinși ai unui om de două ori încercat : orb și cerșetor. Trăind printre semenii săi, el se întrebese, desigur, de atâtea ori : pentru ce Doamne, m-am mai născut, ca să nu privesc lumea cu ochii deschiși și să nu văd nimic din ceea ce mă înconjoară ? Aud cântecul păsărilor, zumzetul unui stup de albine, al vieții ce trece pe lângă mine, cuvintele mamei că soarele a răsărit și-n grădini florile se îmbracă în haine de sărbătoare, ori în inserat că pe cer s-au aprins stelele. Vremea trecea, dar pentru el nu cu graba omului ce-și împarte ceasurile în munci diferite, ci greu, ca o durere, în miezul unei nopți fără sfârșit.

Într-o zi suferința lui întâlnește mila lui Dumnezeu, declanșând deopotrivă și dilema ucenicilor care știau că orice durere este plata unui păcat : „Învățătorule cine a păcătuیت, acesta sau părinții lui, de s-a născut orb ?” (Ioan 9, 2). „N-a păcătuیت nici el, nici părinții lui că s-a născut orb, ci ca să se arate în el lucrurile lui Dumnezeu” (Ioan 9, 3) — răspunde Iisus.

„Orb” — un cuvânt scurt ca sfichiul unei săgeți, intruchipînd durerea neagră ca întunericul unei nopți, fără podoaba stelelor. Și fără să-I ceară nimeni nimic, Iisus se așează în fața lui și cu pămînt umezit îi unge ochii, poruncindu-i să se ducă la lacul Siloamului spre a se spăla și a primi vederea în locul tinei. Cîți dintre cei handicapați de simțul văzului și după ce au trăit amarul durerilor ar fi făcut acest lucru ? Dar el, fără întîrziere, se ridică și se îndreaptă spre locul indicat — Și cîți dintre cei ce se aflau acolo nu s-au îndoit, cu un zîmbet de circumstanță, că prin tină se poate căpăta vederea și cîți dintre noi, cei de astăzi, nu ne asemănăm semenilor noștri din „vremea aceea” ?

Ce a avut unul și ce lipsea celorlalți ? Credința și nădejdea (Matei 15, 28 ; Matei 17, 20 ; Matei 21, 22, Marcu 23, Marcu 24 ; Luca 24, 25 ; Ioan 1, 12) că după durere și mîhnire nu poate să nu vină seninătatea și liniștea și că prin durere de multe ori însuși Dumnezeu vorbește inimii și sufletului nostru. Unde să-și găsească tămăduitul pe binefăcătorul său ? La templu. De aceea, pasul său se îndreaptă spre locul de închinare, găsește pe Cel ce i se descoperă a fi Fiul lui Dumnezeu, luminîndu-i și sufletul, și văzîndu-L, mărturisește credința : „Cred Doamne” (Ioan 9, 37).

Puterea lui Dumnezeu, poate fi descifrată din cartea firii, uneori și din tristețea unor dureri, dîndu-ne seama că mai neagră decît orbirea fizică este orbirea sufletească pe care credința o poate lecuī. Căci cu toții am fost orbi, dar prin mila lui Dumnezeu am primit vindecarea simțînd și văzînd dragostea Lui.

CUVÎNT DE ÎNVĂȚĂTURĂ DESPRE RUGĂCIUNE

Un preot explica credincioșilor săi fericirea ce au simțit-o strămoșii noștri Adam și Eva în rai, cînd Dumnezeu vorbea cu ei cum vorbește un părinte cu copiii săi, dar din cauza neascultării, zicea el, au pierdut raiul. La auzul acestor cuvinte un enoriaș suspinînd a zis : ce păcat că datorită lor am am pierdut raiul. Preotul i-a răspuns : mîngîie-te fiule, că deși am pierdut raiul pentru neascultarea protopărinților, dar n-am pierdut pe Dumnezeu. Noi și azi putem vorbi cu Dumnezeu prin rugăciune, căci rugăciunea este convorbirea sufletului nostru mărginit cu Creatorul cel nemărginit. Este scara pe care a coborît-o însuși Dumnezeu pe pămînt, pe care ne putem sui la El, ridicîndu-ne din noroiul păcatelor în mărirea sferelor senine ale cerului. Pe această scară se suie cererile noastre la Dumnezeu și se coboară darurile Lui, fără de care noi am fi niște rătăcitori pe marea vieții.

Rugăciunea este mijlocul cel mai simplu și cel mai ușor, pus la dispoziția fiecărui credincios cu ajutorul căreia poate ajunge în apropierea lui Dumnezeu, în orice timp și în orice loc, împărtășindu-i dorințele și necazurile ce îl frămîntă. Rugăciunea este pîinea îngerilor și a sufletelor.

Rugăciunea este cerință a sufletului nostru prin care exprimăm în mod firesc dependența noastră față de Dumnezeu, Stăpînul și binefăcătorul nostru, prin care întreținem legătura noastră cu El.

Rugăciunea este de trebuință pentru mîntuirea tuturor acelor care au ajuns la vîrsta înțelegerii. Sfîntul Ioan Gură de Aur învață că precum sufletul este de trebuință trupului spre a putea trăi, așa și rugăciunea este de trebuință sufletului spre păstrarea vieții sufletești, e hrana sufletului cum o numește Fericitul Augustin. Dacă cineva ar întrelăsa să se roage, cu timpul ar pierde și religiozitatea și credința. Pentru aceea ne îndeamnă atît de des Sfînta Scriptură și Sfinții Părinți la rugăciune. Exemple avem la evanghelistul Luca 18, 1 „Și le-a mai spus lor o pildă că se cade să se roage pururea și să nu se lenevească” sau la Tesaloniceni 5, 17 : „Neincetat vă rugați”. Mintuitorul prin așezarea rugăciunii domnești „Tatăl nostru” și prin faptul că El însuși S-a rugat deseori, citeodată a petrecut chiar toată noaptea în rugăciune către Dumnezeu (Luca 6, 12), ne-a obligat și pe noi la rugăciune.

Rugăciunea este și cel mai puternic mijloc de reînnoire a puterilor istovite de greul vieții. Plimbarea, muzica, cititul, pictura reînnoiesc puterile trupului, rugăciunea însă le înviorează și pe cele sufletești. Acest adevăr îl întărește și Pasteur, descoperitorul serului antirabic (leacul contra turbării), care totdeauna cînd era obosit își găsea recreația în rugăciune.

Pentru ca rugăciunea noastră să fie însă adevărată nu ajunge ca ea să fie o simplă bolboroseală fără duh și evlavie, ci ea trebuie să fie o zvîcnire adîncă, din cele mai profunde cute ale sufletului, să fie o frămîntare nepotolită de ieșire la suprafață a năzuințelor sufletești.

La această treaptă înaltă a rugăciunii ajung toți cei ce sînt în stare să se smerească pe sine, punîndu-se în genunchi în fața Părintelui Atotputernic, ca apoi să devină mai fericiți, mai mari sufletește.

Rugăciunea constituie o mare, o nebiruită putere morală, dacă-i împlinită după gîndul și voia lui Dumnezeu.

Rugăciunea face dintr-un păcătos un drept pentru că prin ea se cîștigă darul pocăinței și al întoarcerii la Dumnezeu. Ca exemplu amintim pe tilharul răstignit împreună cu Domnul nostru Iisus Hristos, care în urma rugăciunii ce i-a adresat Domnului a fost iertat și a obținut raiul, sau pe vameșul care prin căință recunoscîndu-și păcatul s-a rugat să se milostivească Domnul de el și Domnul l-a iertat.

Fericitul Augustin zice următoarele cu privire la folosul rugăciunii : „Cel ce se așterne la rugăciune pune capăt păcatului, iar cel ce pune capăt rugăciunii, începe a păcătui”.

Prin rugăciune au căutat și au aflat scăpare la Domnul în contra celor trei dușmani ai mîntuirii ; corpul, lumea și diavolul, patriarhii, profeții și sfinții creștini.

De asemenea împăratul David muștrat fiind de profetul Natan pentru păcatul săvîrșit cu femeia lui Urie și-a recunoscut păcatul compunînd psalmul 50 de pocăință, și Dumnezeu l-a iertat.

La rugăciune i-a îndemnat Mîntuitorul pe Sfinții Apostoli și prin ei și pe noi zicînd : „Priveghiați și vă rugați ca să nu intrați în ispită „(Matei 26, 41). Numai prin rugăciune poate credinciosul să-și ajungă scopul pentru care a fost creat : fericirea veșnică. Rugăciunea umple inima de iubire, de pace și bucurie duhovnicească. De aceea pe bună dreptate a fost socotită sărbătoarea bucuriei. Cine nu se roagă, sau nu se roagă după voia lui Dumnezeu, nu se mîntuiește, neprimind harul lui Dumnezeu, care-i absolut necesar pentru mîntuire. Rugăciunea dă credinciosului tărie morală în toate suferințele ce l-au ajuns, îl face mai răbdător în suferințe. Rugăciunea îl ajută pe credincios să lupte și să îndepărteze de la el gîndurile, ispitele și poftetele păcătoase.

. Dacă ținem seama de persoana care săvîrșește rugăciunea, de numărul persoanelor care iau parte la ea, de locul, timpul unde se săvîrșește, atunci deosebim două feluri de rugăciuni : rugăciunea particulară sau personală și rugăciunea Bisericii sau obștească.

Rugăciunea particulară o rostește fiecare credincios acasă sau în orice alt loc, chiar și în Biserică, în orice timp, singur sau cu alți credincioși, pe cînd rugăciunea Bisericii sau obștească este rugăciunea făcută în numele Bisericii, după rînduiri întocmite de ea, la care iau parte toți credincioșii, în sfîntul locaș sau „casa Domnului”.

Sfînta Biserică ne învață că orice rugăciune trebuie însoțită de anumite semne externe corespunzătoare prin care exprimăm în afară cugetele și simțămintele de care sîntem pătrunși. Aceste semne sînt : facerea

semnului sfintei cruci, plecarea capului, aşezarea în genunchi, facerea metaniilor, ridicarea mâinilor, etc.

După cuprinsul lor, rugăciunile atît cele particulare cit şi cele obşteşti sînt : 1. rugăciuni de laudă, 2. de mulţumire şi, 3. de cerere, după cum în cuprinsul lor preamărim pe Dumnezeu, Îi mulţumim pentru binefacerile primite sau Îi cerem să ne împlinească dorinţele şi mai ales să ne ierte păcatele.

Deşi rugăciunea este obligatorie pentru fiecare creştin, totuşi sfînta Biserică nu a normat timpul rugăciunii particulare. Potrivit uzului creştin, credincioşii sînt îndatoraţi a se ruga dimineaţa şi seara, înainte şi după masă, precum şi după terminarea oricărui lucru. Îndeosebi duminicile şi sărbătorile să se sfinţească prin rugăciune cînd conform poruncii primei bisericeşti creştinul este obligat să cerceteze toate slujbele dumnezeieşti şi să ia parte activă la ele prin rugăciune şi cîntare.

Pentru ca rugăciunile noastre să se înalţe la cer ca o tămîie cu bun miros, se cuvine ca înainte de a începe rugăciunea să ne împăcăm cu toată lumea, să stingem toată minia din inima noastră iertînd toate tuturor, căci aşa ne învaţă Mîntuitorul în Predica de pe Munte : „De-ţi vei aduce darul tău la altar, şi acolo îţi vei aduce aminte că fratele tău are ceva împotriva ta, lasă darul acolo, înaintea altarului, şi mergi mai întîi de te împacă cu fratele tău, şi atunci venind adu darul tău” (Matei 5, 23—24).

De asemenea se mai cere ca să ne umilim în sufletul nostru fiind conştienţi de nimicnicia şi păcătoşenia noastră cînd vrem să vorbim cu Dumnezeu, în rugăciune, căci aşa făcînd vameşul s-a îndreptat prin rugăciunea sa înaintea Domnului. Se mai cere înainte de rugăciune ca să ne concentrăm toată atenţia la Dumnezeu şi să uităm de toate cele ce tulbură sufletul nostru căci aşa ne învaţă Mîntuitorul : „Iar tu cînd te rogi, intră în camera ta, şi închizînd uşa ta roagă-te Tatălui tău celui întru ascuns şi Tatăl tău care vede întru ascuns, îţi va răsplăti ţie la arătare” (Matei 6, 6).

Pregătindu-ne astfel pentru rugăciune să ne rugăm cu toată căldura inimii. Împreună cu buzele să se mişte şi inima, împreună cu cuvintele să se înalţe şi simţămintele noastre la cer şi de cerem inima să suspine, de mulţumim inima să se umilească, de laudăm pe Dumnezeu întru rugăciune inima să salte de bucurie pentru lauda Celui de Sus, căci astfel toate cuvintele rostite de noi fără ca inima să ia parte şi fără ca mintea să se înalţe către Dumnezeu, sînt rugăciuni făcute numai cu buzele pe care le osîndeşte Mîntuitorul (Matei 15, 8).

Rugăciunea trebuie făcută să se săvîrşească cu atenţie, cu luare aminte, îndepărtînd din minte orice alte gînduri. Rugăciunea făcută fără luare aminte la conţinutul ei este ca şi cădelniţa fără tămîie, ca şi trupul fără suflet. O astfel de rugăciune nu-i plăcută lui Dumnezeu iar nouă ne este nefolositoare. Căci dacă nici cel care se roagă nu-i atent la rugăciune, cum am putea cere ca să fie Dumnezeu atent la ea.

Se mai cere ca în timpul rugăciunii să avem o ținută corporală potrivită cu sfințenia momentului, fie stînd drept în picioare, fie în genuchi, cu excepția celor bolnavi.

Se mai cere să facem rugăciunea cu stăruință și încredere că Dumnezeu ne va îndeplini dorințele, dacă află că sînt folositoare sufletului nostru. Să nu ne pierdem răbdarea, încrederea în Dumnezeu dacă nu ni se împlinește imediat rugăciunea noastră, căci adeseori Dumnezeu numai prin răbdare mai îndelungată a împlinit cererile; exemple avem în vindecarea fiicei cananeencei, a orbului din Ierihon, etc.

Este bine să ne rugăm numai pentru lucruri bune și drepte și mai ales pentru mîntuirea sufletului nostru. A cere în rugăciune numai bunuri trecătoare este un lucru pentru care a înfruntat Mîntuitorul pe aceia cărorora le-a spus: „Căutați mai întîi împărăția și dreptatea Lui și acestea toate se vor adăuga vouă” (Matei 6, 33).

Se mai cere ca rugăciunea să o facem în numele Domnului nostru Iisus Hristos și cît mai des și cu cuvintele Lui. Este bine ca rugăciunea să fie însoțită și cu post, ingenunchieri, metanii și înfrînarea poftelor, căci atunci Dumnezeu împlinește mai repede cererea.

În sfînta biserică și acasă, omul poate să-și facă rugăciunea în cuget, cuvinte și prin cîntare.

O formă deosebită a rugăciunii sînt rugăciunile scurte. De exemplu: „Doamne milostiv fii mie păcătosului”, sau „Doamne, nu ne lăsa la rău”, „Doamne ajută-mi”. Ele exprimă dispoziția sufletească a creștinului de a gîndi cît se poate de des la Dumnezeu și a-I cere cît se poate de des ajutorul Lui.

O altă formă a rugăciunii este meditația.

Convinși fiind de necesitatea și folosul rugăciunii, fiecare să-și aibe Sfînta Scriptură și o carte de rugăciuni chemînd neîncetat numele Domnului.

Prot. prof. dr. ZENO MUNTEANU

CUVÎNT DE ÎNVĂȚĂTURĂ DESPRE CÎNSTIREA SFINTELOR MOAȘTE

I. *Pregătirea apercceptivă.* Ce sînt sfinții? (Sfinții sînt acei oameni care prin harul lui Dumnezeu, prin credința lor și faptele bune săvîrșite s-au învrednicit de o cînstire deosebită din partea lui Dumnezeu și a Bisericii). Care sînt condițiile trecerii între sfinți, sau a canonizării sfin-

tilor? (Acestea sînt: mărturisirea, păstrarea și apărarea dreptei credințe; viața sfintă; precum și săvîrșirea faptelor supranaturale, sau a minunilor).

Osemintele lor după moarte, ca făcătoare de minuni, se mai numesc și moaște, cărora se cuvine, de asemenea o cinstire deosebită din partea credincioșilor.

II. *Anunțarea temei.* Despre această cinstire a moaștelor vom trata în cele ce urmează.

III. *Tratarea.* Referindu-se la crearea omului, Cartea Sfintă în primele ei pagini arată că „luînd Domnul Dumnezeu țărîină din pămînt, a făcut pe om și a suflat în fața lui suflare de viață și s-a făcut omul ființă vie” (Facerea 2, 7). De aici vedem că omul a fost creat cu trup și suflet printr-o participare directă a Creatorului. Iar suflarea de viață avea să pecetluiească menirea omului creat spre nemurire, nu spre pieire. Păcatul însă a atras după sine moartea: „Iar răsplata păcatului este moartea” (Romani 6, 23). Păcatul a intrat în firea omului și i-a adus moartea trupească prin despărțirea sufletului de trup și descompunerea acestuia. Odată intrat în firea omului, păcatul s-a transmis și la urmași, încît toți oamenii au devenit muritori: „Pentru aceea, așa cum printr-un om a intrat păcatul în lume și prin păcat moartea, așa moartea a trecut la toți oamenii prin cel în care toți au păcătuit” (Romani 5, 12). Păcatul s-a instaurat mai întîi în suflet, prin neascultarea față de porunca lui Dumnezeu și apoi s-a transmis și trupului. Pe drept cuvînt remarcă Fer. Augustin că „nu trupul ușor de corupt a făcut sufletul păcătos, ci sufletul păcătos a făcut trupul coruptibil”.

Aceasta este învățătura creștină. Înainte de venirea Mîntuitorului însă se promova altă atitudine față de trup. Vechii înțelepți considerau trupul ca o închisoare a sufletului din care acesta din urmă mereu caută să se elibereze și chiar ca un sediu al răului. Iar cînd era vorba de trupul unui mort, care dezlipit de suflet era dat stricăciunii, se considera de-a dreptul necurățire atingerea de el: „Tot cel ce se va atinge de trupul mort al unui om și nu se va curăți... omul acela se va stîrpi din Israel, căci nu a fost stropit cu apă curățitoare și este necurat și necurăția lui e încă asupra lui” (Numeri 19, 13). Toată vina păcatului care a adus moartea cădea deci numai asupra trupului.

Au fost însă și cazuri, în Vechiul Testament, cînd puterea de viață a sufletului celor drepti, transmitea și trupului aceeași putere. Proorocul Ilie, de pildă nu a cunoscut moartea trupului, fiind ridicat la cer. Se relatează apoi cazul unui mort care aruncat fiind în mormîntul lui Elisei, „căzînd acela s-a atins de oasele lui Elisei și a înviat și s-a sculat pe picioarele sale” (IV Regi 13, 21).

De aici vedem că între trup și suflet există o unitate atît de mare, încît numai cu trup și suflet poate fi concepută persoana omenească, așa cum a creat-o Dumnezeu. În felul acesta, atît sfințenia, cît și păcatul se transmit de la suflet la trup și în același timp de la trup la suflet,

căci: „în tine este a face trupul duhovnicesc, sau sufletul trupesce” (Sf. Ioan Gură de Aur).

Luind trup din Sfinta Fecioară, ca al ei și ca al nostru, Mîntuitorul însuși a arătat că materia, adică trupul nu este rău, că vina păcatului nu poate cădea numai asupra trupului. Și pentru a face mai bine înțeleasă această realitate, Mîntuitorul imprimă și trupului puterea Sa dumnezeiască. A simțit pe deplin această putere femeia bolnavă de 12 ani de scurgere de sînge, care numai atingîndu-se de trupul Domnului a primit vindecarea mult dorită (Luca 8, 43—48). Datorită acestei puteri dumnezeiești, trupul Domnului nici nu a fost dat stricăciunii, ci imediat după moarte a înviat și astfel spiritualizat s-a înălțat la ceruri, fiind ridicat în comuniunea Sfintei Treimi: „Că și Hristos a suferit odată moartea pentru păcate, El, cel drept, pentru cei nedrepti, ca să ne aducă la Dumnezeu, omorît fiind cu trupul, dar viu făcut cu duhul, cu care s-a coborît și a propovăduit și duhurilor ținute în închisoare... care, suindu-se la cer este de-a dreapta lui Dumnezeu și I se supun îngerii și stăpîniile și puterile” (I Petru 3, 18—22). Și nu e de mirare că după patimile Domnului, „mormintele s-au deschis și multe trupuri de sfinți adormiți s-au sculat; și ieșind din morminte, după Învierea Lui, au venit în sfînta cetate și s-au arătat multora” (Matei 27, 52—53). Este firesc, deci, să fie Învierea și cu trupurile, întrucît întreaga ființă participă la Învierea Domnului. Pentru că plata păcatului este moartea, iar harul lui Dumnezeu este viața veșnică în Iisus Hristos, Domnul nostru” (Romani 6, 23). Așadar, harul divin aduce sfințenia și viața, alungînd stricăciunea mai întîi a sufletului și apoi din suflet se transmite și în trup aceeași sfințenie. Astfel, întreaga fire se face „părtașă dumnezeieștii firi și scapă de stricăciunea poștei” (II Petru 1, 4).

După pogorîrea Sfîntului Duh, sfinții apostoli primesc puterea minunilor nu numai în suflet, ci și în trupurile lor, „încît și pe ulițe scoteau pe cei bolnavi și îi puneau pe paturi și pe tîrgi, ca venind Petru măcar umbra lui să umbrească pe vreunul din ei” (Faptele Apostolilor 5, 15). În felul acesta ne apar clare și cuvintele Sfîntului Apostol Pavel cu privire la sfințenia trupului: „Nu știți că trupurile voastre sînt mădularele lui Hristos? Sau nu știți că trupul vostru este templu al Duhului Sfînt care este în voi?...” (I Corinteni 6, 15—19).

Tot așa se întîmplă și în cazul moaștelor sfinților. Harul divin sfințește sufletul, iar puterea vieții de sfințenie sălășluită în suflet se transmite și trupului. În acest caz trupul nu numai că nu cade în descompunere și în stricăciune, ci devine chiar izvorîtor de mir, cu puteri de a face minuni și asupra altor trupuri, așa cum am văzut că a fost vindecată femeia din Evanghelie prin simpla atingere de trupul Mîntuitorului, sau alții vindecați prin atingerea de trupurile sfinților apostoli. „Stăpînul Hristos — scrie Sf. Ioan Damaschin — ne-a dat ca izvoare minuitoare moaștele sfinților, care izvorăsc în multe chipuri faceri de bine și dau la iveală mir cu bun miros”. Sfintele Moaște adevăresc mărirea pe care o primește trupul omului de la Dumnezeu și confirmă cuvintele Sfîntului Apostol Pavel: „Trupul nu este pentru desfrîinare, ci pentru

Domnul și Domnul pentru trup" (I Corinteni 6, 13). De aceea, sublinia Nicolae Cabasila că „dacă Hristos într-adevăr se poate vedea și pipăi undeva în lumea aceasta în carne și oase, apoi aceasta se poate în Sfintele Moaște.

Creștinii au prețuit încă dintru început moaștele sfinților. Astfel, la începutul secolului II, Sfintului Ignatie care a suferit moarte martirică la Roma, „credincioșii i-au adunat osemintele și le-au pus într-un giulgiu și le-au transportat în Antiohia și le-au păstrat cu sfințenie, ca pe o comoară de preț". La fel ni se spune și în actul martiric al Sfintului Policarp, episcopul Smirnei (+166), că creștinii au adunat moaștele lui care pentru ei erau „mai de preț decât pietrele nestemate și mai scumpe decât aurul".

Începând cu secolul III, creștinii făceau pelerinaje la mormintele martirilor pentru a dobîndi vindecări de boale prin moaștele lor. Unii doreau să le poarte cu ei, alții să li se pună în mormînt după moarte părți din moaștele martirilor. Din secolul IV, cultul Sfintelor Moaște primește o dezvoltare deosebită. Ele sînt transportate în marile orașe, iar pentru a satisface cerințele, el se fărâmițează, se împart și sînt păstrate ca adevărate tezaure.

Biserica românească păstrează cu multă evlavie și scumpătate Sfintele Moaște. Dintre locașurile de închinare ale Bisericii noastre care păstrează moaște ale sfinților notăm: catedrala patriarhală din București care păstrează moaștele Sfintului Dimitrie Basarabov; catedrala mitropolitană din Iași care păstrează moaștele Cuvioasei Paraschiva; biserica „Sf. Gheorghe" din mănăstirea „Sfintul Ioan cel Nou" de la Suceava păstrează moaștele Sfintului Mucenic Ioan cel Nou de la Suceava; mănăstirea Tismana păstrează doar degetul cel mare de la mîna dreaptă a cuviosului Nicodim cel Sfințit; moaștele Sfintei Mucenițe Filofteia sînt păstrate în paraclisul mănăstirii de la Curtea de Argeș. Catedrala mitropolitană din Timișoara păstrează moaștele Sfintului Iosif cel Nôu de la Partoș (+1656); mănăstirea Cernica păstrează moaștele Sfintului Ierarh Calinic, etc.

IV. *Recapitularea (fixarea cunoștințelor).* Ce sînt Sfintele Moaște? (Oseminte sau rămășițe trupesti ale sfinților). Cum se explică după învățătura creștină posibilitatea păstrării nestricăcioase a trupurilor sfinților? (Așa cum trupul împreună cu sufletul a căzut în păcat și în stricăciune, tot astfel prin răscumpărarea adusă de Mîntuitorul și prin pogorîrea Sfintului Duh, oferindu-se harul iertării, unii credincioși se învrednicesc de plenitudinea sfințeniei care se transmite și trupului). Care au fost primele Sfinte Moaște păstrate de credincioși? (Moaștele martirilor). Cum au fost ele păstrate de Biserică? (Cu multă evlavie). În Biserica noastră se păstrează moaște ale sfinților? (Se păstrează moaștele unor sfinți aduse cu secole în urmă la noi în țară, ca și ale sfinților români, cărora credincioșii le acordă deosebite cinstiri mai cu seamă la sărbătoarea rînduită sfințului).

V. *Aprecierea*. Nu toți creștinii admit cinstirea Sfințelor Moaște, spunând că aceasta contravine legii generale dată de Dumnezeu omului de a se întoarce în pământul din care a fost luat: „Căci pământ ești și în pământ te vei întoarce” (Facerea 3, 19). Pe de altă parte, moartea înseamnă o stricăciune a trupului, dar această stricăciune în același timp constituie o transformare necesară a trupului din stricăciune în nestricăciune, după cuvântul apostolului: „Dar va zice cineva: cum învie morții? Și cu trup? Nebun ce ești! Ceea ce semeni tu nu capătă viață dacă nu moare... Așa și învierea morților: se seamănă întru stricăciune; învie întru nestricăciune, se seamănă întru necinste, învie întru slavă; se seamănă întru slăbiciune, învie întru putere; se seamănă trup firesc, învie trup duhovnicesc” (I Corinteni 15, 35—44).

Aceste obiecțiuni nu au însă nici un temei solid, spre a putea fi susținute. Există, într-adevăr, legea generală a întoarcerii trupului din pământul din care a fost luat. Dar când a apărut această lege și sub ce formă? A apărut în urma păcatului, ca un blestem pentru păcat. Omul nu a fost creat de Dumnezeu pentru moarte, ci pentru viață, lege care fixează destinul omului. De aceea dreptii, precum Enoh și Ilie, nici nu au cunoscut moartea trupească. La fel nu o cunosc nici cei care, răscumparați prin moartea și Învierea Domnului, se împărtășesc de sfințenia Lui. Iar această sfințenie se referă la persoana omenească ca un tot unitar, atât la suflet cât și la trup. Cât privește transformarea trupului din stricăciune în nestricăciune prin moarte, este într-adevăr o regulă generală. Dar pot exista și excepții. Dumnezeu poate găsi adică și alte forme de schimbare a trupurilor întru nestricăciune. Enoh și Ilie de pildă; sau cei găsiți vii la a doua venire a Domnului: „Iată taină vă spun vouă: nu toți vom muri, dar toți vom fi schimbați, într-o clipeală de ochi la trîmbița de apoi” (I Corinteni 15, 51—52).

Alte obiecții se referă la faptul că nu la toți sfinții osemintele nu s-au dat stricăciunii, sau că nu toți cei ce se ating de Sfintele Moaște obțin vindecarea de neputințele lor. Într-adevăr, nu la toți sfinții osemintele au rămas nestricăcioase. De aceea, Sfintele Moaște nici nu constituie un criteriu indispensabil ca cineva să fie declarat sfânt. Nestricăciunea trupului după moarte constituie o harismă, adică un dar special al Duhului Sfânt pe care îl dobîndesc sfinții, dar nu toți dintre ei: „Darurile Sfintului Duh sînt felurite. Unuia i se dă cuvînt de înțelepciune, altuia credință, altuia darul vindecărilor, altuia puterea minunilor” (I Corinteni 12, 4—11). Cît privește vindecarea celor ce se ating de Sfintele Moaște, aceasta constituie în primul rînd o problemă de credință. Să ne gîndim de pildă cită credință a avut femeia bolnavă de 12 ani, care s-a atins de Mîntuitorul și a obținut vindecarea!...

VI. *Asocierea*. Cinstirea sfințelor moaște nu poate constitui idolatrie, cum în mod greșit s-a mai afirmat. Cinstirea lor nu contravine întru nimic poruncii din Decalog, care oprește închinarea la idoli. Cei care se închinau la idoli nu aduceau adorare adevăratului Dumnezeu, pe cînd cei care cinstesc Sfintele Moaște aduc prin această cinstire și

adorare lui Dumnezeu. Aşa cum mulţimile care îl urmau pe Iisus, văzînd minunile Lui, aduceau laudă şi adorare lui Dumnezeu, pentru că vedeau în lucrarea Lui puterea şi bunătatea lui Dumnezeu, tot astfel şi credincioşii văd în Sfintele Moaşte puterea şi dragostea Mîntuitorului înviat, faţă de cei care ducînd o viaţă de sfinţenie, sînt învredniciţi de cununa nemuririi, atît a sufletului cît şi a trupului. Fer. Ieronim scrie în acest sens: „Eu nu zic că noi adorăm moaştele martirilor, pentru că nu slujim făpturii mai mult decît Făcătorului. Ci noi cinstim moaştele martirilor, ca să adorăm dumnezeieşte pe Acela ai cărui martiri sînt ei; noi cinstim pe servitori, aşa ca cinstea lor să treacă la Stăpînul, care a zis: „Cel ce vă primeşte pe voi, pe mine mă primeşte“.

VII. *Generalizarea.* Sfintele moaşte reprezintă o legătură specială între sufletul sfîntului şi osemintele sale, sfinţii rămînînd prezenţi în duh şi har în moaştele lor, în cea mai mică pîrticică.

VIII. *Aplicarea.* 1. Biserica fiind Trupul tainic al Domnului, reprezintă comuniunea celor care se sfinţesc prin harul divin. La temelia ei stă puterea lucrătoare a harului prin vieţile sfinţilor. De aceea la temelia zidirii unei biserici se pun Sfinte Moaşte amintind de evlavia primilor creştini care zideau biserici pe mormintele martirilor.

2. Urmînd evlaviei primilor creştini care adunîndu-se la mormintele martirilor săvîrşeau Sfînta Euharistie şi se împărtăşeau cu toţii în duhul iubirii care îi unea în Trupul lui Hristos, a rămas rînduiala ca în sfînta masă din altar pe care se oficiază sfînta liturghie şi în antimisul, fără de care nu se poate aduce jertfa Domnului, să se pună sfinte moaşte.

3. Cinstind Sfintele Moaşte, credincioşii aduc venerare sfîntului pe care îl invocă în rugăciunile lor şi a cărui viaţă de sfinţenie o urmează.

4. Oricînd credincioşii pot aduce cinstire moaştelor sfîntului local, dar mai cu deosebire la sărbătorirea sfîntului, cînd Biserica îi face pomenire, aducîndu-i laudă şi rugîndu-l să mijlocească spre Părintele ceresc pentru mîntuirea noastră.

Preot prof. SORIN COSMA

P R O B L E M E P A S T O R A L E Ș I L I T U R G I C E

PICTURA MURALĂ ȘI ICONOGRAFIA NEOBIZANTINĂ ÎN BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ

I. *Pictura murală*

Pictura murală este ultima expresie de frumusețe care se poate aplica pe suprafața interioară ori exterioară a unei biserici. Zidul sau suportul pe care se aplică decorul poate fi, în mod obișnuit, din piatră, din cărămidă ori din lemn. Tehnica în care se lucrează poate fi fresca, tempera, encaustică, uleiul ori mozaicul.

În țara noastră bisericile dețin o bogată pictură murală care a atras în trecut și atrage în continuare atenția specialiștilor.

În pictura murală religioasă, în care apare atît de frecvent figura omenească, începînd de la Dumnezeu-întrupat, Iisus Hristos și Maica Domnului, pînă la cele mai umile persoane din lumea sfinților, sînt tot atîtea prezențe care adaugă o deosebită valoare lăcașului de cult. Zidul însuși se înobilează, participînd la viață. Prin asemănarea cu făptura omenească, zidul devine trup, iar pictura murală, cu lumea sfinților, devine suflet. Așadar, decorul mural însufletește zidul. Și dacă unui asemenea lăcaș i se adaugă și harul sfinților, prin rînduiala tîrnosirii bisericii, ca de obicei, atunci biserica devine un „loc sfînt”¹, o adevărată „casă a lui Dumnezeu”, un lăcaș de cult.

1. *Origini și izvoare ale picturii murale bisericești.* Așezarea geografică a țării noastre, la răspîntia dintre Orient și Occident, precum și vecinătatea ei cu fostul și marele Imperiu bizantin, a avut o mare influență asupra culturii noastre, în general, și asupra picturii murale, în special. Astfel, cea mai valoroasă moștenire bizantină în domeniul picturii murale, este ansamblul pictural de la biserica „Domnească” din Curtea de Argeș. Această pictură este contemporană cu cea din a doua

¹ Ieșirea 3, 5.

Renaștere bizantină, din epoca Paleologilor, secolul XIV și înrudită cu picturile murale din Bulgaria, Serbia, Rusia, Constantinopol, Grecia etc., din aceeași epocă și sub aceeași puternică influență. Și tehnica, și stilul, și însuși programul iconografic, își au rădăcinile în arta bizantină.

În mod firesc însă, fiecare popor, care a primit aceste moșteniri, și-a imprimat și specificul său național, cum s-a întâmplat și în arta noastră românească. Elaborată în mediul nostru românesc și, de obicei, de către artiști români, această artă murală, post-bizantină, a îmbogățit patrimoniul nostru național, înflorind pe tot întinsul țării, de o parte și de alta a munților Carpați.

Vreme de aproape cinci sute de ani, pictura noastră murală, cu toate deosebirile, privind epoca și mediul în care a apărut, în diverse regiuni ale țării, a păstrat niște caractere comune, privind tehnica, stilul și chiar distribuția iconografică, și neuitind niciodată originile ei rășăritene.

2. *Influențe apusene în sec. XIX.* În secolul trecut, s-a petrecut un fenomen cu totul nedorit pentru pictura noastră bisericească. Astfel, mai ales în a doua jumătate a secolului al XX-lea, s-a produs o schimbare, de scurtă durată, în bunul gust al credincioșilor, preferind pictura realistă, de factură renașcentistă, în locul venerabilei noastre arte rășăritene, mergând pînă acolo încît să se distrugă admirabile picturi în frescă și să se acopere cu picturi realiste, în tehnica uleiului, cum s-a întâmplat, între altele, cu pictura din biserica mănăstirii Tismana și cu pictura murală de la biserica „Doamnei” din București.

Trebuie să observăm că acest suflu de „modă nouă”, față de pictura tradițională, s-a infiltrat și la popoarele vecine: bulgari, sirbi, ruși și chiar la greci.

3. *Revenirea la pictura murală tradițională.* Din fericire, însă, această modă n-a durat mult. În primele decenii ale secolului al XX-lea, s-a început o mișcare de reîntoarcere „acasă”, la „origini”, la pictura noastră tradițională. Iar de la jumătatea acestui secol, se petrece, în Biserica noastră un adevărat reviriment în pictura murală: curățiri și restaurări la picturi vechi — monumente istorice și la picturi noi și picturi din nou la biserici care n-au mai fost pictate.

Pleiada de pictori de la începutul acestui secol² care s-au impotrivit curentului realist în pictura noastră tradițională, inspirîndu-se din vechea pictură românească³, precum și din pictura atonită, au respectat, în felul lor, cu multă fidelitate, maniera de lucru a celor vechi, adică: modul de tratare a chipurilor modelate pe proplasmă, executarea draperiilor cu blicuri, adică lumini stilizate pe veșminte, stilizări severe în ornamentație și peisaj, culori stinse etc.

² D. Noroce, I. Mihail, Gh. Teodorescu, D. Belizarie, Costin Petrescu etc.

³ Picturile în frescă de la biserica „Domnească” din Curtea de Argeș de la mănăstirile: Cozia, Hurez, Govora, Dintr-un lemn, Moldovița, Voronet, Sucevița, Arbore, Humor etc.

Aceste procedee, de mare măiestrie imprimau, totuși, picturii un caracter prea convențional, un anumit staticism și rigiditate.

4. *Pictura murală neo-bizantină.* În pictura mai nouă, din a doua jumătate a acestui secol, s-a renunțat, în parte, la anumite procedee vechi. Astfel se elimină luminile stilizate (blicurile) de pe veșminte și se indică discret formele svelte ale personajelor, prin contururi precise, înscriind silueta sfântului numai în două dimensiuni, fără adâncime, încît pata de culoare rămîne mai liniștită și ansamblul cromatic mai unitar.

De asemenea se tinde la separarea compozițiilor sau scenelor iconografice, nu prin benzi, ci prin arhitecturi, arbori ori peisaje, încît frizele compoziționale își păstrează continuitatea lor și îmbracă un caracter narativ.

Culoarea nu este aplicată sub formă de pastă consistentă, ci prin tente sau laviuri, pe care mortarul proaspăt al frescei o absoarbe în întregime, făcînd corp comun cu suportul, obținîndu-se astfel tonuri transparente, de mare frumusețe plastică.

Mai ales pentru această pictură murală din a doua jumătate a secolului al XX-lea, se folosește la noi, termenul de pictură neo-bizantină, întrucît tehnica, stilul și temele iconografice, sînt în mare măsură, cele moștenite de la bizantini, iar exprimarea lor plastică, pe zidurile bisericilor, este realizată de pictorii vremii noastre cu mentalitatea și cu mijloacele de care dispunem astăzi.

II. *Iconografia neobizantină*

5. Iconografia, prin definiție, este disciplina care se ocupă cu descrierea persoanelor sfinte, care populează bolțile și pereții bisericilor ortodoxe. Izvoarele sale de inspirație sînt cărțile sfinte ale Noului și Vechiului Testament, adică Biblia, pentru persoanele biblice, iar pentru celelalte persoane sfinte, iconografia se inspiră din sinaxare și viețile sfinților.

Programul iconografic, după care sînt rinduite, în pictură, persoanele sfinte și temele iconografice, îl moștenim tot de la Bizanț, secolul XIV, împreună cu tot simbolismul cuprins în cosmosul iconografic din biserici.

6. *Distribuția iconografică în biserică și simbolismul său.* Pentru un bizantin, ca și pentru orice creștin ortodox — imaginea religioasă nu este numai un obiect de artă, ci are o semnificație și o valoare mult mai înaltă și un înțeles mult mai profund". Însăși biserica reprezintă pe pămînt, locul pe care Dumnezeu cel ceresc locuiește și se mișcă"⁴.

⁴ Ch. Diehl, *Manuel d'art byzantin*, vol. II, Paris, 1926, p. 486.

Cupolele reprezintă cerul, dominat de Iisus Hristos Pantocrator, înconjurat de toate cetele cerești, de profeți și de apostoli. Pantocratorul „nu este Hristosul evanghelic, Mîntuitorul blînd și duios; El este Creatorul și Stăpînul lumii: este chipul Dumnezeuului celui nevăzut, de o ființă cu Tatăl⁵, pentru care „cerul este tronul Său de domnie, iar pămîntul așternut picioarelor Sale”⁶.

La baza cupolei, pe peretele circular al tamburului, se pictează „dumnezeiasca liturghie”, în cazul cînd spațiul nu permite ca această admirabilă compoziție să se picteze pe pereții din absida sfîntului altar. În această compoziție, Iisus Hristos este înfățișat ca Mare-Arhiereu⁷, liturghisind în ceruri, în același timp cînd se săvîrșește și liturghia pe pămînt. La liturghia din cer îngerii împlinesc funcția de preoți și diaconi, iar pe pămînt preoții și diaconii simbolizează pe îngeri, avînd și unii și alții, în cer și pe pămînt, pe același Mare Arhiereu, Iisus Hristos, care jertfește și care se jertfește⁸. Așadar, cupola reprezintă cerul. În pandantivi apar cei 4 sfinți evangheliști, cu simbolurile lor (Apocalipsa 4, 7—8). Ei au fost martorii vieții lui Iisus pe pămînt și acum ei vestesc cuvîntul vieții, scris de ei în Evanghelie, făcînd legătura între cer și pămînt.

Cele două abside ale naosului sînt rezervate celor două miracole, care stau la baza creștinismului: Nașterea Domnului și Învierea Domnului. Între aceste două momente extreme se desfășoară toată viața și activitatea pămîntească a Mîntuitorului, din care nu trebuie să lipsească: Botezul, Schimbarea la Față, Intrarea în Ierusalim și Răstignirea.

Pe ultimul registru sînt înfățișați martirii care cu prețul vieții lor au mărturisit credința lor statornică în Iisus Hristos. Altarul este locul jertfelor. În conca absidei, este pictată de obicei Maica Domnului. Cînd este înfățișată ca Orantă, atunci ea reprezintă Biserica în rugăciune; cînd stă pe tron, cu Pruncul Iisus Hristos în brațe, atunci ea este „tronul prea iubit a Celui Atotputernic”⁹.

Ca loc special al jertfei, în altar se pictează, într-o anumită ordine: Cina cea de Taină, ca moment istoric al instituirii Sfintei Euharistii, Împărtășirea Apostolilor, Iisus în sfîntul potir, Iisus Prunc pe sfîntul disc. La proscomidie se mai pictează Coborîrea de pe Cruce și Punerea în mormînt a Domnului, ca jertfă supremă. Tot în sfîntul altar apar, de obicei, scene din Vechiul Testament: jertfa lui Avraam și jertfa lui Abel și Cain. Cele două victime: Isac și Abel, sînt prefigurări ale jertfei lui Iisus Hristos. În pictura atonită lingă Abel, ucis de fratele său, Cain, este înfățișat însuși Iisus, stînd jos și printr-un gest, tălmăcind că și El nevinovat

⁵ Idem o. c., 489.

⁶ Isaia 66, 1.

⁷ Evrei 8, 1 și 6.

⁸ În rugăciunea tainică din timpul heruvicului de la liturghia Sf. Ioan Hrisostom, citim: „Că Tu ești Cel ce aduci și Cel ce Te aduci”. De asemenea la heruvicul din Simbăta Mare, de la liturghia Sfîntului Vasile cel Mare, cîntăm: „... Împăratul împăraților și Domnul domnilor, vine să se junghie și să se dea mincare credincioșilor...”.

⁹ Ch. Diehl, o.c., p. 489.

fiind, va fi ucis de ai Săi „la care a venit și ai Săi nu L-au primit” (Ioan 1, 11)¹⁰. A treia jertfă din Vechiul Testament, jertfă nesângeroasă, este a lui Melchisedec, regele Salemului, care întîmpină pe Avraam, oferindu-i pline și vin, prefigurînd astfel jertfa euharistică, instituită de Mîntuitorul la Cina cea de Taină (Facerea 14, 17—21).

Și, în sfîrșit, tot în sfîntul altar, apare o altă scenă, inspirată din Vechiul Testament, numită „Cortul Mărturie”, prefigurare a Bisericii creștine. În cort, de o parte și de alta a sfintei mese s’au așezat Moise și Aaron — marele Preot. Pe masă apare chivotul legii. În cort se păstrau: vasul cu mană, toiagul lui Aaron și tablele legii. În pictura de la Curtea Domnească din Argeș¹¹, pe sfînta masă, lingă chivotul legii, apare vasul cu mană și toiagul lui Aaron, precum și sfeșnicul cu șapte lumini. Pe draperia din față sfintei mese, apare Sfînta Fecioară, în medalion.

În alte picturi, sînt evidențiate pe sfînta masă numai vasul cu mană și medalionul cu Sfînta Fecioară, în fața sfintei mese. Medalionul este sprijinit pe un sfeșnic cu șapte brațe — luminări, ca și cum aceste luminări pornesc de la Sfînta Fecioară. De o parte și de alta a cortului, vin reprezentanții celor 12 seminții ale lui Israel, aducînd daruri¹².

Prin acest cort al mărturie din Vechiul Testament, se anunțau două taine mari, care aveau să se descopere în Noul Testament: prin toiagul lui Aaron, prefigurînd pe Sfînta Fecioară Maria, se anunța întruparea lui Mesia, iar prin vasul cu mană, se anunța: „Piinea Vieții”, adică Sfînta Euharistie, despre care Iisus a zis: „Eu sînt piinea vieții, care s-a pogorît din cer. Cine mănîncă din piinea aceasta viu va fi în veci. Iar piinea pe care Eu o voi da pentru viața lumii, este trupul meu (Ioan 6, 51).

În partea de jos a pereților apar sfînții ierarhi, autori de liturghii și alți sfînți mari ierarhi: Sf. Vasile cel Mare, Sf. Ioan Gură de Aur, Sf. Grigore Dialogul, Sf. Apostol Iacob, primul episcop al Ierusalimului, care este și autorul primei liturghii care îi poartă numele și sfînții diaconi. În centrul altarului, dacă spațiul permite, se pictează Iisus Hristos — Mare Arhiereu, în tron, binecuvîntînd, iar sfînții ierarhi sînt înclinați către El. Cupola pronaosului este dominată de Maica Domnului — Plătitera „cea mai desfătăată decît cerurile”, cu Pruncul Iisus la piept, într-un mic medalion; ea are mîinile înălțate la rugăciune. Medalionul ei, din centrul cupolei, este înconjurat de heruvimi, serafimi și arhangheli în zbor.

Pe suprafața pereților verticali ai turlei, în registrul de sus, apar chipurile profeților care au vestit nașterea minunată a Fecioarei, ținînd în mîini rulouri cu proorociile lor, ori simboluri prin care a fost preînchipuită în Vechiul Testament: un toiag odrăslit, o cădelniță de aur, un chivot, rugul arzînd fără să se mistuie etc.

¹⁰ Trapeza mănăstirii Lavră, din Athos.

¹¹ Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice: Curtea Domnească din Argeș, București 1923, planșa color VI.

¹² I. D. Ștefănescu, *L'illustration des liturgies dans l'art de Byzance et de l'Orient*, Bruxelles, 1936, p. 138, pl. XCVII.

Sub registrul prorocirilor se zugrăvesc patru melozi, poeți bisecești, avînd pe rîndurile desfăcute fragmente din scrierile lor în cinstea Maicii Domnului.

Pe celelalte suprafețe ale pronaosului se zugrăvesc scene din viața Maicii Domnului: Nașterea Maicii Domnului, Intrarea ei în Biserică, Buna-Vestire, Nașterea Domnului și Adormirea Maicii Domnului, o amplă compoziție care ocupă de obicei peretele dinspre vestul pronaosului.

În ultimul registru se pictează sfinte și sfinți asceți, dintre cei mai reprezentativi nevoitori și sfătuitoari către viața cea fără prihană.

Dacă pronaosul are două turle, în una din ele, cea dinspre sud, se pictează Iisus Hristos în centrul cupolei, iar pe suprafețele verticale ale turlei se ilustrează tema: „Toată suflarea să laude pe Domnul”.

Într-o anumită ordine, apar cetele îngerești, profeți, apostoli, ierarhi, asceți, mărturisitori, bărbați și femei sfinte. La periferia acestor persoane sfinte se pot zugrăvi animale, domestice și sălbatice, de toate soiurile, păsări zburătoare, tîritoare, patrupede, pești, pomi, copaci, flori, munți, izvoare, soarele, luna, stele, ilustrîndu-se astfel participarea întregii lumi create, la proslăvirea lui Dumnezeu alături de oameni (Biserica luptătoare) și de sfinți (Biserica triumfătoare). Pe marginea medalionului Mîntuitorului se pot înscrie cuvintele din psalmi: „Toată suflarea să laude pe Domnul, lăudați pe Dumnezeu întru sfinții Lui” (8, 9—10; 9, 5).

Dacă spațiul permite, pe bolta dintre naos și pronaos, se pictează Sfînta Treime, sub chipul Filoxeniei lui Avraam (Facerea 18, 1—5). În jurul medalionului se poate scrie textul: „Trei sînt care mărturisesc în cer: Tatăl, Cuvîntul și Sfîntul Duh și acești trei una sînt” (I Ioan 5, 7). Medalionul poate fi înscris într-o stea cu opt colțuri, în care apar tronuri cerești, heruvimi, serafimi și întregul medalion este susținut de patru, șase sau opt arhangheli, în zbor. Această compoziție a Sfîntei Treimi unește și domină pictura din întreaga biserică: altar, naos, pronaos, pridvor și pictura din exteriorul bisericii.

În pridvor, pe boltă ori în cupolă, se pictează Iisus Hristos Emanuil, ori ca „Înger de mare sfat”, cu textul corespunzător din profetul Isaia (8, 9—10; 9, 5).

De asemenea se mai poate picta, în locul lui Iisus-Hristos-Emanoil, Domnul Sabaot sub chipul lui Dumnezeu „Cel vechi de zile”, din viziunea profetului Daniil (7, 9—10), înconjurat de îngeri și profeți. Dacă pridvorul este închis și spațiul permite, se pot picta scene din creația lumii, sinoadele ecumenice, judecata de apoi, cu raiul și iadul, sfinți arhangheli, sfinți profeți, sfinți asceți, sfinți militari.

În unele biserici, mai vechi ori mai noi, în pridvor ori în pronaos, întîlnim Acatistul Bunei-Vestiri, ilustrat în întregime sau numai o parte

¹³ Pr. prof. Ene Braniște, *Programul iconografic al bisericilor ortodoxe. Indrumător pentru zugravii de biserică*, Extras din rev. *Biserica Ortodoxă Română*, București, 1975, p. 20.

din cuprinsul lui ori Scara din visul patriarhului Iacob (Facerea 28, 10) cu ingeri care urcă spre cer și coboară, ori Scara Paradisului, inspirată din cartea numită „Scara” a Sfintului Ioan Scărarul și ilustrată magistral pe peretele de nord, în exterior, de la mănăstirea Sucevița.

În exteriorul bisericii, deasupra ușii de intrare în pridvor, se pictează, de obicei, icoana hramului în frescă ori în mozaic.

Pictura exterioară, dacă se face, este mult mai redusă ca amploare față de pictura exterioară existentă, mai ales la bisericile din nordul Moldovei, secolul al XVI-lea: Voroneț, Moldovița, Sucevița, Humor.

Multe biserici mai noi sînt prevăzute în partea superioară a zidurilor cu un rînd sau cu două rînduri de firizi, jur împrejurul bisericii. În aceste firizi se pictează, de obicei, filosofi păgîni și sibile, precum și profeți și „drepti” din Vechiul Testament. Și unii și alții, adică și filosofii păgîni și profeții Vechiului Testament, au prevestit, în felul lor, venirea lui Mesia, Mîntuitorul lumii. Ei sînt pictați busturi ori în picioare, ținînd în mîini rulouri desfășurate pe care se scriu texte din profețiile lor.

În partea dinspre răsărit a bisericii, către altar, se pictează, de obicei, Iisus Hristos în tron, ca Mare Arhieru, sau în costum antic, avînd de-a dreapta și de-a stînga Sa pe Maica Domnului și Sf. Ioan Botezătorul, arhangheli și sfinți ierarhi.

În fața bisericii, spre apus, pe unde se intră în sfîntul lăcaș, pe lîngă icoana hramului bisericii, se mai pictează și alți sfinți, deveniți populari, ca: Sf. Nicolae, Sf. Gheorghe, Sf. Dumitru, Sf. Mina etc., în compoziții ori izolați, iar de o parte și de alta a intrării în biserică, se pictează sfinții arhangheli Mihail și Gavriil, ori sfinții Apostoli Petru și Pavel.

Pictura exterioară se execută, de obicei, în frescă, iar ca să poată pictează Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil, ori Sfinții Apostoli Petru mozaicului, numit și „pictura pentru eternitate”.

III. Realizări practice în pictura murală, actuală din Biserica Ortodoxă Română.

În ultimele trei decenii, pictura murală din Biserica Ortodoxă Română a luat un deosebit avînt, atît pe plan organizatoric, cît și pe plan practic, lucrativ. Biserica noastră a avut totdeauna zeci de pictori bisericești, specializați pentru pictura murală, în diverse tehnici și pentru icoane, care lucrau pe cont propriu, sub oblăduirea Comisiei Monumentelor Istorice.

Prin înființarea, în anul 1948, a Comisiei de Pictură Bisericească de pe lîngă Patriarhia Română, atît pictorii existenți la acea dată, cît și grija pentru recrutarea și pregătirea cadrelor tinere în pictura bisericească, a revenit acestei Comisii. Astfel, toate lucrările de pictură bisericească din întreaga țară sînt aprobate și supravegheate de această Comisie. Ea pregătește cadre noi pe care le recrutează dintre ucenicii

care fac practică la diferiți maeștri, precum și dintre absolvenții ai Institutelor de arte plastice. Aceștia, după ce-și fac stagiile de specializare în pictura bisericească, pe diverse șantiere supravegheate de Comisie și anumite cursuri teoretice de istoria artelor și de iconografie, sînt calificați și autorizați ca pictori bisericești. După calificare lucrează un an—doi în colective cu pictori cu mai multă experiență, apoi angajează ei înșiși lucrări pe cont propriu.

Menționăm că dacă pînă în anul 1948 erau zeci de pictori bisericești, dintre care unii erau mari maeștri, după trei decenii Biserica noastră are cel puțin trei sute de pictori care angajează diferite lucrări de pictură din nou, ori restaurări la picturi mai vechi, înegrite de fum, ori deteriorate de vreme.

Tehnica preferată este fresca. Stilul, neobizantin, inspirat din pictura noastră tradițională. Pictorii se inspiră, nu copiază. Păstrează silueta sveltă, după canonul bizantin respectă proporțiile și stilul caracteristic picturii monumentale, dar își păstrează propria lor individualitate.

Astfel unii dintre pictori sînt buni tehnicieni, cunosc bine meșteșugul și realizează lucrări bune și plăcute, executate cu toată conștiincozitatea. Alții însă, duc meșteșugul pînă la artă, inspirînd operei, prin desen și culoare, acel fior de prospețime și viață care însușește personajele și crează o atmosferă de pietate, de pace și sfințenie, însușiri atât de necesare picturii bisericești.

7. Aspecte de șantier. Sezonul bun de lucru este vara care, pentru pictori, începe în luna mai și ține pînă în septembrie—octombrie. Lucrează în grupuri de cîte doi—trei, pînă la șapte—opt. Lucrează în colaborare, sub conducerea pictorului principal, care asigură bunul mers și unitatea lucrării. În fiecare vară se pictează biserici noi, ori se restaurează picturi mai vechi, încît pictorii bisericești au mereu de lucru.

Toată biserica este plină de schelă. Sub schelă sau afară, lîngă biserică: cern varul, taie cîlții, fac frescă; sus pe schelă, prepară zidul, aplică fresca, măsoară, desenează, colorează, finisează. Se lucrează numai pe tencuiala proaspătă. De aceea trebuie precizie, dexteritate, rapiditate.

Pictura într-o biserică începe, de obicei, din cupola pantocratorului. Zilnic sau la două zile se adaugă porțiuni de frescă nouă și se lucrează, ca la un covor persan, cu grijă și cu pricepere, veșmîntul cuviincios și sfînt pentru o nouă „casă a lui Dumnezeu”.

Pe aceste ziduri care se transfigurează sub ochii pictorilor executanți și ai enoriașilor, pictorii aplică, odată cu stratul de frescă, oste-neala lor de fiecare zi, toată știința lor tehnică și artistică, tot talentul lor și toată credința și evlavia lor.

Timpul, care cerne faptele și decantează valorile de tot felul, va cerne și lucrările de pictură murală care se fac astăzi în țara noastră și va reține, după merit, pe cele care vor rezista, în timp și ca durabilitate tehnică și ca valoare artistică.

8. *Încheiere*. Este bine să pictăm bisericile? Ca să răspundem la această întrebare, cred că este necesar să ne gândim puțin, cum ne simțim într-o biserică nepictată. Pereții cenușii ori dați cu var, cele câteva linii și ornamente florale, ne aduc aminte de orice casă și de însuși propria noastră locuință. Or la biserică vrem să vedem și altceva. În plus, pereții goi ai bisericilor inspiră vidul, în care imaginația în continuă mișcare, poate gândi orice. Chiar dacă altarul ori strana ne transmit niște îndemnuri sfinte, totuși ochii minții aleargă fără astîmpăr, ca porumbelul lui Noe, negăsind loc de odihnă (Facerea, 8, 9).

Dimpotrivă, intrînd într-o biserică pictată, imaginile sfinte înfățișate pe zidurile și pe bolțile ei, cu Iisus și viața Lui, cu Maica Domnului și viața ei, cu imensa lume a îngerilor și a sfinților, din Biserica triumfătoare din ceruri, sint tot atîtea locuri de odihnă pentru minte și pentru inimă și tot atîtea ferestre deschise către veșnicie. Toate aceste prezențe, coborîte printre noi, din Împărăția lui Dumnezeu, atrag atenția, ne smulg din cotidian și oferă un bogat material de meditație.

Știut este că pictura se exprimă într-o limbă universală, care poate fi înțeleasă și cu ochii și cu inima, de știutorii și de neștiutorii de carte, ea fiind un catehism în imagini. În acest înțeles, pictura nu este numai un decor estetic, pentru înfrumusețarea pereților, ci împlinește o funcție didactică și liturgică, răspunzînd nevoilor sufletești ale credincioșilor, de a înțelege tîlcul adînc al liturghiilor și de a limita însăși calea noastră către Împărăția lui Dumnezeu.

Cu drept cuvînt se poate spune că pictura murală de pe zidurile bisericii „comunică vizual realitatea nevăzută divină, care vine sub percepția simțurilor și sugerează lumina vieții viitoare...”¹⁴ sau cum ni se spune într-o scurtă rugăciune de la sfîrșitul utreniei: „În biserica măririi Tale stînd, în cer a sta ni se pare, Născătoare de Dumnezeu”.

Așadar, este bine să urmărim exemplul strămoșilor și să pictăm bisericile!

Arhim. SOFIAN BOGHIU

¹⁴ Pr. prof. dr. Ion Bria, *Dicționar de Teologie ortodoxă*, București, 1980, p. 203.

5 Iunie — Ziua Mondială a Mediului Inconjurător

Întîia carte a Vechiului Testament ne spune că Dumnezeu a dat omului în stăpînire întreg pămîntul, cu toate vietățile sale, (Facerea 1, 28) apoi l-a așezat în raiul cel din Eden ca să-l lucreze și să-l păzească (Facerea 2, 15). Deci omul nu a fost, prin însăși condiția sa, menit să trăiască în lene, ci să lucreze și să păzească pămîntul cu toate bunurile lui. Textul și contextul biblic indică o stăpînire activă, creatoare, a omului. El, făcînd uz de prerogativele sale spirituale, „a pus nume tuturor animalelor și tuturor păsărilor cerului și tuturor fiarelor sălbatice...” (Facerea 2, 20), deși el însuși apare ca o ființă „neterminată”, „nedesăvîrșită”, dar fiind înzestrat cu voință și rațiune, prin strădania sa și cu ajutorul harului dumnezeesc putea ajunge la desăvîrșire — asemănarea cu Dumnezeu. Creatorul cere omului un efort personal spre desăvîrșire proprie („Creșteți...” Facerea 1, 28) și prin el, desăvîrșirea naturii întregi.

După actul de neascultare (păcatul originar), aceeași carte a Vechiului Testament ne spune că se înăspresc mult condițiile de muncă pe pămînt. Omul trebuie cu osteneală să se hrănească, să lupte „cu spinii și pălămida care îi fac munca mai grea și-l silesc să-și procure pîinea în sudoarea feții (Facerea 3, 17—19). Și mai gravă devine starea omului după întîia crimă, după fratricidul lui Cain. Zbuciumat și fugar, va lucra pămîntul care nu-i va mai da roadele cu ușurința de la început (Facerea 4, 12). Totuși va găsi consolare și întărire în „munca mîinilor la lucrarea pămîntului” (Facerea 5, 29). Prin muncă trebuia să-și redobîndească rolul de „stăpin”, pe care-l pierduse prin neascultare.

Așa enunță Vechiul Testament lupta omului cu natura înconjurătoare. De-a lungul multor milenii, omul a luptat, s-a ridicat prin luptă, a fost înfrînt și a înfrînt unele elemente și aspecte ale naturii, suspinînd fără conținere după eliberarea din robia păcatului, înfăptuită prin întruparea Fiului lui Dumnezeu care conferă măreție omului, într-o nouă perspectivă.

Niciunde în cărțile canonice ale Sfintei Scripturi nu se fac recomandări omului să distrugă, să degradeze pămîntul cu toate viețuitoarea-

rele și bunurile sale. „Atît Vechiul cit și Noul Testament, teologia naturii și eshatologia se opun tuturor tendințelor de alterare a echilibrului ecologic. „A stăpîni”, în accepțiunea biblică, n-a însemnat nicicînd altceva decît „a sluji” (...). Pentru a trăi în condiții normale, aliindu-și natura și folosind-o potrivit legilor firii, omul va trebui să înțeleagă că ea nu constituie un bun la dispoziția sa pentru a-l exploata doar, ci casa în care viețuiește, mediul în care trăiește și pe care e obligat să-l protejeze, să-l îngrijească (...). Teologia susține că între om și univers există o armonie ce trebuie să se reflecte în modul de comportare al fiecărui creștin — „pancosmismul” (Nicolae, Mitropolitul Banatului, *Teologie și ecologie*, în „M.B.”, nr. 7—9/1975, p. 448).

Sarcina de a păzi și stăpîni pămîntul, sau, altfel zis, de a nu strica natura, este, în ultimă analiză, un aspect pozitiv al efortului uman de a-și spori starea și îndestularea în mediul în care trăiește. Prin urmare, relația om-natură, presupune grija omului de a conserva și ameliora condițiile de mediu, de a proteja mediul înconjurător. Numai omului, înzestrat cu rațiune și voință liberă din zorii existenței sale, îi este dat să acumuleze experiențele înaintașilor, să le adapteze și să le dezvolte conștient, în perspectiva viitorului. Numai el are capacitatea de a găsi soluții transformative, a construi fără a distruge, a îmbogăți fără a sărăci pămîntul.

Deci, în procesul de devenire, omul ajunge într-o necesară relație cu mediul natural. Contradicția dintre om și mediul înconjurător a devenit problemă conștientizată plenar abia în veacul trecut. Omul modifică neconținut mediul, adaptîndu-l trebuințelor sale, uneori fără suficientă chibzuință ajungînd la rezultate contrare celor urmărite. Există locuri pe mapamond care acum citeva mii de ani, reprezentau o civilizație înaintată, cu orașe și opere de artă, ale căror ruine le căutăm și le admirăm, iar azi sînt dezolante pustiuri. Sigur că la aceste ruine au contribuit, în primul rînd, factori naturali (cutremure, inundații, secetă și alți agenți cu acțiune mai lentă), dar și forțe dependente de voința omenească.

Omul se adaptează și își adaptează mediul, condițiile de viață. Urînd pe scara culturii, acțiunea sa este tot mai conștientă și necesară. Forța transformatoare a omului, apoteozată de atîtea ori în literatură, în artă, în știință, nu este o metaforă, ci este întradevăr grandioasă. Putea omului de a modifica, de a adapta și ordona mediul ambiant, de a-l înfrumuseța și, într-un fel, a-l „re-crea”, este incomensurabilă. Colaborator al forțelor naturii (al Creatorului) și în concurență cu ele, omul construiește ordonat, cerebral, urmărind o finalitate. Elementele stihiale nu au aceste atribute: ordinea și finalitatea, dar se desfășoară în cadrul unor legi cunoscute, mai puțin cunoscute sau încă necunoscute de om.

Fiecare viețuitoare are un spațiu în care se dezvoltă, un mediu în care se simte bine, un cadru cosmic. Ființa umană este mai pretențioasă, pretinde un cadru cosmic și biopsihic, un mediu pe care nu-l acceptă pasiv, ci îl transformă, îl adaptează la necesitățile sale existențiale. Raportul dialectic între om și spațiul natural este pretutindeni evident.

Mediul natural — pământ, apă, climă etc. — influențează traiul omului. Omul la rândul său, modifică relieful, schimbă cursul apelor, influențează regimul ploilor, se apără de frig și de căldură, ajută pământul să-și sporească rodnicia, crează el însuși, prin recombinații, specii noi de plante și animale, ridică fabrici și uzine. De toate și de tot ce este în jurul său, omul trebuie să aibă grijă (Deuteronomul 20, 19).

În concepția creștină, interdependența om-natură se motivează prin obirșia lor comună — creația divină succesivă —, dezvoltând principiile morale ale Vechiului Testament. Mintuitorul Iisus Hristos restabilește legătura între om și întreaga fire pe care o ține pământul. „Venind în natură, Hristos n-a tulburat nici o lege a ei, ci a armonizat-o în interior, orientind-o spre starea dintii, în care omul trebuie s-o consolideze, s-o sfințească, iar el în fire înnoită, restaurat în Hristos fiind, să crească pînă la starea bărbatului desăvîrșit” (Efeseni 4,13; D. Rădulescu, *Botetul Domnului*, în „Studii teologice”, nr. 1—2/1960, p. 73).

Din zorii încă tulburi ai istoriei, omul și-a dat seama de efectul intervenției sale, dar urmările negative nu le-a văzut și nu le-a prevăzut de-a lungul mileniilor. Cînd s-au schimbat radical condițiile de trai, omul din epocile primare și-a schimbat locul. Grupuri mai mari sau mai mici au găsit alt mediu mai prielnic sau... au dispărut. Abia tîrziu, în urma progresului material și spiritual, omul a făcut o problemă din ceea ce s-a definit mediul înconjurător. Trăind în societate, omul și-a îndreptat atenția și spre generațiile viitoare, spre urmași, spre dăinuirea speciei umane. El a devenit conștient că nu se realizează ca om decît într-un mediu social, că trăiește cu necesitate ontologică între semeni („nu este bine să fie omul singur”, *Facerea 2,18*) și tot ce a realizat poartă amprenta societății. Indivizii, cum demonstrează antropologia socială și culturală, intră în relații independente de voința lor, adică în relații necesare de producție.

Problema mediului înconjurător se pune azi pe toată suprafața globului. În toată întinderea și profunzimea ei, problema este abordată sub genericul: creșterea economică și mediul ambiant, sau, cum o definesc specialiștii — contradicția între creșterea vertiginoasă a producției și mediul natural. Sub fascinația supraproducției, țările mari industrializate au uitat sau au neglijat această contradicție, luînd doar măsuri paleative. Se poate vorbi, astfel, de o alienare, de o înstrăinare a omului modern de mediul său natural. Omul și-a creat un mediu artificial, tot mai confortabil, dar în dauna celui natural care totuși constituie temeiul existenței sale. Cu alte cuvinte, omul modern, neglijînd problemele de morală socială, s-a îndreptat, temerar și agresiv, spre baza propriei sale existențe. Din contradicție s-a creat problema, suscitînd reacțiile oamenilor de știință: ecologi, economiști, matematicieni. Unii au ajuns la exagerări, propunînd oprirea creșterii economice, alții caută mijloace de conciliere sau de menținere a echilibrului între creșterea economică și conservarea mediului natural, economiștii solicitînd continuarea (Aurel Iancu, *Creșterea economică și mediul înconjurător*, București, 1979, p. 31). Astfel, se conturează varianta posibilă: corelația dintre creșterea

economică și calitatea factorilor de mediu, deoarece dezvoltarea economică se realizează în sisteme ecologice. Ecosistemul reprezintă unitatea dintre biocenoză (totalitatea organismelor vii în interacțiune, legate de un anumit loc, cu o componență determinată istoricește, formată și autoreglabilă) și biotop (habitat), exprimând relațiile indisolubile dintre organismele vii și factorii abiotici (N.N. Constantinescu, *Economia protecției mediului natural*, București, 1976, p. 14). Sistemul ecologic rezidă în interacțiunea dintre comunitatea biotică și mediul fizic. În cadrul unui ecosistem, speciile există, prosperă, decad sau pier, în funcție de existența mijloacelor de subzistență. Conservarea speciilor o asigură echilibrul ecologic, un ecosistem fiind produsul citorva milioane de ani. Toate viețuitoarele produc modificări în mediul lor, în mod inconștient, doar pentru existență. Omul produce modificări conștient, crează unele care-i măresc capacitatea de acțiune și ușurința de a trece dintr-un ecosistem în altul, adaptându-și ambientul.

Echilibrul ecologic, paradoxal, nu este conceput ca ceva static, ci dinamic, fiindcă viața însăși este în continuă curgere și schimbare. Natura, evoluind după legile ei, este într-un proces de „creație continuă”, prin om mergînd „spre desăvîrșire”. Echilibrul, chiar sub această formă dinamică, trebuie păstrat, adică trebuie create, după necesități, noi echilibre ecologice. Dar, în epoca noastră, spectrul sinistru al armelor nucleare amenință cu o catastrofă nu numai schimbarea sistemelor ecologice, ci nimicirea totală a vieții. Omul de azi și de totdeauna este obligat, prin însăși condiția sa umană, la prudență și măsură în transformarea naturii pentru susținerea vieții (cf. Deuteronom 20,19). Conștient și înzestrat cu spirit vaticinar, omul trebuie să gîndească la bunăstarea sa prezentă, dar și la viitor, la continuitatea speciei umane; el poate și trebuie să prevadă urmările capacității sale de transformare a mediului, trebuie să știe ce este un echilibru ecologic dinamic, în perspectiva dăinuirii vieții pe pămînt. Conceptul de mediu a evoluat, s-a extins la un număr mare de factori ce influențează viața omului de pe întreaga planetă, ca: epuizarea resurselor nereînnoibile, utilizarea inegală a resurselor, creșterea economică, urbanizarea, sărăcirea speciilor naturale, uniformitatea vieții industriale, absența reciclării, risipa, agricultura dominată de insecticide și pesticide, eroziunea culturilor locale, etc. (Maria D. Popescu, *Un posibil răspuns la dilemele dezvoltării*, București, 1985, p. 41).

Studiile întreprinse sub egida Organizației Națiunilor Unite au scos în evidență faptul că nu mai este posibil să se abordeze problemele referitoare la mediu în mod izolat, ci toate au importanță și se corelează. Acțiunea de protejare a mediului este o problemă globală. „Mediul este o mașină vie, enormă și foarte complexă, care constituie un strat dinamic subțire pe suprafața pămîntului și fiecare activitate umană depinde de starea perfectă și buna funcționare a acestui mecanism” (Barry Commoner, *Cercul care se închide*, trad. de Florin Ionescu, București, 1980, p. 20).

Problema mediului natural a devenit, în veacul nostru, îngrijorătoare, iar protejarea lui o stringentă necesitate. Procesul de degradare a mediului a trezit atenția oamenilor de știință și de stat, iar problema nu vizează un loc limitat, o regiune, ci întreaga planetă. Această realitate a determinat Conferința Națiunilor Unite asupra Mediului (Stockholm, 1972) să lanseze un apel către toate națiunile pentru protecția mediului. „Există o singură planetă pentru întreaga umanitate și fiecare stat are dreptul suveran de a-și dezvolta propriile resurse, dar fără a aduce prejudicii mediului altor state”. Organismul creat pentru adoptarea unui plan de acțiune pentru protecția mediului (P.N.U.E.) avea să găsească soluții pentru o situație dilematică: dezvoltarea să nu deterioreze mediul, iar protejarea mediului să nu frîneze dezvoltatea. Acțiunea modelatoare a omului nu se răsfringe numai asupra naturii înconjurătoare, ci și asupra propriei sale constituții psiho-fizice — îngrijirea sănătății, prelungirea vieții, dezvoltarea culturală. Nu supraproducția sau productivitatea mărită, ci folosirea unei tehnologii exclusiv pentru sporirea profiturilor particulare crează opoziția între activitatea umană și echilibrul naturii. Inechitățile sociale, sărăcia, nevoile și subnutriția — cum spunea la Stockholm (1972) Indira Gandhi — sînt mari agenți poluanți ai mediului înconjurător.

Dezvoltarea industriei, creșterea populației și a pretențiilor de confort, solicită tot mai mult mediul înconjurător. La acestea se adaugă factorii nocivi care conlucrează la degradarea și epuizarea mediului natural, mai ales cu privire la resursele minerale nereînnoibile. Tehnica și știința sînt factori importanți în utilizarea mediului natural, dar mai important decît toate este felul orînduirii social-economice, modul relațiilor de producție. În societatea bazată pe proprietatea privată este exploatată natura, ca și omul. Sistemul, caracterizat prin „goana după profit” spoliază și degradează pămîntul cu bogățiile sale. Se degradează solul, dispar specii de plante și animale, se poluează aerul și apele. De aceea, Organizația Națiunilor Unite a preluat și această problemă a protecției mediului înconjurător, designînd ziua de 5 iunie ca zi mondială a mediului. În 1972 s-a creat „Consiliul de Administrație a Programului Națiunilor Unite pentru mediul înconjurător”, constituit din 58 membri aleși de Adunarea Generală a O.N.U. Concluzia și recomandarea oamenilor de specialitate și de răspundere se rezumă în sintagma: „Să ieșim din epoca risipei, să se pună capăt consumului exagerat de resurse naturale de către societățile supraindustrializate, producînd inegalități și nedreptăți sociale”. Degradarea solului este o problemă la fel de grea ca și problema apei potabile, care tinde să fie deficitară în toată lumea. Deja penuria de apă este simțită în multe părți ale terei. Parcurgînd etapele biochimice într-un ritm determinat, apa se menține într-o cantitate finită și nu numai consumul sporit împutinează resursele de apă, ci un mai mare măsură acest efect îl dau agenții poluanți.

Economia noastră socialistă are o dezvoltare planificată, iar măsurile de protecție a mediului sînt coerente și eficace, deoarece ea nu este subordonată profitului nelimitat al unor indivizi, ci ridicării nivelului

de trai al întregii societăți în mod egal. Măsurile ce se iau de conducerea statului nostru socialist sînt unitare prin Consiliul Național pentru Protecția Mediului Înconjurător. Este însă evident că sînt necesare măsuri conjugate la scară mondială, deoarece astăzi cele mai multe aspecte ale mediului nu mai pot fi considerate „locale”. P.N.U.E. a formulat cîteva proiecte fundamentale pentru rezolvarea generală a echilibrului ecologic privind: relațiile dintre oameni, resurse, mediu și dezvoltare, folosirea rațională a tuturor resurselor naturale, reglementarea modului de dezvoltare și de viață. Specialiștii demonstrează că există încă multe posibilități de a mări capacitatea ecosistemului global prin folosirea rațională a resurselor naturale. Se estimează că în secolul următor, deci în al treilea mileniu, populația pămîntului va ajunge la șapte miliarde și totuși pămîntul îi va putea adăposti și hrăni pe toți, cu condiția ca el să fie protejat.

În patria noastră socialistă problema mediului de muncă și de viață este de interes național. În ultimele două decenii, ce definesc ritmurile unei ascensiuni inegalabile pe scara progresului, s-au luat eficiente măsuri pentru armonizarea creșterii economice cu protejarea mediului înconjurător, accentuînd compatibilitatea între aceste două mari probleme, despre care am amintit. Dezvoltarea economică este un proces de durată în condițiile revoluției tehnico-științifice, transpunîndu-se în viață politica de industrializare, de dezvoltare intensivă a agriculturii, de îmbunătățire a tuturor indicatorilor economici și trecerea în toate domeniile la o etapă nouă de folosire a tuturor factorilor de producție. Îmbinînd interesele sociale și economice cu cele de perspectivă, în patria noastră se duce o politică de protejare a mediului în toate laturile sale esențiale. Întregul tezaur al țării, constituit din bunuri naturale și bunuri create prin munca omului, este gospodărit cu grijă și înțelepciune. Distinsul nostru Conducător, Președintele Nicolae Ceaușescu a enunțat cu acuratețe: „Ținînd seama de ritmul cu care se dezvoltă industria, de introducerea tot mai accentuată în viața societății a elementelor civilizației moderne, o problemă de importanță vitală pentru națiunea noastră este protejarea mediului înconjurător. Este necesar să luăm măsuri riguroase pentru combaterea noxelor industriale, preîntîmpinarea poluării apei și aerului, protecția pădurilor, lacurilor, riurilor, munților, a locurilor considerate monumente ale naturii. Este o datorie de onoare a întregului nostru popor să facă totul pentru asigurarea cadrului ambiant propice ocrotirii sănătății oamenilor, pentru păstrarea nealterată a frumuseților patriei, pentru a transmite generațiilor viitoare toate darurile cu care natura a hărăzit România” (Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 7, București, 1973, p. 511).

Lupta împotriva poluării se duce prin diminuarea surselor de emisie, prin captarea și neutralizarea sau recuperarea substanțelor reziduale și re folosirea lor, prin perfecționarea structurii tehnologice și de producție. Se acordă atenție tot mai mare protecției mediului în dome-

niul agricol : irigații, îmbunătățiri funciare, îndiguiri etc. Cea mai mare grijă este orientată spre utilizarea unor tehnologii nepoluante și recuperarea rezidurilor care pot deveni poluante.

Se înțelege că nu este locul pentru o expunere exhaustivă a mijloacelor și metodelor de rezolvare a acestei complexe probleme. Multitudinea și varietatea aspectelor pe care le implică dezvoltarea economică impun sisteme pe măsură pentru apărarea mediului ambiant, adică măsuri la nivel național și internațional, deoarece agresiunea împotriva sistemelor ecologice este atât de mare încât amenință însăși existența vieții, ducând la „un soi de neobarbarie”. Posibilități pentru îmbunătățirea mediului înconjurător și făurirea unei vieți fericite există. Este însă trebuință de entuziasm umanitar, de eforturi și acțiuni ordonate și, în primul rînd, de luptă energetică și solidară împotriva războiului, împotriva armelor și înarmărilor. Simpla prezență a armelor nucleare constituie un infinit pericol, iar nefericita lecție a navei spațiale Challenger (și cazul nu este unic) ne dă un teribil avertisment : un accident este oricînd posibil.

Ecologia este o problemă antropologică, o problemă a științei și filosofiei contemporane. Deși abordează mediul înconjurător, ea vizează în primul rînd omul, răspunzător de protejarea sau degradarea mediului. Problema este vastă, complexă și privită din multe unghiuri. Biserica creștină are și trebuie să aibă un punct de vedere care este identic cu ceea ce dorește umanitatea. Ea a dezbătut în diferite congrese și conferințe interconfesionale și interreligioase problema omului, a populației, a justiției sociale, a mediului înconjurător. Biserica dorește ca fiecare credincios să mediteze asupra acestor probleme vitale și să colaboreze la întărirea spiritului de solidaritate umană. Cîntecul de „stăpîn” al creației divine nu s-a dat omului pentru a nimici ceea ce i s-a dat, ci ca prin harismele sale speciale să-și exercite stăpînirea cu blîndețe, cooperînd la opera creației divine. Omul nu este un „despot”, ci o călăuză a creaturii către marea sa finalitate.

Urcarea omului pe trepte superioare de civilizație și progres ar trebui să coincidă, ca într-un sistem de vase comunicante, cu realizarea unui trai tot mai bun pe pămînt, fără arme și fără războaie, iar creștinii sînt chemați să asculte îndemnul evanghelistului : „În orice casă veți intra, mai întîi spuneți : pace casei acesteia !” (Luca 10,5).

Prot. dr. MARCU BĂNESCU

IDEI ÎNAINȚATE ÎN OPERA CĂRTURARULUI ARĂDEAN ALEXANDRU GAVRA

Alexandru Gavra (1797—1884) face parte din a doua generație de profesori ai vestitei Preparandii arădene, întemeiată în 1812, urmînd după „întîii dascăli” — pioneri ai învățămîntului românesc arădean — Constantin Diaconovici-Loga, Dimitrie Țichindeal, Ioan Mihuț și, mai pe urmă, lui Iosif Iorgovici a cărui catedră a preluat-o în 1821. Ca și înaintașii săi, Alexandru Gavra „nu și-a limitat activitatea sa numai la munca didactică . . . ci a împletit-o cu o susținută muncă pentru ridicarea culturală a poporului”¹.

Cu toate acestea, puține personalități ale vieții noastre culturale au avut parte de aprecieri atît de contradictorii din partea posterității. Lucian Emandi, într-un studiu recent², constată cu regret că nu numai Gavra ci și „întreaga pleiadă de cărturari arădeni din veacul trecut au avut parte de aceeași ignorare aproape totală”. Un alt biograf, Teodor Neș, înscrind personalitatea lui Al. Gavra — născut în Oradea — între „oamenii de seamă ai Bihorului”, scria în 1937, : „o soartă vitregă a urmărit amintirea lui Al. Gavra . . . căci și astăzi, după mai bine de o jumătate de veac de la moartea lui, el a rămas mai departe uitat, sau — și mai rău — neînțeles. Și e păcat fiindcă activitatea didactică pe care a desfășurat-o Al. Gavra este o frumoasă pagină din istoria învățămîntului nostru românesc, din aceste părți, la care se pot adăuga și stăruințele lui literare, el care își *devansa contemporanii* atunci cînd, plin de o entuziasmă admirativă, își dădea seama despre necesitatea publicării lucrărilor istorice ale scriitorilor Școalei ardelenne . . . cel puțin prin această mare idee încă nerealizată, Al. Gavra e viu în mijlocul nostru ca o continuă mustrare”³.

Alți comentatori și critici literari, urmînd liniei adoptate de Gh. Bariț — care l-a etichetat cu aprecierea de „speculant” — au alte pă-

¹ V. Popeangă ș. c. *Preparandia din Arad*, Ed. Did. și Ped. București, 1964, p. 41.

² L. Emandi, *Alexandru Gavra editor de cărți românești*, Arad.

³ T. Neș, *Oameni din Bihor (1848—1918)*, Oradea, 1937, p. 76.

rerii despre Al. Gavra și opera sa literară⁴. I se recunoaște meritul de a fi un precursor în istoria literaturii periodice românești și continuator al „Bibliotecii românești” a lui Zaharia Carcalechi⁵. Se pare totuși că Al. Gavra a fost suspectat de contemporanii săi de o anumită doză de „cupiditate” în intențiile sale de a edita operele istorice ale lui Șincai și S. Clain. O dovedește — se pare — și recent publicata corespondență a colegului său de catedră doctorul Atanasie Sandor⁶ și a altor contemporani cu George Bariț. Imaginea aceasta însă trebuie sensibil corectată. Ne sprijinim pe informația inedită (sau foarte puțin cunoscută) cuprinsă într-un document emanat de Sinodul eparhial de la Chișineu-Criș (martie 1849) în care se spune despre Al. Gavra că „profesorul pre-parandial de la Arad (membru al Sinodului) în fondul deputației naționale a școalelor românești a solvit 240 florini argint, din care 120 pentru înmulțirea bibliotecii pedagogice, 120 pentru ridicarea unui convict pe partea pedagogilor și care se administrează prin deputăciune”⁷. Așadar se poate vorbi cu destulă temei și de un Gavra filantrop și dăruitor din puținul pe care știm că-l avea pe atunci un profesor pre-parandial, pe seama tineretului școlar și a instituției la care a servit 55 de ani.

Opera literară a lui Al. Gavra este reprezentată prin tipărirea *Cronicei* lui Gh. Șincai (1844), prin editarea unui *Lexicon de conversație istoricesc-religioasă* (1848), dar mai ales prin drama în cinci acte, intitulată *Monumentul șincai-clainian* sau *Preambulul hronico-istoricesc cu numele: Șincai în Cîmpii Elisului* (1844). În intenția lui Al. Gavra această piesă reprezenta o introducere generală la opera de tipărire a lucrărilor istorice ale celor doi corifei ai Școalei ardelenne, față de care manifesta o admirație, de unii socotită „naivă”, dar în chip sigur sinceră și însuflețită de un patriotism luminat. „E o frescă dramatică în care apar pe rînd Șincai, Samuil Micu-Clain, Petru Maior, Gh. Lazăr și alții. Ei țin adevărate lecții de românism de dincolo de mormînt” — afirmă pe drept cuvînt Teodor Neș⁸. Chiar dacă piesa este „lipsită de orice valoare literară și scenică” — cum se afirmă, dar se recunoaște „importanța ei sub alte raporturi”⁹ — se cuvine să cercetăm ideile înaintate pe care această piesă, ca și partea personală din introducerile la celelalte două lucrări amintite, negreșit le cuprinde. Ele reprezintă crezul

⁴ Vezi bibliografia problemei la I. Pervain, *Studii de literatură română*, Ed. Dacia, Cluj, 1971, pp. 86—108.

⁵ Iosif Pervain, *Alexandru Gavra întemeietor al „Societății bibliograficești”* (1833) și al revistei „*Ateneul românesc*” (1835), în: *Studia Universitatis Babeș-Bolyai Series Philologica*, Fasc., 1, Cluj, 1968, p. 11.

⁶ Mircea Popa, *Atanasie Sandor* (1809—1892), în vol. *George Bariț și contemporanii săi*, vol. II, Ed. Minerva, București, 1975, p. 297.

⁷ Nicolae Firu, *Adunarea eparhială de la Chișineu-Criș în anul 1849*, în: *Biserica bănățeană, Timișoara*, an. II, 1941, nr. 31—36; cf. și Marin Mălinaș, *Biserica ortodoxă română din Bihor în timpul revoluției din 1848—49*, Mss., Oradea, Anexa 1.

⁸ T. Neș, *op. cit.*, p. 80.

⁹ Iosif Pervain, *Studii de literatură...*, p. 99.

național-patriotic și umanist al vrednicului dascăl și cărturar arădean, idei de o necontestată valoare educativă și permanent actuale.

Încă în *Mnemosynul* (sămnu de aducere aminte) Șincai-Clainian în formă de *Precuvîntare* (publicat mai întâi în *Foaia pentru minte*... nr. 14 din anul 1842), Al. Gavra se arată preocupat de „stîrnirea în inimile cele crude a naționalității și dragostei către poporul nostru precum și îndemn către învățătură”. Pentru atingerea acestui țel el recomandă celor cu averi să „rînduiască mai multe exemplare” din cărțile românești ce apar pentru copiii săraci sau orfani, pentru tinerii din toate ținuturile locuite de români, „pînă cînd mereoaș ar începe în dinșii naționalitatea a se stîrni și către o treaptă mai înaltă a să înfoca... de nu vom hertfi care cum putem binelui național, ... apoi păcat de numele de român; să va îngropa lîngă popoarele dispărute în istorie”¹⁰. Autorul arată că nu ar vrea să fie înțeles greșit, adică să se creadă că „nu ar vrea ca românii să învețe limbile diplomatice... învețe cît de multe dar de limba sa totuși să nu se zăuite”¹¹.

Ca un adevărat vizionar, Al. Gavra întrevade zărilor unor vremuri noi în care „din zi în zi piere întunericul și păretele despărțitoriu dintre fiii pămîntului din clipă în clipă mai mult să dărapănă... națiile să socotesc a fi rudenii”. Titlurile nobiliare își perd din importanță și „dignitatea omenească să ridică la treapta cuvenită... Românul să nu fie necălit, necioplit, prost, neînimos... ci delicat, poleit, mărinimos, galant... cu judecată estetică”.

Gavra are viziunea unității poporului român în totalitatea sa cînd vorbește de „dulcea noastră maică patrie” ce cuprinde pe românii din așa numitele părți ungurești, din Banat, Ardeal, Bucovina și alte zone „unde mai vîrtos lăcuiesc frații și singele nostru români, să înflorească și aceeași cu pămîntul nostru bătrîneată să ajungă”¹².

Ideile din *Precuvîntare* vor fi reluate și expuse pe larg atît în drama citată, în *prefetele* celor două lucrări tipărite, ca și în lucrările rămase în manuscris¹³. Așa, de pildă, *Lexiconul de conversație istoricesc religionariu*, are, în introducere, o serie de „meditații posomorîte din șapte nopți” în care Al. Gavra dă glas durerii sale sufletești în fața înapoierii culturale și sociale a poporului său pe care ar vrea să-l vadă progresînd tot mai mult în rîndul popoarelor lumii. „Numele de român — declară el — nu se poate preface în alte numiri. Polomida asupritoare tocma în zilele noastre prinde rădăcini și noi încă cărăm apă pe buruiană și din zi în zi lăsăm să se facă mai buiacă”¹⁴.

În alt loc, combătînd servilismul și superstițiile exclamă „Ce jupîne! Și tu poți fi jupîn ca el, dacă numai puțin ai fi mai scuturat... Te dedai la superstiții... țigana să-ți caute în palmă; alungi strigoii

¹⁰ Monumentul... o. c., pp. 19—20.

¹¹ *Idem, Ibidem*.

¹² *Idem*, pp. 27—28.

¹³ Între aceste manuscrise cel mai important este cel intitulat *Adăugiri la Theatrul românesc*... Se păstrează în Biblioteca Episcopiei Aradului, Mss., nr. 57.

¹⁴ *Năpada unor meditații posomorîte*... în *Lexicon*..., p. XIII.

cu rugăciuni și alte boscoane, pui la loterie, bei răchie, dimineața de abia te-ai ridicat și ești beat; ai trăi bine... la lucru meargă alții... Lăsați-vă de năravurile acestea și apucați-vă de plug, de măestrii; pe lângă aceea — carte, care în mini-vă când aveți timp ziua și noaptea cetiți" ¹⁵.

În anul 1844 Gavra dă la lumină primele coale din *Hronica* lui Șincai. Mulți intelectuali români, negustori, învățători și preoți îl sprijinesc, între aceștia și cunoscutul mecena bihorean, Nicolae Jiga. Alții își amintesc de pretenția lui Gavra de a asocia desfacerea *Hronicii* de cumpărarea dramei sale, *Monumentul șincai-clainian* și-l părăsesc, ceea ce duce la sistarea lucrării. Intervin evenimentele Revoluției din 1848—49. În iulie 1852 se gîndea să continue lucrul cînd află că în Moldova se pregătește publicarea lucrării șincaiene pentru anul 1853" anul secular al lui Șincai" — cum scrie Al. Papiu-Ilarian ¹⁶.

Adevăratul cadru literar în care Al. Gavra își expune ideile sale umaniste și patriotice îl constituie drama sa închinată cultului celor doi corifei ai Școlii Ardelene, Gh. Șincai și Samuil Micu-Clain. În opera sa abundă idei înaintate ca: iubirea de popor, sentimentul unității românilor de pretutindeni, originea lor comună, admirația față de Principatele Române în care el vedea simburile viitorului stat al românilor din toate părțile, dorința de a vedea poporul său progresînd sub toate aspectele, și altele. Al. Gavra vorbește prin toate personagiile dramei sale, ființe reale sau mitologice, dar cu deosebire el pare a se ascunde sub numele lui *Aurelie* unul dintre cei trei „gentleman” arădeni care călătoresc la București spre a cunoaște Țara Românească și Moldova, a participa la primirea triumfală de către toți românii a lui Șincai și Clain, reveniți pe pămîntul „Moldo-României” din „cealaltă lume”, în drum spre Olimp unde-i așteaptă încununarea din partea zeilor. Acest personaj primește din partea lui S. Clain — prin mijlocirea misteriosului „Nemernic” ¹⁷ adică străin de la Arad — manuscrisul Croniciei.

În prima scenă a actului I se înfruntă retrogradul Pamfilie pentru care Ceaslovul străbun e o carte suficientă în casă — cu Aurelie pentru care cumpărarea de cărți și abonarea de reviste românești este condiția progresului națiunii. Al treilea „gentleman” Corneliu îi convinge pe ambii să meargă împreună cu el să vadă Bucureștiul și Moldo-România. „La București, fraților, la București!” — este hotărîrea plină de însuflețire a celor trei tineri arădeni. Este și ideea centrală a piesei. Cei trei tineri arădeni vor călători, deci la București spre a participa la nunta unui coleg de studii de la Viena al lui Corneliu, „boernașul” Silviu, logodit cu Ermiona — fiica vornicului Cornescu. În casa acestuia

¹⁵ *Idem*, pp. XVI—XVII.

¹⁶ T. Neș, *op. cit.*, pp. 78—80.

¹⁷ În nota de la p. 177, autorul descoperă că sub numele de *Nemernic* (— Străinul) de la Arad „mi-am închipuit pe Nicolae Sim”, ofițer, mare filantrop, originar din Ardeal și stabilit în Arad — de unde și numele de *Străin* (în limba veche: *Nemernic*). Avere sa de șase mii florini a lăsat-o pentru școli românești de fete, precum și pentru tipărirea de cărți românești.

tinerii arădeni vor fi bine primiți. Unul dintre ei, Corneliu, declară : „pentru aceea am venit aci ca să am întâlnire cu toate clasele de lăcui-tori din Moldo-România” (p. 17).

În actul III, într-o discuție între Minerva și Mercur — divinități ocrotitoare ale românilor, din porunca lui Joe-Jupiter — autorul plasează cuvinte de admirație pentru noile stări de lucruri din Moldova și Țara Românească. „La tot pasul întâmpin timpuriul rod al noului așezământ ; văd îndreptări morale și rânduiri pînă acum în ambele aceste țări nevăzute ; administrația cu mijlociri potrivite priveghiază asupra tuturor ; intrarea în Iași s-a făcut vrednică unei capitale... învățăturile pășesc către o mintuitoare deplinătate... asigurînd Patriilor acestora o viitorime fericită”. E laudat Institutul *Albinei* din Iași editor al unor „cadre (tablouri) de virtuți vechi moldovenesti închipuitoare”. E amintit numele lui Ștefan cel Mare ce „ca un soare apuitor strălucește” (p. 75).

Entuziasmul autorului pentru progresele realizate în Țările Române nu-l împiedică să vadă și aspectele negative. Ermiona, fiica boerului „de țară” Cornescu, este tentată să se mărite cu un „beizadea” un om din rîndurile boerilor de la curtea domnească. Prin rostul zeului Mercur, autorul critică aspru năravurile acestor boieri. „Caută-ți tu soț de clasa ta și ține-te de coconășul acesta care te adorează cu adevărat”. În palatele înalților boieri și la curtea domnească „numai încordările, zavis-tia, intrigile, răceala, prefăcătoriile și clevetele domnesc” (p. 60) — îndemnuri pe care Ermiona le pune la inimă și le ascultă. Tot zeii pun la cale însoțirea lui Aurelie cu văduva boereasă Elvira, îngrijitoare în casa vornicului Cornescu, fapt care va da prilej zinei Lancheze s-o compătimească : „nu e mai uricios lucru decît a fi muierea unui cărturariu care tot cu cărțile și puțin cu ea va avea petrecere” (p. 88).

O idee progresistă în teatrul lui Al. Gavra o reprezintă introduce-rea în piesă a unor personaje din lumea satelor alături de boieri într-o înfrățire idilică. E vorba de *Cardabos Psaltistul*, *Scovardă Cumătrul* și de *vătăveasa satului* — personaje simbolice care , prin urările ce le fac în versuri la masa boierilor, reflectă geniul poetic și bunul simț al țaranului român.

Iată urarea lui *Cardaboș* în versurile alcătuite de Gavra :

„Îți poftim, din nărav vechiu, / Trei căzi pline cu curechiu / Șape clise, cîrnați lungi, / Pînă toamna să te-ajungi. / Podrumuri (pivnițe) cu vin ales / Poduri cu griu și ovăs, / Cotărce pline cu mălai, / Cepe multe și mult aiu (=usturoi) / Car nou bine ferecat / Plug ales și înfe-rat / Patru vaci și boi frumoși / Șapte găini ș-un cocoș”. După doriri de alte bunuri mirilor ca : giște, rațe, grădini roditoare — tot ce se poate dori unei gospodării — urarea se încheie astfel :

„Mireasa voinicilor / Fetița flăcăilor / Care sînteți însurați / Să ră-mîneți înjugați / Să nu rupă credința / Cui au plăcut Anuța, / Floarea fie cu bărbatu / Cu care s-au cununat. / Milostivul Dumnezeu / Să vă fe-rească de rău / Și să trăiți făr-de nori / Ani cincizeci de trei ori”.

Sînt versuri inspirate din folclorul românesc deosebit de prețuit în toată opera lui Gavra.

O mențiune deosebită merită viziunea lui Al. Gavra asupra „pămîntului românesc” așa cum îl înfățișează Mercur zeiței Minerva, adică „Dacia Transalpină — unde se aflau acum — și trecurăm prin Dacia ripensă, adecă prin Banat și cîțva din Ungaria, apoi prin Dacia miază-tăreană sau cum văz că o numesc acuma, prin Ardeal”. Se amintesc urmele și monumentele istorice din epoca daco-romană: „Băile lui Ercole, dărămăturile Ulpiei Traiane — cu monumentele și inscripțiile ei — Apulum, Bălgradul de azi, biserica românilor din Densuș, citadela Hunidoarei, lăcuința marilor Corvini”. Toate acestea produc mare bucurie Minervei — și desigur și autorului, Minerva declarînd la un moment-dat: „Acum mai că o să cred că Palladiul mi-l mutară din Troia pe locurile de pe aici” (p. 63). Trebuie să se recunoască faptul că Al. Gavra, la începutul veacului al XIX-lea, avea intuiția perfectă a hotarelor etnice ale poporului român și trăia cu entuziasm mîndria de a fi urmaș al glorioșilor străbuni daco-romani.

Al. Gavra plasează în discuțiile personajelor sale interesante dezbatere istorice, filologice (era doar pasiunea vremii) și de culturalizare a maselor. Astfel în actul III, scena a 12-a, are loc o interesantă discuție pe tema: „De ce nu se tipăresc cărțile românești cu strămoșeștile litere latinești? ... că atunci ar putea observa și străini familiaritatea limbii românești care o are cu latina (ceea) ce e un argument puternic întru a convinge lumea că noi sîntem fiii cei adevărați ai romanilor” (p. 98). Se răspunde că marele public nu e familiarizat încă cu literele latine. Boierul amfitrion Cornescu e de părere că introducerea literelor latine în locul slovelor cirilice să se facă treptat, pe neobservate. Se propune înființarea unor „biblioteci” pe lîngă biserici, școli și parohii, ba unul dintre vorbitori lansează ideea ca „statul să silească pe cei avuți să cumpere cărți” — idee respinsă de ceilalți cu indignare.

Foarte interesante sînt discuțiile „literaților” români în „Cimpiiile Elisului”, despre rolul metodei critice în istorie: „Istoria fără critică se prefacă în basme” — spune unul dintre literați. Samuil Clain propune editarea unui *Codex ecclesiasticus* și *civilis diplomaticus*, a unui Hrisobulariu românesc, după modelul operelor similare ale lui *Pray* și *Katona*. „Cîtă luminare atunci spre Istoria Nației noastre” — exclamă acesta (p. 145). La un moment dat poetul Scavinschi, aflat în aceeași societate cu Gh. Lazăr, Iosif Iorgovici, Vasile Pop, Petru Maior, Gh. Șincai și S. Clain, lansează un atac la adresa lui Petru Maior zicînd: „De ce n-ai vorbit tu măcar în Prefața istoriei tale despre manuscrisele șincai-clainiene care foarte grabnic sîm a crede că nu puțin folos și-au adus întru ajungerea scopului tău?” Intervine împăciuitoar Clain, luînd apărarea lui Maior și punînd capăt insinuărilor lui Scavinschi (p. 147).

Partea finală a dramei, primirea triumfală a lui Șincai și Clain de către popor — e vorba de „o gloată închipuitoare de o *strînsură ecumenică a poporului întreg românesc* (subl. ns.) din supuși din trei împărății ale pămîntului în diferite îmbrăcăminte învăscuți” — este cea mai

bogată în semnificații. Întreg poporul românesc din toate provinciile aflate sub stăpîniri străine, întîmpină pe cei doi istorici, le ascultă cuvîntările bogate în idei în acordurile unui cor ce cîntă versurile cîntecului național: *Cîntare despre începutul și starea Românilor* întocmit de Ioan Theodorovici Nica din Pesta¹⁸. Atît cîntecul cît și cuvîntările sînt străbătute de un elan patriotic însuflețitor. De altfel, pe tot parcursul acțiunii din piesă, Gavra presară numeroase cîntece românești pe versuri din poezii contemporani, mai ales din frații Văcărești și din autorii publicații în foile românești, în *Foaia pentru minte...*, în *Albina* și altele, fapt semnificativ pentru orizontul cultural larg și patriotismul lui Gavra cunoscut pentru activitatea sa de răspînditor al presei românești în Arad.

O mențiune deosebită merită atitudinea corectă și, pentru vremea sa, mult înaintată în mult frămîntata problemă confesională. El pune în gura lui Samuil Micu-Clain cuvintele: „Aducă Stăpînul lumii odată, și de mult așteptatul timp întră români, în care să nu să întrebe întră sine de ce religie, ci numai de ce nație sînt” (p. 175). Acel timp mult așteptat a sosit abia în zilele noastre cînd păgubitoarea dezbinare confesională între români a luat sfîrșit prin refacerea unității bisericești a românilor din Transilvania, în 1948.

„Tabloul” din Valea Olimpului, cu cei 12 zei — în frunte cu Joe-Jupiter, favorabil românilor — în care muza Clio, din porunca lui Joe, așează pe capetele celor doi istorici români cununile de lauri sprijinite cu mîna de alți doi istorici-cronicari din Moldova și Țara Românească, Dimitrie Cantemir și Constantin Miron Logofătul, încheie piesa lui Al. Gavra cu o îndoită semnificație: recunoașterea meritelor celor doi istorici ardeleni și ideea frumos simbolizată a unității spirituale a poporului român de pretutindeni.

Nu avem pretenția de a fi epuizat sublinierea ideilor înaintate din opera cărturarului arădean Alexandru Gavra. Multe altele s-ar putea descoperi printr-o cercetare mai minuțioasă. Cele expuse sînt suficiente — credem — pentru a aprecia valoarea acestei opere care, dacă nu excelează în „calități scenice”, dacă cuprinde numeroase „naivități” — cum s-a spus — e bogată în idei înaintate privind unitatea spirituală a românilor de pretutindeni, mîndria originii daco-romane a acestui popor, credința puternic afirmată într-un viitor mai fericit prin utilizarea mijloacelor de instruire și culturalizare a maselor, prin privirea atîntită spre Iași și spre București, capitalele celor două țări românești libere. Să nu uităm că mult înainte ca Ion Slavici să proclame că „soarele tuturor românilor răsare la București”, tot un arădean, modestul dar inimosul dascăl al Preparandiei de aici, în 1844, își trimitea eroii pisei sale, trei tineri arădeni, la București spre a cunoaște „țara” și pe frații lor liberi.

¹⁸ Recent publicat în broșura Școala ardeleană — poezii, proză, tîlmăcirii, ed. îngrijită de Mihai Gherman, colecția „Restituiri”, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1977, p. 59.

Ideile expuse aici au fost hrana spirituală a generațiilor de tineri crescuți de Gavra și de colegii săi. Aluatul spiritual plămădit în cele două școli românești din Aradul de altădată a dospit toată frământătura spiritualității românești de la această margine de țară. Nu e nici o întâmplare faptul că Aradul a adăpostit în fierbîntea toamnă a anului 1918, Consiliul Național Central Român care a pregătit Alba Iulia mîntuirii neamului nostru și a deplinei sale unități statale.

„Profesorul arădean Al. Gavra — spunea Ed. I. Găvănescu în 1934 — s-a dăruit fără cruțare și întreg pentru luminarea poporului românesc de la granița de vest a țării întregi de azi” țară pe care — adăugăm noi — a întrevăzut-o cu ochii sufletului său generos și a propovăduit-o generațiilor pe care le-a crescut. Cuvîne-se deci așezarea lui cu cinste în Panteonul culturii românești.

Prot. dr. GHEORGHE LIȚIU

UN COD CANONIC BĂNĂȚEAN DIN SECOLUL XVIII

Înfățișăm aici cititorilor un text de o însemnătate aparte. Este vorba de o adaptare românească a Codului lui Ștefan Dușan (1331—1355) din anii 1349—1354, cu adaosurile mai târzii apărute între 1371—1418. Faptul că în exemplarul comunicat de noi aflăm titulatura țarului sîrbesc și Ungrovlahia, în locul vlahilor balcanici, pare, de asemenea, să sugereze faptul că asemenea legislație s-a aplicat și în ținuturile bănățene, subordonate din punct de vedere canonic Mitropoliei Ungrovlahiei, după întemeierea acesteia și restabilirea bunelor relații ale Țării Românești cu Serbia (1359). În forma sa originală, Codul acesta a fost folosit în Banat și Țara Românească între anii 1403—1503, fiind abandonat la răsărit de Carpații Meridionali, după Neagoe Basarab. În Banat însă el a fost aplicat în continuare, așa cum o dovedește existența mai multor copii alcătuite în părțile arădene și timișene în a doua jumătate a secolului XVI și prima jumătate a celui următor. Chiar și în anii 1737—1741, vechiul Cod, cu adaptări numeroase, care-l făceau aproape de nerecunoscut, pare să fi fost întrebuințat în continuare. În orice caz, în această vreme continua să fie păstrat și consultat la mănăstirea Hodoș un vechi exemplar din anii 1403—1408. Traducerea de care vorbim, adaptată jurisdicției eclesiastice românești, a fost alcătuită în anul 1776 — data singurului manuscris care o păstrează, anume codicele românesc nr. 3093 din Biblioteca Academiei. Însemnările parohilor din Buziaș (prima jumătate a secolului XIX) și Sîrbova (anul 1857) mărturisesc că el se mai afla încă, pînă aproape de vremea noastră, în uzul canonic al preoților români. Oricum, faptul că pînă și în împrejurările unei atît de amănunțite legislații și reglementări juridice a tuturor raporturilor sociale ca în Banatul aflat în cuprinsul Imperiului habsburgic de la finele secolului XVIII s-a socotit utilă și aplicabilă o legislație atît de veche, întemeiată pe dreptul canonic bizantin, dovedește, pe de o parte, că atît Codul lui Dușan, cît și așa zisa Lege a lui Constantin și Iustinian — tradusă și ea în românește și copiată pe filele aceluiași manuscris — se mai foloseau încă de către obștile românești bănățene, iar pe de alta, că reglementările imperiale trebuie să fi fost de cele mai

multe ori ocolite, lucru ce poate să lămurească și tulburările sociale din părțile Aradului (1784) și Caransebeșului (1787—1788) care au premers revendicărilor juridice ale deputaților români la Soborul de la Timișoara din 1790.

Intrucât pentru alte detalii cititorul se poate adresa celor cuprinse în cartea noastră *Vechiul drept românesc scris, Repertoriul izvoarelor 1340—1640*, București, 1984, pp. 98—99, 244—251 și 264—266, precum și în articolul *Un cod agrar românesc din sec. XV*, aflat sub tipar în „Revista de istorie” pe 1986, ne mărginim să reproducem mai departe textul în chestiune, lăsând pe cititor să judece el însuși. Pentru concordanța articolelor textului românesc cu cele din redacțiile sîrbești am utilizat siglele D, F și N, care desemnează edițiile lui J. Djordevic în „Srpski letopis”, 1(1859), 99 pp. 1—51 și T. Florinskij (*Pamjatniki zakonodatel'noj dejatel'nosti Dusana carje serbov i grekov*, Kiev, 1888) ale redacției arădene după mss. 177 din Biblioteca Matica Srpska din Novi Sad (circa 1649), precum și a doua ediție St. Novakovic (*Zakonik Stefane Dusana cară srpskog 1349 i 1354*, Beograd, 1898) după redacția de la Prizren, cu variantele celorlalte copii manuscrise, aceasta din urmă folosită și pentru traducerea românească modernă publicată de I. Peretz (*Zaonicul lui Ștefan Dušan țarul Serbiei 1349 și 1354, comparată cu legiurile bizantine, slave și române*, București, 1905). Textul românesc de la 1776 îl adaptează și-l modernizează pe alocuri pe cel sîrbesc, urmînd însă neabătut redacția arădeană de la 1649, cu excepția § 33 care a fost omis, a §§ 23 și 48 (la noi 25 și 51), unde se apropie mai mult de alte variante, precum și a ultimelor articole (§§ 125—144), luate dintr-un nomocanon, de unde și extrage și anexa penitențială, cu 99 §§ (ff. 43 v—53), culese din scrierile părinților Bisericii și din sinoade. Intrucât această anexă se referă la aspecte morale și rituale, bine cunoscute din altă parte, fără caracter juridic, o lăsăm aici deoparte. Articolele 125—144, deosebit de interesante, sînt extrase dintr-o sinopsă de Basilicale, databilă între anii 1283 și 1306/1307, care a mai fost întrebuințată în principatele românești medievale pentru îmbogățirea feluritelor compilații canonice, în secolele XIV—XV. Pentru a indica sursele folosite în această sinopsă, întrebuințăm siglele B (Basilicalele sec. X—XI, Cod (Codul lui Iustinian), Dig (Digestele lui Iustinian), Ecl. (Ecloga sec. X), Epan (Epanagoga sec. X), Harm (Hexabiblu lui Constantin Armenopol din 1354), MB (Sintagma lui Matei Vlastaris din 1335), Nov (Novelele lui Iustinian), PA (Procheiron auctum de la începutul sec. XIV, ante 1306), PN (Procheiron nomos din 872) și Syn. (Mica sinopsă a Basilicalelor din sec. XIII).

- „De Hristos iubitului împăratul Ștefan cel puternic și creștin,
 23 v al sîrbilor, al bolgarilor, al Ungrovlahiei, al ungurilor, al dalmatilor, al serbanenilor și al altor prea multor locuri și neamuri,
 singur stăpînitoriu și țiitoriu adevărat, cu toată mila și agiutoriu
 24 lui Isus Hristos (D,F,N).

Legea și întărirea s-au așezat în anul 6857 la indication 20, în zioa praznicului Înălțării Domnului nostru Isus Hristos, în luna lui mai în 21 de zile, cu voia și blagoslovenia preacinstiului și smeritului părintelui nostru patriarh Ionichie și cu toți duhovnicii sfințelor biserici, cu cei mari și cei mici dregători, cu mitropoliți și cu arhierei și cu mine, împăratul Ștefan, dimpreună cu domniile mele această pravilă și întărire a legii s-au întărit din bună vrerea Duhului Sfânt și puterea lui, amin (D,F,N).

24 v (1) Mai întâi trebuie să socoti pintru creștinătate, precum să cade creștinului a îndrepta sfintele biserici și mănăstiri și preoți (D1, F1, N1).

(2) Stăpînitori și fiecă om mirean să nu se însoare fără blagoslovenia arhiereului sau de la părinții duhovnicești, care sînt așezați de la arhierei (D2, F2, N2).

(3) Deci o nuntă să nu se facă fără cununie și fără jurămint, fără blagoslovenie de la biserici, așa feliu să se despartă și să dea la temniță pînă cînd va da gloaba sa (D3, F2, N3).

25 (4) Tot omul să aibă ascultare de la cei de obște ai bisericii, preoți sau părinți duhovnicești, iară de s-ar întîmpla cineva să greșască bisericilor sau preoților, sau va merge la alte legi, cu voe sau // cu știre, să se aplece îndreptării bisericii, iară dă va auzi de îndreptarea lui și nu să va îndrepta, să să globească greu (D4, F3, F4).

(5) Iară preoții să nu blasteme pre creștini printru greșala lor, ci duhovnicii și preoții să-i sfătuiască pre dinșii, blind și smerit, cu bine, de o dată și de doao ori și pînă în trei ori și nevrînd și așa să asculte sfatul și învățătura, să-l oprească dă la biserică ! (F3, N5).

25 v (6) Cei ce vor întoarce pe oricine de la pravoslavnică credință la vreun eres păgînesc, patriarși, mitropoliți sau arhierei cu învățătura bisericii să-i sfătuiască și să-i învețe din Sfintele Scripturi, ca să-i poată întoarce la pravoslavnică credință. // Iară dă nu va vrea să să întoarcă la creștinătate, să ia osîndă precum scrie în legea sfinților părinți și împăratul cel pravoslavnic să izgonească tot eresul din locurile lui și care nu vreau a se întoarce, acelora să i se ia toată averea lui și să se dea la cei aplecați la credință. Cei de alte legi păgîni și eretici care trag pre creștin la păgînetate, aceia să să prindă și să-i trimiți la închisoare pînă la moarte. (D6, 1 ; F4, 1 ; N6, 1).

(7) Bisericile ereticilor să să sfințească și să să dea la creștini și să-i învețe iar la cele adevărate ale credinței (D 6, 2 ; F 4, 2 ; N6, 2).

26 (8) Să să așeze prin toate cetățile, orașele, satele, protopopi, preoți învățați aleși, care pot aduce pre oameni la pravoslavnică credință și orunde ar întoarce pre cineva la credință, să-i învețe duhovnicește, întru toate // duminecile în biserici, la porunci apostolicești (D6, F7, N7).

(9) Cel ce nu va vrea să să boteze la creștinătate, să i se ia muera lui și copiii și tot binele lui și să-l pună la prinsoare pînă cînd să va întoarce (D6, F8, N8).

(10) Și dacă să va găsi vreun eretic să lăcuiască cu creștinii, pre acela să-l ardă pre obraz și să-l zogoană din locul acela; așa să petreacă și acela carele îl va ținea pre ascuns (D10, F7, N10).

(11) Arhieriei să așeze preoți întru toate cetățile, orașele, satele, preoți aleși, învățați și duhovnici care vor fi vrednici de spovedirea creștinilor. Mai întâi trebuiește să ia blagoslovenie de la patriarhul sau de la mitropolitul sau episcop și putere să aibă de la dinșii a lega și a dezlega. Pre acei săvârșiți duhovnici, tot creștinul dăplin să aibă a-i cunoaște // aleși duhovnici. Iar duhovnicii care
26 v nu sînt așezați de la arhieriei, pre aceia nu trebuiește a-i cunoaște duhovnici dăplin, pintru că nu sînt toți iscușiți (D11, F8, N11).

(12) Pintru rîndul duhovnicilor. Iară fapte și lucruri duhovnicești să nu judece oamenii cei miriiani și de se va găsi cineva să judece lucruri duhovnicești, acela să plătească 600 de potori, ci numai biserica să judece lucrurile bisericești (D 12, F 9, N 12).

(13) Pintru punerea slujitorilor bisericești. Și (mi)tropolitii și episcopii, igumeni, popi să nu așeze după mită, iar dacă vor așeza cineva după mită, acela să fie afurisit și anaftema, ci înaintarea soborului să se așeze și la bisericile lor să judece. Iar dacă vor fi oameni de la doao biserici, să se judece la amîndoa biserici // și satele cari la care biserica sînt, acolo să facă ascultarea lor și slujba la orce lucrul, iară cel ce să va găsi la neascultare, sau vreun boia-riu s-ar găsi să ia lucrătorii bisericii, aceluia să să ia toate ale lui și să să osîndească ca un făcătoriu dă rău împărătesc și bisericesc
27 (D13, 1; F10, 1; N13).

(14) Pintru moșiile preoțăști. Preoții cari au gredinile lor sau pămînt, aceia slobozi să fie de toată darea, iar cei ce nu au grădinilor lor și pămînt, au locuri dă arătură și sînt pre locurile bisericii, aceluia să i să dea 3 olde de arătură și să-i vină venitul de la biserica, iară grădina și oldele nimenea nu poate a le cumpăra, fără de osăb să fie în stearea bisericii (D14, F11, N31).

(15) Preotul să nu meargă necăirea de la stăpînul // său, ci toată hrana lui și adaogerea lui de la stăpînul lui, iară de nu va fi
27 v vrednic stăpînul a cerceta și a da hrana preotului, să meargă la arhierieul lui și să dea plînsoare, iară arhierieul să poruncească la stăpîn să agonisească pre preot după lege, iar de nu va asculta stăpînul de porunca arhierieului, are voe preotul să-l lasă și să-și caute agoniseala lui (D13, 2a; F10, 2a; N34, 1).

(16) Iară de iaste popa moștean, să nu aibă a scoate nimenea din locul lui (D13, 2b; F10, 2b; N34, 2).

(17) Toată întărirea și scriptura care au scris și au întărit împărăția mea, acele gredini moșii de urie necletite să fie, ce precum și supt biserici, să dea sau de pomană, voe are împăratul a da sau a vinde, supt scrisoare împărătească, în veac să fie întărit (D16, F11, N40).

(18) Care stăpînitor are numai fete, iar feciori nu are și va mu-

28 ri și după moartea lui grădinile, oldele, moșiile, satele, or cîte va avea, neamul lui, nepoți de frați, strenepoți, neam și pînă la a treia sămînță — aceia poate împărți toate moșiile. Iară celea întărite a lui moșii nu se pot lua de la dinșii, ci numai slobode să fie de toată darea, fără numai să dea zăciuiala și la oastea împăratului să meargă. Și slobod nu iese împăratul sau craiul sau împărăteasa sau or ce stăpîn nu poate lua moșiile acelea în silă, fără dă-i va fi voia lui singur cui va da (D17, F13, N41—43).

28 v. (19) La stăpînitori, unde s-ar întîmpla să fie biserica pre moșia lui, pre aceia // împăratul sau arhiereul să nu-i scoată din locul lui, neci să-i supună foarte supt grea dajde, ci să fie volnici a ține moșia sa și să-și țină la biserică un călugăre sau preot, cu toată agoni-seala lui și să cade întii să ia blagoslovenia de la arhiereul locului, ca să-i dea putere duhovnicească (D17, 4 ; F13, 4 ; N45).

(20) Și boiariul care va supune biserica sa supt altă biserică, să să nu fie slobod (D17, 5 ; F13, 5 ; N47).

(21) Și cari sînt așezați la moșii, să fie de vecie la moșiile lor (D18, 1 ; F13 ; N44).

(22) Oamenii care sînt în moșiile cuiva, pre aceia numai ce-i va fi ertat stăpînu moșii să fie ertat, altele nu (D17, 2 ; F14 ; N46).

29 (23) Cînd s-ar întîmpla să moară un boiariu de ostași sau stăpînitoriu, armele lui ale împăratului să fie, iară alte // lucruri, arme, iară aurul, argintul, mărgăritariul, pietri scumpe, haine, toate acelea să fie ale pruncilor lui, iară de nu va avea prunci, ci numai fete, fata are voe să dea din toate cui va vrea ea (D 19 ; F 13, 6 ; N 48).

(24) Iară dă va rușina vreun stăpînitoriu pre alt stăpîn, să plătească 400 de poturi ; iară cel mai mic va rușina pre cel mai mare, să dea 1800 dă poturi și să-l bată, iară dă va sudui pre vreun slujitoriu împărătesc de oaste, să dea 500 dă poturi și să-l pună la temniță (D 20, F 15, N 50).

29 v (25) Dă va rușina sau va sudui pre arhiereu sau pre popa, sau pre călugări, adecă parte bisericească, acela să dea 400 dă poturi și să fie la temniță 40 de // zile (cf. N 95).

(26) Dă va lua vreun boeriu muerea altui om, să o țină în silă, să i se tae mîinile și nasul (D 22, F 17, N 53).

(27) Dă va curvi muiera cu alt bărbat, să i să tae nasul și urechile (D 22, F 17, N 54).

(28) Dă va trece vreo oaste printr-o vo țară și vor face pagubă, acea pagubă să plătească stăpînitorii care țin acel pămînt (D 23, F 18, N 49).

(29) Și-ntru necredință de ertare, frate pintru frate, sau tatăl pintru fiu, neam pintru neam, care sînt despărțiți din casă, aceia dă nu vor fi greșit, să nu plătească greșeala, fără numai acela care a greșit, acela toată paguba casii aceia să plătească (D 24, F 19, N 52).

(30) Pre stăpînitori, dă nu-i va fi chie // mat la prînz sau la

- 30 cină, sau la ospete și va merge, vinovat iaste, iar chiemîndu-l de drag și cu voe bună și nu va merge, iar vinovat iaste (D 25, F 20, N 56).
- (31) Cînd va sosi vreun boiaru de ostaș de la oaste, sau un ostaș mai mic la judecată, să nu se strige pînă s-ar odihni în 3 săptămîni și după aceea să meargă la judecată (D 26, F 21, N 61).
- (32) Judecătorii stăpîni boieri să nu să strige la judecată cu peceata judecății, iară pre alți proști cu peceata să-i strige (D 27, F 21, N 62).
- (33) Cari judecători sau stăpîni, dă va da răul asupra cuiva în minie sau în pizmă, sau va strica pămîntul, sau va aprinde // ceva cuiva, aceluia toate să i să ia și să să lipsească de toate (D 28, 30 v F 22, N 57).
- (34) Dă va muri cineva și va rămînea vreun sat și va fii într-alte sate și să va face vreo pagubă în satul celui mort cu foc sau sau cu alt ceva, aceluia sat să plătească satele din prejur (D 29, F 23, N 58).
- (35) Cei ce sînt supt stăpînire, să meargă la judecată la stăpînul său ; or pintru ce pricină să cade să meargă la al său stăpîn, sau pintru dreptate, sau pintru strîmbătate (cf. N 164, N 104, N 91).
- (36) (S)ă nu să trimită sluga stăpînului la muiere, să o supere, dacă nu va fi bărbatul acasă, ci numai pintru oare ce răspuns bărbatul să dea sama, iară de să va întîmpla ceva rău la acea trimisă slugă, bărbatul să nu aibă neci o vină (cf N 164, N 104, N 91).
- 31 (37) Dajdnicii slobozi să fie cari au locurile // lor, grădinile, oldele și șad în sate, numai să-i plătească dajdea după cîtă are împărțitura pre zile (cf. D 31 ; cf. F 26, cf. N 67).
- (38) Iară la cea ce sînt hobagi supuși la boieri, să aibă măsurata robii a lor și vremea lor cît să lucre într-o zi sau într-o săptămînă. În doao zile să lucre într-o săptămînă, iară darea de porție a împăratului iaste du(pă) rînduială. Și să-i cosească într-o zi la fin, iară o zi la vie sau la alt ceva lucru (D 33, F 27 N 68).
- (39) Dă să va întîmpla într-o casă frați sau părinți băscășiți de feciori, la pită bașca, iară la moșii nu și la avere nu, aceia să să lucre pre rînd, ca și ceilalți lucrători și supuși cari-s singuri la casăle lor (D 34, F 28, N 70).
- (40) Cele ce se va amesteca în sfaturile răutăților, aceluia să i se tae urechile și să se dea la închisoare (D 35,1 ; F 29 ; N 37). //
- 31 v (41) (S)ăracul cari nu iaste puternic a să judeca, sau să plătească la altu să să judece pintru el, aceluia sărac bine să i să înțeleagă (D 35,2 ; F 30 ; N 73).
- (42) Care sate sînt aproape unul de altul de păscutul marveilor, pre unde paște a unui sat, pre acolo și celalalt, fără numai să să păzească cele sămănate și livezile (D 36, F 31, N 74).
- (43) Iară dă va paște cineva cu marva grîul sau viile, livezile și să va face pagubă și potriță și va fi fost fără știre și fără voință,

acea potriță să plătească ce vor zice cei sufletești, iară de va da năvală marfa, să plătească pășunea întreit și să dea 150 potori, iar cel ce au intrat nadias, să plătească și gloabă, să dea 400 dă potori (D 37,1 ; F 32 ; N 76).

32 (44) Iară cu furis va face potriță, 200 dă potori să dea și jumătate la împăratul, ju//mătate la satul a cui paguba (D 37,2 ; F 32 ;

(45) Cînd să pricinesc și să pîresc satele întră dinsăle, să ceară de la împăratul judecata lor, de s-au întărit cu scrisoare de la împăratul și va zice : „Datu-mi-au împăratu“, să fie așa (D 38,1 ; F 33, N 79).

(46) Mitropolii, episcopii să nu să pună după mită și de se va găsi că s-au pus după mită, să să scoată din scaun amîndoi, și cela ce l-au pus, și cela ce au dat mită (D 38, 2 ; F 34 ; N13).

(47) Iară igumenii să nu să lepede din scaunul lui, fără mare greșală (D39, 1 ; F35, 1 ; N14, 1).

(48) Igumeni pri la mănăstiri aleși să fie și să așază cu sobor călugăresc și mirenesc, cei înțelepți și vrednici de sobor și vrednici a împodobi casa lui Dumnezeu și să viețuiască prin cheliile lor, pintru toți bătrînii să grijească și să-i îndrepte și de toate sufletele să poarte grijă (D39, 2 ; F35, 2 ; N14, 2).

(49) Iară în toată mănăstirea tribue a fi cîte 50 de călugări (D39, 3 ; F35, 3 ; N16).

32 v (50) Așa zice împărăția mea, să aibă slobozire igumenii și toate mănăstirile și să țină la mănăstiri obicnuite marfă, boi, vaci, oi și orce feliu de marfă. Ctitori să să așeze spre toate, precum spune legea, iară călugări în mănăstiri să să așeze pre cumu-i mănăstirea (D39, 4 ; F35, 4 ; N35).

(51) Iară arhieriei cei de mireni să nu așeze duhovnici spre slujba ispovedanii, ci să trimită călugări iscușiți pintru îndreptarea popilor și să le dea din veniturile cele popești părinți(lor) duhovnicești (cf. D11 ; cf. F8 ; cf. N11).

(52) Călugării cari se tund spre călugărie și vor lăcui pri la casăle lor, să să ispitească și să să dea la mănăstiri să viețuiască (D41, F37, N17).

(53) Călugării care s-au tuns și au moșiile lor la biserica care au viețuit, acela să lasă cele de acolo și să viețuiască de la mănăstiri (D41, 2 ; F37, 2 ; N18).

(54) Călugărul care își lapadă rasa lui, să să pună la temniță, pînă se va pocăi (D42 ; F37, 2 ; N19).

33 (55) Și călugării să nu lăcuiască împrejurul mănăstirii, fără numai ceia (ce) au iubire cătră Dumnezeu, ca să fie pustilnici, aceia pot lăcui în schituri pustnicești (D42, F37, N29).

(56) Eriticii care scot trupurile morților și le bagă în foc și ard și zid că sint strigoi, or unde s-ar găsi acea faptă, în sat sau la fiecî loc, să fie vinovat cele ce au făcut așa și să să osîndească după lege

și să să bage în temniță și să vă fie amestecați și popi întru aceea faptă, să să lipsească de popie (D43, F38, N20).

(57) Dacă va vinde cineva pre vreun creștin la altă limbă streină, acelaia să i se taie limba și mîna și la temniță pînă la moarte (D44, 1 ; F39 ; N21).

(58) Oamenii care sîd pre locurile sau pre satele bisericii și prin moșiile bisericii, aceia să meargă or pîntru ce plînsore să meargă la stăpînul său, al bisericii (D44, 2 ; F40 ; N22).

33 v (59) Bisericele să nu să supere de nimenea, fără numai cînd s-ar întîmpla să vină împăratul să dea ajutoriu și să-l primească biserica cu cinste (D44, 4 ; F41, 1 ; N23).

(60) Și de să va găsi vreun om bisericesc să ia mită, acelaia să i să ia toate averile lui (D46 ; F41, 2 ; N24).

(61) Întru toate bisericile, numai unul luminatul împăratul să aibă putere a porunci, altul nimenia (D 46, 1 ; F42, 1 ; N25).

(62) Ale bisericii lucruri toate sînt slobode de mici și mari (D46, 2 ; F42, 2 ; N26).

(63) Bisericele împărătești să nu să supună supt alte biserici mai mici (D 47,3 ; F 42,3 ; N 27).

(64) Și întru toate bisericile să să hrănească mișai săraci, așa iaste scris de la împăratul și un episcop să fie rînduit, acelaia să dea porunca mitropoliții episcopi, ca să adune ceva putnicioasă milă, prin biserici, prin oraș, ca să-i agonisească pre dînșii (D 47,4 ; F 43, N 28).

33 (65) Oamenii bisericești care țin pămînt bisericesc și sate bisericești și or pierdut // ceva dintr-însele, sau li-au dat cuiva, sau au zgonit oameni din sat, să să lege și să i să ia toate și pămîntul de la dînșii și pre cei ce au avut, să ia biserica, pînă cînd va strînge pre cei risipiți (D 48 ; F 43,4 ; N 32).

(66) Bisericeștii oameni să judece întru toate cu dreptate, înaintea mitropoliților și a episcopi și egumenii și de sînt amîndoi pîreși stăpînitori, cel ce va arăta scrisoarea împăratului, așa să fie (D 49, F 44, N 33).

(67) Pămînt sîtesc, cînd să așază satele, amîndoa, să dea mărturii amîndoa părțile, unii jumătate, alții jumătate, după lege și încotro vor zice mărturiile, acolo să să dea (D 50, F 45, N 80).

(68) Munți cari sînt în pămînt împărătesc și cari sînt ale împăratului, împărătești să fie, iară cele bisericești ale bisericii să fie, iară stăpînești, a stăpînitorilor să fie (D 51,1 ; F 46 ; N 81).

33 v (69) Pîntru vreun pămînt, dacă va scoate cineva // doao cărți împărătești și să va mărturisi, așa să fie (D 51,2 ; F 47 ; N 83).

(70) Dacă va zice cineva vreun cuvînt rău sau de rușine și va fi om stăpînitoriu, să plătească 400 de potori, iar de va fi om mai de rînd, să dea 48 potori și să-l bată (D 20, F 15, N 50).

(71) Dacă va omori unul pre altul, cu nevoința lui și fără veste, cu vreo piatră sau cu vreun lemn, sau cu alt ceva și n-au vrut să fie așa, acela să dea 500 de potori, iară dacă va fi mers cu voe la ucidere,

să i se tae amîndoa minile și unde au fost uciderea, acolo să plătească cea ce au început gilceava întiiu, toată paguba să plătească și judecata (D 53, F 49, N 87).

(72) Iară dă va bate vreun stăpîn pre vreun slujitoriu, din cetate sau din sate și să va întimpla să moară din acea bătae, // să plătească stăpînul 4000 dă potori, (ia)ră de va bate slujitoriul pre stăpîn, să i se tae miniile și să dea 1200 dă potori (D 54, F 50, N 94).

(73) Iară dă va lovi cineva mai întiiu pre arhiereul, sau pre călugărul, sau pre popa, să cade mai întiiu să i se tae miniile și apoi să-l spînzure (D 55, F 51, N 95).

(74) Iară dă va omori pre tată-său, sau pre mumă-sa, sau pre frate-său, sau pre fecior, pre acel ucigaș să-l ardă fără milă în foc (D 56, F 52, N 96).

(75) Cînd să pîresc satele, sau stăpînitori doi întră dînși, or pîntru ce să dea mărturii și atunci să să creadă (D 38+57 ; F 57+53 ; N 79+88).

34 v (76) Dă va chiema pre cel vinovat înaintea judecătorilor și nu va vrea să vină la judecată, iară cel ce va venii să fie ertat de ștroful lui și judecata să o dobîndească, de ar fi // și vinovat, iară cel ce n-au ascultat porunca și n-au venit la judecată, acela să să globească și de vină să fie, iară cel beteag să să creadă (D 57, F 54, N 89).

(77) Zăloagele pre unde s-ar găsi, să să dăscumpere, ca să nu să piardă (D 58, F 55, N 90).

(78) Dă ar cunoaște cineva ceva de furat la cineva și va fii afară la cîmp și nu va fii puternic a-l ținea, acela să înștîntează la satul cel mai de aproape și de nu să va scula acel sat să-l prinză, toată paguba aceia să plătească acel sat, precum vor spune judecătorii (D 59, F 56, N 92).

(79) Cine s-ar găsi să petreacă pre om strein la pămînt strein, pre acela să-l dea la mina judecătorilor (D 60 ; F 57 ; N 93).

35 (80) Dă va rumpe cineva barba la vreun stăpînitoriu, sau la vreun om de cinste, să i să tae mina, iară de să vor zmulge doi // oameni proști, să plătească 400 de potori (D 61, F 58, N 97).

(81) Cine s-ar găsi să aprindă casa sau altă ceva, în pizmă și minie, pre acela cu foc să-l ardă, iară de nu-l va da satul la față, atuncea să plătească satul acela toată paguba arsului (D 62, F 59, N 99).

(82) Dă s-ar întimpla să meargă cineva cu mare silă spre altul pre cai și vor fi grabnici spre rău și să vor găsi așa faptă, să să ia de la dînși tot și să să dea jumătate la cămara împărătească, iară jumătate să fie aceluia spre care au siluit a face rău și pre acei silnici să-i canonească, precum arată la scriptura judecății (D 63, F 60, N 101).

35 v (83) Cărțile împărătești care să găesc și să arată înaintea judecătorilor, așa să fie în băgare de samă, de vor fi fost și scrisă cu știrea împăratului, și s-ar // preface de alții pre a doao (o)ra ;

acelea să le dea judecătorii înaintea împăratului și, să va găsi într-aceia carte vru un cuvînt smintit sau minjit, acea carte nu să poate primi de credință și cine va fi prefăcut acea carte, toată judecata să petreacă și binele aceia cărți să să piardă (D 64, F 61, N 105).

(84) De va rușina sau va sudui cineva pre vreun trimis al împăratului, sau al stăpînilor, acela să plătească 400 de potori, iară de-l va lovi cu ceva, să să lipsească de tot binele lui, ca un silnic vrăjmaș (D 65, F 61, N 107).

(85) Ceia ce sînt dajnici împăratului pintru pămînt, să dea 12 potori, pintru ce șade în sat 12 potori, pintru moară 12 potori, pintru ogradă 10 potori, pintru vie 12 potori și pintru cal 4 potori, pintru o iapă 4 potori, pintru boul 4 potori, pintru vacă 6 potori, 36 pintru oae // 12 bani, pintru stup 12 bani, pintru rîmătoriu 12 bani, pintru capră 15 bani (cf. D 66, cf. F 62, cf. N 108).

(86) Pintru judecătorii legilor. Judecătorii legilor care pleacă prin pămîntul împăratului spre judecăți, sau spre îndreptarea țării, volnicie nu are a lua în silă fin, zob sau or ce iaste de trăbuință lui, fără numai cu ce s-ar îndemna satele a da din voința lor (D 67, F 63, N 110).

(87) Iară de s-ar găsi cineva să batjocurească sau să-i rușinează pre acei judecători trimiși, aceluia să i să ia toată averea lui, iar cei ce vor fi aplecații, acelora să li să facă cinste și îndreptare bună și ușurare (D 67, F 63, N 111).

(88) Dă s-ar întimpla să fugă vreun rob de la robie cu ceva și 36 v va merge la curtea împă/rătească sau la oameni împărătești, sau la biserică, acel rob slobod să fie de toată robia lui (cf. D 68, 1 ; cf. F 64, 1 ; cf. N 112).

(89) Cari rob să ținea în curtea bisericii și va scăpa în curtea împăratului, acela slobod să fie (D 68, 2 ; F 64, 2 ; N 113).

(90) Oameni cari să agonisesc prin țări streine și va fi fugit de răul vreo chizășii, acel chizaș cari sînt pintru el nimica să nu plătească, căce au primit om strein fără știre (D 69, F 65, N 14).

(91) Iară de va fugi cineva de vreun mare răul, sau de sărăcie la alt pămînt strein întru împărăția noastră, pre acela să nu-l dea înapoi, de ar petrece cît mult rău pintru ei pămîntul lui (D 69, 2 ; F 65, 2 ; N 115).

(92) De ar găsi cineva aproape de pămîntul împăratului, să nu primească, iară // de va zice că îl va da înapoi, la cela ce-l 37 va cunoaște și nu-i va înștința, la acea împărăție de unde s-au găsit, să să osindească ca și un furu, iară de(să) va găsi la oaste în pămînt strein, tribue să arate întii la căpitanul său, la voievodul (D 70, F 66, N 116).

(93) Pintru neguțători. Neguțătorii cari îmblă prin țări streine, sau al(e) împăratului lui, volnici să nu fie nici un stăpînitoriu sau judecătoriu, sau or ce om a opri călătoria lor și neguțătoria, sau în silă a apuca ceva a lor, sau în silă a-i propune ceva, sau

bani ; cine s-ar găsi să facă de acestea, să plătească acela 2000
dă potori (D 71, 1 ; F 67, 1 ; N 118).

37 v (94) Neguțătorilor să fie slobod, și celor mari și celor mici,
fără opreală a îmbla // prin pământul împăratului, să vindă și să
cumpere, precum târgul i-aduce și unde are voe a cumpăra și a
vinde (D 71, 2 ; F 67, 2 ; N 119).

(95) Omul împăratului, stăpînitoriu sau judecători, să nu fie
volnici a opri sau a ținea ceva al neguțitorului, sa(u) a-i vinde
ceva a lui fără preț, ci volnic iaste fiecare cu a sa neguțitorie (a)
îmbla neoprit (D 72, 1 ; F 67, 3 ; N 120).

(96) Cari stăpînitoriu va opri neguțătorii cuiva, să plătească
acel stăpîn paguba lui și gloabă 1200 dă potori și de să va fi ceva
pierdut din negoț, tot ce s-au pierdut, să plătească (D 72, 7 ; F 67,
4 ; N 122).

(97) Cei pământul cetății sau din ocolul cetății ce s-ar fura,
acea pagubă să plătească cei din ocolu locului aceluia, satele (D 73,
2 ; F 69, N 126).

38 (98) Biserica de o va obori sau o va strica // cineva la oaste,
pre acela să-l omoară cu pietri, sau să-l spînzure la oaste (D 74,
1 ; F 70, 1 ; N 130).

(99) Iară de să vor certa doi la oaste întră dinși și să vor
omori, acolo să nu ajute nici un ostaș, iară vare va ajuta, să i să
tae mîna (D 74, 2 ; F 70, 2 ; N 131).

(100) Cine va cumpăra ceva de cele apucate din pământ strein,
sau și din pământul împăratului, volnici să fie a cumpăra oare
cine de acel felu ; și acei din pământ strein vor zice cu presupu-
sul că iaste a lor, pre aceia să-i îndrepteze cu cărțile, iară cei ce
au cumpărat, în pace să fie și să aibă ca al său (D 75 ; F 71 ;
N 132).

8 v (101) Pintru trimișii soli la alți împărați streini, sau la stăpî-
nitori, acela or unde ar sosi, or intra al cuiva pământ, datori sînt
a da aceluia mare cinste și or ce-i tribuiește, ca să fie de toate în-
destulat // și să-l petreacă la alt otar din otarul lor cu cinste (D 76 ;
F 72 ; N 133).

(102) Luminatul împărat de va da vreo carte scrisă de la mîna
lui cuiva pintru vreo moșie, să dea scriitorului 120 dă potori și
celui mai mic scriitor 24 de potori (D 77, F 72, N 134).

(103) Cartea împărătească să nu să cerce, sau să o caute ci-
neva, necar orunde s-ar trimite, la altă împărăție, sau la împă-
răteasa lui, sau la crai, sau la stăpînitor mari și cei mici și neci
ce felu de om să nu cerce a o ceti, fără acela la care iaste trimisă
și cu bună pază și socotință să meargă (D 78, F 74, N 136).

9 (104) Cei supuși ai pământului împărătesc la stăpînitor, adecă
iobași, pintru ei să nu fie volnic neci un stăpîn a face ceva mai
mult cu dinșii, fără numai cît le spune articula împărătească : în
săptămîna doao zile să-i lucrează, iară // de ar face ceva mai
mult peste articol, acel robodariu volnic iaste a să pîrî cu stăpînul

său și cu nime nu iaste volnic a opri pre el de la dreptate, ci nu-mai să i să judece cu dreptate și de va ajunge pre stăpînul cu legea, să plătească robului său tot cît au lucrat mai multul și după aceea stăpînul să nu fie volnic a face vreun rău la robul său (D 79, F 75, N 139).

(105) Nimenea să nu primească orce om al cuiva, împărat sau stăpîn, fără judecata împăratului, ci să fie întărită porunca împărătească (D 80, F 75, N 140).

(106) Iară or ce ar fi dat cuiva împăratul, cetate, sau sate, sau moșii și s-ar găsi cineva să le vîndă, sau într-o vreo necredință va izda, sau ș-or strica satele, sau or ceva puțin ar face împotriva împăratului, să i să ia stăpîniia și ținutul lui și să plătească
39 v toate cele // ce s-au făcut pagubă și singură viața să i să ia, sau la prinsoare pînă la moarte să fie (D 81, F 76, N 142).

(107) Unde s-ar întîmpla hoții și ar merge la marginea țării să fure, sau alt rău să facă și nu vor băga în samă păuitorii cei de margine, acei păzitori să plătească toată paguba (D82, F76, N143).

(108) De s-ar găsi vreun stăpîn sau vreun om prost fugitoriu și să va scula cineva asupra binelui lui și cene ar face acestea sînt ca și cei necredincioși ai împăratului (D83, F77, N144).

(109) Porunca luminatului împărat să poruncește orunde s-ar întîmpla, în cetăți, în orașe, în sate, hoți, tîlhari, oamenii cei răi și-i va ținea prin moșii, să să prindă și să să dea la grea moarte și
40 să s-ar găsi într-al cui ocol s-au ținut și nu s-au izdat, // acel loc să să risipească, iară stăpînitoriul acelu loc să să lege și să să dea la judecată și să plătească toată paguba ce au făcut acei răi (D84, F78, N145).

(110) Iară de vor fi spus la judecători și judecătorii n-au băgat în samă de acestea, acei judecători așa să petreacă, ca și cei răi (cf. D84, cf F78, N147).

(111) Judecătorii cari sînt așezați de împăratul sau alți îndreptători ai țării și se vor întîmpla a face dreptate la cei răi și cine s-ar ținea și ar crede acea dreptate, așa să fie osîndiți ca și ceia ce ascultă taine împărătești (D85, F74, N148).

(112) Porunca împăratului zice: Tribue la cea mai mare judecată pintru îndreptare la cei mari, la cei mici, în scaunul judecății să fie 24 de judecători (D86, 1 ; F74, 1 ; N151, 1).

(113) Iară pintru mai puțini să fie 6 ; și mai de puțin și 4 să fie ; și aceia toți judecători și stăpînitori mai // întîi tribuește să
40 v fie înaintea preoților în biserică la jurămînt, să-i jure, precum să poată judeca lui Dumnezeu cu dreptate (D86, 2 ; F74, 2 ; N151, 2).

(114) Așa poruncește împăratul, ca să fie la cei mai marii putere să aibă, (ia)ră oameni miriiani să nu cade a fi potrivă cu cei mai mari (D86, F84, cf. N152).

(115) Trimișii împăratului, sau giudecătorii, să nu meargă nicăirea fără scrisoarea împăratului, fără numai cînd vor merge la casele lor, (ia)ră cînd merg, or unde a judeca, tribue a face după

scrisoarea ce-i ieste dată (D87, F80, N162).

(116) Neguțătorii cari merg noaptea, de nu-i va primi stăpînitorii în satele lor, să fie slobozi a conăcui pre ei după porunca împăratului; și va pierde or ce dintru neguțătorii sa, toată paguba aceea să o plătească acel stăpînitoriu al locului, pentru căce nu i-au primit a-i păzi fără pagubă (D88, 1; F81; N159).

(117) De să va întîmpla or unde vreun călătoriu, sau neguțătoriu, sau călugăru, sau popă, sau or cine, printre vreun pămînt și s-ar nimeri tilhari, sau lotri și-i va jăfui și or ce s-ar jăfui de la dinșii, acei cu paguba să meargă la împăratul, ca să-i plătească toată paguba, iară împăratul să caute pre stăpînitorii locului, iară stăpînii să caute pre satu cel ce au făcut // paguba, sau pre tilhari, sau lotri, să-i prindă (D88, 1 a; F82, 1; N160, 1).

(118) Și tot călătoriu sau neguțătoriu să meargă la stăpînul străjerilor, cu toate ce are cu el și să să înștințeze și să-l petreacă straje, ca să-l dea în sama altor străjeri și cu pază bună să să păzească, (ia)ră întîmplîndu-să ceva pagubă, să să socotească cei cu suflet și să să plătească la păgubași (D88, 1 b; F82, 2; N160, 2).

(119) La judecata, care pîreși merg la pîră, bine să să socotească, ca să nu cadă singur în pîră (D89, 1; F83; N161).

(120) Tot judecătoriu or ce giudecă tribuește să-și scrie toată giudecata și o scrisoare să să dea la cel ce l-au îndreptat, iară una să rămîne la giudecători (D89, 2; F84; N163).

(121) Judecători cari sînt trimiși să giudece, acela să creadă la cele ce să pot spune cu mai multe mărturii (D89, 3; F85; N167).

41 v (122) Beții cari sînt în veacul lor, biteance și bețici, de va da năvală spre cineva și îl va tăia pre vreun om, sau îl va singera și nu-l va omori, la acel feliu de bețici tribuește să // i să scoată un ochi și să i să tae mîna (D90, 1; F86, 1 § N166, 1).

(123) Iară de va apuca ceva din haine, sau căciula, sau altceva, arme sau alta, sau vro rușine ar face și va lovi pre cineva și nu-l va singera și cînd să va trăzi din băutură, să-l prindă și să-l bată cu o sută de bite și să-l bage în temniță pînă în 3 zile și cînd îl va scoate, iară să-l bată și să plătească 120 de potori (D902; F86, 2; N166, 2).

(124) De s-ar întîmpla or unde, în cetate, sau în orașe, sau în or ce loc vreun argintariu, ca să facă bani, pre acel argintariu să-l ardă în foc și acel sat sau oraș să plătească gloabă la besereci și acel sat sau oraș să să risipească (D91, F87, N169).

16—17 (125) Așa zice dreapta judecată și sfinții părinți: Cel ce face curvie cu dobitoc, trupul lui să i să tae și să să arunce în foc, să ardă amîndoao părți (cf. Nov 141 și PN. 39, 74-B 60, 37, 85; Ancyra 7 și Grigorie al Nissei 18 a; cf. Vasilie 7+63; Ecl. 17, 39=Harm 6, 4, 4).

(126) Cueretici, adecă cu păgîni, cine va minca și va bea, ace-lora să li se dea canon, precum arată sfînta pravilă a sfînților părinți cei apostolicești (Ancyra 7).

(127) Iară celor ce sînt robiți la păgîni, acelora mai pre ușor se face canonul (Comentariul lui Zonara la Vasilie 71).

(128) Cel ce merge cu arme asupra satului, sau asupra casii cuiva, acela iară cu sabie să moară (cf D28 ; cf F22 ; cf N57 ; Dig. 48, 6, 2=B 60, 18, 3=MB A 12, 7).

(129) Iară de va doborî casa cuiva cu pietri, sau altă cu ceva va sfărîma acoperișul casii, acela să plătească 1500 de potori, de va fi cu voia lui, iară fiind fără voe, să nu plătească, iară de va fi făcut o dată, sau de doao-trii ori, atuncea să plătească 4000 de potori (cf. Dig. 43, 24, 1, 6—7=B 58, 23, 6).

(130) De va sparge ușa cuiva cineva și va intra în casa cuiva în silă și celui ce au spart ușa să i se taie minile și să plătească acea gloabă, și paguba ce s-au făcut (cf. Nov. Appendix IV, 5).

(131) Iară de va fi fost trimis de la stăpînitori, acelora să nu li se facă nici o răutate (Cod. 8, 48=B 60, 67, 1).

(132) De va vindea ceva al cuiva, giudecătorii pintru datoriia cea de obște și să va da în cetate, sau la sobor, să să vindă, după obicei, iar acel judecători să nu poată cumpăra, pintru căci că sînt ei prețuitori și cumpărători (cf. Dig. 18, 1, 62 ; Dig. 42, 1, 6, 2=B 9, 3, 6, 2 ; cf. B 8, 2, 90 ; B 19, 1, 44 ; PN 14, 2 ; MB A 4, 2 ; Harm 3, 3, 6. Excepție într-un decret al lui Zenon=Cod 10, 3, 7=B 56, 6, 7).

(133) Să oprește în lege să nu îndrăznească omul a lua muere jalnică, care de curînd murindu-i bărbatul, și aceea muere de va îndrăzni la măritiş în vremea tînguirii ei pintru bărbat și cel ce (o) va lua, așa credință să aibă bărbatul de la // dinsa, pintru cît nu vru să
42 v țină credință ei pintru cel viu, ca și pintru cel mort (cf. Dig. 3, 2, 11 ; cf. MB B 8, 66=Harm 4, 6, 34—35).

(134) Să nu cadă cu pripă asupra muierii văduvă, sau a săracilor celor obidiți, macar de ar fi și bisericii datori, pînă cînd s-ar oteși tînguirea lor (scolie la B 28, 5, 12=PN, 7, 25—26).

(135) Iară de ar îndrăzni asupra și ar obidi pre tînguții săraci, aceia ce au supărat să-și piardă toată datoriia, ca un apucătoriu (cf. Nov. Appendix IV, 1 ; B 23, 2, 12=MB D 7, 24 ; Harm 5, 13, 1).

(136) Cel ce va strînge oaste asupra împăratului cu războiu, acela de sabie să moară și dă va căpăta vreo scrisoare hamisă și vicleană spre împăratul și nu va vrea să o ardă, ci o va ceti, dator iaste să petreacă toată cazna celui ce au scris-o (cf. Cod. 9, 8, 5=Dig. 48, 4, 4=B 60, 36, 4+18=MB S 11, 2 ; cf. Dig. 48, 4, 3=B 60, 36, 2=MB B 7, 3 ; Cod 9, 36, 1=B 60, 63, 1=MB B 7, 4).

(137) De va fi ostașul la oaste, macar în 100 de ani, datoare iaste muerea să aștepte pre bărbat, macar neci scrisoare n-ar fi căpătat de la el, să nu se mărite pînă cînd cu adevărat viu va fii, iară de să va adăveri foarte bine că au murit, încă datoare iaste a aștepta după aceea veste un an, apoi are voe să se mărite (Novela 33 a lui Leon al VI-lea în comentariile canonice la Sinodul II Trulan 93 și în Ecl ; Syn. G scolia 29 după Ecl ; PA 12, 17 după Ecl ; Harm 4, 15, 4 după Ecl).

43

(138) Iară de nu va împlini muerea acelea scrisă și va îndrăzni a să mărita, iară de bărbatul ei // nu ș-au adus aminte și o va lua alt voinic, așa să să socotească amîndoi ca nește curvari și de va veni cel dintii bărbat de la oaste, voe are a-ș lua muerea sa înapoi, macar de va fi fost și la robie, datoare iaste ia a-ș aștepta bărbatul ei (Nov. 117, 11=B 28, 7, 3=MB G 5, 4=Harm 4, 12, 16; PN 11, 19, 21=Epan 21, 7).

(139) Iară în pravilă zice că cu greu iaste a aștepta într-o 100 de ani, ci de nu va înțalege într-acei ani vro veste de viața lui, sau de moarte, ia volnică iaste a să mărita (Nov 117, 11=B 28, 7, 3=MB G 5, 4, cu termen de 10 ani).

(140) De va silui cineva fata în silă, sau cu înșălăciunea i-ar strica fetiia ei, așa poruncește sfînta biserica răsăritului, să i să tae nasul și să plătească toată rușinea fetii, adecă să-i dea a treia parte din averea lui (cf. D22, cf. F17, cf. N53; Nov 143, 1=M 60, 37, 80=MB G 30, 5; PN 39, 66).

(141) Iară de va fi din buna voia ei și neștiind nimenia, neci părinții de aceasta și vor avea voință unul de altul, aceasta fără opreală poate fi nunta și să o ia lui de muere (B 60, 58, 4=MB A 13, 7).

(142) Iară pintru vro pricină nu vor voi părinții ei și va fi omul care au stricat fetiia foarte bogat, atuncea să dea feciorul la fată // o litră de aur, iară de va fi om cu putere de mijloc, să dea pre jumătate, iară fiind foarte sărac, acelaia să i se tae nasul și să să închidă la prinsoare. De va fi fata mai mică de 12 ani și de nu vor vrea părinții slobozi așa vîrste spre măritiș, tribuește să aștepte pînă la vîrsta măritișului, iară pentru așteptarea creșterii ei, să dea feciorul a treia parte din avere la fată (PN 39, 65=B 60, 37, 79=MB G 30, 6).

(143) De va face omul curvie cu muerea altuia, care are bărbat și va fi fost cu voia muierii și omul va fi înșurat, să plătească 120 de potori gloabă, pintru căce au făcut necredință și rușinea bărbatului ei, iară acea muere să să căznească ca o curvă fără rușine; iară de nu va fi înșurat acel om și au fost cu voie muierii, să plătească omul 120 de potori și bărbatul muerii are voe să nu o mai primească în casa lui (PN 39, 59=B 60, 37, 83=PA 39, 170).

(144) Iară de va fi muerea văduvă și va face cu voe, amîndoi să petreacă toată rușinea, iară de o va fi siluit, să plătească omul 120 de potori și să-l bată (PN 39, 68=B 60, 37, 82)".

(145—243). (Canoane penitențiale din sinoade și părinții Bisericii).

TREPT E ALE DEZVOLTĂRII PATRIEI

PRIMA LINIE FLEXIBILĂ ROBOTIZATĂ

Întreprinderea „Electromotor” din Timișoara — unde a fost realizat primul robot industrial de fabricație românească și prima celulă flexibilă robotizată — a înscris un nou și prestigios succes care ține tot de robotica industrială: implementarea pe fluxurile de fabricație, în premieră națională, a primei linii flexibile servită de roboți industriali. Aceasta reprezintă un nou și valoros pas pe calea modernizării și automatizării procesului de producție. Noua linie poartă girul concepției și competenței specialiștilor din întreprinderea timișoreană, inclusiv utilajele și instalațiile care intră în componența ei, cu excepția mașinilor de fabricație în serie. Linia este servită de o „familie” de roboți industriali botezați „REMT”, adică de tip „Electromotor”, creați în colaborare cu un colectiv de cadre didactice universitare de la Politehnica din localitate. Comparativ cu prima celulă sensibilă robotizată, realizată în anul 1982 la „Electromotor”, noua linie flexibilă servită de roboți industriali prezintă certe avantaje pentru procesul de producție. Prin intrarea în funcțiune a liniei care reunește trei celule de fabricație dotate cu calculatoare de proces, strunguri de copiat cu comandă numerică și mașini de rectificat cu acționare automată, se asigură creșterea productivității muncii de 3,5 ori la operațiile de prelucrare a rotoarelor de motoare electrice, față de procesele clasice, în condiții de ridicată eficiență economică. Sporind considerabil gradul de inteligență înglobată, cel de sincronizare a procesului tehnologic, noua linie conferă fluxului de fabricație un plus de ritmicitate și calitate în condițiile reducerii efortului fizic al muncitorilor.

O NOUĂ CAPACITATE DE PRODUCȚIE

Pe platforma siderurgică de la Călan a fost pus în funcțiune primul cuplor din cele patru care constituie noua baterie de pro-

ducere a cocsului — brichete. Noua tehnologie înglobează valoroase idei ale cercetării științifice românești și permite utilizarea în exclusivitate a materiilor prime indigene în producerea de cocs-brichete. Primele cantități de cocs-brichete obținute la Călan dovedesc că pot fi folosite cu bune rezultate în industriile metalurgică și chimică.

BOGHIURI PERFECTIONATE

Eforturile de concepție ale atelierului de proiectare pentru echipament de rulare de la C.C.S.I.T.E.H. Reșița s-au materializat în execuția a noi tipuri de boghiuri la I.C.M. Caransebeș. Au fost omologate boghiurile pentru locomotive diesel electrice de 2640 CP, pentru export în Iran, cele pentru L.D.E. de 1300 CP, destinate beneficiarilor din Polonia, iar pentru locomotivele electrice au trecut cu succes probele de încercări boghiurile de 5100 KW pentru export în Bulgaria. Pe planșeta proiectanților din Reșița se mai realizează boghiul pentru locomotivă de 3000 CP, în transmisie curent alternativ — curent alternativ, o noutate în acest domeniu în țara noastră.

TIPURI DE MAȘINI PENTRU INDUSTRIE

În sectorul de prototipuri și microproducție a Institutului politehnic „Traian Vuia” din Timișoara a fost realizată prima serie de mașini de debitat prin eroziune complexă, utilaj cu înalte performanțe tehnico-funcționale, destinat debitării de materiale din feroaliaje dure și foarte dure sau din pulberi sintetizate. Noile mașini, care completează gama utilajelor tehnologice de prelucrări neconvenționale, puse la dispoziția unor unități industriale din județul Timiș și din alte județe ale țării, sînt rodul cercetării tehnico-științifice aplicative desfășurate de cadre didactice din învățămîntul superior, în colaborare cu spe-

cialiști din producție. Tot aici a fost realizată și livrată industriei o primă serie de mașini de prelucrat prin eroziune abrazivă, procedeu tehnologic neconvențional de înaltă productivitate și eficiență economică ce înlocuiește debitarea cu disc diamantat provenit din import.

TEHNOLOGIE DE MARE EFICIENȚĂ

O nouă tehnologie de execuție a fost aplicată cu succes de către colectivul Întreprinderii de antrepriză construcții-montaj Caraș-Severin, la realizarea rezervorului de 2500 m.c. pentru înmagazinarea apei necesare satisfacerii cerințelor de consum în noul oraș Anina. Noul procedeu constă în înlocuirea execuției în variantă monobloc cu structuri prefabricate, asigurând reducerea cu 35% a consumului de beton și scurțarea cu 70% a duratei de construcție a acestui obiectiv.

IMPORTANTE SPORURI DE PRODUCȚIE PE SEAMA SONDELOR NOI

În cadrul Schelei de producție petrolieră Sandra s-au pus în aplicare noi tehnologii de foraj și extracție menite să contribuie la creșterea producției de hidrocarburi. Pe această cale, precum și a devansării intrării în funcțiune a unor instalații tehnologice, la noile sonde date în exploatare s-a înregistrat un mare spor de producție de țiței. Tot aici s-a asigurat exploatarea la parametrii mai înalți a instalațiilor de captare a gazelor de sondă, fapt ce a permis depășirea producției planificate cu aproape 11 milioane N. m.c. gaze utilizabile. Efectuarea unor reparații capitale de bună calitate a contribuit de asemenea, la scurțarea termenelor de repunere în stare de pompaj a circa 50 sonde vechi.

ALTE SURSE ENERGETICE NECONVENȚIONALE

La Întreprinderea de produse ceramice „Mondial” din Lugoj a fost pusă în funcțiune o instalație de recuperare a aerului cald, provenit din procesul de fabricație a unor materiale ceramice, instalație ce con-

tribuie la înlocuirea unui consum anual de aproape 1800 t. combustibil convențional.

La Întreprinderea de detergenți din Timișoara, un utilaj asemănător de recuperare a căldurii din gazele arse are un efect economic de peste 470 tone combustibil convențional pe an.

Efficiente instalații termotehnice de recuperare și de utilizare a unor surse energetice neconvenționale funcționează în unități economice și sociale din Jimbolia, Sînnicolaul Mare, Peciu Nou, Teremia Mare, Lovrin și alte localități, care asigură condiții de exploatare optimă a acestor energii și realizarea unei economii anuale de peste 20.000 tone combustibil convențional.

EXTINDERE A REȚELEI DE ALIMENTARE CU APĂ POTABILĂ

În strinsă legătură cu dezvoltarea localităților din jud. Hunedoara are loc și continua modernizare și extindere a rețelei de alimentare cu apă potabilă și a celei de canalizare. În comuna Certej s-a dat în folosință o nouă rețea de alimentare cu apă potabilă. Conducta, în lungime de mai mulți kilometri, asigură alimentarea cu apă potabilă a celor 385 apartamente din centrul civic și al altor locuințe. Alte 56 localități hunedorene dispun și ele de rețele de apă și canalizare. Rețeaua de apă potabilă din localitățile rurale și din unele orașe hunedorene este realizată prin căderea liberă a apei, ceea ce înseamnă mari economii de energie electrică.

INDUSTRIALIZAREA LEGUMELOR ȘI FRUCTELOR

La Întreprinderea „Fructus” din Timișoara, în campania propriu-zisă pentru industrializarea legumelor și fructelor, începând primăvara, s-a reușit conservarea a 100 t. de frunze de spanac și a 10 t. de urzici tocate. În ceea ce privește industrializarea, după încheierea remontului utilajelor și al tuturor instalațiilor puse în perfectă stare de funcționare, cu cele 20 batoze și cinci linii de lucru, s-a reușit conservarea a peste 3.000 tone mazăre, atât în cutii de 1/1, 1/2, cit și în borcane O.A. de 828 ml. și 1000 ml. Întreprinderea și-a asigurat întreaga cantitate de cutii și borcane pentru industrializarea legumelor și fructelor.

BUNĂ GOSPODĂRIRE ȘI INFRUMUȘETARE

Cartierele noi de locuințe ale municipiului Deva etalează blocuri și edificii social-culturale într-o originală arhitectonică, în care elementele tradiționale se îmbină în mod fericit cu cele moderne. Zeci de mii de locuitori ai municipiului participă la acțiuni de infrumusețare și bună gospodărire. Ei au curățat și amenajat peste 60 ha. de spații și zone verzi, au plantat 3000 arbori și arbuști ornamentali, sute de mii de flori.

NOUĂ BAZĂ DE TRATAMENT LA MONEASA

Vizitatorii frumoasei stațiuni Moneasa întâlnesc o nouă bază de tratament balnear: o unitate destinată îngrijirii sănătății țăranilor cooperatori, inaugurată la numai doi ani de la darea în folosință a modernului hotel „Moneasa”. Ea dispune de 204 locuri de cazare, în camere de confort I, o cantină cu 120 locuri pe serie, cabinete medicale, săli de tratament, un bazin. Se fac tratamente în special pentru afecțiunile reumatismale. O sală de spectacole asigură celor care apelează la serviciile acestei unități, condiții optime de petrecere a timpului în această stațiune arădeană.

UN ATRĂGĂTOR COMPLEX TURISTIC

Pe traseul Hațeg-Caransebeș a fost dat în folosință noul complex turistic „Sarmisegetusa” aflat în localitatea cu același nume de rezonanță în istoria patriei noastre. Dotat cu toate condițiile asigurării confortului de cazare, noul complex turistic oferă servicii de calitate tuturor celor ce vizitează aceste locuri de rară frumusețe.

VATRA DE OLARI

Sub acest generic, satul Jupinești (jud. Timiș) a găzduit cea de a șasea ediție a unei inedite sărbători folclorice care a înmănunchiat obiceiurile și meșteșugurile localnicilor, așa cum s-au transmis ele din tată în fiu. Cum aici ființează cel mai vestit centru de olari din județ, gazdele au pregătit o expoziție de ceramică cu obiecte dintre cele mai reprezentative pentru specificul acestei zone. Olarii la rîndul lor au demonstrat la fața locului talentul meșteșugului moștenit în materie de ceramică. Manifestarea a fost completată de un fericit montaj literar-muzical intitulat simbolic „Izvorul viu al pămîntului”, care a reunit cele mai vestite formații artistice din această tradițională vatră folclorică.

DECESUL ȘI FUNERALIILE MITROPOLITULUI NICOLAE MLADIN

În duminică din 1 iunie 1986 a trecut la cele veșnice, la mănăstirea „Brîncoveanu” de la Sîmbăta de Sus, jud. Brașov, fostul mitropolit al Ardealului *Nicolae Mladin*, după o grea și îndelungată suferință, în vîrstă de 72 ani.

A văzut lumina zilei în 18 decembrie 1914, la Abrud, într-o familie de mineri. Și-a petrecut copilăria la Petroșani, unde a urmat cursurile învățămîntului elementar și mediu, cu excelente rezultate la învățătură. În anul 1932 și-a luat bacalaureatul la Deva. În același an și-a început studiile teologice la Academia teologică din Oradea, studii pe care le-a continuat la Facultățile de Teologie din Chișinău și București, unde în anul 1938 a promovat examenul de licență cu nota maximă. Beneficiind de o bursă de studii, a urmat timp de patru ani cursuri de specializare la Facultățile de Teologie romano-catolică și protestantă din Viena, precum și la cea de Filozofie din aceeași capitală, după care, cu începere din toamna anului 1943 a fost numit profesor suplinitor la catedra de Teologie Morală de la Academia teologică „Andreiană” din Sibiu. În toamna anului 1946 și-a susținut examenul de doctorat la Facultatea de Teologie din București, cu teza „Hristos-viața noastră (asceza paulină)”, obținînd din nou calificativul maxim. Cu începere din anul următor a fost numit profesor titular la catedra de Morală creștină de la Institutul teologic universitar din Sibiu, funcționînd fără întrerupere timp de două decenii, pînă în iunie 1967, cînd a fost ales mitropolit al Ardealului. Profesorul de înaltă competență didactică a fost un om al condeiului, publicînd numeroase studii și articole temeinice, cărți de specialitate și de edificare sufletească destinate credincioșilor. A fost concomitent și redactorul responsabil al publicației săguniene „Telegraful Român”, remarcîndu-se printr-o activitate merituoașă și pe plan patriotic — cetățenesc, pentru care în anul 1957 a fost distins cu Ordinul „Steaua Republicii Populare Române” clasa a III-a, iar în 1974 cu Ordinul „Tudor Vladimirescu” și cu medalia aferentă. A participat la mai multe manifestări și întruniri teologice de peste hotare și a conferențiat în cadrul mai multor instituții de învățămînt teologic din Europa occidentală.

Atunci cînd în anul 1967, scaunul mitropolitan al Ardealului a devenit vacant, Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Române în ședința sa din 4 iunie 1967 l-a ales pe profesorul Nicolae Mladin — devenit din 1963 arhimandrit — ca urmaș al vrednicului de pomenire mitropolit Nicolae Colan. După hirotonie, în 11 iunie 1967 a fost înscăunat la Sibiu, ca arhiepiscop și mitropolit. În noua sa calitate, a acordat atenția cuvenită și problemelor pastorale, administrative și gospodărești precum și cultivării celor mai bune relații cu celelalte culte religioase din Transilvania și în special cu conducătorii acestora. Grație acestor merite, în promovarea ecumenismului local, Institutul teologic protestant unic de grad universitar din Cluj-Napoca i-a decernat în anul 1969 titlul academic de „doctor honoris causa”, fiind primul „doctor honoris causa” al acestui institut.

Din nefericire, o boală necruțătoare i-a afectat de timpuriu sănătatea, așa încît simțindu-și puterile imputinate, la 1 august 1981, Î.P.S. Mitropolit Nicolae Mladin și-a cerut pensionarea și s-a retras la mănăstirea „Brîncoveanu” de la Sîmbăta de Sus, unde și-a petrecut restul vieții pînă în ziua de 1 iunie 1986 cînd a adormit în Domnul.

Imediat după ce i s-a adus la cunoștință vestea trecerii la cele veșnice a mitropolitului Nicolae Mladin, P.F. Părinte Patriarh Iustin a adresat Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Antonie al Ardealului o telegramă de condoleanță, transmițând clerului și credincioșilor eparhiei sentimente de compasiune.

Funeraliile mitropolitului Nicolae Mladin au avut loc în ziua de 5 iunie 1986, la mănăstirea „Brincoveanu”, cu participarea a numeroși ierarhi, a cadrelor didactice de la Institutul teologic universitar din Sibiu, a consilierilor eparhiali, a numeroși clerici din cuprinsul eparhiei și de la alte centre eparhiale, a conducătorilor și reprezentanților de frunte ai altor confesiuni religioase din Transilvania, a obștei mănăstirii și a credincioșilor din împrejurimi. Slujba prohodului a fost oficiată de un sobor compus din nouă ierarhi, încadrați de un impresionant număr de preoți și diaconi, în frunte cu I.P.S. Mitropolit Teoctist al Moldovei și Sucevei care, în numele Sfințitului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române și al Prea Fericitului Patriarh Iustin, a rostit cuvântarea de omagiere a personalității celui adormit în Domnul. Aspecte ale activității sale complexe au fost evocate într-o serie de alte opt alocuțiuni rostite de ierarhi ai Bisericii noastre, reprezentanți de frunte ai altor confesiuni religioase, profesori de Teologie, clerici din cadrul Centrului eparhial din Sibiu.

Funeraliile au luat sfârșit cu ampla cuvântare omagială rostită de I.P.S. Mitropolit Antonie al Ardealului, succesorul în scaun al celui care a fost vrednicul de pomenire arhiepiscopul și mitropolitul Nicolae Mladin. („Telegraful Român, nr. 21—24/1—15 iunie 1986, p. 5).

CEA DE A 47-A CONFERINȚĂ TEOLOGICĂ INTERCONFESIONALĂ

Institutul teologic universitar din București a găzduit, în zilele de 22—23 mai 1986, cea de a 47-a Conferință teologică interconfesională, la care au participat ierarhi ai Bisericii Ortodoxe Române, conducători și reprezentanți ai altor culte, cadre didactice de la Institutele teologice universitare din București, Sibiu și Cluj-Napoca, rectorul și prorectorul Institutului teologic romano-catolic din Alba Iulia, consilieri patriarhali, vicari administrativi și consilieri de la unele centre eparhiale, directorii Seminarilor teologice, etc. Lucrările conferinței au fost deschise de P. S. Episcop vicar patriarhal Vasile Tîrговиșteanu, rectorul Institutului teologic universitar din București.

Tema generală a conferinței — „Pace pe pământ” — a fost tratată în prima zi în trei referate, susținute consecutiv de P. C. Părinte prof. dr. Ștefan Alexe de la Institutul teologic universitar din București, prof. Zoltán Gálffy de la Institutul teologic protestant unic din Cluj-Napoca și P. C. Părinte asist. Nicolae Dură de la Institutul teologic universitar din Sibiu. Referatele intitulate: „Slavă lui Dumnezeu și pace pe pământ”, „Fie voia Ta, precum în cer așa și pe pământ” și „Integritatea creației. Probleme ecologice în lumina simbolului biblic al creației” — au fost urmate de ample discuții și completări. În concluziile formulate de comisia rectorilor și prorectorilor s-a precizat că prin referatele susținute și discuțiile purtate s-a urmărit aprofundarea teologică a temei, în contextul marilor probleme ale lumii contemporane, legate îndeosebi de salvarea vieții și existenței întregii creații grav amenințată astăzi de intensificarea cursei înarmărilor nucleare pe pământ și în cosmos, de continuarea experiențelor nucleare și amplasarea de noi arme mereu mai sofisticate în Europa și în alte zone ale lumii. Toate acestea presupun și implicarea responsabilă și angajarea fermă a Bisericilor, alături de toate forțele iubitoare de pace din lume, pentru preîntâmpinarea unei catastrofe nucleare mondiale, pentru edificarea unei lumii a păcii, fără arme și fără războaie.

În ziua de 23 mai, conferința a continuat cu o participare lărgită, fiind de față conducători și reprezentanți ai altor culte religioase din patria noastră. Cu prilejul respectiv, I. P. S. Mitropolit Nestor al Olteniei a expus comunicarea intitulată „Noi și vibrante chemări pentru pace ale României, ale Președintelui Nicolae Ceaușescu”

în cadrul căreia a subliniat semnificațiile deosebite ale noilor chemări pentru pace lansate de distinsul nostru om de stat, deopotrivă cu Declarația Marii Adunări Naționale a R. S. România cu privire la Anul internațional al păcii și Declarația — Apel a F.D.U.S. din martie 1986, în contextul situației deosebite de grave ce confruntă lumea contemporană. „Trebuie să depunem toate eforturile pentru ca acest an — declarat de O.N.U. Anul internațional al păcii și la propunerea României — să fie cu adevărat binecuvântat și un rodnic răstimp al reflecției adânci, al deciziei și al înfăptuirilor pentru consolidarea păcii, pentru apărarea vieții, pentru proiectarea unor ample acțiuni realizabile în mai multe etape, pentru a fi întâmpinat cu pace mileniul III” — a arătat I.P.S. Sa.

După citirea Declarației — Apel a Frontului Democrației și Unității Socialiste, au luat cuvîntul numeroși vorbitori care au subliniat importanța cuvîntării rostită în 8 mai 1986 de Președintele Nicolae Ceaușescu, exprimîndu-și deplina adeziune la noile inițiative de pace emise de Conducerea țării noastre, de întregul nostru popor, angajînd deopotrivă, de pe pozițiile lor, și cultele religioase în sprijinirea acestor eforturi pentru realizarea celui mai nobil ideal al omenirii.

Sentimentele tuturor participanților de angajare vie întru slujirea acestui ideal, de profundă adeziune la noile inițiative și demersuri de pace ale Conducerii patriei noastre au fost exprimate într-o entuziastă telegramă adresată celui mai iubit fiu al națiunii noastre, întîiul bărbat al țării, Președintele Nicolae Ceaușescu.

Conferința a adoptat, de asemenea, patru documente: o moțiune de aderare a Conferinței teologice interconfesionale la Declarația — Apel a F.D.U.S., o chemare pentru pace adresată Organizației Națiunilor Unite, o altă chemare pentru pace adresată Congresului Mondial al Organizațiilor și Mișcărilor pentru Pace, precum și o chemare pentru pace adresată Consiliului ecumenic al Bisericilor, Conferinței Bisericilor Europene și Conferinței Creștine pentru Pace — documente aprobate în unanimitate.

Cea de a 47-a Conferință teologică interconfesională a luat sfîrșit cu cuvîntul de închidere rostit de I. P. S. Mitropolit Nestor al Olteniei. („Telegraful Român”, nr. 21—24/1—15 iunie 1986, pp. 1—2).

ÎN PREGĂTIREA SFÎNTULUI ȘI MARELUI SINOD AL BISERICII ORTODOXE

Între 15—23 februarie 1986 a avut loc la Chambésy-Geneva, cea de a doua întrunire a Comisiei interortodoxe pregătitoare a Sfîntului și Marelui Sinod al Bisericii Ortodoxe. La lucrările comisiei au luat parte reprezentanți ai tuturor Bisericilor ortodoxe locale autocefale și autonome. Patriarhia Română a fost reprezentată de preoți profesori Ion Bria și Dumitru Popescu.

În frunte cu I. P. S. Mitropolit Chrisostom de Myra, comisia a examinat și a făcut propuneri cu privire la ultimele patru teme înscrise pe agenda viitorului sinod panortodox: Readaptarea prescripțiilor bisericești cu privire la post; Relațiile Bisericilor ortodoxe cu ansamblul Bisericilor creștine; Ortodoxia și mișcarea ecumenică; Contribuția Bisericilor ortodoxe locale la realizarea idealurilor creștine de pace, libertate, fraternitate și de dragoste între popoare, precum și la suprimarea discriminărilor rasiale.

Comisia și-a desfășurat lucrările pe baza unor studii prealabile prezentate de Bisericile locale, precum și pe baza unui material sintetic prezentat de Secretariatul de pregătire de la Chambésy, condus de I. P. S. Mitropolit Damaskinos.

Textele rezultate din dezbateri au caracterul de documente de lucru destinate celei de a treia Conferințe panortodoxe preconciabile programată între 31 octombrie — 9 noiembrie 1986, cu participarea a cîte patru delegați reprezentînd fiecare Biserică ortodoxă locală. (A. Alexandrescu).

JUBILEUL UNITĂȚII BISERICII ORTODOXE RUSE

Din inițiativa Patriarhiei Moscovei și a întregii Rusii, între 16—29 mai 1986, s-a sărbătorit la Lvov împlinirea a 40 ani de la restituirea unității Bisericii Ortodoxe Ruse surori — amputată în 1596 — prin reîntoarcerea greco-catolicilor din Ucraina și Galiciia în martie 1946, în sinul Bisericii lor strămoșești.

Organizarea festivității a revenit ierarhului locului, mitropolitul Nicodim Rusnak, sub patronajul mitropolitului Filaret al Kievului, exarh al Patriarhiei Moscovei pentru Ucraina întreagă. Au fost invitați ierarhi, preoți, reprezentanți ai consiliilor parohiale din eparhiile Lvovului și cele învecinate, precum și toate Bisericile Ortodoxe surori. La festivități au fost prezenți delegați ai Oficiilor de culte Moscova, Kiev și Lvov, precum și ai autorităților de stat din Lvov. Biserica Ortodoxă română a fost reprezentată de I. P. S. Mitropolit Nicolae al Banatului, însoțit de preotul Marin Sava din București.

Festivitățile propriu-zise au avut loc în zilele de 16—19 mai, în prezența unui mare număr de credincioși ai eparhiei, cuprinzând un bogat și variat program din care nu au lipsit serviciile religioase solemne oficiate împreună, cuvântări omagiale, referate și comunicări, citirea unor telegrame omagiale, vizite efectuate la biserici și mănăstiri, vizionarea unui film documentar, depuneri de coroane de flori în memoria eroilor căzuți în cel de al doilea război mondial. Ele au debutat cu citirea scrisorii de salut a Sanctității Sale Patriarhul Pimen.

În cele patru referate susținute de preoți din Lvov a fost evocat momentul reîntoarcerii greco-catolicilor în Biserica Ortodoxă Rusă și în mod special personalitatea preotului Gavriil Costelnic, conducătorul grupului de preoți care au hotărât anularea uniunii de la Brest din 1596 și care după doi ani, în 1948, a fost asasinat de un extremist pe când ieșea din biserică unde oficiase sfânta liturghie.

În cadrul salutului adus de reprezentanții Bisericilor Ortodoxe surori și de cei ai altor culte, în ziua de 17 mai a luat cuvântul și I. P. S. Mitropolit Nicolae care, în numele Bisericii Ortodoxe Române a transmis binecuvîntarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin și salutul ierarhilor, călugărilor, preoților și credincioșilor ortodocși români. I. P. S. Sa a arătat că Biserica noastră se alătură sărbătorii Bisericii Ortodoxe Ruse, urmare bunelor legături dintre Bisericile, țările și popoarele noastre, urmare experienței asemănătoare în privința străduinței de refacere a unității bisericești, precum și urmare antecedentelor istorice în ce privește contactele românilor cu Lvovul de odinioară. În această privință, reprezentantul Bisericii Ortodoxe Române a insistat asupra contribuției mitropolitului român Petru Movilă, hirotonit în Lvov, la dezvoltarea Ortodoxiei kieviene și la ctitorirea de către români a numeroase biserici din Lvov existente și astăzi. La masa oferită oaspeților în seara aceleiași zile, I. P. S. Mitropolit Nicolae a rostit un toast, prezentînd daruri mitropolitului Nicodim de Lvov.

Jubileul celor patru decenii de la restaurarea unității Bisericii Ortodoxe Ruse a reprezentat un important moment în viața Patriarhiei Moscovei, iar serbările organizate au demonstrat locul ce i s-a conferit atât de conducerea Bisericii cît și de autoritățile centrale și locale de stat. Prezența delegației Bisericii Ortodoxe Române a fost adeseori subliniată cu recunoștință, exprimîndu-se repetate mulțumiri Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin, prin faptul că a onorat prin trimișii săi, festivitățile de la Lvov.

CONFERINȚA PRIVIND LIBERTATEA RELIGIOASĂ ÎN ȚĂRILE DIN
BAZINUL DANUBIAN

În zilele de 17—18 februarie 1986, la Miskolc (Ungaria) a avut loc o consfătuire asupra libertății religioase în țările din bazinul Dunării — acțiune organizată în cadrul „Programului Bisericilor pentru aplicarea Actului final de la Helsinki”. Au participat 26 delegați proveniți din țări situate în zona dunăreană a continentului european.

Reprezentanții proveniți din țara noastră la această întrunire au fost: P. S. Episcop Vasile Tișcovcișeanul — vicar patriarhal și P. C. Părinte prof. dr. Mircea Păcurariu — din partea Bisericii Ortodoxe Române — precum și protopopul Nogradî Adalbert, din partea Bisericii Reformate.

Lucrările conferinței de la Miskolc au cuprins dezbaterile a trei teme: învățămintele istoriei; relațiile contemporane între Biserică și stat; Biserica în statul modern.

Printre referenți s-a numărat, cu ocazia respectivă, și pr. prof. M. Păcurariu care a prezentat referatul intitulat „Cîteva trăsături ale Reformei și ale contrareformei în Transilvania”.

În cursul dezbaterilor, delegații proveniți din România au intervenit activ în discuții, contribuind la precizarea formulărilor din raportul final, în acord cu realitățile din țările situate în zona danubiană a continentului, zonă prezentată ca exemplu pozitiv în ceea ce privește libertatea religioasă și relațiile ecumeniste la nivel local. (A. Alexandrescu).

NOUĂ MASĂ ROTUNDĂ PENTRU APĂRAREA VIEȚII

Prezidiul de lucru al Conferinței mondiale „Oamenii religiei pentru protejarea sacru al vieții. Contra catastrofei nucleare” a organizat, la Moscova, între 20—23 mai 1986, cea de a patra masă rotundă, sub genericul „Foametea, sărăcia și cursa înarmărilor. Către o nouă ordine morală în interiorul statelor și între ele”. Lucrările întrunirii, găzduite de Patriarhia Moscovei, s-au ținut la mănăstirea Danilov, sub președinția mitropolitului Paulos Mar Gregorios (Paul Verghese) — India.

Au participat cca. 80 reprezentanți ai religiilor creștină, budistă, hindusă, islamică și mozaică, specialiști și oameni de știință din 25 țări din Asia, Africa, America de Nord și de Sud, Europa apuseană și răsăriteană. Biserica Ortodoxă Română a fost reprezentată de I. P. S. Mitropolit Nicolae al Banatului. A fost de față, din partea Conferinței Bisericilor Europene, P. C. Părinte prof. dr. Dumitru Popescu — Geneva.

Lucrările mesei rotunde s-au deschis prin rugăciuni rostite de reprezentanți ai fiecărei religii. S-a dat apoi citire unei scrisori a Sanctității Sale Patriarhului Pimen.

Mitropolitul Filaret de Minsk, președintele Prezidiului de lucru și președinte al Departamentului de lucru pentru relațiile externe ale Bisericii Ortodoxe Ruse, precum și mitropolitul Paulos Mar Gregorios, președintele mesei rotunde, au rostit câte o cuvîntare privitoare la tema principală a întrunirii.

În continuare, 25 referenți au prezentat referate asupra a trei teme principale: sărăcia și foametea în lume în raport cu cursa înarmărilor; dezarmarea și dezvoltarea și spre o nouă ordine națională și internațională. Principii și acțiuni practice ale religiilor.

După prezentarea referatelor, în ziua următoare participanții s-au împărțit în trei grupe, fiecare grupă dezbătînd una din temele indicate mai înainte și subtemele respective. Delegatul Bisericii Ortodoxe Române, I. P. S. Mitropolit Nicolae, a participat la lucrările grupei a II-a în cadrul căreia a luat cuvîntul.

Concluziile formulate în grupele de lucru s-au constituit în cîte un document.

Ultima zi a lucrărilor a fost consacrată definitivării textului unui „comunicat” și a trei scrisori adresate secretarului general Mihail Gorbaciiov — U.R.S.S., președintelui Ronald Reagan — S.U.A., precum și conducătorilor unor țări nealiniate.

După încheierea lucrărilor mesei rotunde, Patriarhia Moscovei a oferit o recepție la care s-au rostit toasturi. A luat cuvîntul și I. P. S. Mitropolit Nicolae, reprezentantul Bisericii Ortodoxe Române, care a insistat asupra importanței mesei rotunde ce a întrunit pe lîngă reprezentanții marilor religii, specialiști și oameni de știință. A mulțumit deopotrivă Bisericii Ortodoxe Ruse gazdă și autorităților sovietice care au facilitat organizarea în bune condiții a întrunirii.

CONTACTE ÎNTRE CONSILIUL ECUMENIC AL BISERICILOR ȘI BISERICA ROMANO-CATOLICĂ

Dorința de unitate bisericească este o chestiune pastorală fundamentală a Bisericii Romano-Catolice și o răspundere de prim ordin a Consiliului Ecumenic al Bisericilor. Pe această platformă s-au întâlnit reprezentanți ai Vaticanului și cei ai C.E.B., în cadrul unei vizite de trei zile efectuate la Roma, în aprilie 1986, de Secretarul general Emilio Castro al Consiliului Ecumenic al Bisericilor.

În declarația comună, publicată ulterior la Geneva, ambele părți s-au împotrivit și au respins politica de apartheid ca necorespunzătoare credinței creștine, căutând noi căi de mărturie comună împotriva rasismului și apartheidului. „Romano-catolicii și ceilalți creștini sînt chemați să depună mărturie pentru menținerea demnității umane, să sprijine lupta pentru drepturile omului, condamnd rasismul”.

În aceeași declarație comună, Biserica Romano-Catolică a subliniat că va participa la conferința internațională a C.E.B. pentru pace și dreptate din anul 1990, precum și la conferința pentru unitate și misiune.

În centrul declarației, este dorința ambelor părți de restituire a „unității văzute, dorită de Iisus Hristos”. („Junge Kirche”, nr. 5/1986, p. 292) (L. I. Jebelean).

INIȚIATIVE ALE CONFERINȚEI CREȘTINE PENTRU PACE

Între 3—7 martie 1986, în capitala Bulgariei au avut loc lucrările Comitetului de lucru și ale Secretariatului internațional ale Conferinței Creștine pentru Pace. Au participat membrii celor două foruri reunite, invitați, reprezentanți ai Bisericii Ortodoxe Bulgare. Din partea Bisericii Ortodoxe Române au fost prezenți I. P. S. Mitropolit Nestor al Olteniei, vicepreședinte al C. C. P. și membru în Comitetul de lucru, precum și P.C. Părinte I. Georgescu, consilier la Arhiepiscopia Bucureștilor, membru în Secretariatul internațional al C.C.P.

Ședința de lucru a Secretariatului internațional al C.C.P. a avut loc în cursul zilei de 3 martie. După cuvîntul de deschidere, rostit de reprezentantul Bisericii gazdă, a urmat raportul prezentat de dr. Ljubomir Mirejovski, Secretarul general al C.C.P. În continuare, membrii Secretariatului au expus pe scurt activitățile consacrate păcii, desfășurate în cadrul Bisericilor sau grupărilor regionale respective. Au fost apoi prezentate: programul de acțiuni ale C.C.P. pe anul în curs, tabelele cu componența comisiilor și subcomisiilor de studiu, cererile noi pentru primirea în C.C.P., stadiul pregătirilor pentru adoptarea unui nou Statut al C.C.P.

În continuare, membrii Secretariatului au participat, în calitate de consultanți, la lucrările sesiunii Comitetului de lucru al C.C.P., întrunit în aceeași zi la Sofia.

Pe agenda lucrărilor Comitetului de lucru al C.C.P. a fost inclus raportul președintelui C.C.P., dr. Karoly Toth, asupra situației internaționale și a implicării C.C.P., pe temeiul convingerilor religioase, precum și o informare asupra activității desfășurate în cadrul C.C.P. în perioada ce a urmat de la a VI-a Adunare Generală din iulie 1985, prezentată de dr. Ljubomir Mirejovski.

În continuarea lucrărilor, politologul bulgar Liuben Petrov a prezentat expunerea „Crearea unei zone fără arme nucleare și chimice în Balcani — un important pas în realizarea destinderii și păcii”. Conferința a fost urmată de ample discuții, între care menționăm intervenția Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nestor al Olteniei care a subliniat atitudinea iubitoare de pace a României — coautoare a Apelului privind transformarea Balcanilor într-o zonă a păcii și cooperării — precum și contribuția Bisericii Ortodoxe Române la acțiunile întreprinse în cadrul C.C.P.

În partea finală a lucrărilor au fost prezentate spre adoptare patru documente elaborate în cursul întrunirii: „Apelul” Comitetului de lucru al C.C.P. pentru sprijinirea inițiativelor de transformare a Balcanilor într-o zonă fără arme atomice și chimice; „Focarele de criză” — document ce analizează situația din zonele tensiunare (Africa de Sud, Orientul Mijlociu, America de Sud, etc.); „Apelul” către Biserici și creștini, precum și comunicatul final.

La încheierea sesiunii a avut loc o conferință de presă care a întrunit un mare număr de participanți și ziariști, precum și o recepție oferită în seara zilei de 6 martie de S. Sa. Patriarhul Maxim al Bisericii Ortodoxe Bulgare, (A. Alexandrescu).

CONFERINȚĂ CREȘTINĂ PENTRU DREPTATE ȘI PACE

Proiectele pentru o conferință mondială care „să reunească toți creștinii pentru cauza dreptății și păcii și împotriva distrugerii creației lui Dumnezeu” au fost scoase în evidență într-o declarație emisă în luna martie 1986 de Comitetul Executiv din cadrul Consiliului Ecumenic al Bisericilor.

Declarația — emisă la sfârșitul întrunirii bianuale a Comitetului desfășurată la Kinshasa, Zair — afirmă că respectiva conferință va avea loc în același timp cu următoarea Adunare a C.E.B., în 1991. Comitetul și-a reafirmat sprijinul pentru un „Consiliu mondial al păcii” subordonat Bisericii. De asemenea, el a emis o declarație asupra Anului Internațional al Păcii, pronunțându-se pentru începerea imediată a dezarmării nucleare, pentru eliminarea tuturor armelor nucleare până în anul 2000. S-a apreciat de asemenea recenta chemare a papei Ioan-Paul II la sporirea negocierilor pentru pace. („Church Times”, 4 aprilie 1986, p. 4).

MEDICI ȘI TEOLOGI ÎMPREUNĂ PENTRU SALVGARDAREA VIEȚII

Printre cei 300 participanți la cel de al VI-lea Congres mondial al „Mișcării internaționale medicale pentru preîntâmpinarea unui război nuclear”, care a avut loc în localitatea Frankfurt am Main, s-au numărat și reprezentanți de frunte ai unor Biserici creștine și organizații religioase internaționale, ca spre exemplu: episcopul Serghei de Solnekogorsk, din partea Patriarhiei Moscovei și întregii Rusii, rev. Bryan Hehir, reprezentantul Conferinței episcopilor romano-catolici din S.U.A., rev. Gunnar Staalsett, secretarul general al Federației luterane mondiale. La congres au fost prezenți medici proveniți din 52 țări ale lumii. Cu toții împreună au meditat și au discutat asupra răspunderii comune a Bisericilor creștine și a medicilor pentru viața și sănătatea oamenilor, pentru pace, dreptate și apărarea creației divine în toată diversitatea ei. S-a remarcat că niciodată în cursul istoriei, amenințarea la adresa vieții nu a fost atât de puternică, deși au mai existat războaie și conflicte între oameni. Evoluția armelor nucleare a deschis o nouă eră, punând în joc însăși supraviețuirea omenirii: în anul 1945 existau doar trei bombe atomice, astăzi există peste 20.000. O astfel de evoluție a fost posibilă, deoarece oamenii nu se mai simt responsabili în fața lui Dumnezeu și nu se mai tem de judecata divină.

În rezoluția adoptată de congres, în ziua de 31 mai 1986, se spune printre altele: „Noi medicii, rugăm Bisericile lumii ca în dragoste creștinească și în încredere să se întrunească într-o mare conferință pentru pace, spre a încuraja omenirea, mărturisind că credința creștină nu este de acord cu producerea și amplasarea armelor atomice și a altor arme de distrugere în masă. Rugăm Bisericile lumii să-și pună întrebarea: „Cum ar hotări și cum ar vorbi astăzi Hristos?”, deoarece pentru noi creștinii cea

mai înaltă datorie este de a asculta de Dumnezeu, Creatorul cerului și al pământului și de Fiul Său, Mintuitorul Iisus Hristos. Dar aceasta înseamnă ca noi toți, cu toate forțele noastre, să facem totul pentru păstrarea, promovarea și apărarea creației divine". („Junge Kirche", nr. 6/1986, pp. 371—372) (L. I. Jebelean).

CONFERINȚA ANUALĂ A COMITETULUI REGIONAL CCP DIN R.F.G.

În contextul acțiunilor închinare Anului internațional al păcii, între 17—19 ianuarie 1986 a avut loc Conferința anuală a Comitetului regional CCP din R.F.G., găzduită de Comunitatea evanghelică din orașul Gross-Gerau de lângă Frankfurt am Main.

Între cei aproximativ 240 participanți s-au numărat și 16 delegați reprezentând diferite Biserici sau organizații creștine. Din partea Bisericii Ortodoxe Române a participat la această întrunire preot dr. Viorel Ioniță de la Institutul teologic universitar din București.

Tema conferinței: „Foamete, somaj, înarmarea cosmosului ca rezultate ale acleiași politici" a fost tratată în două referate, după care lucrările au continuat în cadrul a două grupe de lucru. Delegatul român, participând la lucrările grupei I, a prezentat acțiunile desfășurate de cultele religioase din România în slujba păcii.

A fost alcătuit un apel adresat opiniei publice în care se exprimă opoziția fermă față de militarizarea cosmosului și opțiunea hotărâtă pentru o lume fără arme nucleare. Lucrările întrunirii de la Gross-Gerau s-au încheiat cu un serviciu religios oficiat în duminica din 19 ianuarie. Reuniunea a marcat intensificarea acțiunilor bisericesti din R.F.G. dedicate păcii și a prilejuit adâncirea legăturilor acestui comitet cu alte organizații creștine angajate în lupta pentru apărarea păcii. (A. Alexandrescu).

ZI DE RUGĂCIUNE INTERRELIGIOASĂ PENTRU PACE

„Organizația religiilor unite" din insula Sri Lanka, ce cuprinde budismul, hinduismul, islamismul și creștinismul, a proclamat ziua de 14 mai drept zi de rugăciune interreligioasă pentru pace și pentru buna înțelegere. Fondată în 1984, organizația dorește să evite reînnoirea confruntărilor radicale și explozia de violențe, să studieze fenomenul creșterii delincvenței și a violenței în acea țară, propunând remedii posibile și combătând flagelul drogului. („La Croix", 21 martie 1986, p. 22).

SPERANȚE DE PACE

Conferința Bisericilor evanghelice din R.D.G. și Sinodul Bisericilor evanghelice din R.F.G. au emis o nouă declarație comună în care au reafirmat responsabilitatea deosebită a celor două state pentru pacea în Europa și în lume. În declarația comună se spune printre altele: „Acei creștini care se străduiesc pe drumul drept al păcii, știu că Dumnezeu a împăcat lumea cu Sine prin Iisus Hristos. Creștinii vor găsi pacea și făgăduința de pace în crucea lui Iisus Hristos. Pacea trebuie să fie prezentă și lucrătoare în lume... Prin rugăciune, construim pacea. Facem rugăciuni pentru toți

politicienii și pentru toate tratativele lor, pentru ca ei și ele să slujească pacea... Noi rugăm pe toți factorii de răspundere să insiste pe drumul încrederii pentru bună înțelegere și pentru întărirea păcii. Noi rugăm comunitățile noastre evanghelice din R.D.G. și R.F.G. să se roage neostenit pentru pace și pentru viitorul sinod al păcii... Avem încredere că prin dezarmare, prin interzicerea înarmării cosmosului, a armelor chimice și biologice cîștigăm siguranță. Scopul acțiunilor noastre este de a înlătura pentru totdeauna războaiele care nu mai sînt mijloace de rezolvare a conflictelor politice. Cu toții, oameni de bună credință, așteptăm și sperăm într-o pace care ne va aduce încrederea și iubirea, în locul urii, a fricii și a neîncrederii." („Junge Kirche", nr. 4/1986, p. 230). (L. I. Jebelean).

CONDAMNARE A ARMELOR NUCLEARE

Într-o pastorală alcătuită recent, episcopii metodisti din S.U.A. au condamnat cu asprime folosirea completă a oricărei forme de armă nucleară, deopotrivă cu utilizarea lor ca mijloc al politicii de intimidare. Biserica metodistă a criticat de asemenea și programul de înarmare supranumit „războiul stelelor", declarînd: „Noi nu credem că intimidarea atomică poate fi tolerată de creștini, deoarece în principiu este o eroare groaznică. Amenințarea atomică nu este o atitudine care poate primi binecuvîntarea Bisericii". Episcopii metodisti au respins cu hotărîre și alternativa unui „război drept", înarmările nucleare fiind responsabile de nedreptățile sociale existente în lume, de risipirea surselor de energie și de șantajarea statelor nefarmate nuclear. („Junge Kirche", nr. 5/1986, p. 304) (L. I. Jebelean).

IMPOTRIVA APARTHEIDULUI

Conferința generală a Bisericilor metodiste din Elveția s-a pronunțat categoric împotriva politicii de apartheid, care „deoarece contrazice învățătura creștină, acest sistem inuman și nedrept trebuie să ia sfîrșit". „Conferința generală este convinsă că băncile pot aduce un aport substanțial împotriva apartheidului din Africa de Sud, refuzînd să acorde credite și noi împrumuturi regimului Sud-african". Aceasta, întrucît actuala situație economică din Africa de Sud este foarte precară, iar capitalul internațional de care are nevoie poate determina o schimbare a acestei politici și poate opri continuarea vărsărilor de sînge. („Junge Kirche", nr. 4/1986, p. 231). (L. I. Jebelean).

FEMEILE ȘI TEOLOGIA

La începutul lunii februarie 1986, la Linz (Austria) a luat ființă primul forum austriac pentru teologie feminină. La întrunirea respectivă au participat 54 profesoare și studențe în teologie romano-catolică din întreaga Austrie, în cadrul căreia s-a procedat la un util schimb de opinii și experiențe acumulate. Adunarea a prevăzut alcătuirea unor circulare trimestriale cuprinzînd informații din activitatea fiecărei grupări locale, precum și necesitatea largirii ecumeniste a „forumului". („Junge Kirche" nr. 4/1986, p. 233) (L. I. Jebelean).

PREOCUPĂRI ALE COMISIEI INTERNAȚIONALE DE ISTORIE ECLEZIASTICĂ COMPARATĂ

Între 15—22 martie 1986 s-a întrunit la Paris, Biroul Comisiei internaționale de istorie ecleziastică comparată, comisie afiliată la Comitetul internațional de Științe Istorice. Printre cei prezenți la reuniune s-a aflat și prof. dr. Emilian Popescu, titularul catedrei de Bizantinologie de la Institutul teologic universitar din București.

Lucrările reuniunii au fost închinată pregătirii viitoarelor congrese mondiale de istorie, cărora li s-a stabilit temele principale. Astfel, la Congresul mondial de la Salamanca (Spania, august—septembrie 1987), se vor dezbate temele: „Biserica și societatea în procesul de culturalizare americană, de la origini și până la începutul secolului XIX” și „Biserica și sinagoga în lumea mediteraneană, din secolul IV până la începutul secolului XIX”. Alte două teme vor constitui obiectul congresului mondial din 1989 de la Geneva: „Veniturile parohiale (ale Bisericii) în cursul timpului”; „Părinții și scriitorii bisericești și pacea”. Menționăm că cea de a doua temă a fost introdusă din inițiativa Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nestor al Olteniei, urmînd a fi reluată și la congresul mondial din 1990 de la Madrid, care va mai aborda încă trei teme intitulate: „Hazardul, șansa și Providența divină în cauzalitatea istoriei”; „Expansiunea mondială a creștinismului în secolele XIX—XX” și „Biserica și orașul”.

În cursul lucrărilor, au fost prezentate și dări de seamă privind activitatea comisiilor naționale, apoi s-a discutat problema constituirii de noi comisii naționale în țările est-europene, precum și problema statutului Comisiei internaționale de istorie ecleziastică comparată în cadrul Comitetului internațional de Științe Istorice. (A. Alexandrescu).

CONTRIBUȚIA BISERICILOR ORTODOXE LOCALE LA REALIZAREA IDEALURILOR CREȘTINE DE PACE, DE LIBERTATE, DE FRATERNITATE ȘI DE DRAGOSTE ÎN TRE POPOARE

Titlul de mai sus constituie una din temele înscrise pe ordinea de zi a proiectatului Sfint și Mare Sinod al Ortodoxiei. În scopul dezbaterii și aprofundării ei, o comisie interortodoxă pentru pregătirea Sfintului și Marelui Sinod întrunită la Chambésy — Elveția între 15—23 februarie 1986, a întocmit textul pe care îl dăm acum în traducere și care poate orienta pozitiv preoții în cunoașterea justă a unora din chestiunile cele mai arzătoare aflate în preocuparea contemporaneității. Iată textul în cauză:

Biserica Ortodoxă, fiind conștientă de problemele arzătoare care preocupă astăzi lumea întreagă, a exprimat în timpul primei Conferințe panortodoxe preconciabile, care a avut loc la Chambésy în 1976, dorința sa „de a colabora cu credincioșii celorlalte religii în vederea înfrinării oricărui fanatism și spre a asigura realizarea idealurilor de libertate, de reconciliere a popoarelor, de pace în lume în slujba omului actual, fără deosebire de rasă sau de religie”. Ea a înscris pe ordinea de zi a Sfintului și Marelui Sinod tema: „Contribuția Bisericilor Ortodoxe locale la realizarea idealurilor creștine de pace, de libertate, de frățietate și de iubire între popoare și la suprimarea discriminărilor rasiale”. Se înțelege că această preocupare nu este numai a Bisericii Ortodoxe. Problema păcii privește pe toți creștinii și, în diverse forme și variante, se armonizează cu preocupările întregii omeniri privind destinul și viitorul ei.

Care va fi, așadar, baza comună pe care ortodocșii, care trăiesc în diverse contexte, vor realiza idealurile creștine de pace, de libertate, de frățietate și de iubire între popoare? Care este, mai concret, poziția Bisericii Ortodoxe cu privire la aceste idealuri și ce propuneri va putea face ea pentru a contribui cât mai mult posibil la realizarea lor? În această privință, Comisia ortodoxă pregătitoare a ajuns la următoarele concluzii... conștientă fiind că în acest text ea exprimă nu numai mândria Bisericii Ortodoxe pentru ceea ce este deja împlinit cu ajutorul Domnului, dar și adîncul său sentiment de regret pentru lipsurile omenești.

Pacea, forță susceptibilă de a îndepărta războiul nuclear

Ortodoxia condamnă în general războiul, pentru că-l consideră drept o consecință a răului și a păcatului din lume; ea a tolerat, din condescendență, războaiele de apărare făcute pentru a restabili dreptatea călcată în picioare.

Pentru acest motiv, ea nu trebuie să aibă nici un scrupul în a proclama opoziția sa la orice gen de înarmare — convențională sau nucleară — dar mai ales nucleară, de oriunde ar putea veni ea, căci războiul nuclear are drept consecință distrugerea creației, suprimarea vieții de pe fața pămîntului. Ea trebuie s-o facă cu atât mai mult astăzi cînd cunoaștem mai bine forța distrugătoare a armelor nucleare. Într-adevăr, consecințele unui eventual război nuclear de acest gen, vor fi îngrozitoare, nu numai pentru că vor provoca moarte unui număr imens de persoane omenești, dar mai mult, pentru că viața supraviețuitorilor va deveni de nesuportat. Ar apare boli de nevindecă, s-ar produce mutații genetice nefaste pentru generațiile viitoare dacă, totuși, viața

ar continua să mai existe pe pământ. După avizele oamenilor de știință specialiști în materie, o altă consecință dezastruoasă a războiului nuclear va fi noaptea zisă nucleară; perturbațiile climatice pe planetă vor fi atât de mari, încât vor duce la dispariția vieții. De aici rezultă că războiul nuclear este inacceptabil din toate punctele de vedere, mai ales din punct de vedere al naturii și al moralei. Aceasta este o crimă împotriva omenirii și un păcat de moarte în fața lui Dumnezeu fiindcă distruge creația Lui. Bisericele Ortodoxe, ceilalți creștini și omenirea întreagă au așadar datoria de a îndepărta acest pericol.

Misiunea Ortodoxiei în lumea contemporană

Ortodoxia poate și trebuie să contribuie la restabilirea relației organice între dialogul internațional contemporan și idealurile prin excelență creștine de pace, de libertate, de frățietate, de iubire, de dreptate socială între popoare. Ortodoxia are datoria să anunțe credința și tradiția creștină în ceea ce privește omul și lumea, misiune pe care a împlinit-o de-a lungul întregii sale istorii când ea a contribuit cu succes la reînnoirea identității duhovnicești și culturale a omenirii. Credința creștină, după care neamul omenesc și întreaga creație vin de la Dumnezeu, în relație permanentă cu sacralitatea, independența și valoarea intrinsecă a persoanei umane, se găsește, cu toate că este latentă, la baza dialogului internațional contemporan în favoarea drepturilor omului, a păcii și a dreptății sociale. Ideea de universalitate a acestor idealuri, care constituie fondul de dialog al organizațiilor internaționale, ar fi de neconceput, fără suportul învățăturii creștine cu privire la unitatea ontologică a neamului omenesc.

Reducerea unității neamului omenesc la prima familie a creației divine este unica sursă de referință universală și ontologică a idealurilor creștine de libertate, egalitate, fraternitate și dreptate socială în orice om; or învățătura creștină cu privire la „recapitularea tuturor” (Efeseni 1, 10) a restabilit sacralitatea și specificitatea măreției umane, abolind astfel cauzele profunde ale separărilor, ale înstrăinării, ale discriminărilor rasiale și ale urii. Integrarea în Hristos a neamului omenesc și a lumii duce la reunificarea lor organică într-un singur trup și tocmai pentru aceasta s-a scris: „Nu mai există nici iudeu nici elin, nu mai există nici sclav nici liber, nu mai există nici bărbat, nici femeie, căci voi sunteți una în Hristos Iisus” (Galateni 3, 28). Pe lângă aceasta, noi credem că această unitate nu are nimic static, nici monolitic; ea are, din contră, un mare dinamism și o mare diversitate pentru că ea își are sursa în comuniunea persoanelor, după exemplul unității celor trei Persoane ale Sfintei Treimi.

În acest duh, Biserica Ortodoxă luptă pentru realizarea idealurilor creștine de pace, de libertate, de egalitate, de fraternitate, de dreptate socială și de dragoste între oameni și popoare. Însă și revelația în Hristos este caracterizată drept „evanghelie a păcii” (Efeseni, 6, 16), căci Hristos „făcînd pace prin crucea singelui Său” (Galateni, 1, 20), „a venit să proclame pacea, pacea pentru voi cei ce erați departe, pace pentru cei ce erau aproape” (Efeseni 2, 17). El a făcut „pacea noastră” (Efeseni 2, 14). Această pace „care depășește orice înțelegere” după cum a spus-o însuși Hristos Apostolilor Săi cu ocazia Cîinei de Taină, este mai largă și mai esențială decît cea promisă de lume: „Pacea Mea las vouă, pacea Mea dau vouă; eu nu vi-o dau așa cum vi-o dă lumea” (Ioan 14, 27). Și aceasta, pentru că pacea lui Hristos este rodul copt al recapitulării a toate în El, permițînd sacralității și măreției persoanei umane — chip al lui Dumnezeu — să se dezvolte fără piedică; arătînd unitatea organică a neamului omenesc și a lumii în Hristos; revelînd universalitatea idealurilor de pace, de libertate, de egalitate și de dreptate socială drept cadru solid și sigur al fecundității dragostei creștine între oameni și popoare. Pacea adevărată este triumful tuturor acestor idealuri creștine.

Ceea ce precedă, arată clar pentru ce Biserica, în calitate de „trup al lui Hristos” (I Corinteni 12, 27) a fost definită ca „viziunea păcii” lumii (Origen, 9, 2; PG 13, 349), adică drept pacea reală și universală așa cum a anunțat-o Hristos. „Noi (Biserica), proclamăm Clement al Alexandriei, sintem un neam al păcii (Pedagogul 2, 2, P.G. 8, 428), căci sintem „făcătorii de pace ai lui Hristos” (Protrepticul 11; P.G. 8, 236). Pacea este sinonimă cu dreptatea, afirmă în alt loc (Stromate 4, 25; P.G. 8, 1369 — 72). Și Sf. Vasile

adaugă: „Eu nu mă pot convinge că sînt vrednic să mă numesc slujitor al lui Hristos dacă nu pot să iubesc pe ceilalți și să trăiesc în pace cu toată lumea, cel puțin în ceea ce depinde de mine” (Epistola 203,2; P.G. 32,737). Acest lucru este așa de natural pentru creștin încît am putea afirma „că nu există nimic atît de specific creștin ca lucrarea în favoarea păcii” (Epistola 114; P.G. 32,528). Pacea lui Hristos este forță tainică ce îndreaptă neamul omenească spre împăcarea cu Tatăl ceresc: „Datorită purtării de grijă a lui Iisus care lucrează totul în toți, crează o pace de negrăit predestinată de la începutul veacurilor, ne împacă cu El însuși și prin El, cu Tatăl” (Dion. Ar. d.n. 11,2,4; P.G., 3,953).

Trebuie să subliniem în același timp că darul duhovnicesc al păcii depinde deopotrivă de colaborarea omenească. Sfîntul Duh acordă darurile duhovnicești cînd există o înălțare a inimii spre Dumnezeu, atunci cînd omul caută în cîință dreptatea lui Dumnezeu. Darul dumnezeiesc al păcii se realizează acolo unde creștinii lucrează în favoarea credinței, a iubirii și a speranței în Domnul nostru Iisus Hristos (Tesa-lonicieni I,3).

Vorbînd de pacea lui Hristos ca pace adevărată, înțelegem pacea realizată în Biserică. Păcatul este o boală duhovnicească ale cărei simptome vizibile sînt agita-țiile, neînțelegerile și războaiele cu consecințele lor tragice. Biserica încearcă să vin-dece nu numai simptomele vizibile ale acestei boli, dar și păcatul care este cauza lor.

În același timp, Biserica Ortodoxă gîndește că este de datoria ei să încurajeze ceea ce este pus realmente în slujba păcii (Romani 14,19) și deschide calea spre fră-țietate și iubirea reciprocă a tuturor fiilor aceluiasi Părinte, ca și a tuturor popoarelor care constituie unica familie omenească. Biserica binecuvîntează eforturile care vizează stabilirea de relații omenești drepte.

Omenirea face eforturi pentru ca ura, neîncrederea, care otrăvesc relațiile inter-naționale, să cedeze locul dezarmării complete, pentru ca războiul, drept mijloc de a rezolva problemele internaționale, să fie odată pentru totdeauna înlăturat din viața oamenilor.

Ortodoxia și discriminările rasiale

Domnul, Împăratul păcii (Evrei 7, 2—3) dezaprobă violența și nedreptatea (Psal-mul 10,5), condamnă comportarea neomenească față de aproapele (Marcu 25, 41—46; Iacov 2, 15—16). În împărăția Sa, care începe aici pe pămînt și are un caracter duhov-nicesc, nu există loc nici pentru ură între neamuri, nici pentru discriminările rasiale, nici pentru sclavie (Coloseni 3,11), nici pentru neprietenie și netoleranță (Psalmul 11, 6; Romani 12,10).

O mențiune specială ar trebui făcută, în acest context, poziției ortodoxe referi-toare la discriminările rasiale. Această poziție este întru totul clară: Biserica Orto-doxă crede că Dumnezeu „pornind de la un singur om, a creat toate popoarele pentru a locui toată suprafața pămîntului” (Faptele Apostolilor 17,26) și că, în Hristos „nu mai este nici iudeu, nici elin nici slav, nici liber nu mai este nici bărbat, nici femeie; pentru că voi toți sînteți una” (Galateni 3,28). Conform credinței sale, Biserica Orto-doxă refuză discriminările rasiale, chiar sub o formă moderată, pentru că ele presupun o considerare inegală a neamurilor omenești și o gradatie a drepturilor. Ea declară deci cu urgență necesitatea abolirii oricărei discriminări rasiale ca și a oferirii posibi-lităților de dezvoltare integrală pe seama tuturor locuitorilor pămîntului. Totuși, ea susține că dincolo de aceste discriminări, bazate pe culoarea pielii și localizate numai în unele regiuni ale planetei noastre, există și altele în lumea modernă, care sînt, de asemenea, de neacceptat: este vorba de discriminările în detrimentul diferitelor mino-rități.

Ortodoxia, fraternitate și solidaritate între popoare

Această ultimă constatare ne poate duce să înțelegem mai bine contribuția spe-cifică a Ortodoxiei la solidaritatea între popoare și la promovarea fraternității lor. Bi-sericile Ortodoxe au posibilitatea de a contribui la o ameliorare a climatului social ambiant, atît prin educația credincioșilor lor și, mai ales a întregului popor, cît și prin

ansamblul activităților lor duhovnicești. În acest caz este vorba de posibilitățile duhovnicești diferite de cele ale organizațiilor internaționale sau ale statelor. Aceste posibilități decurg din natura Bisericii și pot avea rezultate substanțiale și permanente în domeniul păcii, al fraternității și trebuie, așadar, să fie dezvoltate cel mai mult posibil. Aici se deschide un larg orizont Bisericilor Ortodoxe, ele pot propune lumii împărțite elementul esențial al învățăturii lor eclesilogice și sociale: idealul comunității liturgice și mai ales euharistice.

Tocmai sub acest unghi trebuie să înțelegem responsabilitatea enormă a Bisericii în domeniul sprijinirii luptei împotriva foametei și a sărăciei care bîntuie în zilele noastre, într-un mod de neacceptat, peste mari mase de oameni și chiar peste popoare întregi, mai ales în „lumea a treia”. Un fenomen atât de înspăimîntător pentru lumea noastră — în care popoarele dezvoltate trăiesc într-un regim de opulență și de risipă, dedîndu-se în același timp unei curse sterile a înarmărilor — indică o criză profundă de identitate a lumii creștine. Și aceasta pentru două motive principale, și anume:

a) pentru că foametea nu amenință numai darul divin al vieții unor întregi popoare din lumea în curs de dezvoltare, dar nimicește și măreția și sfîntenia persoanei umane;

b) pentru că lumea creștină, economic dezvoltată, prin împărțirea și gestiunea adesea nedreaptă și criminală a bunurilor materiale, insultă nu numai chipul lui Dumnezeu din fiecare persoană umană, ci și pe Dumnezeu însuși, care s-a identificat cu fiecare persoană în parte.

În fața acestui dat înspăimîntător al epocii noastre, care este starea de foame în care trăiesc popoare întregi, pasivitatea și indiferența fiecărui creștin și a Bisericii în ansamblul ei ar echivala cu o trădare a lui Hristos și cu o absență a credinței active; căci dacă grija pentru propria noastră hrană este foarte adesea o problemă de ordin material, grija pentru hrana aproapelui este totdeauna o problemă de ordin duhovnicesc. Bisericile Ortodoxe au, prin urmare, datoria supremă de a contribui la organizarea, imediat și în mod eficace, a ajutorului către frații lor înfomețați din lumea a treia... Dezarmarea, nu numai că ar neutraliza pericolul unei distrugerii nucleare, dar va permite să se consacre sume colosale, astfel economisite pe viitor, ajutorului celor care suferă de foame și de sărăcie.

Să nu ne înșelăm: foametea și inegalitatea abisală, care lovesc actualmente din plin comunitatea umană, condamnă epoca noastră în proprii ei ochi, cît și în ochii Dumnezeului Celui drept. Căci voința Lui astăzi, care nu este altceva decît mintuirea omului concret, aici și acum, ne obligă să slujim omului și să facem față în mod direct problemelor sale urgente. Separați de funcția diaconală, credința în Hristos nu are sens. A fi creștin, înseamnă a imita pe Hristos și a fi gata să-L slujim în persoana celui slab, a celui înfometat, a celui oprimat, în general, în orice persoană care are nevoie de ajutor. Orice alt efort de a vedea pe Hristos ca prezentă reală prin noi, fără legătură cu cel care are nevoie de ajutor, nu este altceva decît teorie golită de conținutul său.

Misiunea profetică a Ortodoxiei: o mărturie a dragostei

În cadrul lumii contemporane, dincolo și mai presus de această slujire socială, contribuția Bisericii Ortodoxe la pace, la libertate, la dreptate și la fraternitate între popoare, va trebui să fie o mărturie a dragostei. Și această mărturie trebuie făcută mereu independent de situațiile deosebite în care trăiește actualmente fiecare dintre Bisericile Ortodoxe. Bineînțeles că aceste cazuri primesc o evaluare înțeleaptă și realistă a posibilităților existente. Prin „mărturie a dragostei” înțelegem intervenția Bisericilor Ortodoxe mereu și în orice situație, pe care ele o consideră inadmisibilă după criteriile Evangheliei și tradiției creștine. Aici vedem apărînd necesitatea misiunii profetice a Ortodoxiei, datorită ei de a mărturisi „nădejdea care este în noi”, în fiecare caz care tinde la promovarea păcii, a libertății, a dreptății și a fraternității ca și la respectul persoanei umane, ca și chip al lui Dumnezeu. Se înțelege că exercitînd această misiune profetică, Bisericile Ortodoxe au datoria de a păstra pacea duhovnicească a popoarelor pe care sînt însărcinate să le conducă pe calea Evangheliei. Credem cu tărie că pentru a face aceasta, iubirea este cea care va întări voința Bisericilor Ortodoxe, pentru

ca, în colaborare cu frații lor din celelalte Biserici și confesiuni creștine și cu toți oamenii, să poată da astăzi mărturia lor — mărturie a credinței și a iubirii — într-o lume care, poate mai mult ca oricând, are nevoie de ea.

Noi creștinii, pentru însuși faptul că am avut acces la mîntuire, avem datoria să luptăm pentru a ușura boala, nefericirea, temerea; pentru faptul că am avut acces la experiența păcii, nu putem fi indiferenți la absența ei în societatea actuală; pentru faptul că am fost beneficiarii dreptății lui Dumnezeu, luptăm pentru o dreptate răspîdită mai bine în lume și pentru dispariția opresiunii; pentru faptul că experimentăm în fiecare zi condescendența divină, noi luptăm împotriva oricărui fanatism și a oricărei intoleranțe între oameni și popoare; pentru faptul că noi proclamăm mereu întruparea lui Dumnezeu și îndumnezeirea omului, apărăm drepturile omului* pentru toți oamenii și toate popoarele; pentru faptul că noi am primit darul dumnezeiesc al libertății prin lucrarea mîntuitoare a lui Hristos, putem anunța în mod mai complet valoarea sa universală pentru orice om și orice popor; pentru că sintem hrăniți duhovnicește cu Trupul și Sângele Domnului, înțelegem mai bine foamea și lipsa; pentru că noi așteptăm un pămînt și un cer nou, unde va domni dreptatea absolută, luptăm aici și acum pentru renașterea și reînnoirea omului și a societății.

Mărturia noastră nu va putea, așadar, să fie altfel decît binefăcătoare în cel mai înalt grad pentru epoca noastră care, din chiar faptul că ea trăiește fără Dumnezeu, are nevoie de Dumnezeu, mai mult decît de orice altceva. Această mărturie va fi, sintem siguri, cea mai bună dovadă pentru Biserica Ortodoxă de a contribui la pacea și la idealurile care o însoțesc și care o duc la împlinirea ei. Bisericile Ortodoxe lansează un apel lumii întregi pentru ca toată lumea să colaboreze la stabilirea iubirii și păcii între oameni și popoare (rev. Episkepsis, Geneva, an. XVII, nr. 354, 1 aprilie 1985, pp. 11—17).

NOI ORIENTĂRI ÎN DESCIFRAREA TAINELOR NATURII

Într-un număr anterior al revistei, pornind de la articolul intitulat semnificativ „Știința deschisă — o cale spre metagîndire”, arătam mutațiile profunde petrecute în domeniul cunoașterii (nr. 5—6, mai—iunie 1985, pp. 382—384). De astă dată vrem să continuăm prezentînd conținutul unei cărți recente care a produs multă vîlvă în rîndul specialiștilor și care oferă noi orientări în cunoașterea universului și a ființelor care îl populează. E vorba de „*Biologia spiritului*” (Paris, 1985) semnată de profesorul francez Rémy Chauvin (urmărm rezumatul cuprins în interviul ce i l-a luat Marie-Therese de Brosses, publicat în rev. „Paris Match” din 31 ianuarie 1986, pp. 7—9, 86—88).

Punctul de plecare al cărții citate îl constituie evaluarea teoriilor: evoluționistă, a selecției naturale și a generației spontane, față de care prof. Rémy Chauvin manifestă cuvenitul respect, nu însă pînă la a nu observa că în natură se petrec lucruri greu de explicat doar prin intermediul acestor teorii. În plus autorul susține că în natură nimic nu se petrece la întîmplare, ci în conformitate cu o anumită „voință”. Exemplele pe care el le invocă sînt din domeniul specialității sale și anume al biologiei.

Unul din aceste exemple îl oferă orhideele. Polenul orhideelor, remarcă Rémy Chauvin, se găsește în două mase mai mult ori mai puțin viscoase așezate departe de pistilul florii. Or pentru ca într-o plantă să apară semințe, trebuie ca polenul care este elementul mascul, să întîlnească elementul femelă care este ovulul ce trece printr-o tijă numită pistil. Numai că la orhidee lucrul acesta este cu neputință de realizat, polenul fiind prea departe. S-ar fi putut crede că orhideea se va servi de albină bunăoară care, precum știm, polenizează fructele (70% din merele pe care le mîncăm se datoresc albinelor, căci mărul nu se poate poleniza singur), dar pentru că orhideea nu secretă nectar, albinele nu sînt atrase. Atunci orhideea recurge la ceva ca totul neobișnuit: grație unui întreg artificiu de culori și forme, petalele sale simulează o insectă, viespea „gorites”. Cînd privești o orhidee de departe, ai impresia că această insectă stă deasupra. Partea bărbătească a acestei specii se naște însă o lună înaintea feme-

lelor. Timp de o lună nu găsește femele și o caută febril. Dintr-odată vîntul îi aduce mirosul femelei. Orhideea este aceea care emană mirosul: două plăci poroase de pe corola ei, secretă același miros ca și femela viespei gorites. Viespea de parte bărbătească lipsită de femele se repede asupra orhideei înfundîndu-și în ea părțile sale reproducătoare. În felul acesta adună polenul lipicios, iar cînd pleacă îl fixează pe pistilul orhideei care va fi astfel fecundat.

Se întîmplă însă ceva încă mai straniu. În anumite regiuni trăiesc albine solitare a căror masculi nu sînt acceptați de femele deoarece nu au mirosul specific. Anumite orhidee însă secretă un ulei care are exact acest miros. Atunci albinele masculi vin și se ung așa zicînd cu respectivul ulei. Astfel parfumate, albinele masculi vor fi acceptate de femele. Bineînțeles în timp ce albina mascul se vîră în corolă, se acoperă cu polen și fecundează orhideea.

În opoziție cu orhideea există altă plantă care dă de gîndit: alunul. Acest arbust are o parte asemănătoare vîrfului inelului unde se așează piatra prețioasă și care emană o pulbere galbenă, polenul, dus de vînt pe pistil. Procesul acesta foarte simplu funcționează minunat deoarece specia alunului n-a dispărut nicînd.

Avem în cazul orhideei un proces foarte complicat de supraviețuire a unei specii de plantă, iar în cazul alunului un proces mai mult decît simplu. Dacă selecția naturală s-ar efectua prin căutarea metodei celei mai eficace care să asigure supraviețuirea speciei, observă prof. Remy Chauvin, cum se face că odată găsit procesul simplu și extrem de funcțional, nu se oprește aici ci crează un dispozitiv foarte complicat dar perfect? În cazul orhideelor selecția naturală nu explică nimic.

Pe de altă parte cum s-ar putea înțelege, recurgînd doar la mutațiile oarbe presupuse de teoria evoluției, felul în care o floare s-a putut pune de acord cu o viespe de vreme ce e vorba de două regnuri complet diferite? E greu de acceptat că așa ceva s-a petrecut la întîmplare, susține prof. Remy Chauvin. În locul întîmplării ar trebui acceptată existența unei „voințe în natură”. Cine „vrea” ceva în natură, savantul francez nu precizează, cel mult sugerează.

Fără a se lansa în considerații care ar depăși sfera specialității sale, Remy Chauvin continuă cu exemplele și citează un fluture „pronuba yuccacella” care se combină cu o altă plantă întîlnită în America, numită iuca (din categoria liliaceelor). Fluturile „pronuba yuccacella” își petrec toată viața în interiorul florii plantei „iuca” care pentru el este ca un imens univers. Cînd femelei îi vine vremea fecundării, trebuie ca sămînța de iuca să fi ajuns la maturitate deoarece omizile nu o pot consuma într-altfel. Atunci femelele se cațără de-a lungul staminelor iucăi care sînt prea departe de pistil pentru ca polenul să le poată fecunda. Ea fabrică cu trompa un bulgăre de polen, despîcat în două și care se transformă într-un fel de clește. S-ar spune că respectiva trompă a fost anume destinată pentru a putea prinde bulgăru. Femela va duce bulgărele pe pistil, polenul va germina și astfel micul fluture va putea avea sămînțe pentru cleștele său. Atunci insecta coboară, depune ouă și moare. Iată cum, în acest caz, fluturile distrug pe de-o parte, ce creează pe altă parte. Această asociere între specii atît de deosebite cum sînt floarea și fluturile, fiecare cu evoluția sa complet diferită, nu poate fi explicată prin hazard, prin întîmplare.

Alt exemplu se referă la un parazit care atacă obișnuit ficatul oilor și care se transmite omului periclitîndu-i sănătatea. Ciclu pe care îl urmează acest parazit este foarte curios. Înainte de a se maturiza, cînd este expulzat odată cu bălegarul oii, parazitul trece sub formă de viermișor printr-un mîc pește, apoi printr-o micuță scoică, spre a reveni în fine la oaie. Viermele parazit urmează de fiecare dată, fie în pește, fie în scoică, o parte a evoluției sale.

Procesul acesta — trebuie să observăm — nu este defel rentabil. S-a calculat că parazitul hepatic de care e vorba depune cam 15 milioane de ouă. Doar un ou dintr-un milion de ouă ajunge însă să depășească acest ciclu. Cum ar putea selecția naturală să explice crearea unui dispozitiv care provoacă atîta risipă, în timp ce alți viermi dețin un ciclu mult mai simplu?

Lucrul cel mai straniu e că mecanismele cele mai complicate funcționează la fel de bine ca mecanismele cele mai simple. Despre aceasta ne conving și termitele. Prof. Remy Chauvin se referă la un soi de termită din zona Parisului care sînt foarte rezistente la frig. Ele se hrănesc cu lemn pe care însă nu-l pot consuma direct: ele găzdu-

iesc în stomacul lor niște protozoare de 100 milioane de ani cel puțin și acestea le ajută să-și împlinească rostul.

În alte cazuri așa-zisa selecție naturală fabrică unele mecanisme foarte specializate care duc subiectul până aproape la dispariție. Astfel ursulețul panda care trăiește în munții Himalaia nu poate mânca decât un singur fel de bambus, iar maimuța koala din Australia nu se hrănește decât cu un singur soi de eucalipt. Dacă acest bambus și acest eucalipt ar dispărea, panda și koala n-ar mai putea exista.

Indiferent ce șobolan care consumă indiferent ce, este mai bine adaptat decât amintitele animale pe care evoluția le-a dus la o nemaipomenită fundătură. Atunci ce este această selecție care uneori alege ce este mai bun, dar alteori ce este mai rău?

Ce semnificație trebuie dată acestei „adaptări” uneori atât de strimță încât pune animalul în primejdie, iar alteori atât de complicată încât te întrebi cum funcționează?

Conform teoriei evoluției tot ce se întâmplă în univers s-ar orienta potrivit hazardului. Și totuși în univers există o anumită succesiune: la început au fost peștii, au venit batracienii, apoi reptilele, apoi mamiferele. Dovada că toate urmează o ordine oarecare este oferită de faptul că niciodată o reptilă n-a redevenit batracian, nici un batracian n-a redevenit pește. Evoluția merge într-un sens, dar nu în altul.

Să examinăm spre edificare originea calului. Cunoaștem antecesorii calului. La început a existat un soi de reptilă din care a ieșit protohippus, strămoșul calului. Această tulpină s-a diferențiat formând un fel de pom și, în fiecare ramură a acestui pom, vom descoperi un oarecare caracter cabalin.

Astfel într-o ramură se găsește un animal cu un picior care seamănă destul de mult cu al calului, dar capul nu este de cal. În alta piciorul nu va fi de cal, dar capul va fi. Fiecare ramură realizează ceva, cit de puțin: calul încearcă să se exprime până cînd, la un moment dat, o ramură a pomului se dezvoltă și aceasta dă protohippus-ul. Așadar o ramură a izbucnit ca și cînd ceva foarte precis, după multe încercări, a încercat să iasă la iveală. Și în toate tulpinile, lucrurile se petrec în același fel.

Întrebarea e dacă pot fi depistate cauzele unei izbîni sau alteia? Prof. Rémy Chauvin apreciază că în momentul de față aceste cauze nu pot fi depistate. În orice caz teoria evoluției nu oferă soluția valabilă. Să luăm în considerare, spune el, ce ne spune paleontologia cu privire la broaște. După teoria evoluționistă acestea ar fi pești care au început prin a ieși din apă, au luat obiceiul să respire aer în loc de apă, le-au crescut labe în loc de aripioare și, încetul cu încetul, au ajuns broaște. Toate ar fi bune, numai că lucrurile nu s-au petrecut astfel. Caracteristici ale batracienilor au început să apară la unele specii de pești aproximativ 50—100 milioane de ani înainte de a fi ieșit din apă vreo broască. Acest lucru îl afirmă paleontologia întemeindu-se pe dovezi. În ce îl privește pe prof. Rémy Chauvin, el își pune întrebarea: ce a obligat unii pești să iasă din apă atîta vreme cît se simțeau bine aici și atîta vreme cît strămoșii lor trăiau în apă fără nici o primejdie?

Răspunsul ar fi că în peștii respectivi exista ceva ce voia să devină broască. Voința aceasta, programarea ca peștele să devină broască, este singura — spune prof. Rémy Chauvin — care poate da o explicație. Altfel zis există în evoluția ființelor vii o direcție care seamănă cu voința, sau cu alte cuvinte: evoluția este dirijată și s-ar părea că ceva vrea să ajungă la expresie prin intermediul ei.

Există, e adevărat, specii care de mii de ani n-au evoluat. La unele animale trec milenii și nimic nu se schimbă. Așa bunăoară libarca este și astăzi ca înainte cu 150 milioane de ani. În aceeași situație se găsesc libelula gigantică (meganeura), musca drosofilă, etc. ... Nimeni nu știe de ce unele specii evoluează, pe cînd altele nu. În chihlimbarul baltic se găsesc insecte vechi de 45 milioane de ani perfect conservate, absolut identice cu cele de astăzi.

Cercetînd dezvoltarea ființelor vii rămii cu impresia că ele evoluează spre marele creier. Spre exemplu tulpina mamiferelor cărora aparține omul tinde incontestabil spre un creier mai mare pe care îl realizează la primată, apoi la om. Odinioară se spunea: aceasta nu se întâmplă decît la mamifere, ceea ce s-a dovedit că nu este adevărat. În alte ramuri foarte diferite se profilează o evoluție paralelă. Printre midiile și stridiile care nu par a avea un psihism prea dezvoltat, ci doar un grăunte de substanță cerebrală, se găsesc cefalopodele (caracatița, sepie, ...) la care creierul s-a dezvoltat foarte mult.

Creerul unei caracatițe este enorm și aceasta corespunde unei extraordinare capacități de comportament: caracatița poate destupa un borcan în interiorul căruia a fost ascuns un crab. De asemenea ea poate să treacă bordura unui bazin în care se află un crab spre a merge să-l mănânce. Caracatița poate fi apoi imblinzită: după ce o hrănești, ea vine să-și încolăcească tentaculele împrejurul brațului tău. Scurt zis, ea are un psihism foarte dezvoltat.

Să examinăm reptilele zise nevătămătoare. Păsările sînt o ramură foarte aproape de reptile. Puțini știu că numeroase păsări au performanțe la fel de uimitoare ca și maimutele, ba chiar mai mult decît acestea. Astfel păsările știu face noduri, ceea ce o maimuță nu poate face.

Creerul păsărilor este micro-miniaturizat. Cel mai mare creer din lume este cel al balenei: 14 kilograme. Doar într-un milimetru cub din creerul unei balene se găsesc 1000 celule nervoase. În același timp însă într-un milimetru cub de creer al bourelui (care nu cîntărește decît 250 mg.), există mai mult de 150.000 elemente nervoase. Atunci cîne are creerul mai mare, balena sau bourelul? Deci, creerul care nu poate fi prea mare la păsări, s-a miniaturizat.

La insecte creerul devine foarte ant atunci cînd insectele se asociază: furnicile în mușuroi, albinele în stup, termitile în cuib. Furnica este un animal prost, dar nu tot astfel mușuroiul. Asociate într-un furnicar sau mușuroi, furnicile au descoperit agricultura, tehnica războiului, creșterea animalelor, ba ele au învățat chiar să se drogheze pînă la sinucidere. Performanțele mușuroiului de furnici ating nivelul unui animal superior.

Evoluția, concludе prof. Rémy Chauvin, tinde spre mai mult psihism, spre un creer mai mare, și am putea găsi încă multe alte direcții în natură. Altfel zis, există în univers o anume finalitate care constă în a spune că orice evoluție a regnului viu tinde să nască dintr-un maximum de psihism, dintr-un maximum de conștiință. De aici constatarea că în natură nu există hazard, ci că totul se petrece potrivit unei anume voințe. E adevăr și acela că voința în cauză nu acționează totdeauna după legile rațiunii noastre a oamenilor, dar oricum această voință există și își face simțită prezența în natură.

Voința despre care vorbește prof. Rémy Chauvin este a unui spirit, termen împrumutat de la filosoffii greci, și vrea să definească ansamblul unor funcții ca inteligența, sensibilitatea, voința, etc. Omul face parte din natură și dacă la el există ceva ce se numește spirit, înseamnă că și în natură există ceva ce se numește spirit.

Acest ceva care seamănă spiritului se manifestă peste tot în comportamentul animalelor (păsări, pești, insecte...); există deci o „biologie a spiritului”, de unde titlul dat cărții sale de către prof. Rémy Chauvin.

Cu aceasta am prezentat opiniile formulate de un savant care se străduiește să găsească, în dosul unor fapte întîlnite în natură, mecanismul care le generează. Chiar dacă soluțiile lui ies din cadrele unor teorii venerabile cum sînt cea evoluționistă, a selecției naturale sau a generației spontane, orientările pe care ni le îmbie nu sînt mai puțin interesante și valabile.

EVOCAREA UNUI DASCĂL DE TEOLOGIE

Printre profesorii de Teologie care s-au remarcat în perioada interbelică se numără Vasile Loichiță, originar din Banat (1881—1958). A fost mai mult decît modest în viață, iar după moarte puțini și-au luat sarcina să-i pună în lumină activitatea. Iată însă că recent o publicație literară a scris despre el și încă într-un mod pe măsura meritelor sale reale. Este vorba de articolul „Un uita! Vasile Loichiță” apărut în *Suplimentul literar artistic* al Scînteii tineretului (an. VI, nr. 24(247), sîmbătă 14 iunie 1986, p. 5 sub semnătura lui Nicolae Scurtu:

„Mulți din generația mea și din altele se vor întreba, și pe bună dreptate, consultând masivul tom — F. Anderca — *Contribuții critice (Volumul) 1. Mărturia unei generații. Articole, cronici, eseuri (1914—1926)*. Ediție, prefață și note de Margareta Feraru, București, Editura Minerva, 1983, 824 pp.+65 pp. și F. Anderca polemist, cine-i Loichiță, din Caransebeș menționat sub această formă atît în textul articolului Ce e „poezia nouă”? (p. 454 jos) cit și în Indice de autori (p. 808, sus).

„Un astfel de nume nu se întîlnește în nici o lucrare de referință mai recentă. Numele corect al profesorului, poetului și cercetătorului literar e Vasile Loichiță, născut în satul Jebel, județul Timiș, la 26 octombrie 1881 și decedat la 30 decembrie 1958. A fost un strălucit profesor de limba și literatura română la Școala Normală din Caransebeș, unde a predat, în special poetică și stilistică, precum și la Liceul Traian Doda. Era absolvent al Facultății de Litere și Filosofie din Budapesta. S-a consacrat decenii în șir învățămîntului confesional din România reputînd mari succese, atît în domeniul teoretic, cit și în cel practic.

„În domeniul strict literar, Vasile Loichiță ne-a dat două mici studii de istorie literară, utilizate și astăzi pentru unele opinii și informații: *Ceva despre mișcarea noastră literară mai nou în regat*. (Volumul) 1. Caransebeș, Tiparul Tipografiei Diecezane, 1912, 22 pp. și Alexandru Vlahuță — *O pagină din istoria literaturii române. Cu un adaos din opera poetului*. Caransebeș, Tiparul Tipografiei Diecezane, 1920, 33 pp. studiul + 35 pp. — antologia din opera poetului.

„A publicat poezii și remarcabile traduceri în revista *Viața Românească*, *Junimea literară*, *Floarea darurilor*, *Familia*, *Neamul românesc literar* și altele. Era un bun cunosător al limbii și literaturii maghiare și germane.

„Pentru a evita eroarea Margareta Feraru putea să informeze asupra lui Vasile Loichiță apelînd la următoarele instrumente de lucru: *Indice bibliografic al revistei „Viața românească” 1906—1946*, Iași (Litografia învățămîntului, 1956, p. 1, poziția 17; p. 2, poziția 38; p. 123, poziția 2572; Doina Curticeanu — *Floarea darurilor* — 1907, *Indice bibliografic*, Cluj, (Multigrafiat), 1972, pp. 45—46, poziția 373—379 (*Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, Filiala Cluj, Serviciul de documentare și bibliografie*); *Familia, Foaia enciclopedică și beletristică cu ilustrațiuni 1865—1906, Indice bibliografic*. Volumul I (Partea 1—2, *Literatură, Studii, Articole*, Cluj, (Multigrafiat), 1974, p. 116, pozițiile 1571—1576; p. 183, poziția 2507; p. 212, poziția 292.

„Nu trebuie omis nici emoționantul necrolog Vasile Loichiță apărut sub semnătura scriitorului Petru Rezuș în revista *Studii teologice*, seria 2-a, nr. 3—4, martie—aprilie 1959, pp. 225—226.

„Am readus în contemporaneitate imaginea lui Vasile Loichiță și datorită faptului că unul dintre cei mai prestigioși istorici și critici literari, recenzîndu-i prima broșură, afirmă: „Din rîndurile ei apare un suflet bun, sincer candid — cum sînt atît de multe prin colțurile îndepărtate ale Ardealului”. G. Ibrăileanu, *Opere*, (Volumul) 4. Ediție critică de Al. Piru și Rodica Rotaru, Prefață de Al. Piru, București, Editura Minerva, 1977, pp. 454—455)”.

Desigur activitatea literară a lui Vasile Loichiță e doar una din laturile ostentabile ale său luminoasă. E bine totuși că i-a fost evocată readucîndu-ne astfel în amintire chipul său luminos. În completarea rîndurilor publicate de *Suplimentul literar-artistic al Științei tineretului* transcriem poezia „Cîntec de toamnă”, tîlmăcire din Paul Verlaine și notată de autor pe o filă purtînd însemnarea „Caransebeș, 4 martie 1908” pierdută între filele unei cărți rămasă de la autor (N-am avut răgazul să verificăm dacă n-a publicat-o asemenea altora din versurile compuse de el):

Ascult cîntarea toamnei
Cu sunete de harfe ce coboară,
Și inima-mi slăbită,
Inima-mi rănită,
De-atîta dor amarnic
Vai, cît de mult se înfioară.

Și ceasul bate ...
 O, cât de palid, plin de tîng
 Îmi pare totul.
 Eu mă gîndesc departe
 La stele demult moarte,
 Și pleopa-mi tremură și plîng ...
 Cu pași tremurători
 Și fără de căpătii
 Cu jale rătăcesc prin vînt ...
 Și rătăcesc, și rătăcesc
 Ca frunzele
 Frunze
 Ce au murit și nu mai sînt.

Pr. N. DIACONU

CARE ESTE OPINIA TEOLOGILOR ?

Moartea este unul din fenomenele cele mai obișnuite legate de noi oamenii, dar în același timp una din tainele cele mai de nepătruns.

Teologia n-a formulat în privința ei o anume dogmă, deși îi acordă atenția cuvenită mai ales în legătură cu ceea ce se va întîmpla flecăruia după trecerea pragului vieții fizice. Mai mult decît sub raport teoretic, moartea e însă în creștinism obiectul unei deosebite griji pastorale. Biserica manifestînd preocupare pentru pregătirea credincioșilor care se apropie de sfîrșit, pentru mîngierea și îndrumarea celor care rămîn, pentru cultul datorat acelor care au dispărut.

În ceea ce o privește, știința tratează moartea ca pe un fapt dat, străduindu-se însă să găsească mijloacele pentru a-i întîrzia deznodămîntul. În plus, de la o vreme încoace, medicii au ajuns să ia în considerare fapte oarecum deosebite ce decurg din însăși strădaniile lor de a ține oamenii în viață și de a le prelungi cît mai mult existența. E vorba de numeroase cazuri de inși care au murit „clinic”, dar care prin procedeele la-ndemină astăzi au putut fi readuși la viață și care ulterior au relatat, fiecare pe cît i-a stat în putință, experiența prin care au trecut.

Psihiatrii, medicii, biologii și fizicienii analizează acum și studiază asemenea mărturii care aduc lămuriri — uneori uluitoare — cu privire la soarta noastră după moarte. Nu știm dacă teologii s-au oprit și ei asupra acestei probleme, dar poate că n-ar fi cei mai neîndreptățiți să-și spună și ei cuvîntul.

În fond despre ce este vorba ? Așa cum spuneam, numeroși inși care au suferit moartea „clinică” și au revenit la viață, și-au mărturisit ulterior experiența prin care au trecut, aducînd astfel lămuriri, inedite se pare, cu privire la fenomenul morții însăși. (Informațiile ce urmează sînt adunate de Patrice Van Eersel în cartea „La source noire”, Paris, 1986 și redate apoi în articolul „Les nouveaux mysteres de la mort” publicat de revista „Paris Match” din 13 iunie 1986, pp. 3—9 și 88).

Pentru că cercetările la care ne referim au fost întreprinse cu osebire de americani, s-a acreditat terminologia creată de ei, iar aceștia au numit experiența dinaintea morții „near death experience”, prescurtat (n.d.e.). Obișnuit, faptele puse sub genericul „n.d.e.” arată că insul aflat în agonie re trăiește ca într-un extaz întreaga sa viață înainte de a cădea într-o ordine a realității „repliată către profundul lucrurilor”. Pornind de aici s-au pus o serie de întrebări : ce este memoria ? cum poți păstra în conștiință imagini atîta vreme cît celulele se modifică neîncetat ?, ce este conștiința ?, ce este realul ? etc. Puțin cite puțin au fost astfel implicate o serie de discipline, de la neurologie la biologia celulară, de la psihologia subconștientului la psihiatrie. Tehnologia a jucat un rol imens în acest gen de cercetări. Noile tehnici

de reanimare readuc la viață persoane aflate într-o comă atât de profundă încât până nu demult erau considerate bune doar pentru morgă.

Relatările persoanelor readuse la viață și care se încadrează în categoria „n. d.e.” arată că muribunzii străbat cinci etape:

a) În prima etapă cei readuși la viață spun că au avut impresia a fi plutit într-un spațiu întunecat și că se simțeau foarte senini și ușori.

b) În etapa a doua se vedeau ca fiind în afara lor, plutind în sus și observând cu indiferență ce se petrece în preajma lor.

c) În etapa a treia aveau impresia că sînt absorbiți cu mare viteză de o groapă imensă, fără a-și pierde conștiința și avînd senzația unei progresive liniști interioare.

d) În etapa a patra o lumină puternică apărea în plină obscuritate de care apropiindu-se simțeau că degajă „dragostea pură”.

e) În etapa a cincea persoanele în cauză simțeau că intră în interiorul acestei lumini, că se fac una cu universul, că percep dragostea completă și în același timp că dobîndesc cunoașterea totală.

Toți cei care au trecut prin „experiența de dinaintea morții” (n.d.e) declară a se fi simțit atât de bine, încît aproape că regretau „reîntoarcerea la viață” și de asemenea toți dovedesc a fi suferit o profundă transformare: fizică, intelectuală și spirituală. Doar în Statele Unite ale Americii numărul celor care au trăit fenomenul n.d.e se ridică la aproximativ opt milioane, așa încît el poate fi descris cu destul de multe amănunte. Din frecvențele cazuri petrecute vom prezenta spre exemplificare doar unul.

Tom Sawyer, un tînar de 30 ani din Rochester, statul New York, de meserie mecanic, meșterea într-o zi sub camioneta sa, cînd deodată cric-ul cedă și trei tone îi zdrobiră pieptul. Au trecut zece minute pînă cînd vecinii sosiți în ajutor constatară că o bară de fier i-a distrus toracele și abdomenul.

Deși la început nu și-a pierdut cunoaștința, în momentul cînd a fost eliberat de sub camionetă, a leșinat. Pus repede într-o ambulanță, el încetă de a mai respira încă înainte de a ajunge la spital. Medicii constatară decesul clinic, dar n-au cedat... După o vreme, readus la viață, Tom Sawyer a povestit: îndată ce a fost scos de sub camionetă, s-a simțit bine. L-a cuprins un calm necunoscut pînă atunci. S-a simțit foarte ușor, mai ușor decît aerul și parcă zbura așezat pe o saltea foarte odihnitoare. Îi era bine și se simțea fericit.

Și apoi dintr-odată s-a văzut întins la pămînt, însingurat, lîngă atelierul său, înconjurat de cei care veniseră să-l ajute. Nu i-a scăpat nici un amănunt din tot ce a urmat: sosirea ambulanței, disperarea celor care îl înconjurau, hohotele de plîns ale celor ai lui, plecarea cu ambulanța spre spital... El vedea totul, dar de unde? La început dintr-un punct aflat la trei metri înălțime, apoi la patru metri, la cinci, zece, o sută de metri....

Apoi și-a mai văzut — de foarte aproape acum — trupul inert dus în ambulanță spre spital.

Și dintr-odată imaginile au dispărut. Tom s-a simțit aspirat de o prăpastie întunecoasă. O inexorabilă obscuritate îl atrăgea spre ea. În același timp, însă, continua să fie nesfîrșit de calm și să se simtă bine.

Ceva îl atrăgea din ce în ce mai puternic. El zbura mereu, dar cu o viteză extraordinară, asemenea stelelor. Sfîrși prin a se întreba dacă mai trăiește încă și își zise că nu. Atunci începu să se zărească lumina. La început ca un astru, apoi ca un soare, un soare enorm, a cărui strălucire însă nu-l jena. Dimpotrivă, îi făcea plăcere. Cu cît se apropia mai mult de această lumină albă și totodată aurie, tot pe atît avea impresia că recunoaște natura. Ca și cum o foarte veche amintire se trezea din străfundurile memoriei, îmbrățișînd încetul cu încetul întreg cîmpul conștiinței sale. Și era foarte plăcut deoarece era o amintire de dragoste. De altfel, această lumină stranie părea a nu fi altceva decît dragostea însăși. „Dragostea pură”, iată tot ce mai percepea el. Nu era beat. Avea impresia că niciodată n-a fost atît de atent și de concentrat.

Cu cât se apropia mai mult de lumină, cu atât fenomenul creştea în intensitate, iar atunci când a pătruns în ea, a fost un extaz de nedescris, căci atenţia şi emoţia i s-au potenţat „de mii de ori”. Şi în timp ce o infinitate de peisagii feerice se perindau înaintea lui, a avut impresia că se identifică cu ele, că era pădure, că era vînt, că era rîu, că era fiecare din peştii rîului...

Atunci întreaga viaţă îi reveni în memorie. Avu impresia că-şi aminteşte totul deodată şi că nu-i scapă nici un amănunt.

Precum spuneam deja, asemenea experienţă au făcut-o mulţi alţii. Ea nu aparţine doar lui Tom Sawyer. Odată cu studiul stărilor de conştiinţă ale celor aflaţi înaintea morţii, lumea noastră intră într-o nouă civilizaţie care ne oferă noi cîmpuri de cunoaştere. Ipoteze din cele mai exaltate se pot formula şi cazuri de genul celui semnalat vin să le confirme. Specialiştii sînt pe fază şi se străduiesc să nu le scape nimic. Ce vor zice însă teologii? Cum le vor interpreta ei?

VIAȚA BISERICĂȘCĂ ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI BANATULUI

ARHIEPISCOPIA TIMIȘOAREI ȘI CARANSEBEȘULUI

PAZNICUL ÎNVIERII DOMNULUI

Întîmpinată și în acest an cu pregătirea duhovnicească aferentă Postului Mare, cea mai mare sărbătoare a Bisericii creștine s-a desfășurat în întreaga eparhie sub semnul bucuriei întru Învierea Domnului și Mîntuitorului Iisus Hristos. Serviciile religioase din toate lăcașurile de închinare au fost oficiate în prezența multîmii credincioșilor eparhiei care au contribuit la atmosfera înălțătoare a momentului prin rugăciunile rostite cu pietate și cîntare omofonă. Deopotrivă, preoții parohi au dat citire pretutindeni pastoralei Întîistătătorului eparhiei, trimisă cu ocazia praznicului.

La catedrala mitropolitană din Timișoara, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae a oficiat slujba Învierii și sfința liturghie arhierească, înconjurat de un impunător sobor de preoți și diaconi. Mulțimea credincioșilor — dintre care un important număr s-au împărțășit cu Sfintele Taine — au putut urmări și hirotonirea întru preot a diaconului Constantin Micu, pe seama catedralei mitropolitane.

În cuvîntul de învățătură rostit în acea Duminică a Paștilor din 4 mai 1986, Întîistătătorul eparhiei a subliniat importanța Învierii Domnului în viața spirituală creștinească.

După sfința liturghie arhierească reședința mitropolitană a găzduit tradiționala recepție de Paști, cu participarea preoților, a corului catedral — care a intonat și cu acest prilej un mînunchi de imnuri religioase — a numeroși credincioși și invitați, precum și a reprezentanților celorlalte culte religioase din raza municipiului. În numele celor prezenți au luat cuvîntul preotul Ioan Gașpar de la catedrala mitropolitană și pastorul reformat Léo Peuker din partea celorlalte culte, care au adresat Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae calde urări de sfintele sărbători. În cuvîntul de răspuns, Întîistătătorul eparhiei a mulțumit tuturor pentru sentimentele exprimate și a transmis aceleași doriri de fericire și prosperitate, întru preamărirea lui Dumnezeu și pace pe pămînt.

În cea de a doua zi de Paști, Chiriarhul eparhiei, însoțit de P. On. Părinte Ilie Maier, vicar administrativ și P. C. Părinte Arhidiacon Ioan Botău, a descins în mijlocul credincioșilor orașului Caransebeș.

La catedrala cu hramul „Sf. Mare Mucenic Gheorghe” s-a oficiat sfința liturghie arhierească, răspunsurile liturgice fiind asigurate de corul mixt și enoriașii prezenți prin cîntarea în comun. La momentul potrivit, I. P. S. Mitropolit Nicolae a rostit cuvîntul de învățătură, insistînd asupra efectelor Învierii Domnului și mesajului de pace al Bisericii în permanența vremii.

După încheierea serviciului religios, a avut loc îndătinată recepție la reședința eparhială din Caransebeș, cu participarea clerului, a credincioșilor și reprezentanții celorlalte culte din oraș. P. On. Părinte Ioan Teodorovici a rostit cuvîntarea omagială obișnuită, iar Întîistătătorul eparhiei a mulțumit pentru urările adresate și caldă primire făcută.

TÎRNOSIREA UNEI BISERICI PAROHIALE

În cronică parohiei Giarmata, protopopiatul Timișoara, duminică din 8 iunie 1986 rămîne ca un moment de semnificație aparte: tîrnosirea lăcașului de închinare cu hramul „Nașterea Maicii Domnului”, după încheierea lucrărilor de construire și pictare a bisericii prin pictorul I. Moga.

În dimineața zilei, credincioșii parohiei cărora s-au adăugat credincioși veniți din parohiile vecine împreună cu soborul de clerici au făcut o emoționantă primire Întîistătătorului eparhiei, Înalț Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae, care a ținut să le împărtășească bucuria sosind în mijlocul lor însoțit de P. On. Părinte Aurel Miculescu, consilier eparhial și P. On. Arhidiacon Ioan Botău. Tradiționala cuvîntare de salut a fost rostită de P. On. Părinte Cornel Pleșu, protopopul Timișoarei, la care a răspuns Chiri-arhul eparhiei.

După serviciul religios al tîrnosirii, cu așezarea de Sfinte Moaște și sărutarea prestolului de toți credincioșii care au trecut prin altar, s-a oficiat sfînta liturghie arhierească, răspunsurile liturgice fiind date, prin cîntarea omofonă, de mulțimea celor prezenți, dintre care la momentul potrivit o mare parte s-au împărtășit cu Sfintele Taine. Credincioșii prezenți au putut urmări cu același prilej și hirotonia diaconului Ioan Săvescu întru preot pe seama parohiei Sînmihailui German din același protopopiat, precum și acordarea a două distincții bisericești: cea de iconom stavrofor, decernată preotului pensionar Nicolae Cîmpoeriu, care în anul 1946 punea bazele parohiei Giarmata, precum și cea de sachelar, acordată preotului Iova Simianțu, actualul păstor al parohiei.

În predica rostită I. P. S. Mitropolit Nicolae a subliniat importanța dreptei credințe împletită cu munca spre binele general.

După darea de seamă asupra activității desfășurate în cadrul parohiei, prezentată de preotul Iova Simianțu, festivitatea bisericească locală s-a încheiat la casa parohială, cu agapa oferită oaspeților și unui mare număr de invitați.

FESTIVITATE BISERICESCĂ LA LUGOJ

Comunitatea parohială din Lugoj și respectiv biserica cu hramul „Pogorîrea Sfîntului Duh” au primit vizita canonică a Înalț Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae în Duminică Tomii din 11 mai 1986. Întîistătătorul eparhiei, însoțit de P. On. Părinte Aurel Miculescu, consilier eparhial și P. On. Arhidiacon Ioan Botău, a fost întîmpinat la sosire cu deosebită afecțiune de soborul clericilor locali în frunte cu P. On. Părinte protopop Ioan Țigriș, precum și de mulțimea credincioșilor bucuroși de reîntîlnirea cu Chiri-arhul lor.

Sfînta liturghie arhierească a fost oficiată într-o atmosferă solemnă, răspunsurile fiind date de corul mixt al parohiei și mulțimea credincioșilor prin cîntarea omofonă. O bună parte din credincioși s-au împărtășit cu Sfintele Taine. Cei prezenți — printre care s-a numărat dl. prof. Constantin Drăgan — au putut urmări oficierea a două hirotonii: cea întru preot o diaconului Ioan Bude, pe seama parohiei Reșița I, precum și cea întru diacon a tînărului licențiat în Teologie Ioan Săvescu.

Plecînd de la pericopa evanghelică a zilei, Întîistătătorul eparhiei a accentuat, în cuvîntul de învățătură, mesajul de pace adus lumii de Mîntuitorul Iisus Hristos, creștinii de pretutîndeni fiind chemați astăzi, mai mult ca oricînd, să contribuie la realizarea unei trainice păci mondiale.

Festivitatea bisericească locală a continuat cu recepția oferită de conducerea parohiei, în cadrul căreia au cuvîntat diaconul Gheorghe Cristescu din Lugoj și pastorul

reformat Ștefan Higged, reprezentând pe slujitorii celorlalte culte religioase din municipiu. În cuvîntul de răspuns, I. P. S. Mitropolit Nicolae și-a exprimat satisfacția de a fi fost din nou oaspetele parohiei într-o autentică atmosferă de ecumenism local și conlucrare spre binele obștesc.

HIROTONIȚI RECENT

În cursul lunii mai 1986, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae a procedat la hirotonirea altor doi preoți și respectiv a unui diacon, după cum urmează :

— diaconul *Constantin Micu*, hirotonit preot în duminica din 4 mai 1986, pe seama catedralei mitropolitane ;

— diaconul *Ioan Bude*, hirotonit preot în duminica din 11 mai, pe seama parohiei Reșița I ;

— *Ioan Săvescu*, licențiat în Teologie, hirotonit diacon în 11 mai, iar preot în 8 iunie 1986, pe seama parohiei Sinmihaiul German din protopopiatul Timișoara.

După hirotonie, și după ce s-au prezentat în fața Consiliului Eparhial, au fost instalați în parohiile pe seama cărora au fost numiți.

VIZITĂ CHIRIARHALĂ

În duminica din 15 iunie 1986, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae, însoțit de P. On. Părinte Ioan Popeți, secretar eparhial, a asistat la sfînta liturghie oficiată în lăcașul de rugăciune al parohiei Ronaț-Timișoara. Serviciul divin a fost săvîrșit de preotul Cornel Crăciunescu, parohul locului împreună cu preotul pensionar Nicolae Cîmpoies.

La terminarea slujbei, Întîistătătorul eparhiei a adresat credincioșilor prezenți un cuvînt de învățătură, insistînd asupra păstrării credinței strămoșești, spre propășirea parohiei ca parte componentă a eparhiei și a întregii noastre Biserici dreptmăritoare.

CONFERINȚĂ PREOTEASCĂ TRIMESTRIALĂ

În conformitate cu hotărîrea Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, cea de a doua conferință preotească trimestrială pe anul 1986 a avut loc în perioada 14—30 mai la sediile celor șapte oficii protopopești din cuprinsul eparhiei. Lucrările conferințelor puse sub genericul „Pastorația cu prilejul săvîrșirii Sfîntelor Taine și ȋerurgiilor”, au fost prezidate de Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae și respectiv de delegații chiriarihali cu atribuții de răspundere la Centrul eparhial. În toate cazurile, ele au fost precedate de oficierea serviciului religios al Te-Deumului, în cadrul căruia cite unul dintre preoții slujitori a rostit un adecvat cuvînt de învățătură tratînd o temă stabilită și ea anterior, în tangență directă cu subiectul principal al conferinței.

Săliile de ședințe ale protopopiatelor i-au reunit pe preoții eparhiei în dezbaterile temei propriu-zise, după cuvîntul de deschidere rostit de protopopii gazdă. Referatele, alcătuite cu atenție și exigență, au fost prezentate de preoții : Sabin Bololoi — Ianova, la Timișoara, Bujor Dămșa — Victor Vlad Delamarina, la Lugoj, Nicolae Peicuți — Bucovăț, la Făget, Irimie Oancea — Liebling, la Deta, Viorel Cherciu — Ghertenis, la Reșița, Ioan Teodorovici — Caransebeș, la Caransebeș și Pavel Coadă — Ciclova Montană, la Oravița.

Actualitatea subiectului, profund ancorat în misiunea și activitatea sacerdotală cotidiană, a făcut ca referatele să fie urmate de numeroase și ample luări de cuvânt, participanții reluând și insistând asupra unor aspecte sau solicitând precizări suplimentare în legătură cu altele. În general, s-a procedat la un util schimb de experiență pastorală între preoți, punându-se un accent aparte pe importanța Sfințelor Taine și a ierurgiilor în pastorația colectivă și individuală, sub unghiul păstrării și fortificării unității Bisericii noastre strămoșești ca parte componentă a unității patriei și poporului nostru.

Concluziile formulate la sfârșitul dezbaterilor s-au constituit în noi îndrumări celerite clerului eparhiei, spre a aplica o pastorație vie, pe măsura așteptării credincioșilor încredințați, combătând eventualele superstiții și oficiind serviciile religioase cu vocație, pasiune și smerenie. Recomandările făcute au vizat deopotrivă continuarea sprijinirii a eforturilor preoților pentru slujirea idealului sublim al păcii între oameni, al binelui obștesc și întru susținerea și stimularea muncii entuziaste și creatoare a poporului român angajat plenar în vasta operă de continuă înălțare a patriei noastre socialiste pe noi trepte ale civilizației și culturii.

CURSURI MISIONARE CU PREOȚII

În cursul lunii mai 1986 au fost organizate de Centrul eparhial două serii de cursuri misionare cu grupe de câte 20 preoți din eparhie în vederea îmbunătățirii activității sub raport pastoral-misionar. Preoții participanți au putut audia expunerile făcute de părinții profesori Constantin Galeriu și Constantin Cornițescu de la Institutul teologic din București, Ioan Mihăilă și Vasile Mihoc de la Institutul teologic din Sibiu, de asemenea expunerile profesorilor de la Seminarul teologic din Caransebeș, toate respectând tematica stabilită de Cancelaria Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române. Programul cursurilor a cuprins și rostirea unor predici și cateheze de către preoții participanți, oficierea sfintei liturghii pentru deprinderea corectă a modului de slujire, iar în cadrul seminariilor s-a făcut analiza activității misionare din fiecare parohie.

Și de data aceasta I. P. S. Mitropolit Nicolae s-a întreținut cu preoții cursanți în după masa zilei de 27 mai 1986, adresându-le îndemnul de a arăta sporit zel misionar în lucrarea ce o împlinesc la parohii.

Prin tematica expunerilor și analizele făcute în cadrul orelor de seminarizare, cursurile misionare din acest an au constituit pentru preoții participanți un bun prilej de îmbogățire a cunoștințelor teologice și de dobândire a noi metode de lucru în activitatea pastorală.

UN CRIMPEI DIN ACTIVITATEA SEMINARULUI TEOLOGIC

Este îndeobște cunoscut că formarea viitorilor preoți ai Bisericii noastre strămoșești în cadrul școlilor teologice presupune un proces instructiv-educativ complex, de durată, bogat și variat în conținut.

Prin grija conducerii eparhiei, la Seminarul teologic din Caransebeș se urmărește de mai multă vreme și implicarea elevilor — mai ales a celor din ultimul an de studiu — în viața bisericească concretă, spre a se familiariza din timp cu exigențele ei, respectiv cu viitoarea lor activitate în ogorul Domnului.

De aceea, în cursul lunilor mai și iunie 1986, elevii din anul V al Seminarului împărțiți pe grupe și însoțiți de profesori, au continuat deplasările duminicale la unele parohii limitrofe școlii, respectiv din cuprinsul protopopiatului Caransebeș. În lunile

de referință au fost vizitate parohiile Cănicea, Sat Bătrîn, Armeniș și Ohaba Mitnic, cu toții participând activ la serviciile religioase, prin cîntarea la strună și cea omofonă împreună cu toți credincioșii, precum și prin rostirea predicilor și a cuvintelor de învățătură după ce ele au fost întocmite și pregătite sub îndrumarea directă a profesorului în specialitate P. C. Părinte prof. Sorin Cosma. Elevii au participat deopotrivă și la oficierea unor servicii religioase particulare, solicitate de credincioși, și s-au putut familiariza cu activitățile parohiale, cu aspectele administrativ-bisericești și de gestiune.

Pe de altă parte, preoții profesori însoțitori ai elevilor au rostit de fiecare dată cuvinte de zidire sufletească, mulțumind credincioșilor pentru participare și îndemnându-i să păstreze unitatea în credință, dragostea față de Biserică și patria noastră scumpă.

FESTIVITATEA DE ÎNCHIDERE A ANULUI ȘCOLAR 1985—1986 LA SEMINARUL TEOLOGIC DIN CARANSEBEȘ

În duminică din 29 iunie 1986, de sărbătoarea Sfinților 'Apostoli Petru și Pavel, la Seminarul teologic din Caransebeș a avut loc festivitatea de încheiere a anului de învățămînt 1985—1986, în prezența Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae, a cadrelor didactice, a elevilor și părinților lor, a clerului și a numeroși credincioși din localitate, precum și a profesorilor de Teologie pensionari, ca invitați din partea școlii.

Programul a început la orele 10 cu oficierea slujbei Te-Deumului la paraclisul școlii de către un sobor alcătuit din trei preoți și un diacon dintre profesorii și pedagogii școlii, în cadrul căreia preotul prof. Constantin Rus a rostit predica zilei. A urmat serbarea propriu-zisă în sala festivă, deschisă de corul elevilor seminariști prin interpretarea bucății „Eu sînt Învierea” de I. Brătianu. În continuare P. On. Părinte prof. Trăilă Gherga, directorul Seminarului, a prezentat sintetic activitatea desfășurată în școală și rezultatele obținute de elevi sub aspect instructiv-educativ în perioada anului școlar recent încheiat. Corul și orchestra elevilor a oferit apoi celor prezenți un frumos program artistic, pregătit sub supravegherea preotului profesor Nicolae Belean, care a cuprins interpretarea unor bucăți muzicale cu conținut religios și patriotic și recitarea unor poezii adecvate momentului sărbătorec. În continuare, proaspătul absolvent Constantin Ioniță a rostit un emoționant cuvînt de despărțire de școală, iar profesorii diriginți au împărțit premii elevilor care au obținut cele mai bune rezultate la învățătură și purtare.

În încheiere, I. P. S. Mitropolit Nicolae a rostit un cuvînt de apreciere pentru osteneala depusă și rezultatele bune obținute de elevi și profesori în cursul anului școlar 1985—1986, precum și de îndrumare pentru absolvenții de seminar în legătură cu responsabilitatea ce le revine în împlinirea misiunii pentru care s-au pregătit în școală, fie că vor merge la parohie, fie că își vor continua studiile la Institutele teologice universitare din București sau Sibiu.

Festivitatea a luat sfîrșit cu agapa oferită tuturor participanților la sufrageria școlii.

BICENTENARUL PAROHIEI RUSCA MONTANĂ

În duminică din 22 iunie 1986, parohia Rusca Montană din protopopiatul Caransebeș și-a sărbătorit împlinirea a două veacuri de atestare documentară.

Popasul aniversar a fost marcat de oficierea sfintei liturghii în sobor avîndu-l în frunte pe preotul Ioan Coeirlă, misionarul protopopiatului Caransebeș, în prezența întregii comunități parohiale care a ținut să sărbătorească evenimentul. Răspunsurile

liturgice au fost date de mulțimea credincioșilor prezenți dintre care o bună parte s-au împărțășit cu Sfintele Taine.

După rugăciunea, amvonului, preotul Doinel Puiu, parohul local, a făcut o prezentare cronologică a vieții parohiei, pe durata celor două secole ce s-au scurs de la prima atestare documentară, accentuând dezvoltarea ei în timp și realizările obținute pe mai multe planuri. Ca delegat eparhial, preotul Ioan Cocirlă a transmis tuturor binecuvîntarea Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae, exprimîndu-și bucuria de a participa la popasul aniversar și felicitîndu-i pe cei ce au ostenit pentru a valorifica trecutul acestei unități bisericești.

După otpustul sfintei liturghii, cei prezenți au putut viziona microcolecția parohiei constînd din manuscrise, obiecte și cărți bisericești, reviste și fotografii ce ilustrează momentele mai importante din trecutul neîntrerupt al parohiei.

Festivitatea bisericească locală a luat sfîrșit cu agapa oferită tuturor la casa parohială.

COMEMORĂRI

În a doua jumătate a lunii iunie 1986, a avut loc comemorarea pe plan local a două personalități ale vieții bisericești de odinioară de pe meleagurile Banatului: protopopii George Peștean (1822—1886) și Dimitrie Petrovici Stoichescu (1794—1861), cu prilejul împlinirii a 100 și respectiv 125 ani de la trecerea lor la cele veșnice. Personalitatea celui dintîi a fost evocată în duminica din 15 iunie de preotul Vasile V. Muntean, în cadrul parastasului oficiat în biserica „Adormirii Măicii Domnului” din Lugoj, iar preotul Mircea Crișciu din Belinț, protopopiatul Lugoj, a rostit în duminica următoare un panegiric în memoria lui Dimitrie Petrovici Stoichescu, în prezența enoriașilor care au avut prilejul de a-și reîmprospăta chipul unuia dintre marii noștri înaintași.

ÎNȚILNIRE COLEGIALĂ

Cu binecuvîntarea Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae, duminică 1 iunie 1986, la Seminarul teologic din Caransebeș a avut loc reîntîlnirea foștilor absolvenți ai școlii, din urmă cu un deceniu. Revederea a fost organizată de preotul Vasile Itineanțu — spiritualul seminarului și absolvent al școlii din promoția 1975—1976.

După oficierea sfintei liturghii la paraclisul seminarului printr-un sobor alcătuit din foști profesori și clerici ai școlii, în frunte cu P. C. Părinte Afinoghen Levitchi, dirigintele de odinioară al promoției, în cadrul îndătinătei „ore de dirigiență”, tinerii preoți au depănat amintiri din viața școlară și și-au făcut cunoscută activitatea actuală în ogorul Domnului.

La sfîrșit, împărțîșind binecuvîntarea Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae, P. C. Părinte Ioan Popeți, secretar eparhial și delegat chiriarhal, a rostit o alocuțiune în care a insistat asupra importanței misiunii preoțești și a datoriei ce revine fiecărui slujitor al Bisericii noastre strămoșești (Pr. Vasile Itineanțu).

CATEDRALA MITROPOLITANĂ SUB SEMNUL PRIMENIRII

În cursul lunii mai 1986, au început ample lucrări de primenire și înnoire la cel dintîi lăcaș de închinare al eparhiei — catedrala mitropolitană din Timișoara.

Proiectul elaborat de serviciul tehnic din cadrul Centrului eparhial cuprinde reparații la acoperișul lăcașului, cu înlocuirea țiglei uzate și a materialului lemnos de-

venit necorespunzător. Lucrările — eșalonate pe durata verii — se execută sub supravegherea atentă a aceluiași serviciu tehnic, costul lor fiind suportat din bugetul Centrului eparhial.

LĂCAȘURI DE ÎNCHINARE PICTATE RECENT

S-au încheiat recent și au fost recepționate lucrările de pictură murală interioară și de restaurare, executate în perioada 1985—1986 la alte cinci biserici, toate aflate în cuprinsul protopopiatului Caransebeș. Astfel, vechea pictură a bisericii — monument de arhitectură avînd hramul „Cuvioasa Paraschiva” din Crușovăț a fost restaurată cu deosebită măiestrie de pictorul Virginea Videa.

Închinat „Duminicii tuturor Sfinților”, paraclisul „Piatra Scrisă” — Armeniș a fost pictat în tehnica „ulei”, de pictorul Gheorghe Zaharia, într-o reușită execuție artistică. Aceluiași pictor îi aparțin alte trei lucrări de restaurare executate la paraclisul „Sfinții Trei Ierarhi” aparținînd Seminarului teologic din Caransebeș, precum și la două lăcașuri de enorie — „Sf. Mare Mucenic Dimitrie” din Jupa și „Sf. Arhidiacon Ștefan” din Topleț.

Costul tuturor lucrărilor a fost suportat din bugetele parohiale și respectiv din bugetul Centrului eparhial.

VALORI CULTURALE BISERICESTI RESTAURATE

Preocuparea pentru adunarea, păstrarea, conservarea și punerea în valoare a bunurilor culturale aparținînd patrimoniului cultural-național — aflate în grija Bisericii — se manifestă și prin restaurarea acestora.

În ultima vreme, beneficiind de colaborarea specialiștilor de la Laboratorul zonal de restaurare-conservare al Muzeului Banatului, au fost restaurate două veșminte preoțești din secolul al XVIII-lea deteriorate din cauza scurgerii vremii.

Stabilirea tratamentului optim s-a făcut ținînd cont de varietatea materialelor componente, tehnicile de execuție, gradul de deteriorare. Înainte de începerea operațiunilor de restaurare propriu-zise veșmintele au fost demontate în piesele componente și s-au făcut ușoare consolidări ale zonelor deteriorate după care s-a procedat la curățirea chimică și consolidare-refacerea — reconstituirea motivelor, pe suport adecvat, etc.

Dincolo de aspectele pur tehnice ale restaurării — care au necesitat timp, efort și mai ales, multă pricepere — remarcăm grija și înalta calificare ale restauratorilor pentru reconstituirea acestor veșminte de ritual închinat slujirii lui Dumnezeu în străvechea Biserică ortodoxă românească din Banat.

Nu întîmplător, poate, cei ce le-au purtat de-a lungul anilor au cusut în tivul veșmintelor boabe de grâu și porumb mărturisind prin aceasta despre bogăția acestui pămînt binecuvîntat.

Astfel restaurate, cu boabele de grâu și porumb alături, veșmintele au fost expuse în Colecția de artă veche bisericească din catedrala Mitropoliei Banatului.

DECESE

În ziua de 4 mai 1986 a trecut la cele veșnice ieromonahul pensionar *Simion Holban* în vîrstă de 74 ani.

Născut la 16 noiembrie 1912 în com. Răculești, a urmat cursurile învățămîntului elementar în comuna natală, după care vocația monastică i-a orientat pașii spre ve-

chile mănăstiri ale Moldovei, iar ulterior și spre cele de pe valea Oltului precum și spre mănăstirea Hodoș-Bodrog, unde și-a efectuat pregătirea duhovnicească.

În anul 1948 a fost hirotonit ieromonah, slujind la un număr de schituri din cuprinsul Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului, după care i s-a încredințat, consecutiv, misiunea de a sluji la mai multe parohii din cuprinsul protopopiatului Oravița, ultima dintre ele fiind parohia Nicolinț.

În primăvara anului 1975 s-a pensionat pentru limită de vîrstă, stabilindu-și ultimul domiciliu în parohia Sușca din același protopopiat.

Slujba înmormîntării a fost oficiată la Sușca în ziua de 6 mai 1986, în prezența a numeroși credincioși, de un sobor compus din șase preoți în frunte cu P. On. Părinte Gheorghe Neda, protopopul Oraviței, care a rostit și cuvîntarea funebră, răspunsurile liturgice fiind date de corul parohiei Moldova Nouă. Rămășițele sale pămîntești au fost apoi înhumate în cimitirul parohial.

Preotul pensionar *Lazăr Cîncu* din Beregsăul Mare a adormit în Domnul în ziua de 7 mai 1986, în vîrstă de 75 ani.

S-a născut la 30 septembrie 1911 în com. Beregsăul Mare, jud. Timiș, din părinți agricultori, rămînînd orfan de tată din fragedă vîrstă. După ciclul învățămîntului elementar efectuat în comuna natală, a urmat cursurile liceului „Constantin Diaconovici Loga” din Timișoara, iar în continuare pe cele ale Academiei teologice din Arad pe care le-a absolvit în anul 1934. Trei ani mai tîrziu a fost hirotonit preot pe seama parohiei Izvin, din protopopiatul Timișoara, de unde în anul 1950 s-a transferat în parohia natală pe care a păstorit-o fără întrerupere pînă în anul 1977 cînd s-a pensionat după o fructuoasă activitate de patru decenii în ogrorul Domnului.

Serviciul religios al prohodului regretatului preot a fost oficiat de un sobor de cinci clerici în frunte cu P. On. Părinte Vasile Sechereș, inspector bisericesc, care a rostit necrologul, în prezența unui foarte mare număr de credincioși care l-au stimat și iubit. Același numeroasă asistență l-a condus pe ultimul său drum spre cimitirul parohial, unde sicriul a fost înhumat alături de părinții săi, întru nădejdea Învierii.

EPISCOPIA ARADULUI, IENOPOLEI ȘI HĂLMAGIULUI

SFİNTELE PAȘTI ÎN EPARHIE

Perioada Postului Mare a constituit pentru preoții și credincioșii eparhiei un prilej deosebit de rugăciune și înălțare sufletească, de pregătire intensă în vederea întâmpinării praznicului Învierii Domnului nostru Iisus Hristos.

Prea Sfințitul Episcop Timotei a poposit în dese rânduri în mijlocul credincioșilor din unele parohii ale eparhiei, a participat la sfintele slujbe oficiate în zilele de duminică, miercuri și vineri, a rostit cuvinte de învățătură și de zidire sufletească.

În Duminica Floriilor, P. S. Episcop Timotei a oficiat sfânta liturghie arhierască în catedrala din Arad, în cadrul căreia a hirotonit întru preot pe diaconul Nicolae Dănilă, pe seama parohiei Odvoș din protopopiatul Lipova. În după amiaza aceleiași zile P. S. Sa a asistat la slujba deniei săvârșită în biserica parohiei Arad-Micălaca Veche, unde a rostit un cuvânt de învățătură.

În săptămîna Patimilor, P. S. Episcop Timotei a fost prezent la toate slujbele săvârșite dimineața și seara în catedrala episcopală, joi și vineri seara oficiînd deniile rînduite și rostind cuvinte de învățătură.

După sfînta liturghie și vecernia din prima zi de Paști, la reședința episcopală s-a desfășurat îndătinată recepție la care au fost prezenți preoți și credincioși din Arad și parohiile limitrofe. Cu această ocazie, în numele asistenței, P. C. Părinte Flor Teodorescu, vicar administrativ, a adresat Prea Sfințitului Episcop Timotei, sincere urări de sfintele sărbători, ca expresie a simțămintelor de prețuire și respect, pe care clerul și credincioșii eparhiei le nutresc față de Întîistătătorul lor.

În cuvinte calde, părintești, P. S. Sa a mulțumit pentru urările adresate și a transmis tuturor arhierestii binecuvîntări, doriri de bine, sănătate și prosperitate în activitate, după care s-a întreținut cordial cu cei prezenți.

A doua zi de Paști, Chiriarul eparhiei a slujit sfînta liturghie în catedrala episcopală, rostind un ales cuvînt de învățătură și îndemn.

Cu aceeași însuflețire și sfîntă bucurie, praznicul Sfințelor Paști a fost cinstit și sărbătorit în toate bisericile eparhiei și de toți credincioșii ei.

TÎRNOSIRE DE BISERICĂ

În duminica din 15 iunie 1986, Prea Sfințitul Episcop Timotei, însoțit de P.C. Părinte Iacob Bupte, consilier economic, și P.C. Arhidiacon Teodor Babuția, a descins în parohia Vărmaga din protopopiatul Deva, cu care prilej a tîrnosit biserica parohială cu hramul „Sf. Arhangheli Mihail și Gavril”.

În fața bisericii chiriarul a fost întâmpinat de soborul preoților și de comunitatea parohială, cuvîntul de întâmpinare aparținînd protopopului Alexandru Hotăran, la care a răspuns P.S. Sa.

După împlinirea ritualului prescris pentru tîrnosirea bisericii, s-a oficiat sfînta liturghie. La priceasnă, în cuvîntul rostit P.S. Episcop Timotei s-a referit pe larg la pericopa evanghelică a zilei, dînd îndrumări părintești privitoare la păstrarea credinței și la împlinirea îndatoririlor obștești. A felicitat, de asemenea, pe credincioși pentru atașamentul și strădanile depuse pentru buna întreținere și împodobire a bisericii lor.

După otpust, preotul paroh Virgil Radu a prezentat o situație asupra vieții religioase morale din parohie și asupra lucrărilor de reparații și întreținere efectuate la sfântul lăcaș de închinare, mulțumind totodată Întâistătorului eparhiei pentru dragostea și bunăvoința cu care a răspuns solicitării de a țirnosî biserica parohială.

Festivitatea a luat sfîrșit cu agapa oferită la casa parohială.

SĂRBĂTORIREA ZILEI DE NAȘTERE A CHIRIARHULUI EPARHIEI

În ziua de 4 iunie, — ziua de naștere a Prea Sfințitului Episcop Timotei — preoți și credincioși din Arad, ostenitorii Centrului eparhial, monahi și monahii de la mănăstirile Arad, Gai și Hodoș-Bodrog, au ținut să prezinte Întâistătorului eparhiei sentimentele lor de aleasă cinștire și prețuire, împreună cu tradiționalele urări, cu prilejul înșcrierii pe răbojul vieții a unei jumătăți de veac.

În paraclisul reședinței episcopale s-a oficiat mai întii slujba Te-Deumului de către un sobor de preoți și diaconi. La sfîrșit, P.C. Părinte Dimitrie Cuzman, preot misionar la protopopiatul Arad, a rostit, în numele celor de față, un cuvînt omagial cu felicitări, sincere urări de sănătate și viață îndelungată, întru slujirea celor mai înalte idealuri ale Bisericii noastre strămoșești și patriei noastre scumpe.

P.S. Episcop Timotei a mulțumit tuturor pentru această emoționantă sărbătoare, pentru frumoasele gînduri exprimate și pentru gingașele buchete de flori oferite, încredințîndu-i pe toți de statornică dragoste și purtare de grijă părintească. În încheiere, a îndemnat pe cei prezenți, și prin ei, pe întreg clerul și credincioșii eparhiei, la hărnicie și cinste, la disciplină și ascultare, la îndeplinirea cu toată responsabilitatea a îndatoririlor lor, pentru a fi prin muncă și viață fii devotați ai Bisericii noastre dreptmăritoare, ai patriei și poporului român.

CONFERINȚE PREOTEȘTI

A doua conferință preotească trimestrială din anul 1986, cu tema „Pastorația cu prilejul săvîrșirii Sfințelor Taine și ierurgiiilor”, s-a desfășurat la oficiile protopopești ale eparhiei în perioada 13—23 mai.

Lucrările conferinței de la protopopiatul Arad au fost prezidate de Prea Sfințitul Episcop Timotei. Din încredințarea Prea Sfinției Sale, la protopopiatele Brad, Deva, Orăștie și Petroșani a participat P.C. Părinte Flor Teodorescu, vicar administrativ, iar la protopopiatele Ineu și Lipova, P. C. Părinte Iacob Bupte, consilier administrativ-economic.

După cuvîntul introductiv rostit de protopopii gazdă, au fost audiate referatele întocmite cu conștiinciozitate de următorii preoți: Miron Bălan — Comlăuș, la protopopiatul Arad; Petru Lazea — Hontîșor la Ineu; Gheorghe Bindea — Bîrzava, la Lipova; Gheorghe Stan — Baia de Criș, la Brad; Emil Sortan — Soimuș, la Deva; Aurel Noja — Tămășasa, la Orăștie și Ionel Zărie — Pul, la Petroșani.

Pe marginea referatelor au luat cuvîntul mai mulți preoți care au adus completări utile, majoritatea dintre ei prezentînd aspecte din activitatea lor pastorală și misionară. Un accent deosebit s-a pus pe înșemnătatea Sfințelor Taine și ierurgii în pastorația colectivă și individuală, evidențîndu-se faptul că ele contribuie efectiv la întărirea unității religioase în rîndurile credincioșilor, la combaterea superstițiilor și formelor religioase greșite.

P.S.Episcop Timotei și delegații chiriarhali au îndrumat preoții eparhiei să practice un apostolat al slujirii, să fie implinitori ai virtuților creștinești. Insistînd asupra temei conferinței, au arătat cum trebuie desfășurată activitatea pastorală colectivă și indivi-

duală mai ales cu prilejul săvîrșirii Sfințelor Taine și ierurgiilor, în vederea păstrării și întăririi credincioșilor în unitatea de credință și trăire a Sfintei noastre Biserici drept-măritoare.

În același spirit s-a cerut preoților să adîncească dimensiunea sacerdotală a misiunii lor, să vestească Evanghelia păcii și dragostei între oameni, să fie păstori buni, slujind cu toată dăruirea pentru binele și prosperitatea poporului și a scumpei noastre patrii.

CONSFĂTURE DE LUCRU LA CENTRUL EPARHIAL

În zilele de 25 și 26 iunie 1986, la Centrul eparhial a avut loc o nouă consfătuire de lucru cu protopopii, misionarii protopopești, secretarii și contabilii oficiilor protopopești, sub președinția Prea Sfințitului Episcop Timotei.

Lucrările conferinței au fost deschise de P. S. Sa, printr-un cuvînt în care a re-lăsat însemnătatea problemelor înscrise pe ordinea de zi, pentru bunul mers al activității eparhiei.

În prima parte a lucrărilor a fost analizată activitatea financiar-contabilă desfășurată la cele trei nivele: parohii, protopopiate, eparhie, secție economică, dînd cuvenite îndrumări pentru continua îmbunătățire a muncii în acest compartiment. Propuneri utile s-au făcut și din partea celor care s-au înscris la cuvînt.

A doua zi s-a efectuat o analiză a activității pastoral misionare din semestrul întîii al anului în curs, precizîndu-se o serie de măsuri și căi eficiente menite să contribuie la o sporită lucrare misionară și la întărirea unității de credință a credincioșilor. De asemenea, secția administrativ-bisericească a expus măsurile luate pentru rezolvarea tuturor problemelor care intră în sfera acesteia.

În încheiere, P. S. Episcop Timotei a mulțumit participanților la consfătuire pentru atenția, seriozitatea și receptivitatea manifestată în cursul celor două zile de lucru, pentru contribuția adusă la reușita consfătuirii, pentru sugestiile și propunerile făcute în scopul obținerii unor rezultate cît mai bogate în activitatea viitoare.

INTRU VEȘNICA ODIHNĂ

În după-amiaza zilei de 9 mai 1986, tînărul *preot Dumitru Văduva* de la parohia Tisa, protopopiatul Ineu, și-a încheiat călătoria vieții pămîntești, la mai puțin de 33 ani, după o îndelungată și grea suferință.

S-a născut la 30 septembrie 1953 în localitatea Petrila-Cîmpa, într-o familie de intelectuali. A urmat școala generală în satul natal, liceul teoretic în orașul Petrila și apoi cursurile Institutului teologic universitar din Sibiu, fiind declarat licențiat în anul 1976.

Hirotonit preot în anul 1980, pe seama parohiei Tisa, a slujit cu pasiune și dăruire în cele două biserici din parohie și filia Leasa. A fost iubit de enoriașii săi, pentru părinteasca purtare de grijă acordată, cît și pentru buna gospodărire a celor două locașuri de închinare.

După slujirea sfintei liturghii din Duminica Sfințelor Paști în biserica parohială, simțîndu-și sfîrșitul apropiat, a cerut să fie adus pe meleagurile natale, unde a și decedat.

Slujba înmormîntării a fost oficiată în ziua de 12 mai în biserica parohială din Petrila-Cîmpa, în prezența unui sobor de preoți în frunte cu P. C. Părinte Octavian

Pătrașcu, protopopul locului care a rostit și un cuvînt de mîngiere pentru familia îndoliată, pentru mulțimea credincioșilor din parohia Tisa și cei de pe meleagurile petrilene.

Au mai rostit alocuțiuni preoții Dimitrie Jura—Petrila Jiet, Petrache Crețu — Petrila Cîmpa ambii din protopopiatul Petroșani și Viorel Cotocea — Luncșoara, protopopiatul Ineu.

În dangătul clopotelor, sicriul cu trupul neînsuflit al părintelui Dumitru Văduva, purtat de preoții slujitori, a fost așezat în cimitirul parohiei.

În ziua de 22 iunie 1986 a încetat din viață *preotul pensionar Teodor Lucaci* în vîrstă de 80 ani.

S-a născut la 7 octombrie 1906 în comuna Zărand, jud. Arad, într-o familie de agricultori. A absolvit școala elementară în comuna natală, după care a urmat cursurile învățămîntului mediu la Sintana și Lipova și apoi Academia teologică din Arad. În anul 1933 a fost hirotonit preot pe seama parohiei Păiușeni, de unde în anul 1937 a fost transferat la parohia Chișindia, protopopiatul Ineu. După 21 ani de pastorație în acea parohie, a activat timp de 14 ani în parohia Mocrea, de unde s-a pensionat în anul 1972.

Îndelungata activitate preotească desfășurată timp de aproape patru decenii i-a adus numeroase satisfacții: în Chișindia a zidit și a pictat biserica și a construit o casă parohială, iar în parohia Mocrea a efectuat lucrări de reparații la biserică. Pentru întreaga activitate preotească a fost distins cu rangul de „iconom stavrofor”.

Slujba înmormîntării a fost oficiată în ziua de 24 iunie 1986, în comuna Cermei de un sobor de preoți. Cuvîntări funebre au rostit P. C. Părinte Ioan Brădean, protopopul Ineului și preotul Octavian Tolea de la parohia Cermei.

După oficierea prohodului, rămășițele pămîntesti ale regretatului preot au fost înhumate în cimitirul parohial întru veșnică pomenire.

Dr. Vasile Coman, Episcopul Oradiei, *Slujind lui Dumnezeu, slujim oamenilor. Culegere de cuvântări și articole*, ediția a II-a, Editura Episcopiei Ortodoxe Române a Oradiei, 1984, 720 pp.

Faptul că revista „Mitropolia Banatului” revine asupra unei cărți despre care s-a scris cu aprecieri elogioase în paginile ei (a se vedea recenzia semnată de prot. dr. Maircu Bănescu din M.B. nr. 7—9/1981) dovedește cât de bine a fost primită această carte de preoțimea și credincioșii Bisericii noastre, încât s-a simțit nevoia reeditării ei într-un răstimp de numai patru ani.

Ecolul cărții în mediul cititorilor s-a datorat, după părerea noastră, modului în care autorul a știut să atingă două obiective importante: să stimuleze, să-i încurajeze și să-i ajute pe preoți în misiunea de a vesti cuvântul lui Dumnezeu „cu timp și fără timp”, precum și grație expunerii învățăturii Bisericii noastre în așa fel, încât „să-i ferească pe creștini de interpretări greșite ale Sfintei Scripturi (Cuvânt înainte). Și unli și alții găsesc în această carte hrană sufletească și învățătură potrivită misiunii și chemării lor. Rezultată dintr-o bogată experiență în înfăptuiri duhovnicești, cartea însumează o bogăție de idei generoase, optimiste, pline de lumină și căldură sufletească.

Împărțit în cinci părți, masivul volum cuprinde 14 scrisori pastorale la Învierea Domnului și alte 13 la Nașterea Domnului; 57 cuvântări rostite la duminicile de peste an, cuvântări ocazionale și îndrumări creștinești puse sub genericul „Pline pentru suflet”.

Alcătuite în spiritul tradiției, autorul folosește în cuvântări învățătura textelor biblice, tălmăcite în lumina învățăturii patristice și actualizate prin numeroase pilde, comparații și adresarea directă, spre a pătrunde ușor în inima creștinului contemporan. Scrisorile pastorale abordează fiecare cîte o temă mereu nouă și de mare actualitate pentru viața creștină, formularea lor primindu-și desi-

gur, dezvoltarea adecvată, ca spre exemplu: „Martori și fii ai Învierii” (1971), „Praznicul luminii” (1972), „Sărbătoarea păcii” (1973), „Izvorul bucuriei” (1974), „Vestitoare ale Învierii” (1975), „Certitudinea Învierii” (1976), „Iisus Hristos viața lumii” (1983), „Crucea și Învierea” (1984).

Cuvântările la duminicile de peste an cuprind aproape întreaga gamă a învățăturilor dogmatice și morale ale Bisericii, toate actualizate și legate de viața creștinului, în dubla lui calitate de cetățean al cerului și cetățean al patriei cu al cărei progres și destin se identifică. Actualitatea acestor predici se vedește și prin aceea că în ele sînt atinse probleme de importanță vitală pentru omenirea contemporană, privite și soluționate în sens creștin. Spre exemplu, în predica intitulată „În casa lui Zaheu”, autorul abordează problema familiei, analizînd-o sub diverse aspecte, concluzionînd: „Așadar familia este un organism natural, o celulă a vieții sociale fără de care se tulbură și se pierde fluviul vieții” (p. 354).

Predicile din ciclul „Cuvântări la sărbătorile de peste an” sînt pline de gânduri fertile, luminoase, pline de învățăminte pentru creștinul zilelor noastre și prin modelele de credință și virtute creștină oferite cititorilor. Uneori predicile sînt și începute într-o manieră aparte, personală, ca spre pildă panegiricul destinat cinstirii Cuvioasei Paraschiva: „Am întrebat odată un credincios: de ce îți iubește patria și neamul? Și mi-a răspuns: Îmi iubesc țara fiindcă este leagănul în care s-a născut poporul nostru și în care trăim noi. O iubesc pentru că este frumoasă și bogată și doresc să contribuî și eu la înfrumusețarea ei. Îmi iubesc neamul fiindcă sînt mîlădita a lui, fiindcă a dat mulți bărbați luminați, mulți oameni de știință, mulți viteji și eroi. Și a început să-mi înșire numele multora, încît m-am mirat de mulțimea cunoștințelor. Dar, adaugă el, „Îl iubesc fiindcă Dumnezeu a îmbrăcat în haina sfințeniei niște vase alese din rîndul fiilor lui. Și îmi iubesc țara fiindcă în pămîntul ei se află moaștele sfinților. De aceea pentru

mine este nu numai un loc frumos, ci și un loc sfânt" (p. 495).

În partea ce cuprinde „Cuvântări ocazionale” rostite la sfințiri de biserici, în vizite pastorale, călătorii, comemorări, ș.a. se oferă învățături ziditoare de suflet și dătătoare de încredere în bunătatea, ajutorul și ocrotirea lui Dumnezeu revărsate asupra Bisericii și poporului nostru dreptcredincios și profund atașat prin jertfelnicie de altarele credinței sale strămoșești.

Ultima parte a volumului pune la îndemna cititorului, cu osebire preotului un număr de îndrumări și reflecții pastorale care sînt tot atîtea prilejuri de meditație, clericul găsind în ele o minunată călăuză în activitatea sa de păstor de suflete.

Pentru adîncia ei semnificație, cităm și evocarea făcută de P.S. Episcop Vasile aceluia Paște memorabil din 20 aprilie 1919 la Oradea, cînd unii români printre care și Roman Ciorogariu fuseseră condamnați la moarte, dar au fost salvați chiar în dimineața Paștilor de intrarea armatelor române sub comanda generalului Traian Moșoiu, putîndu-se astfel sărbători, odată cu învierea lui Hristos, și învierea neamului românesc. Cuprins de mare bucurie și entuziasm, arhimandritul Roman Ciorogariu a rostit acele cuvinte rămase memorabile: „Providența divină a revărsat asupra noastră mila cea cerească să serbăm ziua Sfintei Învieri, ca zi de Înviere a neamului românesc. Astăzi se înfăptuiește și pe acest pămînt idealul unirii. Nici o parte a românismului nu a fost expusă atît de mult pieirii, ca țara Bihorului. Astăzi își primește răs-plata pentru eroismul, cu care și-a păstrat limba și legea străbună la aceste margini. Unde este limba aceea omenească, care să poată cuprinde evlavia sufletelor dezrobite, către Providența Divină și sentimentul gra-titudinii către vasele alese ale acestei Provi-dențe divine, eliberatorii noștri? Întreg clo-cotul de sentimente îl cuprindem în rugă-ciunea de mulțămîntă către Atotputernicul Dumnezeu... Ne rugăm, să fie cuprinsă în misiunea civilizatorică și ocrotirea elemen-telor de ordine a concetățenilor noștri ma-ghiari, care au suferit împreună cu noi...”

Sfîrșitul cuvîntului de răspuns al gene-ralului sună ca o pecete definitivă a istoriei: „De azi încolo D-Voastră sînteți cetățeni ai României-Mari... Sînteți anexați și ali-piți de trupul țării, pe vecii vecilor”.

„Acestea au fost adevăratele Paști ale noastre” — exclamau locuitorii orașului. „Sînt Paștile pe care orădenii nu le uită și care îi îndeamnă mereu să-și iubească le-

gea străbună și neamul” — conchide auto-rul (p. 708).

Am oferit doar o schiță asupra acestui vo-lum cu un conținut atît de bogat în idei, în-vățătură, pilde, sugestii și îndemnuri duhov-nicești, pe care le socotim de mare folos și necesare preoților de azi și de mîine. Aici găsesc material îmbelșugat pentru misiu-ne lor de propovăduitori ai cuvîntului și al sfatului părintesc ce-l așteaptă de la ei credincioșii. Volumul este un adevărat „te-zaur” oferit tuturor cu generozitate și căld-ură așa încît darul mingile, încurajează și sporește încrederea în cei ce-l primesc.

Diacon prof. Teodor V. Damșa

Mircea Eliade, *Contribuții la filosofia Re-nașterii*, București, 1984, 170 pp + 5 repro-duceri.

Suplimentul „Revistei de istorie și teorie literară”, apărut sub genericul Mircea Eli-ade, *Contribuții la filosofia Renașterii*, este un dar făcut culturii noastre de înimoși cercetători de pe lîngă Biblioteca Aca-de-miei Republicii Socialiste România.

Așa cum mărturisește în prefața lucrării, criticul literar prof. dr. Zoe Dumitrescu-Buşulenga, este o adevărată bucurie să constată că unul dintre cei mai mari orien-taliști ai secolului, în perioada de formare s-a dovedit a fi un spirit iscoditor a tot ceea ce era în măsură să dea personalităţii sale dimensiunea culturală necesară (p. 5).

Din nota asupra ediției semnată de Constantin Popescu Codean, aflăm amănun-te în legătură cu împrejurările în care au fost redactate paginile-manuscris ale acestei lucrări — respectiv faptul că ele au consti-tuit teza prin care tînărul student Mircea Eliade a fost declarat, în anul 1928, „licen-țiat în filosofie” (pp. 17—19).

Structural, lucrarea conține trei capitole intitulate: „Umanismul, conciliile și veni-rea grecilor”; „Restaurarea și depășirea valorilor antice” și „Renașterea filosofică în Spania”.

Partea întâia a tezei de licență este în măsură să releve trăsăturile specifice cu-rentului renașcentist propriu-zis. Sînt amin-tite evenimentele istorice mai importante: sinoadele întrunite în vederea restabilirii unității dogmatice a Bisericii, frîntă în ur-ma Schisme de la 1054 și personalitățile care au animat, prin setea de cultură și en-tuziasmul lor, fluxul de idei al acelor vea-

cării. Dintre acestea reținem numele lui Petrarca — un om ciudat, a cărui fire oscila între apolinic și dionisiac, Emanuele Crisolarăa, platonician erudit, Gemisto Pletone, Giorgio Scolari, Besarion, Marco Eugenio — gânditori iscușiți dar și teologi profunzi trăind nostalgic adagiul marilor idei ale filosofiei grecești — precum și ale lui Lorenzo Vallila și Giovanni Pontano — spirite radicale, frământate de dorința orientării moralei pe o coordonată unde determinațiile conștiinței să fie recunoscute drept valori autenticite (pp. 23—37).

În partea a doua a lucrării, tânărul cercetător de atunci s-a oprit cu admirație asupra personalităților din aria filosofiei prin care Renașterea italiană și-a câștigat consacrarea istorică. Astfel, Marsilio Ficino este caracterizat (ca urmare a strădaniei deprimante în direcția concilierii platonismului cu aristotelismul) drept un spirit sincretic și erudit; lui Pico della Mirandola, față de care analistul arată o atenție (simpatie?) deosebită, îi sunt elogiade demersurile umaniste, citatele inserate în cuprinsul tezei fiind elocvente: „... Dacă omul e o mică lume, negreșit că lumea este un mare om” (p. 45), sau „... substanța omului cuprinde în sine plenitudinea întregului univers... fiindcă unește și leagă... perfecțiunea adevăratelor substanțe ale lucrurilor...” (pp. 45—46). Cu Pomponazzi observă că atitudinea asupra moralei îmbrățișează experimentul și practic. „... Cine fuge de viciu — scrie gânditorul italian — din cauza rușinii viciului, nu de teama pedepsei pentru viciu, pare că e mai de lăudat decât cel care ocolește viciulul de teama pedepsei...” (p. 48), iar prin Campanella atenționează că luăm cunoștință cu spiritul cugetător fecundat de germeniile rațiunii: „... Când omul cugetă, se gîndește la sine, și apoi deasupra, și apoi în afara cerului, și apoi la lumi la nesfîrșit...” (p. 50).

Ultima parte a lucrării este rezervată analizei aceluiași curent cultural, dar de data aceasta în spațiul geografic iberic. De la bun început, Eliade ținuse să definească atmosfera care a caracterizat desfășurarea mișcării renașcentiste spaniole, subliniind că (deși gânditorii iberici activau în plină epocă inquisitorială, ideile lor nu au avut de suferit de pe urma reprezentanților Bisericii).

Principalele preocupări ale gânditorilor renașcentiști spanioli pot fi rezumate astfel: setea de cunoaștere temeinică a operelor marilor filosofi greci Platon și Aristotel (Servet și Vives); studierea posibilității de

realizare a unui sincretism între sistemul filosofic platonice și cel aristotelian (Paiz și Valles); demersuri spre recunoașterea datelor rezultate din cercetarea științifică și utilizarea lor în procesul cunoașterii (Raymund, Pererio, Sanchez) și încercarea de apropiere între ideile filosofiei grecești și teologia creștină. În această ultimă preocupare ce caracterizează mișcarea renașcentistă iberică, două nume rețin atenția în mod deosebit: Leon Hebreo, un teoretician al gnozei, pentru care cunoașterea se identifică cu atingerea structurilor intime ale divinității și Luis de Leon — axiolog neodihnit, frământat de posibila surprindere într-un concept a ideii de perfecțiune: „... Perfecțiunea tuturor lucrurilor și mai cu seamă a celor care sînt în stare de înțelegere și rațiune consistă în aceea că, fiecare dintre ele, au în sine pe toate celelalte: fiindcă prin aceasta se apropie de Dumnezeu, care cuprinde în Sine totul...” (p. 65).

Editorii au găsit potrivit să anexeze acestor trei capitole și fragmente din jurnalul lui Mircea Eliade, ilustrative pentru itinerarul cultural al tânărului cercetător, respectiv pentru cadrul genetic al lucrării. Ele confirmă maturitatea intelectuală a cercetătorului, de reținut fiind dialogurile acestuia cu personalități consacrate în cultura europeană a timpului ca Giovanni Gentile, Alfredo Panzini, Giovanni Papini ș. a. (pp. 79—145).

Așadar, considerăm cartea prezentată ca deosebit de utilă, atât pentru cunoașterea mai de aproape a personalității celui ce a fost Mircea Eliade, cât și în vederea stimulării studiului tinerilor cercetători. Căci să nu uităm: Mircea Eliade avea numai 20 de ani cînd se supunea unei asemenea munci sistematice.

Preot prof. Nicolae Morar

Alexandru Busuioceanu, *ZAMOLXIS sau mitul dacic în istoria și legende spaniole*, București, 1985, 216 pp.

În istoria culturii, mitologia ocupă un loc distinct fascinîndu-i atât pe cînturari cît și pe cititori obișnuiți. Se știe că spiritualitatea geto-dacilor a pătruns de timpuriu, trainic, în civilizația antichității. Curajul lor, credința în nemurire, chipul zeității principale, Zamolxis, precum și prestigiul conducătorilor acestui popor, de la Burebista la Decebal, toate stîrneau admirația contemporanilor lor. Istoricii antichității îi numeau pe daci „popor nemuritor”, deoare-

ce credeau că „acela care pierde se duce la Zamolxis”. Disprețul de moarte, nobletea geților își găsea seva în mitul lui Zamolxis.

Una dintre problemele rămase nesoluționate este legată de „dispariția” acestui zeu principal al geto-dacilor. Destinul lui Zamolxis se regăsește sub figura lui Deceneu. În istoriografia și tradiția „goților”. Despre aceste probleme ne informează remarcabila sinteză a savantului român Alexandru Busuioceanu.

Lucrarea de față născută „din întâmplare” este rodul și truda cercetătorului prin vechile arhive ale bibliotecilor spaniole. Căutând referiri despre cucerirea Daciei de împăratul Traian, în cronicile și textele spaniole, ajunge la alte rezultate decât cele așteptate. „Căutând tradiția hispanică a lui Traian, am dat peste o legendă dacică, independentă de Traian și copios dezvoltată de aproape toți vechii cronicari spanioli. Un vers echivoc al lui Lucan, interpretat ca un vaticiniu de Sfântul Isidor, a dus la această legendă, după care dacii, identificați cu goții, au năvălit în Spania și au început istoria nouă a poporului hispanic. De la Isidor din Sevilla, legenda a prosperat, a prins rădăcini în toate cronicile și istoria dacilor, într-o formă fabuloasă, a intrat ca un capitol întins în însăși istoria Spaniei” (p. 26).

Cartea lui Alexandru Busuioceanu cuprinde trei secțiuni. Prima parte — „De la legendă la istorie” — expune informațiile despre geto-daci ca închinători ai lui Zamolxis, la autorii hispanici ai antichității: Lucan, Seneca, Marțial, Pomponius Mela și Columella.

În cea de-a doua parte, intitulată „De la istorie la legendă” autorul analizează amănunțit referințele lui Paul Orosius din „Historiarum adversum paganos libri septem”. Aci se află și celebra confuzie dintre geți și goți: „Getae illi qui et nunc Gothi” (Geții cei care și acum se cheamă goți). Sunt evocate figurile episcopilor Martin din Dumio și Niceta din Remesiana, apostol al dacilor la sfârșitul secolului IV (pp. 85—93). Un spațiu întins este consacrat „teoriei getice” a lui Isidor, episcopul Sevillei.

Partea a treia — „Mitul” — analizează istoria și mitul dacic încorporate în „Historia Gothica” a strălucitului arhiepiscop Rodrigo Jiménez de Rada. „Zamolxis, Burebista, Deceneu, Decebal, etc. intră, prin opera arhiepiscopului, în istoria Spaniei, nu ca niște oaspeți întâmplători, ci iau loc în genealogia poporului hispanic: Don Dice-neo, don Zamolxen, don Boruista...” (p. 181).

Ultimele două capitole „Mitul dacic în cultura și istoria Spaniei” și „Utopia getică” publicate și în revista „Destin”, Madrid, 1952—1954 sînt eseuri ce dovedesc vocația cărturărească și măiestria literară a autorului. La vremea potrivită, ceea ce Alexandru Busuioceanu publica fragmentar din această carte, se bucura de un remarcabil succes, de aprecierile savantului Mircea Eliade care într-o scrisoare către autor remarcă: „Confiscați cum sîntem, toți de treburi și nevoi personale, ni se întâmplă adesea să trecem pe lângă opere excepționale, fără să le vedem... De-abia astăzi, spre rușinea mea, am citit studiul D-tale din *Destin* și nu mă pot împiedica să nu-ți scriu aceste cîteva cuvinte de mulțumire și de felicitare. *Studiul este pur și simplu extraordinar*. (s.n.) Deschide perspective nebănuite în înțelegerea și valorificarea miturilor istoriografice medievale — și nu numai la noi, adică în Europa... Ar fi păcat ca asemenea descoperire să rămînă îngropată într-o revistă de circulație limitată” (p.5).

Scopul propus de autor este atins pe deplin. El urmărește nu numai mitul în sine ci și „valoarea lui morală și socială între oamenii care-l adoptau și-și făceau din el un mit ancestral și cel mai însemnat” (p. 182).

Mitul dacic — remarcă autorul — intrase în Spania odată cu poporul goților și cu istoria acestui popor. Pe lângă numeroasele mărturii ale cronicarilor, Alexandru Busuioceanu mai vorbește despre prezența dacică și în heraldica spaniolă. Cînd s-a compus tema „regilor catolici” în secolul XV, alături de Acvilă, Leul Leonului și Turnul Castilei, s-au introdus și două simboluri ale dacilor: jugul și săgețile. Jugul reprezintă bogăția dacilor, cu multime de vite de pe malurile Dunării (Sf. Paulin de Nola și Sf. Isidor), iar săgețile sînt cele getice (Lucan, Ovidiu și aproape toți anticii) (p. 213).

Abia după mai bine de trei decenii, prin osteneala lui Dan Slușanschi, îngrijitorul acestei ediții, care s-a aplecat cu grijă asupra manuscriselor și textelor dactilografiate ale creației savantului Busuioceanu, se pune la îndemîna iubitorilor de cultură această excelentă sinteză de istorie comparată, avînd certitudinea că această scriere poate deveni la rîndul ei germenul și imboldul altor studii pentru cercetătorii români. Cu siguranță această carte excepțională va ocupa repede locul cuvenit în cadrul culturii noastre.

Preot Viorel Rîncu

Simion Szyszman, *Das Karäertum — Lehre und Geschichte* (Karaitismul — doctrină și istorie), Viena, 1980, 256 pp.

Volumul apărut la Viena este de fapt traducerea cărții „Le Karaisme — Ses doctrines et son histoire”, traducere efectuată și îmbogățită de însuși autorul ei. Dr. Szyszman, născut la Viena în anul 1909 din părinți karaiți, este un reputat orientalist și istoric al religiilor.

Cartea este bine venită, deoarece karaiții, reduși numeric, sînt foarte puțin cunoscuți în lume. Ei înșiși își zic „iăhudim h-karaim” (evrei caraimé) sau „b'nei miqra” (fii, cunoscători ai Sfintei Scripturi) avîndu-și sediul în orașul Ramla din Israel.

Prin „Karații” se înțeleg acei evrei „schismatlici”¹, care s-au despărțit de evreii „rabanitiți” majoritari în secolul VIII, cînd adversarii rabinismului din țările Mesopotamiei s-au grupat sub conducerea lui Anan ben David. Aparent motivul care a determinat separarea lor într-un curent evreiesc aparte ce neagă valoarea talmudului și a tradițiilor orale, a fost neallegerea lui Anan ben David ca exilarh² la Bagdad, în locul unchiului său Slomo. Urmașii lui Anan ben David au fost și mai drastic eliminînd — prin Beneamin ben Mose — în jurul anului 830 și restul învățăturilor și obiceiurilor mai vechi păstrate de Anan ben David. Rabanitiții i-au persecutat pe karaiții care au emigrat din Mesopotamia în Palestina, apoi în țările arabe, de unde au ajuns în evul mediu pînă în Spania și în Polonia (prin

Crimeea)³. Karaitismul a pătruns și la alte seminții, ca spre exemplu la hazari, la cumani, la berberi⁴, etc. Karaiții aceștia vorbeau limba lor proprie⁵.

Hazarii, o grupare etnică de neam turc, sînt bine cunoscuți în istorie. Mai puțin se știe însă, că triburile maghiare erau chiar și în timpul migrării lor în Panonia, vasele hazarilor. Împreună cu maghiarii au migrat atunci în Panonia și hazari de religie mozaico-karaită. În legătură cu trecerea hazarilor la religia karaită, Iehuda ben Samuel Halevi (sau în limba arabă Abul Hassan Ibn Allavi), la începutul secolului XII scriese cartea „Al-Chazari” (Kuzari), tradusă apoi de Ibn Tibbon în limba ebraică în anul 1167, ulterior în limbile latină, germană, etc.

Acei „evrei roșii” sau blonzi, amintiți în cronică din Lübeck în legătură cu lupta de la Tannenberg (1410), sînt evident evrei karaiți cumani de la țărmul Mării Caspice.

Controversa dintre rabanitiți și karaiți a dus la aprofundarea studiului biblic, de care au profitat și teologii creștini. Este important de amintit aici că pînă la descoperirea manuscriselor eseniene găsite la Qumrân⁶, cel mai vechi manuscris biblic ajuns pînă la noi integral, a fost de origine karaită: celebrul Codex Alepensis de la începutul secolului X alcătuit de scribul

³ Al. Vianu, *Din istoria evreilor hazari*, în „Revista Cultului Mozaic”, nr. 417, iulie 1978, p. 3.

⁴ A se vedea art. „Evreii din Sahara”, în „Revista Cultului Mozaic” nr. 369, iunie 1976, p. 3 și nr. 378 noiembrie 1976, p. 3, unde se vorbește despre berberii trecuți la iudaism, dar fără precizări suplimentare. Szyszman arată că berberii trecuți la iudaism erau karaiți.

⁵ În art. *Limbi vorbite de evrei*, „Revista Cultului Mozaic”, nr. 377 octombrie 1976, p. 1—2 se arată că a existat limba karaito-arvică în nord-estul Africii și limba karaito-ievanică în Bizant. Lucia Wald și Elena Slave în cartea „Ce limbi se vorbesc pe glob”, București, 1968, pp. 142—145 precizează că în cadrul limbilor turcece există subgrupul kipceko-polvotian (cuman), o limbă karaită vorbită în RSS Lituania, scrisă cu caractere ebraice, și o limbă krim-tătară folosită și de karaiții din Crimeea).

⁶ D. Amusin, *Manuscrisele de la Marea Moartă*, București, 1963; C. Daniel *Orientalia mirabilia*, București, 1976, C. Daniel, *Scripta aramaica*, București, 1980.

¹ *Marea schismă dintre karaiți și rabanitiți*, în „Revista Cultului Mozaic” nr. 133, februarie 1966, p. 6. Prin „rabanitiți” se înțeleg evreii „aşkenaziți” și „sefarditiți”. Karaiții sînt intitulați „sectă” care practică închinarea pînă la pămînt în timpul rugăciunii și ridicarea minilor spre cer, practici abandonate în iudaismul tradițional. Samaritemii și falașii nu aparțineau nici rabanitiților și nici karaiților, deși rabanitiții au făcut eforturi spre a schimba credința falașilor (a se compara: *Cine sînt Samaritenii?* în „Revista Cultului Mozaic”, nr. 210 (iulie 1969, p. 3) V. Eskenasy: „O istorie aproape uitată: evreii din Etiopia”, în „Revista Cultului Mozaic”, nr. 532 (iunie 1983, p. 3)).

² Titlul de „exilarh” îl purta în antichitate conducătorul evreilor babilonieni, „Revista Cultului Mozaic”, nr. 121 august 1965, p. 3)).

karait Salomo ben Buia și vocalizat de măsoretul karait Aaron ben Așer, precum și „Codex Cairensis”, caligrafiat de caraitul Moșe ben Așer în anul 896⁷. De karaiți se leagă și aceea „gheniza”⁸ (comoară), unică prin bogăția ei în manuscrisul vechi, aparținând sinagogii Ben Esra din Cairo-Fostat — o fostă biserică coptă pînă în 882, apoi sinagogă karaită pentru o perioadă de peste patru secole (pînă în 1313), iar mai tîrziu sinagogă rabanită unde sau găsit în secolul trecut între 140.000—200.000 fragmente de manuscrise de valoare excepțională.

În urmă cu patru—cinci secole cea mai importantă populație karaită a fost cea din Crimeea. Ea vorbea un dialect turco-tătar, în care primul verset al Bibliei suna astfel:

⁷ Bătrînul manuscris, *Tora ben Așer*, în „Revista Cultului Mozaic”, nr. 455, martie 1981, p. 3.

⁸ Despre „gheniza” (loc de depunere a manuscriselor și tipăriturilor vechi, inutilizabile, dar care nu pot fi distruse în mod intenționat, deoarece în ele este scris numele lui Dumnezeu) a se vedea articolele *Un depozit literar unic Gheniza*, în „Revista Cultului Mozaic” nr. 133, februarie 1966, p. 6; *Ce este Gheniza?* în „Revista Cultului Mozaic” nr. 303, iulie 1973, p. 3, *Neobișnuita odisee a 140.000 documente*, în „Revista Cultului Mozaic” nr. 449, decembrie 1979, p. 3, 5.

„Bașlighinda iaratilmahnin iaratăt teŋri ol chiclaŋrni daol ieiŋni”. Prin cucerirea Crimeii de către turci în 1475, a încetuit infiltrarea karaită în Balcani. Mari comunități karaite s-au format în Constantinople și Adrianopole.

Utilizînd vechiul ton polemic extant între karaiți și rabaniți autorul red problema și istoria karaită, dar nu miște nimic despre karaiții din România. „Lexiconul pentru teologie” al editurii Hrber din Freiburg, 1933, vol. V, p. 821 îi miște și pe karaiții din România. Una dispușinele referiri la karaiții din România o găsim la sfîrșitul secolului XVIII, în descrierile de călătorie ale naturalistului Hacquet. N. Iorga, în *Istoria românilor prin călătorii*, București, 1981, p. 432, scria „Călătoria se coboară pe la Bîrlad spre Fălciu, totu distrus, dar nu merge mai jos, căci aici se află trupurile lui Suvorov, în retragere de a Galați spre Tecuci, tirînd după sine benari cu vitele, români, dar și tatari, bulgari, lipoveni, țigani, evrei karaiți”.

Dincolo de aceste aspecte evocative, cartea lui Simon Szyszman este o valoroasă realizare sintetică prin cele patru mri părți ale ei — Doctrina karaită, Răspîndirea karaitismului în lume, Descompunerea comunităților karaite și Studii și documente — care edifică cititorul asupra unui interesant crîmpei din istoria lumii.

Dr. Gerhardt Hostrasser

POȘTA REDACȚIEI

SE POATE ȘI „PETRE”

Stimulat de considerațiile formulate de preotul prof. Petru Iacobescu, pictor bisericesc din Timișoara (în revista noastră nr. 11—12/1984, p. 814), preotul Ion Filip din Geoagiu, protopopiatul Orăștie, ne scrie „nu fără umor, că întrebuintarea onomasticii „Petre”, este totuși posibilă, bazat fiind pe o anume tradiție românească, și, firește, pe opțiunea personală. Dar, să-i dăm cuvântul corespondentului nostru, reproducind în cele ce urmează cea mai mare parte din scrisoare.

„Considerațiile amintite tratează, de fapt, trei probleme: numele exact al apostolului; forma corectă a numelui respectiv în românește; prenumele părintelui prof. Iacobescu...

„În românește, ca formă literară, s-a impus „Petru”. Nu încapem îndoială că așa se cuvine și rostim, noi preoții, numele apostolului. Dacă, însă, în popor circula forme ca „Sf. Petre”, „Sf. Petrea”, „Pătru-Simpetru”, nu văd ce motive de indignare am avea. „Petru” nu este singurul nume având mai multe variante (ca spre exemplu Ioan — Ion, Gheorghe — George, Gabriel — Gavril — Gavrilă). De altfel, forma „Petre”, chiar dacă a fost inițial vocativul de la „Petru/s”, are în limba română o vechime de cel puțin un mileniu: pe un vas de lut ars datînd din secolul X și descoperit la Capidava, olarul și-a scris numele clar, cu caractere grecești: „Petre”.

„În ceea ce privește propriul său prenume, părintele prof. Iacobescu are, desigur, perfectă dreptate — atîta doar că se cuvine să îngăduim și altora ceea ce pretindem pentru noi. Numele și prenumele unei persoane se transcrie așa cum a stabilit persoana respectivă, ca spre exemplu Alecsandri, Topirceanu, Părvan, Kogălniceanu. Orice alt procedeu echivalează cu o impolitete... sau chiar lipsă de documentare. Dar nu-i putem interzice nimănui să-și boteze copilul sau să se numească pe sine: „Petre”, sau altfel”.

Sennat: „Preot Ion Filip (nu „Ioan”, cum a apărut tot în nr. 11—12/1984, p. 799)”!

Îi mulțumim părintelui Ion Filip pentru atenția cu care ne onorează, cerîndu-i scuze deoporiivă pentru „amputarea” prenumelui său în coloanele revistei noastre.

COMPLETARE

În legătură cu articolul intitulat: „Din problematica feminină actuală” (apărut în revista noastră nr. 7—8/1985, pp. 431—441) de Anca Manolache, autoarea ne roagă să întregim paragraful al treilea de la p. 438, rîndul 15 de sus cu textul următor: „... toată lumea animală, de la pisicile și ciinii caselor noastre pînă la jivinele pădurii, toate își îndeplinesc chemarea aceasta cu rigurozitate, maternitatea, și credem că nu greșim spunînd că și orice proliferare a speciilor...”.

Mulțumim și pe această cale autoarei pentru completarea făcută întregind textul articolului.

CRONICA BISERICESCĂ

Decesul și funeraliile mitropolitului Nicolae Mladin. Cea de a 47-a Conferință teologică interconfesională. În pregătirea Sfintului și Marelui Sinod al Bisericii Ortodoxe. Jubileul unității Bisericii Ortodoxe Ruse. Conferință privind libertatea religioasă în țările din bazinul danubian. Nouă masă rotundă pentru apărarea vieții. Contacte între C.E.B. și Biserica Romano-Catolică. Inițiative ale Conferinței Creștine pentru Pace. Conferință creștină pentru dreptate și pace. Medici și teologi împreună pentru salvagardarea vieții. Conferința anuală a Comitetului regional C.C.P. din R.F.G. Zi de rugăciune interreligioasă pentru pace. Speranțe de pace. Condamnare a armelor nucleare. Împotriva apartheidului. Femeile și teologia. Preocupări ale Comisiei internaționale de istorie ecleziastică comparată. — — — — —

91

NOTE ȘI COMENTARII

Contribuția Bisericilor Ortodoxe locale la realizarea idealurilor creștine de pace, de libertate, de fraternitate și de dragoste între popoare. Noi orientări în descifrarea tainelor naturii. Evocarea unui dascăl de Teologie (Pr. N. Diaconu). Care este opinia teologilor? —

101

VIAȚA BISERICESCĂ ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI BANATULUI

Arhiepiscopia Timișoarei și Caransebeșului

Praznicul Învierii Domnului. Tîrnosirea unei biserici parohiale. Festivitate bisericească la Lugoj. Hirotoniți recent. Vizită chiriarhală. Conferință preoțească trimestrială. Cursuri misionare cu preoții. Un crîmpei din activitatea Seminarului teologic. Festivitatea de închidere a anului școlar 1985—1986 la Seminarul teologic din Caransebeș. Bicentenarul parohiei Rusca Montană. Comemorări. Întîlnire colegială. Catedrala mitropolitană sub semnul primenirii. Lăcașuri de închinare pictate recent. Valori culturale bisericești restaurate. Decese. — — — — —

113

Episcopia Aradului, Ienopolei și Hălmagiului

Sfintele Paști în eparhie. Tîrnosire de biserică. Sărbătorirea zilei de naștere a Chiriarhului eparhiei. Conferințe preoțești. Consfătuire de lucru la Centrul eparhial. Întru veșnica odihnă. — — —

121

PREZENTĂRI BIBLIOGRAFICE

Dr. Vasile Coman, Episcopul Oradiei, *Slujind lui Dumnezeu, slujim oamenilor*, Oradea, 1984 (T. V. Damșa); Mircea Eliade, *Contribuții la filosofia Renașterii*, București, 1984 (N. Morar); Alexandru Buișoceanu, *Zamolxis sau mitul dacic în istoria și legendele spaniole*, București, 1985 (V. Rîncu); Simon Szyszman, *Das Karäertum — Lehre und Geschichte* (Karaitismul — doctrină și istorie), Viena, 1980, (G. Hochstrasser) — — — — —

125

POȘTA REDACȚIEI

Se poate și „Petre”. Completare. — — — — —

131

52419

5,00